

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β', τεύχος 183,

Παρασκευή 31 Ιουλίου 1981
Δρχ. 30

ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΧΑΤΖΗΣ

Δημήτρης Χατζής

Σπουδές (Διηγήματα)

Τό δπλό βιβλίο (Μυθιστόρημα)

Ἀνυπεράσπιστοι (Διηγήματα)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Περίοδος Β'

Τεύχος 183

Χρόνος 8ος

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601
Τηλ. 732.713 - 732.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΑΝΤΗΝΩΡ: Εκλογές τα Χριστούγεννα;.....	4
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ.....	6
ΑΝΤΙ - ΘΕΣΕΙΣ.....	6
Γ. ΚΑΛΑΙΤΖΗ: <i>Slow - Motion</i>	8
Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΝΗ: Αναζητήσεις στο χώρο του Κέντρου.....	9
Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ: Ο ευρωπαίος.....	12
Δ. ΧΑΤΖΗΣ - ΑΦΙΕΡΩΜΑ.....	13-26
Α. ΦΡΑΓΓΙΑ: Αγάπησε βαθιά την Ελλάδα.....	13
Θ. ΧΑΤΖΗ: Μια πολυσήμαντη ζωή... ..	14
Τ. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ: Δημ. Χατζής - ένας αγώνας ως το τέλος.....	16
ΜΑΡΩ ΔΟΥΚΑ: Με τα παιδιά της «Φυρονεριάς».....	18
ΑΛ. ΑΡΓΥΡΙΟΥ: Προσθέσεις και αφαιρέσεις στο έργο του Δημ. Χατζή. — Συζήτηση με τον Γ. Βουδούρη και τους Μέμο και Ζιζή Μακρή.....	19
Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Γνώρισε τους Ούγγρους στην πατρίδα-μας.....	20
— Πολιτική Λογοτεχνία - Κομματική κριτική.....	22
ΧΡ. ΜΗΛΙΩΝΗ: Ο τελευταίος ταμπάκος.....	23
ΤΑΤΙΑΝΑΣ ΓΚΡΙΤΣΗ - ΜΙΛΛΙΕΞ: Θάνατος το καλοκαίρι.....	24
ΕΡΜΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ: Τα Γιάννενα στα χρόνια του Εμφύλιου.....	26
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ: Τουρκία - Ελβετία - Γαλλία - ΕΣΣΔ - Ν. Αφρική.....	28

ΦΟΙΒΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ: Το συνδριό του ΚΚ Ισπανίας μπροστά στα προβλήματα της χώρας. Κείμενα συνεντεύξεις των Καρίγιο, Αθκαράτε, Κλαουντίν και Μποφίλ.....	35
ΑΛΕΞΑΝΤΕΡ ΣΜΟΛΑΡ: Το παλιό καθεστώς και η επανάσταση στην Πολωνία (τελευταίο μέρος).....	41
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ:.....	45
Γ. ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ: Η Σκάλα στην Επίδαυρο.....	46
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ.....	48
Λ. ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ: Κινηματογραφικές κοινότητες.....	49
ΜΙΧ. ΒΑΛΙΑΝΝΑΤΟΥ: Ένας ξεχασμένος καραγκιοζοπαίχτης.....	50
ΔΙΑΛΟΓΟΣ.....	51

ΕΠΤΑΕΤΙΑ...

ΟΚΤΑΕΤΙΑ...

ΤΟ «ΚΛΕΙΣΙΜΟ» των επτά χρόνων από την πτώση της δικτατορίας, λίγο «γιορτάστηκε» φέτος, χαμένο κάπως στο αθηναϊκό νέφος ή στους καπνούς των εμπρησμών, στους γοργούς ρυθμούς, εν όψει των εκλογών, ενός ράθυμου συνήθως πολιτικού βίου.

ΟΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ των πολιτικών κομμάτων και οι (αντιμαχόμενες) δηλώσεις των ηγετών-τους ήρθαν, μόνο, να υπενθυμίσουν το γεγονός, μιλώντας λιγότερο για ό,τι συνέβη τότε και περισσότερο για ό,τι μέλλει (ή για ό,τι θά 'θελαν) να συμβεί. Και οι τόνοι ήταν φυσικά ανάλογοι με τις φιλοδοξίες, τις εκτιμήσεις, τις ανησυχίες, τις οπτικές για την ίδια πάντα «ασάλευτη» εικόνα.

Η ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ της αυτοκριτικής χάθηκε κι αυτή μέσα στις θριαμβολογίες των κυβερνητικών επιτευγμάτων και την πολεμική της αντιπολίτευσης. Μπροστά στις εκλογές, λίγο μιλάμε για λάθη* κι όσο για την Κύπρο, η σιγή, έχοντας δηλητηριάσει, από καιρό, τη δημόσια ζωή της χώρας, σφραγίζει πάντοτε το φάκελο της προδοσίας.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ, πέρα από ηθικό είναι πολιτικό. Η προσπάθεια για τον αξιοπρεπή διακανονισμό των θεμάτων που αφορούν Κύπρο και Αιγαίο, συναντά πάντοτε την τουρκική αδιαλλαξία, ενθαρρυνόμενη από τη στάση των υπερατλαντικών συμμάχων-μας. Όσο για τη δική-μας στάση, παραμένει πάντα άτολμη, όταν, μάλιστα, ο χρόνος κυλά σε βάρος-μας και σε μια στιγμή που το Κυπριακό παίρνει νέα τροπή, με την επανάληψη, τον ερχόμενο μήνα, των διακοινοτικών συνομιλιών.

Ο ΟΓΔΟΟΣ χρόνος δημοκρατικής πορείας μας βρίσκει μέσα στο ΝΑΤΟ, επίσημα πιά, μέσα στην ΕΟΚ και τη συμφωνία των βάσεων παραλίγο υπογεγραμμένη.

ΟΙ ΣΥΝΘΗΜΑΤΟΛΟΓΙΕΣ, το «δέον» και το «θεμιτό», δεν κάλυψαν, απαραίτητα, τα κενά αυτό το διάστημα των επτά χρόνων δημοκρατίας, που πολλοί, οι περισσότεροι ίσως, τη θέλουμε ολοκληρωμένη, τουλάχιστον, στον τομέα της δημοκρατικής ευθύνης και ακεραιότητας.

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ λύσεις στα συσσωρευμένα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά προβλήματα εναπόκεινται πια στις δημοκρατικές δυνάμεις που θέλουν και έχουν τις δυνατότητες να υλοποιήσουν τις αλλαγές, που η λαϊκή εντολή και τα κρίσιμα εθνικά ζητήματα επιτάσσουν.

αντί

Οι φωτογραφίες στο αφιέρωμα για τον Δ.Χατζή προέρχονται:
Η φωτογραφία του εξωφύλλου — και στις σσ. 13 και 22 — είναι του Τάκη Παπαγεωργίου. Στη σ. 14 από το οικογενειακό αρχείο της αδελφής του Δ.Χατζή, κ.Βλυζιώτη. Στη σ. 15 είναι από το λεύκωμα

του Σπ.Μελετζή «Με τους αντάρτες στα βουνά». Στη σελ. 16 του Κ.Κουβαρά από το βιβλίο «Ο.Σ.Σ. - με την Κεντρική του ΕΑΜ». Στη σ. 20 από το αρχείο του κ. Μαυρομάτη (αναπαραγωγές στις σσ. 18 και 20)

Εκλογές μέσα στα Χριστούγεννα;

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ της Δημοκρατίας, λοιπόν, ολοκλήρωσε τον πρώτο κύκλο των άτυπων διαβουλεύσεων-του με τους πολιτικούς αρχηγούς. Και δεν αποκλείεται, όπως γράφει ο ημερήσιος Τύπος, να υπάρξει και δεύτερος κύκλος ακροάσεων, μετά το πέρας των οποίων θ' ανακοινώσει (το αργότερο ως το τέλος Αυγούστου...) την ημερομηνία των εκλογών.

ΑΛΛΑ ο κ. Καραμανλής — αναφέρουν οι τελευταίες πληροφορίες — εξακολουθεί πάντοτε να προβληματίζεται γύρω από το άρθρο 41, παράγραφος 4, του Συντάγματος, που καθορίζει ρητά ότι «Βουλή εκλεγείσα μετά (πρώτον) διάλυσιν της προηγούμενης, δεν δύναται να διαλυθή προ της παρελεύσεως έτους από της ενάρξεως των εργασιών αυτής, εξαιρέσει της περιπτώσεως της καταψηφίσεως παρ' αυτής δύο κυβερνήσεων». Στην απλοελληνική, η διατύπωση αυτή θα πει ότι, αν ο πρόεδρος της Δημοκρατίας διαλύσει πρόωρα τη σημερινή Βουλή — δηλαδή πριν από τις 20 Νοεμβρίου που εκπνέει τυπικά η θητεία της — τότε, δε θα μπορεί να διαλύσει τη νέα Βουλή προτού περάσει ένας χρόνος, ακόμη και αν τη διάλυση αυτή ζητήσει ο αρχηγός του πλειοψηφισαντος κόμματος, κατά το προηγούμενο λ.χ. του Γ. Παπανδρέου, το Νοέμβριο του '63. Με άλλα λόγια, διάλυση της Βουλής, πριν από τις 20 Νοεμβρίου, θα περιόριζε, ως ένα βαθμό, τους μετεκλογικούς χειρισμούς και πρωτοβουλίες του ρυθμιστή του πολιτεύματος, κάτι, φυσικά, που δε θα ήθελε ο σημερινός πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Η «πρώρη» διάλυση της Βουλής

ΤΟ ΑΡΘΡΟ 41 του Συντάγματος όμως, έχει και άλλες διατάξεις, που καθορίζουν τις μοναδικές περιπτώσεις όπου ο πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί να διαλύσει, πρόωρα, τη Βουλή. Οι περιπτώσεις αυτές είναι: δυσαρμονία ανάμεσα στη Βουλή και το λαϊκό αίσθημα — απουσία κυβερνητικής σταθερότητας — αντιμετώπιση «εξαιρετικής σημασίας εθνικού θέματος...» Συνεπώς, αν ο κ. Καραμανλής διαλύσει τη σημερινή Βουλή, πριν από τις 20 Νοεμβρίου, θα μπορούσε να κατηγορηθεί από τα πολιτικά κόμματα για ρητή παράβαση του Συντάγματος, εφόσον η διάλυση αυτή δε θα συνδεθεί με τη «δυσαρμονία» ή την «κυβερνητική αστάθεια» ή την αντιμετώπιση κάποιου «εξαιρετικής σημασίας εθνικού θέματος»... Και, φυσικά, ο πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν είναι διατεθειμένος να επικαλεσθεί πάλι — εφόσον η «δυσαρμονία» και η «αστάθεια» αποκλείονται... — την ύπαρξη κάποιου «εξαιρετικού εθνικού θέματος», μια και η δικαιολογία αυτή προτάχθηκε από τον προκάτοχό-του κ. Κ. Τσάτσο, για τις εκλογές του 1977...

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ γεγονός, βέβαια, ότι τόσο ο πρωθυπουργός Π. Ράλλης, όσον και ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ Α. Παπανδρέου, κατά τις πρόσφατες ακροάσεις-τους στον πρόεδρο της Δημοκρατίας, εισηγήθηκαν εκλογές μέσα στον Οκτώβριο, διαβεβαιώνοντας τον κ. Καραμανλή ότι η θητεία της σημερινής Βουλής έχει ουσιαστικά εκπνεύσει (εφόσον διάνυσε τέσσερις περιόδους) και ότι, σε καμιά περίπτωση, δε θα χαρακτήριζαν πρόωρη τη διάλυση της Βουλής, εφόσον η διάλυση αυτή θα πραγματοποιούνταν ένα ή δυο μήνες πριν από το έσχατο (τυπικό) όριο της 20ης Νοεμβρίου... Διαφορετικά — τόνισαν οι Γ. Ράλλης και Α. Παπανδρέου στον πρόεδρο της Δημοκρατίας — οι εκλογές θα γίνουν μέσα στη βαρυχειμωνιά (20 Δεκεμβρίου) και θα συμπέσουν με τις γιορτές των Χριστουγέννων, με όλες τις α-

ναπόδραστες συνέπειες για την αγορά και την οικονομία της χώρας.

ΑΝΤΙΘΕΤΑ με τις απόψεις του πρωθυπουργού και του προέδρου του ΠΑΣΟΚ, ο πρόεδρος της ΕΔΗΚ Ι. Ζιγδής και ο πρόεδρος του ΚΟΔΗΣΟ κ. Ι. Πεσμαζόγλου, ζητούν την αυστηρή (ανελαστική) εφαρμογή των συνταγματικών διατάξεων που αναφέρονται στη διάλυση της Βουλής, ενώ οι εκπρόσωποι του ΚΚΕ εσ., Μπάμπης Δρακόπουλος και Α. Κύρκος, φέρονται να επιμένουν στο «απρόσβλητο της λαϊκής ετυμολογίας», από ενστάσεις που θα μπορούσε να διατυπώσει οποιοσδήποτε πολίτης της χώρας, για «παράβαση του Συντάγματος», από το ρυθμιστή του πολιτεύματος.

Η «πολιτική» διάλυση της Βουλής

ΜΕ ΒΑΣΗ τα δεδομένα αυτά και προκειμένου να διευκολυνθεί ο πρόεδρος της Δημοκρατίας, ορισμένοι παράγοντες (βλέπε και άρθρο του Ανδρέα Ζούλα στην κυριακάτικη «Καθημερινή») προτείνουν την πολιτική διάλυση της Βουλής, με την έννοια ότι όλα τα πολιτικά κόμματα συναινούν στην άποψη ότι διάλυση της Βουλής, ένα ή δυο μήνες πριν από το τυπικό όριο της 20ης Νοεμβρίου, δεν αποτελεί πρόωρη διάλυση του Σώματος. Έτσι υποστηρίζεται — ούτε ο ρυθμιστής του πολιτεύματος εμπλέκεται στην εκλογική αναμέτρηση, ούτε οι ρυθμιστικές-του αρμοδιότητες περιορίζονται, ούτε η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος του λαού, χειμάζεται.

ΩΣΤΟΣΟ, φαίνεται ότι η συναίνεση αυτή, δεν είναι εφικτή. Και διότι υπάρχουν κόμματα — όπως ήδη αναφέραμε — που ζητούν την τυπική εφαρμογή του άρθρου 41 του Συντάγματος, και διότι ακόμη και κόμματα, όπως το ΠΑΣΟΚ, που εισηγήθηκαν εκλογές μέσα στον Οκτώβριο, δεν είναι πρόθυμα να δεσμευτούν ε γ γ ρ ά φ ω ς — όπως τους ζήτησε ο πρόεδρος της Δημοκρατίας — ότι το επίμαχο άρθρο μπορεί να έχει κάποια ελαστική εφαρμογή, με βάση το πνεύμα — και όχι το γράμμα — του συνταγματικού νομοθέτη.

ΑΛΛΑ ΚΑΙ αν ακόμη η πολιτική διάλυση της Βουλής πραγματοποιούνταν, με τη συγκατάθεση όλων των πτερύγων-της, οι τελευταίες πληροφορίες από το προεδρικό μέγαρο, αναφέρουν ότι ο ρυθμιστής του πολιτεύματος παραμένει σκεπτικός και προβληματιζόμενος πάνω στην όλη διαδικασία που πρέπει να

τηρηθεί, σε σχέση με την προκήρυξη και διενέργεια των εκλογών. «Δε θα έδινα σε κανένα πολίτη το δικαίωμα να μου προσάψει ότι δεν τηρώ το Σύνταγμα» — φέρεται να λέει στο στενό κύκλο των συνεργατών-του.

Αναζητείται «άλλη λύση»...

Η ΣΤΑΣΗ αυτή του προέδρου της Δημοκρατίας, οδήγησε ορισμένους πολιτικούς στην αναζήτηση «μιάς άλλης λύσης» και, πιο συγκεκριμένα, στη σύντμηση του χρόνου που μεσολαβεί ανάμεσα στην υπογραφή του προεδρικού διατάγματος για τη διάλυση της Βουλής και τη διενέργεια των εκλογών. Όπως είναι γνωστό, με βάση το άρθρο 53 του Συντάγματος, η διενέργεια των εκλογών αυτών, πραγματοποιείται «εν τώ» τριάντα ημερών, από την υπογραφή του προεδρικού διατάγματος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορούν να διενεργηθούν και «εν τώ» — ας πούμε — επτά ή δεκαπέντε ημερών...

ΣΥΝΕΠΩΣ, υποστηρίζονται οι οπαδοί της σχολής αυτής, αν η κυβέρνηση ενημερώσει έγκαιρα — λ.χ. από τις αρχές Σεπτεμβρίου... — τα πολιτικά κόμματα για την ακριβή ημερομηνία των εκλογών, τότε θα μπορούσε το προεδρικό διάταγμα να υπογραφεί στις 20 Νοεμβρίου και η διενέργεια των εκλογών να ορισθεί, επι παραδείγματι, για την Κυριακή 29 Νοεμβρίου, αφού, στο μεταξύ, θα μεσολαβούσε μία άτυπη, πλήν ουσιαστική, προεκλογική περίοδος 30-45 ημερών, στη διάρκεια της οποίας τα πολιτικά κόμματα θα ανέπτυσαν τη δραστηριότητά-τους, με πλήρη άνεση. Έτσι, επιμένουν οι οπαδοί της λύσης αυτής, από τη μία θα τηρηθεί το πνεύμα και το γράμμα των συνταγματικών διατάξεων, και από την άλλη, οι εκλογές δε θα συμπέσουν με τις γιορτές των Χριστουγέννων. Πάντως, και ως τη στιγμή που γράφονται οι γραμμές αυτές, δεν είναι γνωστό ποια απήχηση βρίσκει η πρόταση αυτή στα πολιτικά κόμματα, στην κυβέρνηση και στον πρόεδρο της Δημοκρατίας.

Το Αντιμαρξιστικό Μέτωπο

ΤΟ ΜΟΝΟ βέβαιο είναι πώς, όσο πλησιάζουμε προς το χρόνο «χ» των εκλογών, τόσο η κυβέρνηση σκληραίνει τη στάση της απέναντι στην αντιπολίτευση, κλιμακώνοντας την ένταση και την κινδυνολογία. Η κλιμάκωση αυτή δεν είναι κάτι το νέο. Την εξάγγειλε ο Ευάγγελος Αβέρωφ - Τσοίτσας, στο πρό-

σφατο έκτακτο συνέδριο της Νέας Δημοκρατίας, όταν, αποδεχόμενος — παρά την «πικρία» του, κλπ. — την αντιπροεδρία, αποφάσισε να σώσει και την Ελλάδα, και την οικονομία-της, και το κόμμα! *Μη σκιάζεστε* — είπε στους οπαδούς-του — *απο απο τα... γκάλοπ και το ρεύμα της Αλλαγής. Εμείς είμαστε η βάση του έθνους — η φλεγόμενη και μηδέποτε καιομένη... Το μόνο που σας ζητώ είναι ν' ανασκουμπωθείτε όλοι, για να συμπήξουμε το αντιμαρξιστικό μέτωπο. Και τότε, θα νικήσουμε...*

ΣΤΗΝ «ΕΚΚΛΗΣΗ» ανταποκρίθηκαν πολλοί: Πρώτος και καλύτερος, ο εσαεί βασιλόφρων, υπουργός Εσωτερικών, Χρ. Στράτος, που ανακάλυψε ότι υπάρχουν δημοτικοί άρχοντες, που πειθαρχούν σε «ξένα» κέντρα... Ακολούθησαν ο υφυπουργός Τύπου Αθ. Τσαλδάρης, ο πρώην υπουργός Παιδείας Ι. Βαρβιτσιώτης, ο πρώην υπουργός Συντονισμού Ι. Μπούτος, ο ίδιος ο πρωθυπουργός Γ. Ράλλης που, αναφερόμενος στην επέτειο της 24ης Ιουλίου '74, «ανακάλυψε», επίσης, ότι η αποκατάσταση της δημοκρατίας, ενώ ανήκει στον ίδιο και στην «υπόλοιπη πολιτική ηγεσία», δεν ανήκει στον Α. Παπανδρέου... Την ίδια στιγμή, προφανώς για να «τιμηθεί» καλύτερα η επέτειος, η ηγεσία της Νέας Δημοκρατίας προωθούσε τις συνεννοήσεις-της με την Εθνική Παράταξη και, ειδικότερα, με τον κόντε-Θεοτόκη, ενώ, λίγο πιο μακριά, ο αλήστου μνήμης Γεωργιάδης — που προσκύνησε μόνο τον Παπαδόπουλο, αλλά όχι και τον... Ιωαννίδη — έστελνε μήνυμα «συνεργασίας» προς τους όπου γης «γεφυροποιούς», έτσι ώστε — όπως έγραψε στην «Ελεύθερη Ώρα» — *να υπάρξει η συμπάραταξη όλων των εθνικών και αντιμαρξιστικών δυνάμεων που διαθέτει αυτός ο τόπος*... Αντιμαρξιστικό Μέτωπο, λοιπόν — από Αβέρωφ άχρι Γεωργιάδη — όπου θέση έχουν χουντίσαντες και μη, «συνομιλητές» και μη, χουντούπουργοί και μη!

ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, το δεκαπενθήμερο κύλησε χωρίς μεγάλους κραδασμούς, εκτός ίσως από την πρόκληση του Φόρεϊν Όφισ, που έκρινε πως, επιτέλους, δε θα σχιζόταν το παραπέτασμα του ναού, αν ο έκπτωτος Κωνσταντίνος Γλύξμπουργκ, προσαγορευόμενος, μάλιστα, σαν «*βασιλεύς των Ελλήνων*» (*King of the Hellenes*) παραβρισκόταν σαν ισότιμος κεκλημένος, πλάι στον πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας, στους γάμους του Καρόλου... Φυσικά, οι Βρετανοί έκαναν το πάν «για ν' αμβλύνουν τις ελληνικές ευαισθησίες» (έτσι έγραψε ο "Ομπζέρβερ"), αλλά ο Κ. Καραμανλής, που είναι ένας «*πεισματικός δημοκράτης*», προτίμησε να εμφανισθεί ως «*πάσχων από κολικό του νεφρού*», παρά να υποστεί το διασυρμό που του επιφύλασσαν η «*σιδερένια κυρία*» και τα ανάκτορα του Μπάνκιχαμ...

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ

Τετάρτη 15

- Στο 9ο Συνέδριο του πολωνικού Κ.Κ. απεφασίσθη ο νέος γενικός γραμματέας να εκλεγεί με μυστική ψηφοφορία.
- Ο πρόεδρος της Δημοκρατίας συνεχίζει τις επαφές-του με εκπροσώπους των πολιτικών κομμάτων για τον καθορισμό ημερομηνίας των εκλογών.

Πέμπτη 16

- Το φιλοσοβιετικό Κ.Κ. της Περσίας «Τουντέχ» τάχθηκε δημόσια υπέρ της απομάκρυνσης του Μπάνι Σάντρ και παρέχει την υποστήριξη-του στον υποψήφιο για την προεδρία Πρωθυπουργό Ρατζάι.

Παρασκευή 17

- Το Ισραήλ εξαπέλυσε επίθεση στο νότιο Λίβανο και βομβάρδισε παλαιστινιακά στρατόπεδα και

θέσεις Παλαιστινίων ανταρτών, προκαλώντας διεθνείς αντιδράσεις.

Σάββατο 18

- Ο Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης κ. Αβέρωφ εξήγγειλε τα νέα οικονομικά μέτρα με κύριο χαρακτήρα τις προεκλογικές παροχές.

Κυριακή 19

- Ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ Α. Παπανδρέου κατήγγειλε την κυβέρνηση, ότι τα οικονομικά μέτρα θα αφήσουν στη νέα κυβέρνηση έλλειμμα 300 δισ. δρχ.
- Νέες ταραχές ξέσπασαν σε πολλές πόλεις της Β. Ιρλανδίας μεταξύ διαδηλωτών και αστυνομικών.

Δευτέρα 20

- Με ψήφους 1311 έναντι 586 του

μοναδικού αντιπάλου-του κ. Μπαρτσικόφσκι, επανεξελέγη ο Σ. Κάνια πρώτος γραμματέας της Κ.Ε. του πολωνικού Κ.Κ.

- Παγκύπριο συλλαλητήριο έγινε στη Λευκωσία για την επέτειο της εισβολής των Τούρκων στην Κύπρο.
- Πέθανε στη Σαρωνίδα της Αττικής ο συγγραφέας και λογοτέχνης Δημήτρης Χατζής.

Τρίτη 21

- Άρχισε στην Οττάβα η διάσκεψη των επτά μεγάλων δυτικών βιομηχανικών χωρών.
- Οι χαμηλές τιμές των ελληνικών αγροτικών προϊόντων, που καθόρισε το αρμόδιο, αποτελούμενο από υπουργούς Γεωργίας, συμβούλιο της Ε.Ο.Κ., προκάλεσαν τις διαμαρτυρίες ακόμα και του ίδιου του κ. Α. Κανελλόπουλου.

Τετάρτη 22

- Ενώ οι εμπρηστές επικηρύχθηκαν, δυό ακόμα πολυκαταστήματα, του

Μαρινόπουλου και του Σκλαβενίτη, είχαν την τύχη των προηγούμενων χωρίς πολλές ζημιές.

- Από μεγάλη πυρκαγιά στη Χαλκιδική κάηκαν 20.000 στρέμματα.
- 75 πολιτικοί κρατούμενοι στην Τουρκία άρχισαν απεργία πείνας.

Πέμπτη 23

- 70 τραυματίες και 2 νεκρούς είχε σαν αποτέλεσμα μία δολοφονική επίθεση, με άγνωστα ακόμα αίτια, σε ναυτιλιακό γραφείο του Πειραιά.
- Στην Πολωνία, μετά από τις ανακοινώσεις για αυξήσεις των τιμών στα τρόφιμα, προγραμματίζονται «πορείες πείνας».

Παρασκευή 24

- Μαζικές αντιδράσεις κομμάτων και μαζικών φορέων προκάλεσε ο νόμος για την απαγόρευση της αφισκοκόλλησης.
- Συγκέντρωση αλληλεγγύης στους Παλαιστίνιους έγινε στην Αθήνα.

Η ΑΠΑΘΗ ΤΗΣ «ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ»

Η πρόσφατη απόφαση της κυβέρνησης, όπως διατυπώθηκε από τον επί του Τύπου, υφυπουργό-της, να σταματήσει, λες και άρχισε, ουσιαστικά, ποτέ, τη μετάδοση από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κομματικών συγκεντρώσεων και την προβολή κομματικών δραστηριοτήτων, θα μπορούσε να ήταν μια αρνητική μορφή αντικειμενικότητας. (Η θετική μορφή θα ήταν η προβολή όλων των κομματικών φορέων και των δραστηριοτήτων-τους, εν όψει, μάλιστα, των εκλογών).

Όμως, όπως αναμενόταν και αποδείχτηκε, το «μέτρο» αυτό της «αντικειμενικότητας», αν και αφορά, θεωρητικά, όλους τους πολιτικούς φορείς (και το κόμμα της «Νέας Δημοκρατίας») στην ουσία, το τελευταίο το εξαιρεί, αφού το προβάλλει με τον αίσχιστο μικροκομματικό τρόπο και με το πρόσχημα του κυβερνητικού έργου.

Η αναισχυντία των κομματικών φερέφωνων της «ΝΔ» στην τηλεόραση, όμως, ξεπέρασε και αυτό το πρόσχημα του κυβερνητικού έργου, φθάνοντας στο σημείο να εκμεταλλευτεί εθνικά θέματα, όπως αυτά της μεταπολίτευσης και του κυπριακού, για την προβολή του κυβερνητικού κόμματος. Κι όχι μόνον αυτό. Αν και μας είχαν συνηθίσει ως και στη χρήση του προσώπου του Προέδρου της δημοκρατίας (Προέδρου όλων των Ελλήνων) για την ενίσχυση των πεσμένων, πια, μετοχών του κόμματος των κ.κ. Ράλλη και Αβέρωφ, προχώρησαν στον συνδυασμό εθνικών θεμάτων και Προέδρου για την προεκλογική προβολή του νεοδημοκρατικού έργου.

Το «ρεπορτάζ», που μεταδόθηκε το βράδυ της 24ης Ιουλίου από την ΥΕΝΕΔ και χρησιμοποιούσε όλα τα παραπάνω στοιχεία για την, χειρίστου είδους, μικροκομματική εκμετάλλευση της αποκατάστασης της δημοκρατίας, υποτιμώντας τη νοημοσύνη των κατοίκων αυτής της χώρας, που οι ηγέτες-της τη θέλουν στην Ευρώπη, εννοώντας-την, όμως, κάπου στα βάθη της Αφρικής του περασμένου αιώνα, δημιουργεί ένα μεγάλο θέμα, που υφίστατο βέβαια, αλλά παίρνει μεγαλύτερες διαστάσεις εν όψει των εκλογών. Πρόκειται για το θέμα της χρήσης των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε όφελος του κυβερνώντος κόμματος, με την μορφή και μεθοδολογία που το δικτατορικό καθεστώς των Παπαδόπουλων και των Ιωαννιδιδων είχε εφαρμόσει. Πρόκειται για την πλύση εγκεφάλου, που υφίστανται και πρόκειται να υποστούν σε πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις οι Έλληνες, για να δώσουν το «κουκί»-τους σ' αυτούς που λυμαίνονται την αρχή, με οποιαδήποτε μορφή, ολόκληρες δεκαετίες.

Με δεδομένη την κυκλοφορία του Τύπου, με δεδομένο το ότι υπάρχουν πόλεις, χωριά, επαρχίες που δεν πηγαίνει καμιά, α-

ημερομηνίες

Σάββατο 25

- Με συντριπτική πλειοψηφία ο πρωθυπουργός της Περσίας Μ. Ρατζάϊ εξέλεγε νέος πρόεδρος.
- Θα επαναληφθεί η δίκη της ομάδας Ζηρίνη στις 17 Σεπτεμβρίου, αφού ο Άρειος Πάγος έκανε δεκτή την αίτηση αναίρεσης, ενώ η Σ. Κυρίτση αφέθηκε ελεύθερη.

Κυριακή 26

- Δόθηκε στη δημοσιότητα το τελευταίο μέρος του κυβερνητικού προγράμματος του ΠΑΣΟΚ, ενώ ομάδα οικονομολόγων του ΠΑΣΟΚ κατάρτισε σχέδιο ανάγκης για την οικονομία.

Δευτέρα 27

- Ο πρόεδρος της Δημοκρατίας Κ. Καραμανλής δε θα παραστεί στους γάμους του πρίγκιπα Καρόλου, πρόεδρο θα εκπροσωπήσει ο πρωθυπουργός Γ. Ράλλης.
- Με πρωτοβουλία των Αμερικάνων επετεύχθη εκεχειρία στο Λίβανο, η οποία όμως βρίσκει ριζικά αντίθετους τους Παλαιστίνιους.

Τρίτη 28

- Άρχισε το συνέδριο του Κ.Κ. Ισπανίας στη Μαδρίτη, ενώ ο Σ. Καρίγιο ζήτησε να εκλεγεί, με απόλυτη πλειοψηφία, γραμματέας.

πολύτως, εφημερίδα, με δεδομένα τα μέτρα για τη φήμωση κάθε δημόσιας πολιτικής έκφρασης και νοιώθοντας η Δεξιά να απειλείται, μεταδικτατορικά, περισσότερο παρά ποτέ, την ήδη κατευθυνόμενη ενημέρωση θα τη μετατρέψει σ' ένα όργιο κυβερνητικής προπαγάνδας...

Μήπως η αντιπολίτευση, όπως κι αν εκφράζεται, έχει να προτείνει άλλα, περισσότερο συγκεκριμένα, μέτρα, έξω από την τακτική των καταγγελιών;

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ... ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Μιλήσαμε, όμως, (στο προηγούμενο σχόλιο) για φήμωση της πολιτικής έκφρασης. Πώς αλλιώς μπορεί να ερμηνευθεί ο δρσκόντειος Νόμος για την απαγόρευση των αφισοκολλήσεων με τις εξοντωτικές ποινές-του; Έχοντας εξασφαλίσει δι' εαυτήν τα «κρατικά» μέσα ενημέρωσης, η ΝΔ, αφήνει τον αντιπολιτευόμενο Τύπο για την ενημέρωση του λαού, από τα άλλα κόμματα. Όμως, πόσο ο Τύπος μπορεί (και θέλει) να προβάλει τις δραστηριότητες όλων των κομμάτων; και μέχρι πού θα φτάνει η φωνή-τους σε μια χώρα με υποβαθμισμένη αντικειμενικά την κυκλοφορία των εφημερίδων, για μύριους όσους λόγους;

Βέβαια, η αιτιολογία για την απαγόρευση των αφισοκολλήσεων είναι τόσο χαριτωμένη όσο διάφανη είναι η σκοπιμότητα του Νόμου. Πρόκειται για... «περιβαλλοντολογικούς» λόγους! Για να έχουμε μια πρωτεύουσα και πόλεις πιο καθαρές, ευπρόσωπες, αρεστές στο μάτι, ανθρώπινες. Τι υποκρισία, αλήθεια. Μ' ένα νέφος που κάνει μαρτυρική τη ζωή των ανθρώπων, με βιομηχανική ρύπανση από τις υψηλότερες στον κόσμο, με ποσοστό πράσινου χαμηλότερο από όλες σχεδόν τις πρωτεύουσες όλων των χωρών, με θόρυβους αφόρητους, με μόλυνση καταστροφική, η αφισοκόλληση ήταν η... αιτία που προσβάλεται ανεπανόρθωτα το περιβάλλον της πρωτεύουσας! Η παρανυχίδα φταίει για το νύχι που γυρίζει και χώνεται στη σάρκα, η σκωλικοειδής απόφυση για ένα ακαριαίο θάνατο, σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα...

Η πρωτοβουλία των μαζικών σπουδαστικών φορέων (ΕΦΕΕ, ΕΣΕΕ) και των πολιτικών νεολαίων των δύο κομμουνιστικών κομ-

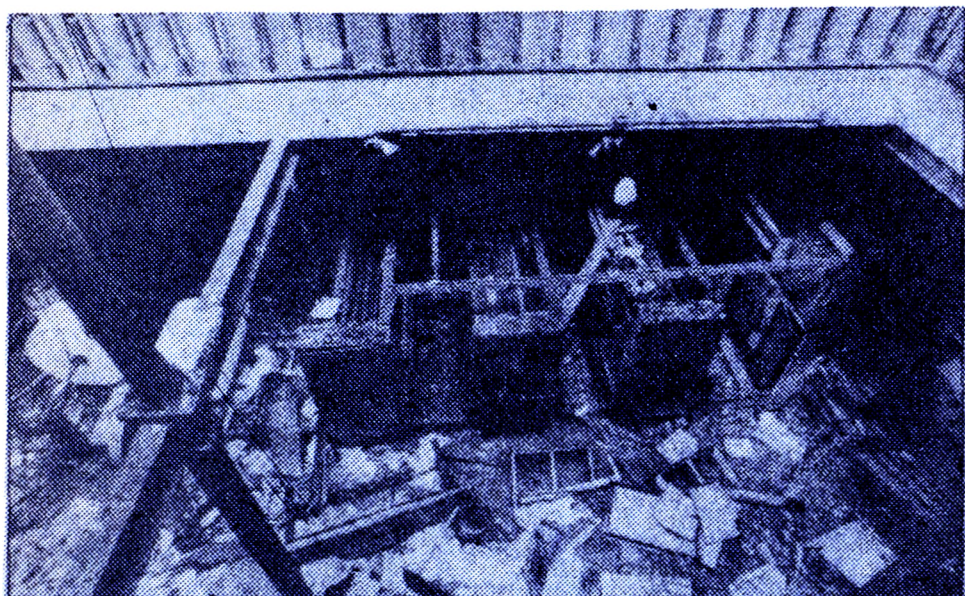

μάτων να κάνουν μαζικά αφισκοκόλληση μέρα - μεσημέρι στην Αθήνα, μετά την εφαρμογή του νόμου, χωρίς ν' αποτελεί «ηρωϊκή ενέργεια», ήταν κόλαφος στο μάγουλο της κυβέρνησης, που δεν τόλμησε να κάνει χρήση αστυνομικών μέτρων. Γιατι, μέρα με τη μέρα, αυτοκαταργείται περισσότερο, πνιγμένη σε μικροπολιτικές ενέργειες, ρουφετολογία, φενάκες και λεονταρισμούς.

Χωρίς τις αφίσες, καμιά Αθήνα και καμιά ελληνική πόλη δεν θα γίνουν καθαρότερες. Χωρίς τις αφίσες, παραμονή εκλογών, θα φιμωθούν κόμματα και άνθρωποι περισσότερο. Οι νόμοι της (νεο-)δημοκρατικής σκοπιμότητας θριαμβεύουν, μα όχι και οι δημοκρατικοί θεσμοί.

ΝΕΟΦΑΣΙΣΤΙΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Το περιοδικό «POUR» (υπέρ) κάνει εδώ και τριάντα χρόνια ένα συνεπή αντιφασιστικό αγώνα στο Βέλγιο. «Ειδικότητα»-του, κατά κάποιο τρόπο, είναι η αποκάλυψη και η καταγγελία των δραστηριοτήτων της μαύρης διεθνούς, που είναι ιδιαίτερα δραστήρια σ' αυτή τη μικρή χώρα. Κι' αυτό γιατί οι Βρυξέλλες προσφέρουν πρόσφορο έδαφος για διεθνείς διασυνδέσεις. Υπάρχει, επίσης, η «λαϊκή» βάση των παλιών αμετανόητων φλαμανδών ΕΣ - ΕΣ. Τέλος δεν είναι ευκαταφρόνητη και η παρουσία μερικών χιλιάδων στελεχών των στρατιωτικών και κατασκοπευτικών μηχανισμών του ΝΑΤΟ.

Στις δυόμιση το πρωί της Κυριακής 5 Ιουλίου μια τρομοκρατική ομάδα έξι μαυροντυμένων νεοφασιστών με κράνη έκανε μια κανονική στρατιωτική επίθεση στα γραφεία του «POUR». Έσπασαν τα τζάμια και έριξαν μέσα εμπρηστικές βόμβες. Σε λίγο όλες οι εγκαταστάσεις και το αρχείο του περιοδικού είχαν απανθρακωθεί.

Μέχρι σήμερα οι ανακρίσεις δεν έχουν αποδώσει πολλά πράγματα, παρά το ότι υπάρχουν άφθονες περιγραφές από αυτόπτες μάρτυρες. Όμως το περιοδικό ξανακυκλοφόρησε κανονικά, χάρη στην αλληλεγγύη φίλων-του και άλλων εκδόσεων παρόμοιου προσανατολισμού. Και ένα τεράστιο κίνημα αγανάκτησης απομόνωσε πολιτικά, ακόμα περισσότερο, τους νεοφασίστες.

Η αλληλεγγύη πήρε τέτοια έκταση, ώστε οι Βέλγοι φίλοι-μας, αποφάσισαν να εκδώσουν μια καθημερινή εφημερίδα από την Πρωτοχρονιά του 1982. «Γιατι», γράφουν «ποτέ οι απειλές, οι εμπρησμοί και οι σφαίρες δε θα μας φοβίσουν».

ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΠΑΝΩ Σ' ΕΝΑ ΕΓΚΛΗΜΑ

Ένα γεγονός σαν αυτό που συνέβη στον Πειραιά είναι φυσικό να εντυπωσιάζει μιαν ασυνήθιστη σε τέτοια κοινή γνώμη. Η περιοχή της πρωτεύουσας έχει μια ευχάριστη ιδιορρυθμία ανάμεσα στα τόσα καυσαερίά-της. Ο δείκτης εγκληματικότητας είναι ακόμα εξαιρετικά χαμηλός για μια πολιτεία τόσο μεγάλη. Ιδιαίτερα, απουσιάζει, σχεδόν, το μεγάλο, συλλογικό και οργανωμένο έγκλημα.

Τους λόγους αυτής της ιδιορρυθμίας δεν τους γνωρίζουμε με ακρίβεια. Η έρευνα των κοινωνικών φαινομένων θεωρείται περριτή και ίσως επικίνδυνη από τους ιθύνοντες.

Οπωσδήποτε, έτσι που έχουν τα πράγματα, το έγκλημα, όταν παίρνει εντυπωσιακές διαστάσεις, συχνά εισάγεται από το εξωτερικό. Και έτσι δίνει την ευκαιρία για μια ρατσιστική ξενόφοβη καπηλεία, που με περισσή ανευθυνότητα ασκούν μεγάλης κυκλοφορίας απογευματινές εφημερίδες-μας.

Από την πρώτη στιγμή δόθηκε έμφαση στο γεγονός ότι οι δράστες ήταν «Άραβες», «μελαμψοί», «μαύροι», και άλλα παρόμοια. «Τα Νέα» έφτασαν μέχρι τού σημείου να τιτλοφορήσουν ένα εξαιρετικά κακού γούστου πρωτοσέλιδο ρεπορτάζ: «Ανθρωποκυνηγητό στην "παροιμία" των εγχρώμων». Τριπλό ατόπημα. Γιατι κάθε είδους «ανθρωποκυνηγητό» θα έπρεπε να προκάλυπτε την αγανάκτηση και όχι τον ενθουσιασμό μιας, υποτίθεται, δημοκρατικής εφημερίδας. Γιατι η παροιμία των συνανθρώπων-μας, που κατάγονται από την Ασία και την Αφρική, δεν θα έπρεπε να μπαίνει σε εισαγωγικά. Και γιατί οι «έγχρωμοι» αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία ατόμων μόνο στη φαντασία των πιο έξαλλων ρατσιστών.

Αλλά την πιο «ολοκληρωμένη» διατύπωση της ξενόφοβης υστερίας, την έκανε ο κ. Παπαπολίτης, δηλώνοντας στην Καθημερινή της Κυριακής: «Και τούτο γιατί οι Πειραιώτες διατηρούν ακέραιη μια δική-τους ηθική και αξιοπρέπεια, μια δική-τους «μπέσα» που συγκεντρώνει την πεμπτουσία των ελληνικών αξιών. Πάνω απ' όλα ο Πειραιάς είναι μια μεγάλη οικογένεια με όλα τα ελληνοπρεπή χαρακτηριστικά του νοικοκύρη. Το συγγόνο ομαδικό έγκλημα τάρaxe τη γαλήνη-της και παραβίασε τις αρχές-μας. Αλλά όχι και την αποφασιστικότητα, για να μην περάσει το ξενόφερτο εγκληματικό στοιχείο, που, σαν ξένο σώμα, ένας υγιής οργανισμός το απορρίπτει»...

Η εκδοχή ότι το «Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης» (τη στιγμή που η PLO στην Αθήνα δηλώνει ότι δεν έχει καμιά σχέση) οργάνωσε τα γεγονότα στον Πειραιά, δίνει μια άλλη διάσταση στο θέμα, άσχετη με τον υπολανθάνοντα ρατσισμό ορισμένων πλεγματικών.

Ας μη δημαγωγούν, λοιπόν, οι διάφοροι με φούμαρα περί «ελληνικών αξιών», «ελληνοπρεπών νοικοκύρηδων» και άλλα παρόμοια.

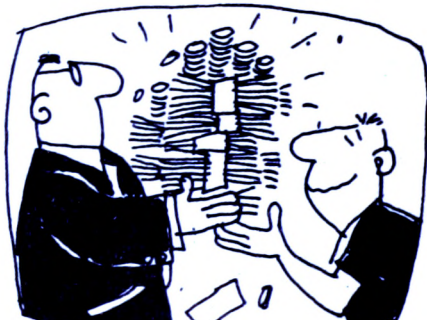
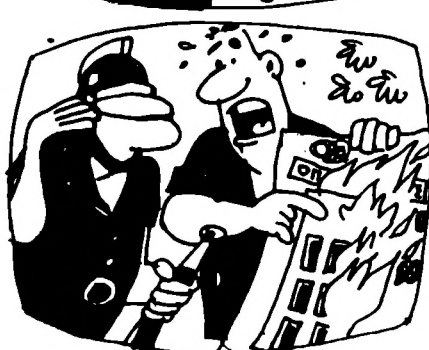

ΜΕΧΡΙΣ ΟΤΟΥ Η ΔΑΣΙΚΗ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΘΕΣΕΙ ΥΠΟ
ΕΛΕΓΧΟΝ ΤΗΝ ΠΥΡΚΑΓΙΑ
(ΠΟΥ ΣΕ ΓΥΩΣΤΟΥ ΜΕΝΕΤΑΙ
ΕΙΣ ΕΚΤΑΣΙΝ 133.000 ΤΕΤ. ΧΙΛ.)
ΑΣ ΞΑΝΑΔΟΥΜΕ ΤΗΝ ΣΚΗΝΗ
ΑΥΤΗ, ΣΕ ΑΡΓΗ-ΕΝΝΟΟΥΜΕ
ΑΡΓΗ-ΚΙΝΗΣΗ.

**ΡΙΠΛΕΥ
ΔΟΙΠΟΝ...**

...ΕΤΟΙΜΟΙ ;

ΠΑΜΕ!

Προς αναζήτηση νέας προοπτικής

του Γιάννη Παπουτσάνη

ΑΝ ΑΥΤΕΣ οι εκλογές είναι καθοριστικές για κόμματα, όπως η «Νέα Δημοκρατία» και το ΠΑΣΟΚ, που στοχεύουν σε μια (αυτοδύναμη) κοινοβουλευτική πλειοψηφία, για τα μικρότερα κόμματα της αντιπολίτευσης είναι κρίσιμες. Ιδιαίτερα για τα κόμματα και τους σχηματισμούς στο χώρο του Κέντρου τα οποία φιλοδοξούν, εκπροσωπούμενα στη Βουλή, να διαδραματίσουν κάποιο καθοριστικό ρόλο στις μετεκλογικές εξελίξεις.

ΑΠΟ την «αγωνία» της κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης μπορεί να εξαιρεθεί το ΚΚΕ, το οποίο μη όντας «μεγάλο» μα ούτε και «μικρό» φυσικά, κόμμα, στοχεύει στο να σπάσει το φράγμα του 17%, ώστε εξασφαλίζοντας την είσοδό-του στην Β' κατανομή, να συμβάλει, αποφασιστικότερα, κατά την άποψή-του, στην υπόθεση της αλλαγής, έχοντας δεδομένα, ως ένα σημείο, τα οριακά ποσοστά-του.

Μιά αναφορά στον χώρο του Κέντρου, ιδίως σε μιά ουσιαστικά προεκλογική περίοδο, έστω «εν υφέσει» τις τελευταίες μέρες, δεν θα μπορούσε παρά να στραφεί κύρια στο πρόβλημα της ενότητας του χώρου, πρόβλημα ωστόσο που κάποια πρόσωπα ή φορείς φαίνεται, στα λόγια τουλάχιστον, να τόχουν ξεπεράσει!

ΠΑΝΤΩΣ όσο κι αν ηγετικές φυσιογνωμίες του χώρου δηλώνουν ότι τα περί κατακερματισμού του Κέντρου λέγονται απ' όσους δεν διατίθενται ευμενώς απέναντί-του, κάποιοι άλλοι παρατηρούν ότι το φάσμα των δυνάμεων, σήμερα, στο χώρο αυτό, θυμίζει, τηρουμένων των αναλογιών, την πριν από το '60 κατάσταση. Πραγματικά, αν η «Ένωση Κέντρου» προδικτατορικά, ήταν η, έστω αμφισβητούμενη, «σύνθεση» των πολιτικών δυνάμεων μεταξύ ΕΡΕ και ΕΔΑ (1958), σήμερα, οι δυνάμεις αυτές μετεξελιγμένες και έχοντας, ορισμένες, σαφώς την ιδεολογική, οργανωτική και πολιτική φυσιογνωμία, διεκδικούν τον πολιτικό χώρο του Κέντρου, αρκετά συρρικνωμένο πια από την διαμόρφωση των δύο κύριων πολιτικών φορέων στις εκλογές του 1977.

ΓΕΓΟΝΟΣ είναι όμως ότι, παρά την βούληση της βάσης του παραδοσιακού Κέντρου, οι μέχρι σήμερα ενέργειες που κατά καιρούς εκφράσθηκαν από τις παρεμβάσεις και μεσολαβήσεις των κ.κ. Μαύρου και Μπαλτατζή, των Κρητών βουλευτών της ΕΔΗΚ, τις προτάσεις του ΚΟΔΗΣΟ, δεν υλοποιήθηκαν και, χωρίς να προδικάζουμε αλλά εκτιμώντας σ' αυτή την φάση τα πράγματα, δεν φαίνεται ότι θα οδηγήσουν ούτε καν στην εκλογική σύμπραξη όλων των κομμάτων και των σχηματισμών.

ΒΕΒΑΙΑ, σ' αυτό το σημείο εντάσσεται και η πεποίθηση των περισσότερων κομμάτων, καθ' ενός ξεχωριστά, ότι με τις εκλογές τα πράγματα θα ξεκαθαρίσουν στην πράξη και θα δοθεί τέρμα στον πολυκερματισμό του χώρου, καθώς η βούληση του εκλογικού σώματος θα αναδείξει την δύναμη που ουσιαστικά και τυπικά θα αποτελέσει το Κέντρο, με σαφή όμως πια, ιδεολογική φυσιογνωμία.

ΜΕ ΤΙΣ γνωστές εξελίξεις που ακολούθησαν την εκλογική ήττα της ΕΔΗΚ στις εκλογές του 1977 και τη συρρίκνωση του χώρου που προήλθε τόσο με την κατάληψή-του από ΠΑΣΟΚ και ΝΔ όσο και την περίφημη διεύρυνση, η κατάσταση παρουσιάζεται σήμερα ως εξής:

Το φάσμα των δυνάμεων

ΤΟ ΚΟΔΗΣΟ έχοντας συγκροτήσει σαν ιδεολογία αυτή του δημοκρατικού σοσιαλισμού, και διαθέτοντας μιά οργάνωση στα όρια των δυνατοτήτων-του, προσανατολίζεται σε αυτόνομη κάθοδο στις εκλογές, θέλοντας να αποτελέσει την ανανεωμένη δύναμη του Κέντρου τόσο ιδεολογικά όσο και οργανωτικά.

ΑΠΟ ΤΗΝ άλλη, η ΕΔΗΚ έχοντας κάνει βήματα οργανωτικά μα και οριοθετηθεί αποφασιστικότερα έναντι της ΝΔ, σχετικά με το παρελθόν, διεκδικεί κι εκείνη αυτόνομη κάθοδο στις εκλογές, παρά κάποιες ανεπιβεβαίωτες φήμες που θέτουν τον πρόεδρό-της ως συνεργαζόμενο με το ΚΚΕ. Βέβαια η προσπάθεια ανασύστασης του «Κόμματος των Φιλελευθέρων» με την συμμετοχή των κ.κ. Κ. Μπαντουβά και Ν. Βενιζέλου, αποδυναμώνουν το κόμμα αυτό περισσότερο, καθώς δημιουργείται ακόμη ένας παραδοσιακά κεντρώος φορέας, στην ουσία ιστορικός, εφ' όσον πρόκειται για το κόμμα που ίδρυσε ο Ελ. Βενιζέλος.

ΩΣΤΟΣΟ, σύμφωνα με εκπεφρασμένες απόψεις ενός από τους δύο βουλευτές, στόχος της ανασύστασης του Κόμματος των Φιλελευθέρων είναι να παίξει τον ρόλο του φορέα που θα συσπειρώσει εκλογικά όλους τους άλλους, ώστε ενωτικά να

δοθεί η μάχη των εκλογών. Μ' αυτή την λογική τα πράγματα για το «Κ.Φ.» δεν έχουν προχωρήσει ενώ ταυτόχρονα επιχειρείται να κρατηθεί αλώβητη η καθαρότητα του Κόμματος, ώστε να μη δημιουργηθούν και άλλα προβλήματα με σύμπραξη, για παράδειγμα, «αποστατών». (Το όνομα του κ. Παύλου Βαρδινογιάννη που ακούσθηκε σχετικά συνάντησε δριμύτατη αντίδραση του κ. Κ. Μπαντουβά, ο οποίος και απείλησε με αποχώρηση). Όμως δηλώνεται, ότι εάν οι άλλοι φορείς και τα πρόσωπα δεν ανταποκριθούν στην πρόσκληση και πίεση, ταυτόχρονα, για ενότητα, το Κόμμα των Φιλελευθέρων θα επιχειρήσει και αυτό αυτόνομη κάθοδο στις εκλογές.

Συμφωνίες

ΕΧΟΝΤΑΣ αυτή την κατεύθυνση, οι δύο Κρήτες βουλευτές, θεωρούν σαν μη πραγματική ακόμη και μιά επιφυλακτική δήλωση ηγετικών κύκλων του Κέντρου, ότι δεν αποκλείεται εκλογική σύμπραξή-τους με το ΚΟΔΗΣΟ.

ΑΝΤΙΘΕΤΑ, από τους ίδιους κύκλους δηλώθηκε, με βεβαιότητα, ότι επίκειται σύμπραξη του «Κόμματος Εργαζομένων Αγροτών» με το ΚΟΔΗΣΟ. Αναφέρεται μάλιστα, ότι δύο συνδυασμοί στην Β. Ελλάδα θα καταρτισθούν εξ ολοκλήρου από το κόμμα του οποίου ηγείται ο κ. Μπαλτατζής, που ανέκαθεν εμφανιζόταν υπέρ της ενότητας των κεντρώων δυνάμεων. Υπενθυμίζεται μάλιστα, ότι ο κ. Μπαλτατζής ο οποίος έχασε για 700, περίπου, ψήφους την εκλογή-του, εμφάνιζε το 1977 άνοδο, τη στιγμή που συνολικά η ΕΔΗΚ είχε σημαντικότερη πτώση.

ΠΑΝΤΩΣ από την πλευρά του ΚΟΔΗΣΟ αν και ασκείται κριτική, έντονη πολλές φορές προς όλες τις κατευθύνσεις του Κεντρώου παραδοσιακού χώρου, δεν αποκλείεται η συζήτηση για ενοποίηση των κεντρώων δυνάμεων. Αντίθετα από πλευράς-της η ΕΔΗΚ δεν αναφέρεται πια στην ενότητα τόσο, όσο στην αποδοχή από μέρους-της κάθε κεντρώου στελέχους που συμφωνεί με τις ιδεολογικές της αρχές, μη υιοθετώντας τα «αρχηγικά σχήματα άλλων κομμάτων».

Λιγότερο ξεκαθαρισμένα είναι τα πράγματα με την ΠΑΡΚΕ, που μόλις πριν λίγους μήνες ίδρυσε ο κ. Γ. Μαύρος, για την οποία λέγεται ότι έχει επέλθει συμφωνία με το ΠΑΣΟΚ για μετεκλογική συνεργασία. Αν και φαίνεται ότι έχει προχωρήσει σε θέματα που αφορούν την στελέχωσή-της, η ΠΑΡΚΕ δεν έχει κάνει ανάλογα βήματα στον οργανωτικό τομέα ενώ μόλις

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΤΟΠΙΑ

Αντρέ Μπρετόν
Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΣΗ
ΤΟΥ ΣΟΥΡΡΕΑΛΙΣΜΟΥ

Λέον Τρότσκι
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

Ερνέστ Μαντέλ
ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΙ
ΚΑΙ ΠΑΛΗ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Ερνέστ Μαντέλ
ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΝ ΑΛΤΟΥΣΕΡ
ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΕΛΛΕΝΣΤΕΙΝ

Ο. Σεμιόνοβα, Β. Χέυνες
ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΣΣΔ

Ντένις Άλτμαν
ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ: ΚΑΤΑΠΙΕΣΗ
ΚΑΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Ίσαάκ Ντβόρτσερ
ΣΤΑΛΙΝ

Κεντρική διάθεση:

Νικηταρά 8-10, 1ος όροφος
ΑΘΗΝΑ τηλ. 36.38.696

τώρα έγινε γνωστό, ότι κατεβαίνοντας στις εκλογές, θα συγκροτήσει συνδυασμούς σ' όλες τις εκλογικές περιφέρειες της χώρας. Στόχος-της οι παραδοσιακοί κεντρώοι που δε θα καλυφθούν απο τις σοσιαλιστικές - δημοκρατικές θέσεις των άλλων φορέων.

Οι θέσεις

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ είναι οι θέσεις των βασικότερων φορέων στο χώρο του παραδοσιακού Κέντρου, που προκύπτουν απο τα ντοκουμέντα-τους, μα και απο συνομιλίες που είχαμε με τους προέδρους-του.

Ο κ. Ι. ΖΙΓΔΗΣ εμμένει στη θέση πως «υπήρξε ατύχημα για την χώρα ότι το ΠΑΣΟΚ ξεχώρισε απο την Ε.Κ.», υποστηρίζοντας παράλληλα ότι αν δεν συνέβαινε αυτό «θα είμαστε σήμερα ένα πανίσχυρο σοσιαλιστικό ευρωπαϊκό κόμμα».

ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ μετά την μεταπολίτευση, ο πρόεδρος της ΕΔΗΚ, εκτιμά ότι: «η ΕΔΗΚ είχε καθαρθεί απο τους πολιτικούς εγκληματίες, τους αποστάτες. Ο Α. Παπανδρέου πήρε τους πιο δυναμικούς και προχώρησε. Άφησε την ΕΔΗΚ με τους πιο συντηρητικούς και ιδεολογικά ακαθόριστους. Σ' αυτήν, τότε, προστέθηκαν και οι Νέες Δυνάμεις...»

Ακόμη ο κ. Ζιγδης εκτιμά ότι:

● Η εκλογική πτώση του κόμματος οφείλεται στο γεγονός ότι έλειψε η καθαρή ιδεολογική φυσιογνωμία, καθώς στους ψηφοφόρους επικρατούσε ότι είναι συνδοιπόρος του Καραμανλή.

● Σήμερα, όμως, «είναι το μόνο κόμμα στην Ελλάδα που έχει ξεκάθαρη ιδεολογία η οποία έχει υιοθετηθεί απο συνέδρια αιρετών εκπροσώπων όλης της βάσης». Ταυτόχρονα εκφράζει την αντίληψη της

μη μαρξιστικής σοσιαλιστικής σκέψης.

Όσον αφορά τον Κεντρώο χώρο, απρόεδρος της ΕΔΗΚ αντιμετωπίζει το ενδεχόμενο ενεργοποίησης του Κόμματος των Φιλελευθέρων: «σαν προβληματισμό, στα πλαίσια του οποίου ειπώθηκαν απλά ορισμένα πράγματα». Σε ερώτηση σχετική με τα άλλα κόμματα, ο κ. Ζιγδης, τονίζει ότι: «αυτά προκύπτουν απο την πλύση εγκεφάλου που κάνει ο Τύπος για να προχωρήσει η υπόθεση της πολώσεως. Σας αναγγέλω, συνεχίζει, ότι δεν υπάρχει άλλο κόμμα στο χώρο του Κέντρου απο το κόμμα της ΕΔΗΚ. Υπάρχουν μόνο ορισμένες ομάδες που χρησιμοποιεί ο Τύπος για να δημιουργήσει σύγχυση».

Ο κ. ΓΙΑΓΚΟΣ ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ επισημαίνει ότι το Κέντρο δεν είναι ιδεολογία. Είναι μιά θέση στο φάσμα των πολιτικών δυνάμεων πράγματι σημαντική. «Το τί είναι το ειδικό και πολιτικό περιεχόμενο του κόμματος που αποτελεί το Κέντρο αλλάζει, τονίζει ο πρόεδρος του ΚΟΔΗΣΟ, ανάλογα με την εξέλιξη του χρόνου. Σήμερα, εκείνο που πιστεύουμε σαν Κέντρο είναι ο δημοκρατικός σοσιαλισμός όπως προκύπτει απο πολλές ελληνικές εμπειρίες».

Ο κ. ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ ακόμη, δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να συνεργασθεί το κόμμα-του μετεκλογικά με το ΠΑΣΟΚ εφ' όσον συμφωνήσουν απο κοινού στο κυβερνητικό πρόγραμμα. Ταυτόχρονα όμως, δηλώνει, ότι το γεγονός μιάς μετεκλογικής συνεργασίας θα εξαρτηθεί απο την πολιτική συγκυρία και την βούληση του λαού, όπως αυτή θα εκδηλωθεί απο τις εκλογές. Ταυτόχρονα, εκφράζει την άποψη ότι μιά αλλαγή δεν είναι προϊόν της εργασίας ενός κόμματος, αλλά συνεργασίας δημοκρατικών κομμάτων.

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ αυτή η θέση αφορά το ΠΑΣΟΚ, στον τρόπο λειτουργίας και στα χα-

1974 - 1981: Εφταετία διασπάσεων

● Σε δύο συνεδριάσεις, το 1974, των περισσότερων βουλευτών της «Ένωσης Κέντρου, γεννήθηκε η Ένωση Κέντρου - Νέες Δυνάμεις (ΕΚΝΔ) η οποία και συγκέντρωσε στις εκλογές της ίδιας χρονιάς, ποσοστό 20,42%, καταλαμβάνοντας τη θέση της Αξωματικής Αντιπολίτευσης.

● Μέσα απο τη σύγκρουση του «παλαιού» και «νέου» στοιχείου και την κυριαρχία των παλαιοκομματικών, που κυριαρχούν στο Πολιτικό Γραφείο του Κόμματος, οι ιδεολογικές αρχές που έχουν κάνει την εμφάνισή-τους, παραμερίζονται και η ΕΚΝΔ μετονομάζεται (Ιαν. 1976) σε Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου (ΕΔΗΚ).

● Ακολουθεί η ανεξαρτοποίηση του Αλέκου Παναγούλη, η προσωρινή αποχώρηση απο την Κοινοβουλευτική Ομάδα των κ.κ. Γ. Α. Μαγκάκη και Τ. Μήνη και η διαγραφή του κ. Δ. Τσάτσου. Με την οριστική αποχώρηση των κ.κ. Γ. Α. Μαγκάκη, Γ. Μήνη, Χ. Πρωτοπαπά και την συμμετοχή του κ. Δ. Τσάτσου δημιουργείται το «Κόμμα Σοσιαλιστικής Πρωτοβουλίας» που αντέχει ως τις εκλογές του 1977.

● Έπειτα απο, μονόπλευρα εκδηλωμένες,

τάσεις ενότητας με το ΠΑΣΟΚ και στη συνέχεια ενδείξεις εκλογικής συμπόρευσης με την ΕΔΑ, ένα, περίπου, χρόνο μετά την Συνδιάσκεψη του Ηρακλείου, η ΕΔΗΚ φτάνει στις εκλογές, όπου συγκεντρώνει ποσοστό 11,95% (612.786 ψήφοι έναντι 1.002.559 το 1974, — με αύξηση των ψηφισάντων κατά 230.333)

● Εκλέχτηκαν 16 βουλευτές απο τους οποίους 3 ανήκουν σήμερα, τυπικά, στην ΕΔΗΚ.

● Ακολούθησε η παραίτηση του κ. Γ. Μαύρου απο την ηγεσία του κόμματος και η ανάθεση της αρχηγίας στον κ. Ι. Ζιγδη, για να έλθουμε στις διευρύνσεις της «Ν.Δ» η οποία και «απερρόφησε» 7 βουλευτές που σήμερα είναι ενταγμένοι ή πρόσκεινται στη «Νέα Δημοκρατία» Ένας μόνο, ο Στέλιος Παπαθεμελής προσχώρησε στο ΠΑΣΟΚ ενώ 3 αποτελούν την Κοινοβουλευτική Ομάδα του «Κόμματος Δημοκρατικού Σοσιαλισμού» (ΚΟΔΗΣΟ), που ιδρύθηκε το 1978. Τέλος δύο, ανήκουν στην «Παράταξη Κέντρου» (ΠΑΡΚΕ) που συστάθηκε στο τέλος του 1980 με την πρωτοβουλία του κ. Μαύρου.

● Αναφορά στις διαγραφές και παραιτήσεις αυτό το διάστημα, οπωσδήποτε δεν θα πρόσθετε τίποτε στα ήδη γνωστά και κάποτε στέρουμένα αναγκαίας σοβαρότητας, που συνέβησαν στον κύριο, τότε, κορμό του Κέντρου.

● Σήμερα στον χώρο του Κέντρου βρίσκονται τα εξής κόμματα ή σχηματισμοί που προέκυψαν, σε κοινοβουλευτικό τουλάχιστον επίπεδο, απο την ΕΔΗΚ:

1. Η «Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου» (ΕΔΗΚ): πρόεδρος Ιωάννης Ζιγδης. Βουλευτές: Κωνσταντίνος Μπαντουβάς, Νικήτας Βενιζέλος.

2. Το «Κόμμα Δημοκρατικού Σοσιαλισμού» (ΚΟΔΗΣΟ): πρόεδρος Ιωάννης Πεσματζόγλου. Βουλευτές: Βιργινία Τσουδερού, Κώστας Αλαβάνος.

3. Η «Παράταξη Κέντρου» (ΠΑΡΚΕ): πρόεδρος Γεώργιος Μαύρος. Βουλευτής: Μενέλαος Ξυλούρης.

4. Το «Κόμμα Εργαζομένων Αγροτών»: υπό την ηγεσία του κ. Μπαλτατζή.

5. Το «Κόμμα των Φιλελευθέρων» («υπό εκκόλαψιν»): με την συμμετοχή των Κων. Μπαντουβά και Νικήτα Βενιζέλου, που ως αυτή τη στιγμή, δεν έχουν διαχωρίσει την θέση-τους απο τη ΕΔΗΚ.

ρακτηριστικά του οποίου συνίσταται, κατά τον κ. Πεσματζόγλου, αυτή η αδυναμία. Ταυτόχρονα όμως, τονίζει, ότι «η ΝΔ έχει δώσει εξετάσεις και έχει αποτύχει ολοκληρωτικά».

Ρυθμιστικός ρόλος

ΠΑΝΤΩΣ, όποιες κι αν είναι οι διαφορές απόψεων που χωρίζουν τους φορείς και τα πρόσωπα στα πλαίσια του παραδοσιακού Κέντρου, υπάρχουν δύο βασικά σημεία, προϊόντα της τρέχουσας πολιτικής συγκυρίας και της εκτίμησης των αντικειμενικών δυνατοτήτων, στα οποία συμπίπτουν οι απόψεις των κυριότερων κομμάτων.

ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ, κατ' αρχήν, για την φιλοδοξία και δυνατότητα που κρατά καθ' ένα για τον εαυτό-του να παίζουν, τα κόμματα αυτά, ένα ρυθμιστικό ρόλο που θα εξαρτηθεί από το αποτέλεσμα των εκλογών, σε περίπτωση προφανώς που κανένα από τα δύο μεγάλα κόμματα δεν συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία. Συναρτημένη με το πρώτο αυτό σημείο, είναι η κοινή διαπίστωση ότι καθ' ένα από τα κόμματα του κέντρου θέλει να παίζει έναν αντιπολιτικό ρόλο μετεκλογικά, σε πολιτικό επίπεδο, δεδομένου ότι ο κ. Ι. Ζιγδης εκφράζει φόβους για «μοντέρνα εκτροπή» ενώ θεωρεί καταστροφικό να έχουμε κυβέρνηση του «ενός μόνο ή του άλλου σκέλους της πολώσεως». Σχετικά, ο κ. Γ. Πεσματζόγλου πιστεύει ότι η πόλωση («ο χωρισμός των Ελλήνων σε δύο κόσμους που είναι αδύνατο να συνεννοηθούν») ανοίγει δρόμο σε πολιτικό αδιέξοδο.

ΟΜΩΣ, φτάνοντας στο σημείο που σήμερα έχει φθάσει το Κέντρο, μη καταφέροντας να εκφράσει το διαρκώς ριζοσπα-

στικοποιημένο μεγάλο τμήμα του λαού, πληρώνοντας τα σφάλματα της ιδεολογικής ανομοιογένειας και της προσωπικής φιλοδοξίας (που πολλαπλασιάζονται, όταν τα φαινόμενα αναδιπλώσης πληθαίνουν) των κατά καιρούς παραγόντων-του, καταφέροντας ελάχιστα να καθαρθεί από τα δεξιά στοιχεία, που αποτελούσαν άλλοτε την «ανανέωση» της Δεξιάς κι άλλοτε το «προοδευτικό»-της άλλοθι, έχοντας, και προδικτατορικά και μεταδικτατορικά στους τότε κομματικούς σχηματισμούς-της, το στοιχείο της διάλυσης ταυτόχρονα με το στοιχείο της γέννησης, είναι στοιχείο που ελέγχεται ιδιαίτερα το κατά πόσο θα καταφέρει να εκφράσει τμήμα τουλάχιστον των ψηφοφόρων που εξέφρασε στις προηγούμενες εκλογές.

ΑΝ ΠΑΡΕΙ κανείς υπ' όψη-του τις ανοδικές τάσεις του ΠΑΣΟΚ και την τεχνητή άλωση του χώρου από τη ΝΔ, εκφράζονται, σίγουρα, επιφυλάξεις για ένα εκλογικό αποτέλεσμα που θα επιτρέψει σε κάποιους από τους φορείς-του να εκπροσωπηθεί ικανά στη Βουλή. Αφήνοντας κατά μέρος την λογική της «αναποτελεσματικής ψήφου», που καλλιεργεί το υπάρχον εκλογικό σύστημα και που θα λειτουργήσει, συνολικά, κατά των μικρών κομμάτων, ο εκλογικός ορίζοντας για τους φορείς του κέντρου σκοτεινιάζει περισσότερο μπροστά στην πραγματικότητα ότι ο ψηφοφόρος θα βρεθεί να διστάζει, ουσιαστικά (και τεχνητά) ανάμεσα σε δύο χρώματα, σε δύο ιδέες, σε δύο πολιτικές.

ΤΗΝ ΑΝΤΙΠΟΛΩΤΙΚΗ πολιτική-τους οι σχηματισμοί του κέντρου δεν κατόρθωσαν, μέχρι στιγμής, να την εκφράσουν προεκλογικά. Θα τους δοθεί άραγε η δυνατότητα, εκπροσωπούμενοι ικανά στο κοινοβούλιο, να την ασκήσουν μετεκλογικά;

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΑΛΜΠΑΤΡΟΣ

Γεωργία Κουνιάδου

Καραθεοδωρή 28,
Ν. Ψυχικό, ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 67.16.145 – 52.30.053

Το μωσαϊκό που θρυμματίστηκε

ΣΕ συνάντηση που είχαμε με τη βουλευτή του ΚΟΔΗΣΟ κ. **BIRGINIA ΤΣΟΥΔΕΡΟΥ** και στη διάρκεια σχετικής συζήτησης για θέματα που αφορούν τον χώρο του Κέντρου υπήρξε μία (... διηγηματική) αναφορά, μέσ' απ' τα χρόνια που πέρασαν.

ΤΗΝ παραθέτουμε, με την επισήμανση ότι έχει όλα τα πλεονεκτήματα κι όλα τα μειονεκτήματα μιάς, κατά το δυνατόν καταγραφής, του προφορικού λόγου.

«**Η Ένωση Κέντρου**, δυστυχώς, έγινε σαν αντίδραση, δεν είχε μία ιδεολογία. Ήτανε άρνηση, εναντίον του Καραμανλικού κράτους. Και τότε, φτιάξαμε αυτό το κατασκευάσμα, μ' ένα Παπανδρέου μάλιστα που δεν είχε ηγηθεί για την ένωση (Ο Σοφοκλής Βενιζέλος σκέφτηκε να μπει μπροστά ο Παπανδρέου, επειδή ήταν καλός ρήτορας).

Υπήρξε ένα μωσαϊκό: Οι σοσιαλιστές, (Τσιριμώκος), υπόλοιπα Καρταλικών, Παπανδρεϊκοί, οι Αγροτικοί, οι Φιλελεύθεροι... Ο καθ' ένας είχε το μπαϊράκι-του. Ενωθήκανε με τον σκοπό ν' ανέβουν στην

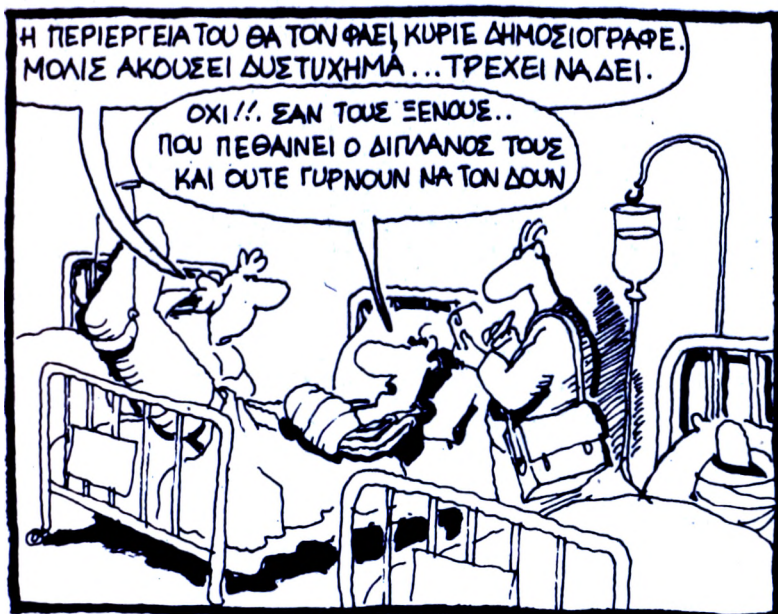
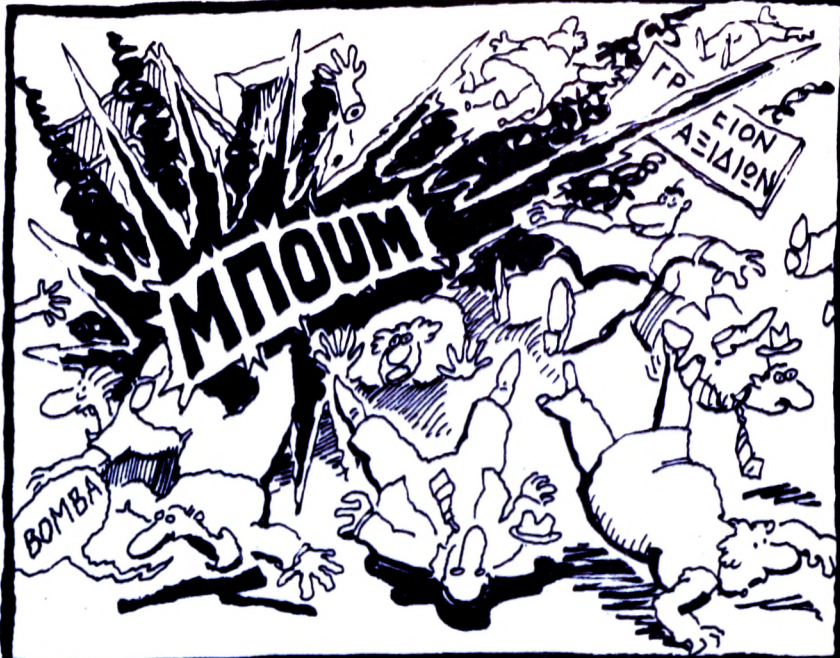
αρχή και δεν σκέφτηκαν τίποτα παρακάτω. Οργάνωση του κόμματος, όπως ζητούσαν οι νέοι, δεν έγινε ποτέ. Με ποιά συνέπεια: Οτι πήραμε υπουργεία και έκανε καθ' ένας το δικό-του. Κατά συνέπεια είμασταν ευάλωτοι. Φοβερά ευάλωτοι...

Έχουμε και το άλλο στοιχείο. Οτι ήταν πολλοί ενταγμένοι σ' αυτά τα κομματίδια, επειδή δεν χωρούσαν σε άλλους συνδυασμούς. Δεν ταιριάζανε, λόγω τοπικών συνθηκών, π.χ. ο Μητσοτάκης. Ο Μητσοτάκης ήταν πάντα δεξιός, δεν ανήκε στον δικό-μας χώρο. Αλλά έλα που είσαι Κρητικός, έλα που βρίσκεσαι στα Χανιά, έλα που είσαι συγγενής του Βενιζέλου, που αλλού μπορείς να αρχίσεις την πολιτική-σου καριέρα και να φτιάξεις πολιτική προίκα; Μόνο αν έμπαινες, τότε, στο Φιλελεύθερο Κόμμα. Και πολιτεύτηκε εκεί. Έφτιαξε την πολιτική-του προίκα, μα μέσα στο πετσί-του έμεινε συντηρητικός. Και περίμενε την φυσιολογική ώρα για να φύγει. Το ίδιο μπορώ να πω και για πάρα πολλούς, που δεν χωρούσαν, βασικά, όπως στην Μεσσηνία.

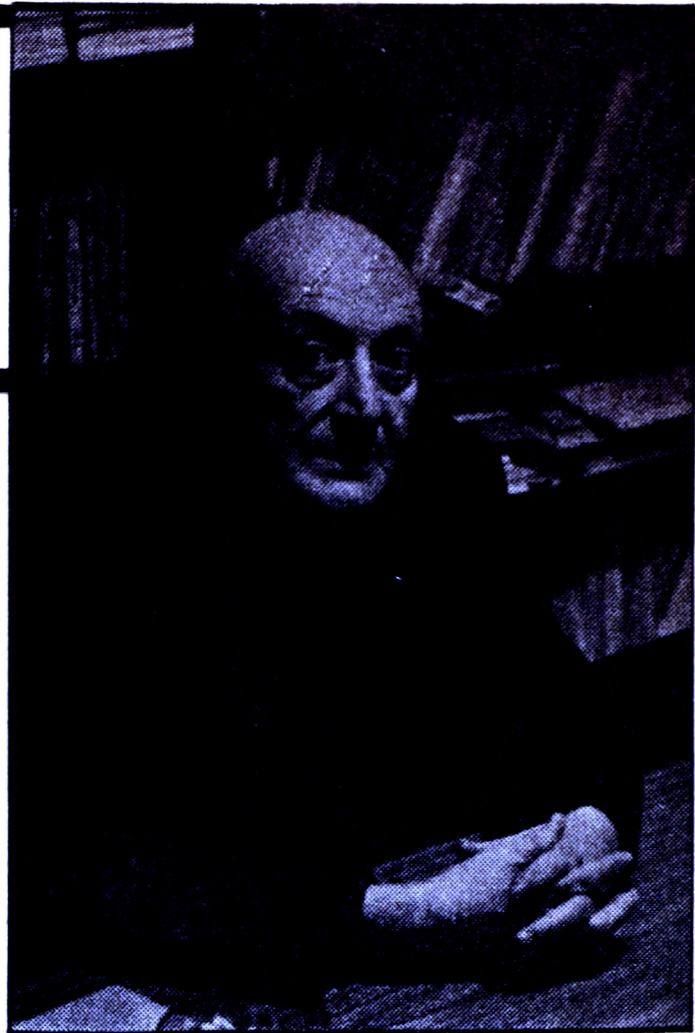
Έτσι ήταν έτοιμο το πράγμα... Μόνο τους έξι πρώτους μήνες το 1964 είχαν λουφάξει οι καρχαρίες της Δεξιάς. Όταν είδαν ότι δεν παίρναμε τα γκέμια στο χέρι, γιατί, χώρια τα άλλα, είμασταν Κυβέρνηση και δρούσαμε αντιπολιτευτικά, άρχισαν την προσπάθεια της υπονόμευσης.

Μέσα σ' αυτό το σίφουνα, με τις συνθήκες που είπαμε, υπήρξαν εκείνοι που δεν είχαν ενδοιασμούς να φύγουν (Εξαιρείται ο Τσιριμώκος σαν ειδική περίπτωση...). Φύγανε όσοι, όχι μόνο θέλανε μα και μπορούσαν να φύγουν. Γιατί ήταν κι άλλοι που θέλανε μα δεν πρόλαβαν! Τους πρόλαβε ο συνάδελφος στην επαρχία-τους. Κι αφού έφυγε ο Α, δεν χωρούσε να φύγει κι ο Β. Αυτά είναι τα φοβερά πράγματα. Διότι δεν είχαν «πιστεύω».

Μετά την Δικτατορία, μείναν οι 80 βουλευτές, υπολείμματα αυτής της φυγής των διαφόρων. Δεν θα πει ότι και αυτοί οι 80 ήταν κεντρώοι, πλέον. Το δεξιό σύμπλεγμα, ορισμένων, φάνηκε. Τότε ήτανε που πολλοί από μας, τους λεγόμενους «Νεοδυναμίτες» είχαμε πει ότι δεν έπρεπε εμείς να έχουμε ενωθεί μαζί-τους αλλά έπρεπε αυτοί να έχουν ενωθεί μαζί-μας. Τότε χάθηκε μιά μάχη. Μιά πολύ μεγάλη μάχη...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΤΖΗΣ

Ο Δημήτρης Χατζής στάθηκε για το «ANTI» ένας θερμός φίλος και συνεργάτης. Μια σχέση που άρχισε απο παλιά για όλους εμάς που ανδρωθήκαμε με «Το τέλος της μικρής-μας πόλης» και που σαρκώθηκε σε ζεστή φιλία, αφ' ότου ήρθε στην Ελλάδα και αγάλλισε την προσπάθειά-μας.

Με νωπό το μελάνι-μας, μιλάμε για τον αγωνιστή, τον λογοτέχνη και φιλόλογο, τον δάσκαλο, τον πνευματικό αυτό άνδρα, το φίλο-μας που έφυγε τη Δευτέρα 20 Ιουλίου 1981.

Για μας, και για όλους όσους τόσο άμεσα ανταποκρίθηκαν και μας βοήθησαν, οι σελίδες αυτές λογαριάζονται αναθηματικές και μας δεσμεύουν για μια συστηματικότερη και περισσότερο ερευνητική δουλειά, που το «ANTI» λογαριάζει να πραγματοποιήσει στο μέλλον.

Το σώμα, χώμα Ελλάδας, βλασταίνει...

Αγάπησε βαθιά την Ελλάδα

Αυτή την ώρα ό,τι και να πεις είναι συντριπτικά κατώτερο, λίγο και ασήμαντο. Το γεγονός που είναι μπροστά-μας μικραίνει τα λόγια, όσο σημαντικότερη είναι η απώλεια. Ο Δημήτρης Χατζής ήταν πάντα μιά χειρονομία για εγκάρδια χειραψία, ένα γνέψιμο ματιού πληρέστερης συνεννόησης, που δεν έχει ανάγκη απο πολλά λόγια. Απο την πρώτη συνάντηση ήταν όλοι φίλοι-του και χαιρόταν να βρίσκεται ανάμεσα σε ανθρώπους. Και πριν δυό βδομάδες κι' ενώ ήξερε σαφέστατα το πλήγμα-του απάντησε σ' ένα επισκέπτη που τον πρωτοσυναντούσε: «υπάρχει μεγαλύτερη χαρά απο ένα καινούριο φίλο;». Η πνευματική διαύγεια και η ευψυχία τον χαρακτήρισαν ως το τέλος. Η αρρώστεια και η συνείδηση του αναπόδραστου δεν τις έκαμψαν ούτε στις τελευταίες ώρες-του.

Επίκεντρο της ζωής-του υπήρξε ο νεοελληνισμός σε όλες τις πλευρές-του και τις όψεις-του. Αυτό ήταν ο πυρήνας και η ουσία. Τον μελέτησε, τον σπούδασε και δεν τον έχανε ποτέ απο μπροστά-του, όπου κι' αν βρέθηκε. Γι' αυτόν δούλευε και γι' αυτόν έπασχε. Τον ενδιέφεραν αλλά και τον πονούσαν σαν μέρος του εαυτού-του οι περιπέτειες που γνώρισε ο τόπος αυτός, ο πνευματικός-του οπλισμός, οι ζωικές και οι ψυχικές-του δοκιμασίες, οι μορφές της έκφρασης με τις οποίες εκδήλωνε τις αναζητήσεις και τον καϋμό-του. Κι' ο ίδιος ζυμώθηκε, ένιωσε κατάβαθα, πόνεσε και πικράθηκε απο τις δοκιμασίες αυτές που του έτυχαν στο διάστημα του βίου-του. Δεν παρέλειψε τίποτα, δεν απέφυγε τίποτα και πολλά δεινά συσσωρεύτηκαν σ' αυτόν. Λίγες και σε μικρά διαλείμματα ήταν οι ευτυχισμένες-του στιγμές. Ενώ κάθε πρωί άρχιζε μια δύσκολη μέρα, η ακατάβλητη δύναμή-του, παρά την καθημερινή και συχνά οδυνηρή δαπάνη-της, δεν του θόλωναν ποτέ την όραση, ούτε ξέραναν την καρδιά-του. Όλα αυτά μετατρέπονταν μέσα-του σε όλο και βαθύτερη γνώση, σε χαμόγελο και ζεστή

ανθρωπιά. Ο Δημήτρης Χατζής λάτρευε τη ζωή και τους ανθρώπους, όπως τους συναντούσε σε κάθε στιγμή, ακόμα κι' όταν η επαφή αυτή τον πλήγωνε. Τους αγαπούσε τόσο, που δεν ήθελε να τους ωραιοποιήσει. Θα ήταν γι' αυτόν μια πλαστότητα που θα τους αφαιρούσε τη ζωή. Η πνευματική-του εγρήγορση, η εύστροφη ματιά-του του έδιναν πάντοτε μια θεώρηση καθαρή και μια προσωπική άποψη. Πλησίαζε όσο γινόταν περισσότερο τα πράγματα ζώντας μέσα στις καταστάσεις, τις θυέλλες, τις εξάρσεις και τις καταστροφές. Αναζητούσε τις βαθύτερες διεργασίες, τις ουσιαστικές αλλαγές καλλιεργώντας ένα ιδανικό, που θα πρόσφερε σ' αυτόν τον τόπο ζωτική διέξοδο για καλύτερες μέρες. Ένας αγωνιστής με οπλισμό λογίου που η σοφή-του γνώση ήταν πάντα ένα όργανο για να νιώσει καλύτερα τα γενόμενα και για να εκφράσει τον καϋμό που τον έκαιγε και την αγάπη-του γι' αυτόν τον τόπο.

Ο Δημήτρης Χατζής αγάπησε βαθιά την Ελλάδα. Κι' ενώ έχει καταπιεί όλους τους ποταμούς της δυστυχίας-της, ο ίδιος χαμογελάει και του αρέσει να λέει πως μένει ο ταπεινός καταγραφέας-της, ένας αχθοφόρος της πίκρας-της. Και ο ακάματος αυτός αχθοφόρος, ο δουλευτής και ο μελετητής, την έζησε τόσο έντιμα και την εξέφρασε χωρίς απελπισία και δάκρυα, με τόση πληρότητα, και πραότητα που έγινε το αηδόνι της πίκρας του νεοελληνισμού. Δίπλα στη Σκιάθο του Παπαδιαμάντη στέκουν τα Γιάννενα του Χατζή σε μια δύσκολη στιγμή του ελληνικού βίου. Και διευρύνονται τόσο ουσιαστικά που τον περιέχουν ολόκληρο. Το πάθος-του είναι ο νεοελληνικός λόγος, η ανθρωπινή ζωική έκφραση, η καθημερινή λαλιά και το γραπτό κείμενο που γίνεται εκφραστής, αλλά και παράγων αυτογνωσίας και πολιτισμού. Ο γνήσιος, ο αυθεντικός και ο έντιμος συγγραφέας Δημήτρης Χατζής κατέθεσε με το έργο-του μια παρόμοια προσφορά υψηλής αξίας.

Ανδρέας Φραγκιάς

Το κείμενο αυτό διάβασε ο Ανδρέας Φραγκιάς την ημέρα της κηδείας (21.7.81) του Δημήτρη Χατζή.

Μια πολυσήμαντη ζωή

του Θανάση Χατζή

Τον Τάκη Χατζή τον γνώρισα προς τα τέλη του 1931, όταν είχε έρθει στην Αθήνα για να γραφεί φοιτητής στη Νομική Σχολή. Ένα πρωινό, σε μια γωνιά του ημιυπόγειου βιβλιοπωλείου του «Γκοβόστη», είδα ένα δεκαπεντάχρονο νέο, μέτριου αναστήματος, γεροδεμένο, με ολοστρόγγυλο ροδαλό πρόσωπο, προσηλωμένο στο διάβασμα του περιοδικού «Πρωτοπόροι». Αρχίσαμε να κουβεντιάζουμε, κι αμέσως μου έκανε εντύπωση η ενημέρωσή-του για τις τάσεις και τα ρεύματα της ελληνικής διανόησης. Βγήκαμε από το βιβλιοπωλείο και ανηφορίσαμε την οδό Ακαδημίας, μέχρι το καφενείο «Μαύρος Γάτος», όπου συχνάζε τότε η προοδευτική και επαναστατική νεολαία. «Κάθε βράδυ σχεδόν βρίσκομαι εδώ» του είπα «Έλα να τα ξαναπούμε». Από εκείνη τη μέρα γίναμε φίλοι. Συναντιόμασταν συχνά, τότε στο «Μαύρο Γάτο», τότε στον «Κοραή» και τότε στο καφενεδάκι της στοάς Πεσματζόγλου, απέναντι από τα γραφεία της «Πρωΐας», όπου συχνάζε ο αγαπητός-μας φίλος νεαρός τότε δημοσιογράφος, Κώστας Βιδάλης. Εκεί μια μέρα γνωρίσαμε τον Καρβούνη και λίγο αργότερα τον Βάρναλη. Ο Βιδάλης παρουσιάζοντας τον Τάκη είπε: «Δάσκαλε, να σου γνωρίσω ένα μικρό θαυμαστή-σου». Κοκκίνησε ο Τάκης και έσκυψε το κεφάλι. Πολύ σύντομα, όμως, έγιναν φίλοι. Το ίδιο βράδυ, στην Δεξαμενή, ο Τάκης, ύστερα από επίμονη απαίτηση του Βάρναλη, απαγγείλε ολόκληρα ποιήματα του Παλαμά και στη συνέχεια του Βάρναλη.

Λίγες μέρες αργότερα, σε μια από τις συνηθισμένες «φιλολογικές»-μας συναντήσεις, ο Βάρναλης κάνει την πονηρή ερώτηση: «Δεν έχεις επιχειρήσει, Τάκη, να γράψεις και σύ κάτι;» Ο Τάκης ομολόγησε πως είχε υποκύψει στον πειρασμό και είχε γράψει μερικά ποιήματα, που, όπως είπε, δεν άξιζαν τίποτα. Στην επιμονή του Βάρναλη, ο Τάκης μας διάβασε τότε, για πρώτη φορά, ένα από τα ποιήματά-του, με τίτλο «Οι οπλές των αλόγων». Ο Βάρναλης ενθουσιάστηκε και του ζητούσε επίμονα να συνεχίσει, αλλά ο Τάκης σώπασε. Από τότε ο Βιδάλης του έδωσε το παρατσούκλι «ο ποιητής» αν και ο Τάκης, τουλάχιστον απ' όσο ξέρω, ποτέ δεν ξανάγραψε στίχους, ούτε μίλησε για τις πρώτες ποιητικές-του προσπάθειες.

Ο Τάκης διάβαζε πολύ, γράφτηκε στη «Φοιτητική Συντροφιά» και άρχισε να παίρνει μέρος στις συνεδριάσεις και τα μαθήματα της Αριστερής Παράταξης. Σύντομα, όμως, αναγκάστηκε να διακόψει τις σπουδές-του και να ξαναγυρίσει στα Γιάννενα. Με το θάνατο του πατέρα-του ανέλαβε τη διεύθυνση, έκδοση και κυκλοφορία της εφημερίδας «Η Ήπειρος» για να συντηρήσει την πολυμελή οικογένεια που πρόωρα έγινε ο προστάτης-της.

★ ★ ★

Τις πρώτες μέρες της δικτατορίας του Μεταξά, ο Τάκης, ήδη μέλος του ΚΚΕ από το 1935, συλλαμβάνεται μαζί με άλλους κομμουνιστές και στέλνεται εξορία στη Φολέγανδρο. Εκεί, όταν ξανασυναντηθήκαμε λίγο αργότερα, τον βρήκα εξωτερικό γραμματέα, της ομάδας των εξοριστών, ένα είδος δηλαδή «δημόσιων σχέσεων». Ζωντανός, αεικίνητος, πάντα γελαστός κι ευγενικός, είχε δημιουργήσει άριστες σχέσεις με τους νησιώτες και κατάφερνε να βρίσκει σπίτια για τις караβιές των εξοριστών που φτάνανε κάθε εβδομάδα. Ύστερα από λίγους μήνες ο Τάκης μεταφέρθηκε για να δικαστεί στα Γιάννενα. Η αστική

Ο Τάκης Χατζής (αριστερά) με τον πατέρα-του Γ. Χατζή-Πελερέν και τον αδελφό-του Άγγελο σε φωτογραφία του 1929 στην Αθήνα.

τάξη της μικρής-του πόλης, δε συγχώρεσε στο γυιό του Πελλερέν την «αποστασία». Πιέζεται και βασανίζεται απάνθρωπα στην ασφάλεια. Ο ευαίσθητος αγωνιστής δεν άντεξε και επιχειρήσε να βάλει τέρμα στη ζωή-του: μέσα στο κρατητήριο, μ' ένα ξυραφάκι, κόβει τις φλέβες των δύο χεριών-του και μεταφέρεται αναισθητός στο νοσοκομείο. Η απόπειρα συγκίνησε την κοινή γνώμη και μπροστά στη γενική κατακραυγή αθρώνεται στο δικαστήριο. Το κλίμα όμως της μικρής πόλης δεν τον σηκώνει πια. Φεύγει από τα Γιάννενα και έρχεται στην Αθήνα, όπου εκεί ξαναβρίσκει τις παλιές-του γνωριμίες με τους φιλολογικούς κύκλους και τους δημοσιογράφους.

Ξανασυναντηθήκαμε στην Αθήνα τις πρώτες μέρες της κατοχής. Με πρωτοβουλία του Τάκη συγκεντρώνονται μερικοί αριστεροί Ηπειρώτες και συγκροτούν μια επιτροπή, που θα φρόντιζε για τον επαναπατρισμό εκείνων που επιθυμούσαν να επιστρέψουν στην Ήπειρο και για την οργάνωση συσσιτίων, για όσους θα έμεναν στην Αθήνα. Η επιτροπή αυτή σημείωσε επιτυχία και στους δύο στόχους-της και στάθηκε το παράδειγμα για τους Κρητικούς, τους Μακεδόνες και τους άλλους πρόσφυγες που είχαν συρρεύσει στην Αθήνα, απ' ολόκληρη την Ελλάδα. Όταν ιδρύθηκε το ΕΑΜ, αυτές οι επιτροπές μετατράπηκαν σε «εθνικοτοπικές» οργανώσεις του ΕΑΜ και αποδείχτηκαν πολύτιμοι κρίκοι για τη μεταφορά του πνεύματος και της καθοδήγησης από το κέντρο προς τις αυθόρμητες και πολύμορφες τοπικές αντιστασιακές εκδηλώσεις. Στελέχη αυτών των οργανώσεων ήταν οι πρώτοι οργανωτές του ΕΑΜ, σ' όλες τις περιοχές της χώρας.

Αυτήν την περίοδο, ο Τάκης γίνεται μέλος της Επιτροπής Διαφώτισης της Κ.Ε. του ΕΑΜ, με συνεργάτες τους Κώστα Βιδάλη και Σεραφείμ Μάξιμο. Επιπρόσθετα, ο Δ. Χατζής και ο Κ. Βιδάλης μαζί με τον Πέτρο Κέντρο ανάλαβαν να δημιουργήσουν παράνομα τυπογραφεία και να βρουν τα απαραίτητα σπίνια, μηχανήματα και υλικά. Ο Τάκης με τις γνωριμίες-του βρήκε τολμηρούς και πρόθυμους πατριώτες σε νόμιμα τυπογραφεία, ενώ παράλληλα με παλιούς και πρόχειρους πολύγραφους τυπώνει και δίνει στην κυκλοφορία χιλιάδες προκηρύξεις, τη διακήρυξη της Κεντρικής Οργανωτικής Επιτροπής του ΕΑΜ και την πρώτη εαμική εφημερίδα «Εμπρός», όργανο της επιτροπής πόλης του ΕΑΜ Αθήνας. Ακολουθούν τα δύο πρώτα φύλλα του κεντρικού δημοσιογραφικού όργανου της Κ.Ε. του ΕΑΜ «Ελεύθερη Ελλάδα», που τυπώθηκε σ' ένα τυπογραφείο της στοάς Πάππου και ένα διαφωτιστικό φυλλάδιο του ΕΑΜ με τίτλο «Οι σκοποί-μας», που τυπώθηκε σ' ένα νόμιμο τυπογραφείο στην πλατεία Βάθης, γραμμένο το Μάη του 1942, από τον Τάκη Χατζή. Αυτό το βιβλιαράκι στάθηκε η βάση για την έκδοση του «Τι είναι και τι θέλει το ΕΑΜ» που έγραψε, αργότερα, ο Δημήτρης Γληνός και έγινε το ευαγγέλιο του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα.

Στο μεταξύ τα παράνομα τυπογραφεία του ΕΑΜ άρχισαν να φυτρώνουν το ένα μετά το άλλο. Τότε ξεδιπλώθηκαν όλες οι ικανότητες, η σιδερένια θέληση, η χωρίς όρια εργατικότητα και οι πολύτιμες εμπειρίες που είχε αποκτήσει ο Δ. Χατζής δουλεύοντας σε μια αξιόλογη εφημερίδα, συνεχιστής του έργου ενός Πελλερέν. Ο Τάκης στάθηκε η ψυχή της «Ελεύθερης Ελλάδας». Πολιτικός σχολιαστής, αρθρογράφος και χρονογράφος είχε επίσης και το συντονισμό όλης της τρέχουσας ύλης, εκτός από το οικονομικό και πολιτικό ρεπορτάζ, που έγραφε ο Κ. Βιδάλης και ορισμένα κύρια άρθρα που γράφονταν από τον Σεραφείμ Μάξιμο και εμένα.

Με γεμάτες τις τσέπες-του από χειρόγραφα, περνώντας μέσα από μπλόκα των κατακτητών, έμπαινε στα υπόγεια τυπογραφεία, στοιχειοθετούσε ο ίδιος, συμπλήρωνε και διόρθωνε το υλικό, κατάστρωνε την ύλη, καθόριζε τους τίτλους, και πάντα πριν από τις καθορισμένες προθεσμίες, ερχόταν στο στέκι-μας, στο πατάρι του Αλέκου του Πετράκου, με τα δοκίμια στα μουντζουρωμένα χέρια-του και τη νωπή μυρωδιά του μολυβιού και της μελάνης. Εκεί οι τρεις-μας — ο Τάκης, ο Κώστας κι εγώ — βλέπαμε τα δοκίμια, συμπληρώναμε με κάποια καινού-

Συντάκτες της «Ελεύθερης Ελλάδας» στο βουνό: όρθιος, ο Θανάσης Χατζής Γ.Γραμματέας του ΕΑΜ και καθιστοί απ' αριστερά: Ν.Καρβούνης, Β.Γεωργίου, Κ.Βιδάλης, Σ.Γρηγοριάδης και Δ.Χατζής.

Με τον Νίκο Καρβούνη στο βουνό.

ρια είδηση κι ο Τάκης ξανάτρεχε πάλι στο τυπογραφείο για να ετοιμάσει το τύπωμα. Εδώ τελειώνει η δουλία -του και ερχόταν η σειρά ενός άλλου lionταριού, του Πέτρου του Κέντρου: έφτανε στο τυπογραφείο με το καλάθι του ποδηλάτου-του γεμάτο χαρτί και μελάνες και ξαναέφευγε με φρεσκοτυπωμένα έντυπα που τα μοίραζε στις «γιάφκες» απ' όπου θα έφευγαν για τις οργανώσεις της πόλης και της υπαίθρου. Και ο Τάκης, σχεδόν χωρίς διακοπή, ξανάμπαινε σ' άλλο παράνομο τυπογραφείο για μια έκτακτη προκήρυξη ή για κάποιο ενημερωτικό δελτίο — πάντα με την υπόσχεση, που σχεδόν ποτέ δεν τηριόταν, πως την επόμενη φορά θα μπορούσε να πάει για λίγο στο σπίτι-του να ξεκουραστεί. Αυτή ήταν η ζωή και η δράση του «ποιητή», του «Τάκη - μαναράκι», όπως τον λέγαμε χαϊδευτικά οι πιο κοντινοί-του φίλοι και συνεργάτες, του ακούραστου και lionταρόκαρδου Δημήτρη Χατζή, σ' όλη την περίοδο της κατοχής, μέχρι την άνοιξη του 1944, που βγήκε στο βουνό για να συνεχίσει το έργο-του, πάντα μαζί με τον Κώστα Βιδάλη.

★ ★ ★

Στο σύντομο αυτό σημείωμα, ύστατο φόρο τιμής στον αγωνιστή και το φίλο, με τον οποίο συνδεθήκαμε τόσο στενά στη ζωή και στον αγώνα, απέφυγα να αναφερθώ στο τεράστιο λογοτεχνικό έργο του Δημ. Χατζή. Εξ' άλλου δεν είμαι αρμόδιος για κάτι τέτοιο. Θα ήθελα μόνο, τελειώνοντας, να σημειώσω ότι, κατά τη γνώμη-μου, στο πρόσωπο του Δημ. Χατζή, έχουμε την τελειότερη σύνθεση του αγωνιστή και του συγγραφέα του συγγραφέα που αναδείχθηκε από τον αγωνιστή.

Μέσα από τις δυσκολίες και τις απαιτήσεις του καθημερινού αγώνα, ζυμωμένο με τα κατορθώματα και τις επιδιώξεις του λαού, με τις επιτυχίες και τις αποτυχίες-του, με τις χαρές και τις λύπες-του εκκολάφθηκε το λογοτεχνικό ταλέντο του Δημήτρη Χατζή. Τα υψηλά κοινωνικά και ηθικά ιδανικά, η βαθιά λαϊκότητα, η σύνδεση του έργου-του με την προοδευτική σκέψη της εποχής-μας και τις καλύτερες παραδόσεις της ελληνικής πεζογραφίας, ο πηγαίος ρεαλισμός διαποτίζουν όλη την πνευματική δημιουργία του Δημήτρη Χατζή. Γι' αυτό το έργο-του ανήκει στο λαό, ζει μέσα από το λαό και θα επιζήσει στις επόμενες γενιές.

□

Δημήτρης Χατζής:

Ένας αγώνας ως το τέλος

του Τίτου Πατρίκιου

Είναι πολλά τα χρόνια απο τότε. Και πολλά τα γεγονότα, πολλές οι αναστατώσεις. Όμως ακόμα θυμάμαι τις παθιασμένες συζητήσεις που κάναμε, το 1946, για το αν μπορεί η λογοτεχνία να αποδώσει μιά κρίσιμη εποχή, όπως ήταν για μας η Κατοχή, χωρίς να περάσει κάποιο μεγάλο διάστημα. Για την ποίηση, ο συντροφός-μας Νίκος Ζαχαριάδης του Ρίτσου μας είχε πείσει πως ναι. Όσπου ξαφνικά βγήκε το βιβλίο κάποιου άγνωστου για μας — σα να το βλέπω ακόμα, με τις κόκκινες φλόγες στο εξώφυλλο, κι αυτό θαρρώ στις εκδόσεις Γκοβόστη. Ήταν η *Φωτιά*, του Χατζή. Μας συγκλόνισε. Και είπαμε νά η απόδειξη πως κι η πεζογραφία, το μυθιστόρημα, μπορεί.

Απο τότε δεν ξαναδιάβασα τη *Φωτιά* — το αντίτυπο που είχα χάθηκε μέσα στα τόσα — όπως ίσως δεν θέλει κανείς να ξαναγυρίσει σ' ένα τόπο που αγάπησε για να τον δει με αλλαγμένα μάτια. Δεν ξέρω πώς θα μου φαινόταν τώρα το «μυθιστόρημα» *Η Φωτιά*. Αλλά για ένα πράγμα είμαι σίγουρος: έτσι ένιωθε και έτσι εκφραζόταν ο κόσμος που έβγαине απο την Κατοχή, την Αντίσταση, το Δεκέμβρη, που ζούσε τη μεταδεκεμβριανή Φρίκη, που έβλεπε να έρχονται σκληρότερες δοκιμασίες κι όμως πίστευε ακλόνητα στη νίκη. Κι απ' αυτή την άποψη η *Φωτιά*, πέρα απο λογοτέχνημα, είναι ένα πολύτιμο, μοναδικό τεκμήριο. Το ίδιο όπως κι ο *Συντροφός-μας Νίκος Ζαχαριάδης*.

Σήμερα, το αναγκαίο ή όχι της χρονικής απόστασης απο τα γεγονότα μου φαίνεται περίπου ψευδοπρόβλημα. Βέβαια το ικανό διάστημα ανάμεσα στην ιστορική στιγμή και το έργο που την αποδίδει μπορεί να έχει μεγάλη σημασία. Όχι επειδή θα επέτρεπε στο συγγραφέα να δει τα πράγματα νηφαλιότερα — τότε θα ήταν σα να αναθέταμε στο λογοτέχνη τον αποκλειστι-

Ο δημοσιογράφος Κώστας Βιδάλης, ή Ήρώ Χατζή (γυναίκα του Θανάση Χατζή), ο συγγραφέας Δημήτρης Χατζής, ο υπαρχηγός της ρωσικής αποστολής και ο ζωγράφος Βάλιας Σεμερτζίδης.

κό ρόλο του ιστορικού. Αλλά γιατί οι επακόλουθοι μετασχηματισμοί του δίνουν τη δυνατότητα να συλλάβει την αντιφατικότητα και την τραγικότητα των πραγμάτων στην πρωταρχική, την πυρηνική-τους υπόσταση. Ωστόσο τα έργα που γράφονται μέσα στη «Φωτιά» των γεγονότων, ακόμα κι όταν εκφράζουν συνειδήσεις που αργότερα αποδεικνύονται ψευδείς, και στάσεις που η κατάληξή-τους τις δείχνει εκ των υστέρων να συγκρούονται προς την αρχική-τους πρόθεση, ή μάλλον ακριβώς γι' αυτό, αποτυπώνουν ανεπανάληπτα την αντιφατική αυθεντικότητα μιάς εποχής. Γι' αυτό και τα τέτοιου είδους τεκμήρια αποκτούν με τον καιρό, πέρα απο τη σημασία της μαρτυρίας, μιά δευτερογενή λογοτεχνική αξία.

Μετά τη *Φωτιά*, πέρασαν χρόνια που δεν ξανακούσαμε για το Χατζή. Ωστόσο δημοσιεύτηκαν τα πρώτα-του διηγήματα στην *Επιθεώρηση Τέχνης*. Για να έρθουν ύστερα, *Το τέλος της μικρής-μας πόλης* (1963), οι *Ανυπεράσπιστοι* (1965) και πολύ πιο έπειτα *Το διπλό βιβλίο* και οι *Σπουδές* (1976) Δηλαδή, συνολικά, δεκαοκτώ διηγήματα και δύο, όχι εκτεταμένα μυθιστορήματα. Ολιγογράφος λοιπόν ο Χατζής. Αλλά γιατί;

Φυσικά δεν είναι κακό να είναι κανείς ολιγογράφος. Πολύ περισσότερο όταν αυτό είναι αποτέλεσμα ενός βασανιστικού αγώνα του συγγραφέα με το υλικό-του, ή ακόμα μιάς συνειδητής εναντίωσής-του στην αυτάρεσκη σπατάλη μελάνης και χαρτιού. Ωστόσο δε νομίζω πως ήταν μόνο αυτό με το Χατζή. Πέρα απο τους ιδιαίτερους τρόπους που λειτουργεί ο κάθε συγγραφέας, η ολιγογραφία του Χατζή εντάσσεται, κατά τη γνώμη-μου, σ' ένα ευρύτερο, πολυσύνθετο φαινόμενο: στις σχέσεις των στρατευμένων συγγραφέων με το κομμουνιστικό κίνημα της χώρας-μας και στον τρόπο ενταξής-τους σ' αυτό.

Απ' αυτή την άποψη, θα έλεγα πως στην αρχική περίοδο του ελληνικού κομμουνιστικού κινήματος, είχαμε δύο βασικές κατηγορίες στρατευμένων συγγραφέων. Απο τη μιά μεριά εκείνους που ήδη είχαν διαμορφώσει προσωπικότητα συγγραφέα και εντάχθηκαν στο κόμμα μ' αυτή την ιδιότητα. Και απο την άλλη μεριά σ' εκείνους που είχαν ενταχθεί στο κόμμα απο πολύ νεανική ηλικία και διαμορφώθηκαν σε συγγραφείς μέσα στην αγωνιστική-τους θητεία.

Οι πρώτοι, εκείνο που είχαν να προσφέρουν στο κόμμα, ό-πως κι εκείνο που το κόμμα τους ζητούσε, ήταν το επώνυμο λογοτεχνικό-τους έργο. Μ' αυτό εκπλήρωναν και το αγωνιστικό-τους χρέος. Έτσι η ενταξή-τους, παρά τις συνέπειες που είχε στη ζωή-τους, λειτούργησε παρωθητικά ως προς τη λογοτεχνική-τους παραγωγή.

Οι δεύτεροι, εκείνο που αρχικά τάχτηκαν να προσφέρουν ήταν η ανώνυμη κομματική, οργανωτική δράση, την οποία καθόριζε το ίδιο το κόμμα. Ακόμα και η μείωση αυτής της δραστηριότητας για χάρη της λογοτεχνικής δουλειάς ήταν κάτι, που όχι μόνο το κόμμα αλλά κι αυτοί οι ίδιοι το έβλεπαν σαν αγωνιστική υποχώρηση, σαν εγκατάλειψη των πρώτων γραμμών μάχης που τις επανδρώνουν ανώνυμοι αγωνιστές. Γι' αυτό και οι αντιφατικές-τους σχέσεις με τη λογοτεχνία, η συχνή απο τη μεριά-τους απόρριψη της σημασίας-της, οι ενοχές-τους για το γράψιμο, η διακεκομμένη και αποσπασματική συγγραφική-τους δραστηριότητα. Γι' αυτό και — πέρα, το επαναλαμβάνω, απο τις προσωπικές και λογοτεχνικές ιδιαιτερότητες του καθενός — η μεγαλύτερη ή μικρότερη «ολιγογραφία» τους.

Ο Δημήτρης Χατζής ήταν νομίζω η πιο χαρακτηριστική περίπτωση απο τους στρατευμένους συγγραφείς της παραπάνω κατηγορίας. Απο τα πρώτα νιάτα-του στάθηκε στην πρώτη γραμμή της επανάστασης: παράνομη δουλειά στα χρόνια της τετάρτης Αυγούστου, αντάρτικο στην κατοχή, αγωνιστική δημοσιογραφία μετά το Δεκέμβρη, πάλι στο βουνό με τον εμφύλιο. Και κατόπι το «τέταρτον και πλέον αιώνας» στις Λαϊκές Δημοκρατίες. Έτσι έζησε στο πετσί-του τη δραματική ιστορία του ελληνικού κομμουνιστικού κινήματος, και μαζί μερικές απο τις πιο συγκλονιστικές φάσεις του διεθνούς, όπως τα γεγονότα της Ουγγαρίας του 1956. Αλλά στο Χατζή η άμεση βίωση των γεγονότων πήγε μαζί με το βαθύ και συνεχή στοχασμό πάνω στα ίδια τα γεγονότα.

Αυτή η στοχαστική πλευρά — ταυτόχρονα συστηματική και ανοιχτή — του Χατζή, είναι συστατική της προσωπικότητάς-του. Γι' αυτό και τα χρόνια της σχετικά ομαλής ζωής στην πολιτική προσφυγιά, δεν τα αφιέρωσε αποκλειστικά στη λογοτεχνία. Μελέτησε συστηματικά τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή γραμματεία, έκανε τη διδακτορική διατριβή-του, δίδαξε νεοελληνική λογοτεχνία στο πανεπιστήμιο της Βουδαπέστης. Και συνάμα επιμελήθηκε μεταφράσεις ελληνικών λογοτεχνικών κειμένων στα ουγγρικά.

Όπως η ζωή έτσι και η λογοτεχνία δεν ήταν για το Χατζή κάτι που του έφτανε να υλοποιείται στην άμεση πράξη. Για την αρτίωση της πράξης-του ήταν αναγκαίος ο αναστοχασμός πάνω στην ίδια την πράξη. Δεν ξέρω τις θεωρητικές φιλολογικές εργασίες του Χατζή. Αλλά τα μεταδικτατορικά-του κείμενα για τα κοινωνικά και λογοτεχνικά πράγματα του τόπου, περιέχουν μερικές απο τις οξύτερες και διεισδυτικότερες κριτικές παρατηρήσεις που διατυπώθηκαν τα τελευταία χρόνια.

Κι ακριβώς αυτή η άμεση συμμετοχή-του στη ζωή και τη δράση του ΚΚΕ, σε συνδυασμό με την οξυτάτη κριτική αντιμετώπιση και της δικής-του πορείας και του υπαρκτού σοσιαλισμού, τον έφεραν σε σύγκρουση με την ηγεσία-του και το δογματικό κατεστημένο. Οι διώξεις που υπέστη και οι συκοφαντίες που δέχτηκε δεν τον λύγισαν ποτέ. Παρά την πίκρα-του που δεν έσβησε ποτέ, τις αντιμετώπισε με την ίδια αδιαλλαξία και πείσμα που αντιμετώπισε τον κάθε διωγμό. Γιατί αυτός ο

τόσο γλυκός και συναισθηματικός άνθρωπος γινόταν μονομιάς άκαμπτος και σκληρός όταν επρόκειτο να υπερασπίσει τις πεποιθήσεις και τις επιλογές στις οποίες είχε καταλήξει. Ακόμα και με τους φίλους-του. Η φιλία για το Χατζή, όπως το έλεγε και το βίωνε, ήταν το πολυτιμότερο αγαθό. Αλλά θα προτιμούσε να βάλει σε κίνδυνο ακόμα και τη φιλία, παρά να τροποποιήσει στο ελάχιστο, έστω και φραστικά, μίαν αντίληψη που είχε διαμορφώσει μέσα απο το δικό-του βασανιστικό δρόμο.

Αγωνιστής, λογοτέχνης, στοχαστής, μελετητής, ο Χατζής ήταν και κάτι άλλο, τουλάχιστον τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα: επαγγελματίας συγγραφέας. Η συγγραφική-του δουλειά ήταν η *εργασία-του*. Ζούσε γι' αυτήν αλλά κι απ' αυτήν έπρεπε να ζήσει. Και πάλευε για να επιβάλει αυτή την αυταπόδεικτη κι όμως τόσο αγνοημένη αλήθεια: ότι ο συγγραφέας πρέπει να αμείβεται, όπως κι ο κάθε εργαζόμενος, για τη δουλειά που κάνει.

Έτσι, παρά την αρρώστια-του, παρακολούθησε και βοήθησε με πάθος την πρόσφατη προσπάθεια για τη δημιουργία μιάς νέας Εταιρείας Συγγραφέων.

Η εμβάθυνση στο έργο του Χατζή απαιτεί μόχθο και μελέτη. Όμως όσο περνάει ο καιρός τόσο και περισσότερο θα γίνεται απο όλο και περισσότερους ανθρώπους. Ο Χατζής πέθανε εκατό χρόνια μετά απο τον Ντοστογιέφσκι. Και χωρίς να θέλω να κάνω άτοπους παραλληλισμούς, πιστεύω πως εκατό χρόνια αργότερα, και διακόσια, και όσο υπάρχει ελληνική γλώσσα, το έργο του Χατζή θα διαβάζεται και θα μελετιέται. Και ότι τα διηγήματά-του θα μείνουν, όπως τα διηγήματα του Βιζυηνού ή του Παπαδιαμάντη.

Στα διηγήματα του Χατζή αναδεικνύονται και συνδομούνται τα στοιχεία που προσπάθησα να επισημάνω πιο πάνω: η άμεση βίωση του γεγονότος και μαζί η εσωτερική στόχασή-του, η ένταξη σ' ένα τρόπο ζωής και μαζί η κατάλυσή-του απο τους μετασχηματισμούς της ίδιας της ζωής, η αγωνιστική στάση και μαζί η τραγική έκβασή-της. Κι όλα αυτά αποτυπωμένα με μιά γλώσσα πυκνή, ευθύβολη, δουλεμένη με έναν τρόπο που μόνο οι μεγάλοι τεχνίτες κατέχουν: εκείνον που δεν αφήνει να φανεί το πόση δουλειά προϋπήρξε. Ίσως στο Χατζή, η μακρόχρονη απουσία απο τον τόπο-του, να λειτούργησε σαν ένα επώδυνο γλωσσικό διωλιστήριο, όπως σε τόσους άλλους συγγραφείς που έγραφαν μακριά απο την Ελλάδα. Αλλά κι αυτό είναι θέμα που χρειάζεται να μελετηθεί ιδιαίτερα.

Η ίδια αγωνιστική στάση μαζί με την ενεπίγνωστη τραγική-της έκβαση, σφράγισε και τους τελευταίους μήνες-του. Το ήξερε πως θα πεθάνει. Όμως ανυπεράσπιστος όπως οι ηρωές-του, απέναντι στο θάνατο, δεν λύγισε ούτε στιγμή μπροστά-του. Πάντα γεμάτος αγάπη για ζωή, αισιοδοξία για το μέλλον του τόπου, σχέδια και δουλειά για το λίγο δικό-του μέλλον που του απέμεινε. Ός την τελευταία-του ώρα νιαζόταν για το «Πρίσμα», το περιοδικό στο οποίο αφιέρωσε τον τελευταίο χρόνο της ζωής-του, κι ετοίμαζε το επόμενο τεύχος-του.

Μήπως ήταν κι αυτό ένα κλέψιμο χρόνου απο τη συγγραφική δουλειά-του; Ένας επαγγελματικός καταναγκασμός; Απο μίαν άποψη μπορεί. Και στενοχωριόμουν που δεν έγραφε τις συγκλονιστικές προσωπικές-του εμπειρίες, όπως μάταια προσπαθούσα να τον πείσω σε κάθε-μας συνάντηση. Αυτές μόνο, τις πρόσφερε στους φίλους-του με τον ανεπανάληπτο και για πάντα πια χαμένο προφορικό-του λόγο.

Αλλά απο μίαν άλλη άποψη, η αφοσίωσή-του στο «Πρίσμα» εξέφραζε τη συστατική-του πολυμέρεια, τη βαθιά-του ανάγκη να γνωρίσει και να μεταδώσει στους άλλους κάθε αξιο επίτευγμα της ξένης λογοτεχνίας, τη μαχητική-του αντίθεση προς τον αυτάρεσκο επαρχιωτισμό και λαϊκισμό. Και χωρίς αυτή την πολυμέρεια του Χατζή, το έργο-του δεν θα είχε αυτόν τον πλούτο που το κάνει «κτήμα ές αιεί» της λογοτεχνίας-μας.

Προς τους φίλους του «ΑΝΤΙ»

Σχετικά με τη βιβλιοδεσία
των τευχών
του περιοδικού-μας,
σας πληροφορούμε ότι:

• Τα παραδιδόμενα για βιβλιοδεσία τεύχη θα πρέπει ν' αντιστοιχούν προς τους ζητούμενους τόμους, δηλαδή ο αναγνώστης-μας που θέλει ν' ανταλλάξει τα τεύχη-του με τον Α' τόμο π.χ., θα πρέπει να μας φέρει τα τεύχη από το Νο 1-9.

Για τον Β'	τόμο τεύχη από 10-22
Γ'	 23-35
Δ'	 36-48
Ε'	 49-61
ΣΤ'	 62-74
Ζ'	 75-89
Η'	 90-102
Θ'	 103-115
Ι'	 116-128
ΙΑ'	 129-141
ΙΒ'	 142-154
ΙΓ'	 155-167

• Εξυπακούεται ότι τα τεύχη που θα μας παραδίδονται θα πρέπει να είναι σε πολύ καλή κατάσταση (χωρίς γραψίματα, σχισίματα, κλπ.), όπως άψογοι είναι οι παραδιδόμενοι τόμοι. Θεωρήσαμε απαραίτητη αυτή την ενημέρωση των αναγνωστών-μας, ελπίζοντας στην κατανόηση και την αγάπη-τους για το «ΑΝΤΙ», γιατί ήδη αντιμετωπίζουμε πρόβλημα επάρκειας των παλαιών τευχών και, ιδιαίτερα, εκείνων που αφορούν τους τόμους Α' μέχρι και Ζ'.

• **ΤΙΜΗ ΚΑΘΕ ΤΟΜΟΥ:**
500 δρχ.

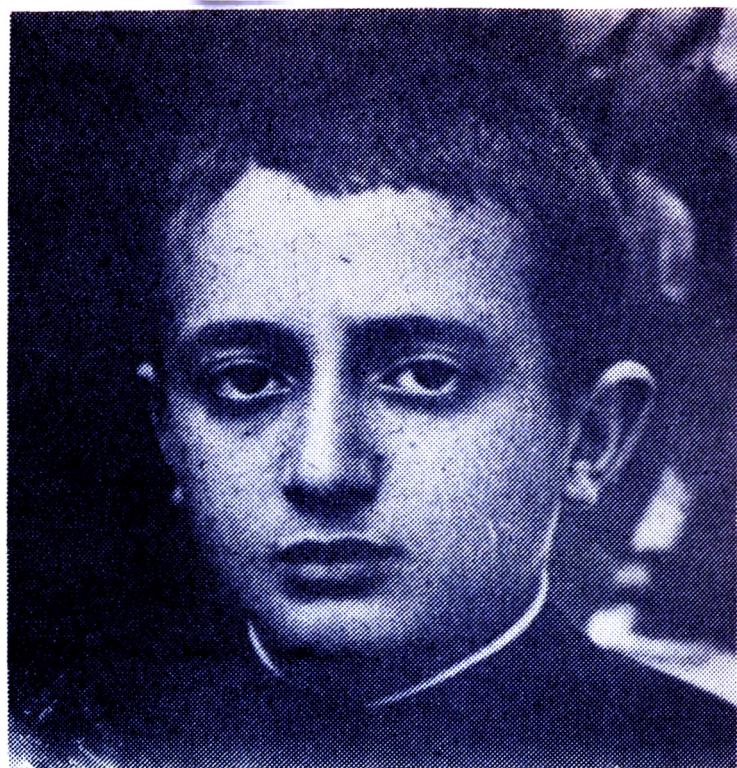
• **ΤΙΜΗ ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑΣ:**
(με παράδοση των
αντίστοιχων τευχών):
240 δρχ.

• **ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΑ
ΠΑΛΑΙΑ ΤΕΥΧΗ:** 50 δρχ.

Για τα παιδιά της «Φυρονεριάς»

Πέρασαν πολλά χρόνια. Απο τότε που, μ' ελβιέλες για ν' ανοίγουμε κατοστάρι και με βρεγμένα μαντίλια για τ' ασφυξιογόνα, αλωνίζαμε την Αθήνα, και με *Το τέλος της μικρής-μας πόλης* αναμάσχαλα. Συζητήσεις επι συζητήσεων και δάκρυα επι δακρύων για τη «Μαργαρίτα Περδικάρη». Μιλούσαμε για τον Δημήτρη Χατζή - είχαμε και τον Στρατή Τσίρκα, μας περισσεύαν ο ενθουσιασμός και η πίστη, «ανυπεράσπιστοι» στους δρόμους και στα πεζοδρόμια' ο Δημήτρης Χατζής ήταν ο δικός-μας και ο αγαπημένος-μας διηγηματογράφος κι έπειτα, μετά το πραξικόπημα, διάβασες Χατζή; ο συγγραφέας των ταπεινών και των φτωχών, ο καλός και ο πονετικός, σύνθημα και παρασύνθημα τις νύχτες που πετούσαμε προκηρύξεις. Πέρασαν όμως τα χρόνια' Τρίτη, 21 του Ιούλη, έψαλαν τη νεκρώσιμη ακολουθία του Χατζή. Το 'φερε ο στερνός αποχαιρετισμός και ανέφερε συγκινημένος ο Αναγνωστάκης, άλλη μια φορά, τον αγώνα, τις εκτελέσεις και τα ξερονήσια της γενιάς-του. Εγώ συμμεριζόμουν με θλίψη τα περίεργα γυαλιά, τις τιράντες και την κοιλίτσα του Διονύση Σαββόπουλου, εμείς δεν είχαμε χάλκινα έντερα, μεθαύριο σκοτώσαν γωνία Σταδίου και Χρήστου Λαδά τον Σωτήρη Πέτρουλα, *γουστάρω ελεύθερη και πλούσια ζωή*, η εικοστή τετάρτη του Ιούλη αντιμεθαύριο, μη λησμονούμε και τους ζωντανούς, πολιτικοί πρόσφυγες, πολιτικοί κρατούμενοι απεργοί, αυτοκτονίες στις φυλακές Κορυδαλλού, ντάλα ο ήλιος.

Κάθομαι στο πεζούλι ενός τάφου, ανάβω τσιγάρο' πολλά τα στεφάνια, μα πιο πολλοί οι απόντες. Θυμάμαι το Σκουρογιάννη και την αρκούδα του Σμόλικα, του Πάπιγκου, της Πολιδνας. Επειδή τα παιδιά της επαρχίας βαστήξανε τα παραμύθια' Δημήτρης Χατζής, ο λυρικός και ο ρομαντικός μελετητής της κοινωνίας που μας έθρεψε, αυτός που αποτύπωσε μ' ανεξίτηλα χρώματα κι αδρές πινελιές την Ελλάδα που χάσαμε. Ο αιχμηρός απολογητής της γενιάς που χαλάλισε τη νιότη-της στα μετερίζια της Αντίστασης. Ο απότητος εξόριστος, ο αδιάφθορος επαναπατρισμένος.

Ενα ξυράφι στο κεφάλι-μου, μου έλεγε κάποτε, κι απάνω στις κόψεις του ξυραφιού δοκίμαζα και δοκιμαζόμουν. Διηγήματα που εσείς τα διαβάσετε μονορούφι σε μιάν ώρα, επί χρόνια εγώ τα καλούπωνα και τα ξεκαλούπωνα. Πολύπλοκα σβησίματα, γραφές και μεταγραφές, οι λέξεις δε φωνάζουνε, μας περιμένουν σιωπηλές για να τις βάλουμε εμείς στη θέση-τους, να φτιάξουμε την πρότασή και οι προτάσεις τις σελίδες και οι σελίδες το διήγημα' διήγημα - αυτός ο κόσμος ο μικρός, ο μέγας! Ρεαλισμός θα πει να επιλέγεις με άκρα σαφήνεια κι αδέκαστη συνέπεια όλα εκείνα τα στοιχεία που θα σου χρειαστούν για να θεμελιώσεις και να οικοδομήσεις στέρεα το μύθο σου.

Οι επικήδειοι τελειώσαν. Θα βγούν πρώτα οι συγγενείς-του, θ' ακολουθήσει το φέρετρο. Σηκώνομαι. Ποτέ δε θα μπορούσα να μιλήσω κριτικά και αναλυτικά για το έργο-του. Αναλογίζομαι όμως όσα θα του οφείλει εσασί η νεοελληνική πεζογραφία. Ο δάσκαλος της γλωσσικής λιτότητας και της οικονομίας της μορφής, ο εγκρατής του πάθους, ο ταπεινός κι επιμονος μάστορας της συγγραφικής καλοσύνης. Ολοι χειροκροτούμε. Ο προσηλωμένος μ' ευλάβεια κι αυστηρότητα στο λαό-μας, ο οξύς κριτής των πετροχημικών και της «ευημερίας». Μόλις γυρίσω σπίτι θα ξεφυλλίσω άλλη μια φορά τα βιβλία-του, παρηγοριέμαι. Θα ξαναδιαβάσω *Το διπλό βιβλίο*. Αναρωτήθηκα τι να απογίναν άραγες τα παιδιά της «Φυρονεριάς» — θα μεγαλώσαν ασφαλώς. Και η Αγγελίνα θα μεγαλώσει. Αύριο, σκέφτομαι, οι εφημερίδες θα περιγράφουν τη σεμνή τούτη τελετή και θ' αναφέρουν τους διακεκριμένους παρευρισκόμενους. Και ο Δημήτρης Χατζής, πρωτοπόρος και κλασικός, μεγάλος

«Γύρισε αργά στο χωριό με το ηλιοβασιλέμα — γραμμή για το σπίτι — κανέναν δεν ήθελε. Ήτανε μια μέρα καλή, κάτω στη ρεματιά, στη χαλικάριά, στα πριόνια, ψηλά στο βουνό. Τ' όνειρο του γυρισμού-του, δεν τον είχε γελάσει».

Μάρω Δούκα

Προσθέσεις και αφαιρέσεις στο έργο του Χατζή

του Αλέξανδρου Αργυρίου

Κανείς πιστεύω δε θα περιμένει αμέσως μετά το θάνατο του Δημήτρη Χατζή να γραφτεί ένας απολογισμός των έργων του έστω και με στοιχειώδεις αξιώσεις. Αν ήταν τόσο εύκολη δουλειά, θα σήμαινε, ότι το έργο-του θα ήταν παγωμένο και πριν ακόμη ο δημιουργός-του πεθάνει, όπως ισχύει για αναρίθμητους άλλους, που αν δεν γράφεται γι' αυτούς, όσο ζούνε, ο σκληρός λόγος είναι θέμα, ας το πούμε, αγωγής, (κι αν φυτρώσει κανένας ανάγωγος, το περιβάλλον του συγγραφέα τον χαρακτηρίζει κακόπιστο, άδικο και εμπαθή, και η στενοχώρια διασκεδάζεται).

Αλλά νομίζω πως άρχισα με μιά υπερβολή. Γιατί: κανείς δεν θα περίμενε; Προφανώς το «κανείς» περιλαμβάνει τους αναγνώστες που διαβάζουν λογοτεχνία και έχουν λίγο πολύ έγκυρη κάποια γνώμη. Οι άλλοι όμως, εκείνοι που ναι μεν ξέρουν γραφή και ανάγνωση, αλλά διαβάζουν διαγωνίως εφημερίδες και περιοδικά, και που ανακαλύπτουν τους συγγραφείς μόνο μετά το θάνατό-τους, αυτοί λοιπόν οι θανατόφιλοι αναγνώστες που λές και περιμένουν το θάνατο ενός συγγραφέα για να τον αγοράσουν, μάλλον χρειάζονται κάποιο απολογισμό του έργου-του.

Δεν πρέπει επομένως να τους δώσουμε ένα είδος μπούσουλα; Έστω, λοιπόν, καταρχήν αφού είναι και χρήσιμο (αλλά για ποιούς; Δεν βρίσκω παρά τους εκδότες). Όμως σε ποιο επίπεδο θα γίνει η συνάντηση με αυτούς τους ευκαιριακούς αναγνώστες που άμα περάσει λίγο η εντύπωση — τι εντύπωση — του θανάτου ξαναγυρίζουν στην καθημερινή-τους ασφάλεια και ευτυχώς — τι ευτυχώς — γι' αυτούς, που οι καλοί συγγραφείς είναι λίγοι και οι θάνατοί-τους συμβαίνουν αραιά, αλλιώς θα κουράζονταν αφομοιώνοντας απολογισμούς.

Ωστόσο, και με αυτή την κατηγορία τους αναγνώστες και με τους κανονικούς, μπορούμε να συναντηθούμε στη βολική περιοχή της αριθμητικής. Όσο, και όσοι, να έχουμε ξεχάσει τα μαθηματικά που κάποτε (κουτσο) μάθαμε, τις τέσσερις πράξεις της αριθμητικής τις έχουμε συγκρατήσει, πράγμα που βοηθάει τους - και μη - καπιταλισμούς να πορεύονται.

Επι το έργον. Η «Φωτιά» το πρώτο έργο και μυθιστόρημα του Χατζή, τελειωμένο αρχές του 1946, αποτελείται από 141 σελίδες καθαρές. Η επόμενη εκδόσή-του στα 1963 «Το τέλος της μικρής-μας πόλης», με επτά διηγήματα, αποτελείται από 175 σελίδες. Άλλα επτά διηγήματα που μαζεύτηκαν, τέλος του 1966, κάτω από τον τίτλο «Ανυπεράσπιστοι», έχουν 142 σελίδες, και στις «Σπουδές», 1976, τα τέσσερα ασυγκέντρωτα διηγήματα, συμπληρώνουν 81 σελίδες. Το «Διπλό βιβλίο» έχει 155 σελίδες. Αθροίζω όλες αυτές τις σελίδες: 715. Αν φτιάξουμε και μιά άλλη κατηγορία με τα «αγωνιστικά κείμενα» (που δεν ξέρω γιατί δηλώνεται ως χρονικό-τους άνοιγμα: 1940 - 1950, ενώ είναι σαφώς πολύ μικρότερο) που μπήκαν στη «Θητεία» έχουμε άλλες 100 σελίδες.

Φυσικά πρέπει να σκεφθούμε και ότι ο σχετικά πρόωρος

θανατός-του, (σε μιά περίοδο που δεν παρουσίαζε ούτε στοιχειώδη συγγραφική κάμψη, αφού έγραφε καινούργιο μυθιστόρημα και κρατούσε δραστήρια τη διεύθυνση ενός νέου περιοδικού, που ο ίδιος είχε χαράξει τους στόχους-του), μας στέρησε ένα τμήμα από τη δυναμικότητά-του. Ωστόσο μέσα σε σαράντα χρόνια συγγραφικής ζωής τόσες σελίδες μας δείχνουν ένα ολιγογράφο. Η ποιότητα της δουλειάς-του και η ιδιαίτερα προσεγμένη γραφή-του αιτιολογούν την υπόθεση ότι ο Δημ. Χατζής έγραφε λίγα γιατί τα επεξεργαζόταν πολύ. Όμως κάτι με την υπόθεση αυτή δε μου πηγαίνει καλά. Η γραφή-του δεν φανερώνει μόνο ποιότητα, καιριότητα και πλαστικότητα αλλά και μεγάλη συγγραφική ευχέρεια, πλάϊ σε μιά κρίση που δείχνει καλή παιδεία και εκτεταμένο εποπτικό πεδίο. Όλα αυτά είναι αρετές και προϋποθέσεις για έργο και ποσοτικά σημαντικό. Τι άραγε ματαίωσε αυτό το ποσοτικά μεγάλο έργο; Εσωτερικοί ή εξωτερικοί λόγοι; Και την απάντηση — που είναι σχετικά σίγουρη — πού θα τη ζητήσουμε: στη ζωή-του ή στο έργο-του; Ή στη συνθεσή-τους;

Έχω στο νου-μου, συγκεκριμένα τώρα, το εκτενές-του διήγημα «Το φονικό της Ιζαμπέλας Μόλυαρ», στο οποίο ο Χατζής έχει περάσει μιά σειρά από προβλήματα που αφορούν στο έργο και τη ζωή ενός καλλιτέχνη, που και η απλή αναφορά-τους θα μας πηγαινε μακριά και η πληρότητά-τους θα χανόταν μέσα στη συνοπτικότητα.

Εκείνο που εδώ μπορεί να επισημανθεί είναι η φιλελεύθερη αντίληψη που διέπει τις καλλιτεχνικές αρχές του συγγραφέα. Προκειμένου να διερευνήσει το θέμα-του (η αλλαγή πεδίου τέχνης και φύλου δεν πρέπει να μας κάνει να αποκλείσουμε τυχόν αυτοβιογραφικές καταβολές) δεν αισθάνεται καμιά προκατάληψη σε κατεστημένες αρχές. Και ξέρει να σταματά όπου τα στοιχεία επιτρέπουν εικασίες, χωρίς να εκβιάζει απαντήσεις εκεί που δεν υπάρχουν.

Για να ξαναγυρίσω στο ερωτημά-μου ύστερα από αυτή τη σκόπιμη παρέκβαση. Αν ο Χατζής είχε μιά ευρύτατη αντίληψη για την τέχνη και αν το συγγραφικό-του αισθητήριο τον πηγαινε έξω από τις εφήμερες σκοπιμότητες, ζώντας σε περιβάλλοντα και σε κοινόβια που δεν ανέχονταν τέτοιες αδογμάτιστες αντιλήψεις, ήταν επόμενο να αυτοπεριοριστεί είτε συνειδητά είτε ασυνειδητά. Έγραψε μέσα στα περιθώρια που του άφηνε — ή νόμιζε ότι του άφηνε — το μικρό, έστω, περιβάλλον της προσφυγιάς. Στις ανθρώπινες αυτές συνθέσεις, όπου μικρά μικρά συμπτώματα, ακίνδυνα και ασήμαντα, διαμορφώνουν τη μεγάλη σύνθεση που είναι πια τερατώδης, ο ένοχος δεν βρίσκεται γιατί δεν υπάρχει πραγματικά, γιατί είναι ένα ιδεατό πλάσμα από μικρούς ενόχους και αθροίσματα ενοχών, όπου όλοι έχουν το μερίδιό-τους. Το δυστύχημα είναι ότι τις απώλειες από αυτή την ποικίλη δράση των στοχαστικών προσαρμογών τις πληρώνουν όλοι, και οι μέσα και οι έξω, ενώ χάνεται οριστικά ένας πλούτος. ■

Φωτογραφία της τάξης στην Ιόνιο Σχολή στην Αθήνα. Στην τρίτη σειρά, τελευταίος δεξιά ο Δημήτρης Χατζής.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ Γ. ΒΟΥΔΟΥΡΗ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΜΕΜΟ ΚΑΙ ΖΙΖΗ ΜΑΚΡΗ:

Ένας αληθινός δάσκαλος...

Λίγες μέρες μετά το θάνατο του Δημήτρη Χατζή είχαμε την ευκαιρία να συζητήσουμε, στο σπίτι του Μέμου Μακρή στα Καλύβια της Αττικής, με τον ίδιο, τον καθηγητή του ΕΜΠ Γιώργο Βουδούρη και τη Ζιζή Μακρή.

Η συζήτηση περιστράφηκε γύρω από το έργο του Χατζή. Κι όχι μόνο το συγγραφικό που είναι γνωστό, άλλωστε, αλλά και το ιστορικό, το φιλολογικό και γενικότερα το έρευνητικό του έργο για το οποίο είναι ελάχιστα ενήμερο το Έλληνικό κοινό. Γνωρίζουμε τον Χατζή μόνο σαν λογοτέχνη. Ο Χατζής όμως, είχε και μία πλούσια παράλληλη δραστηριότητα σε τομείς όπως η έρευνα, η ιστορία της Λογοτεχνίας, η μελέτη της γλώσσας, καθώς και πλούσιο διδακτικό έργο.

Ο Μέμος Μακρής είχε πολλά να πει πάνω σ' αυτούς τους τομείς εργασίας του Δ. Χατζή, ενώ ο Γ. Βουδούρης μās μίλησε για την Ένωση Πανεπιστημιακών Δυτ. Ευρώπης, τον αντιδικτατορικό αγώνα, τα μαθήματα στην «Θερινή Σχολή της Γενεύης» - μία άλλη αγνωστή πλευρά των δραστηριοτήτων του Δ. Χατζή. Η Ζιζή Μακρή, τέλος, μās διηγήθηκε στιγμιότυπα από την κοινή ζωή τους, ήταν οικογενειακοί φίλοι με το Μ. και τη Ζ. Μακρή, και στάθηκε με συγκίνηση στον φίλο, τον άνθρωπο, το σύντροφο των χρόνων που πέρασαν...

ΜΕΜΟΣ ΜΑΚΡΗΣ: Με τον Τάκη είχαμε κάνει προσπάθεια το 1968 για μία έκδηλωση ενάντιον της δικτατορίας, πού θα συγκέντρωνε ανθρώπους απ' όλη την Ευρώπη.

Αυτή η έκδηλωση σαμποταρίστηκε

Μετά από καιρό, και ύστερα από τις πρώτες συναντήσεις, ξεκίνησε, από το Παρίσι αυτή τη φορά, η Ένωση των Πανεπιστημιακών της Δυτ. Ευρώπης.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΟΥΔΟΥΡΗΣ: Η «Ένωση των Ελλήνων Πανεπιστημιακών της Δυτ. Ευρώπης» ιδρύθηκε το 1970, με κύριο αντικείμενο την αντιδικτατορική πάλη ενάντια στο καθεστώς και τις συνθήκες ζωής στην Ελλάδα.

Στην Ένωση, δεν μετείχαν μόνο πανεπιστημιακοί καθηγητές. Επαιρναν μέρος κι όσοι είχαν κάποια λειτουργική σχέση με το Πανεπιστήμιο: διδακτική, έρευνητική κλπ. Είχαμε μία πολύ πλατιά αντίληψη αυτού που ονομάστηκε, εδώ, αργότερα: Ένιαιος φορέας διδασκόντων. Η Ένωση άρχισε να αναπτύσσει διάφορες δραστηριότητες σ' επίπεδο διαμαρτυρίας και διαβημάτων, αλλά και διευκόλυνσης των Ελλήνων φοιτητών.

Τό '72-'73 διαπιστώσαμε ότι είχαμε αρκετές δυνάμεις, γεγονός που μās ώθησε να οργανώσουμε μία δημόσια έκδηλωση. Κατά κάποιο τρόπο ήταν ένα τόλμημα. Τό 1973 οργανώσαμε μία σχολή στη Γενεύη με προοπτική, βέβαια, να επεκταθούν οι δραστηριότητές μας. Την «Θερινή σχολή της Γενεύης» πού λειτουργήσε στο διάστημα 29 Αυγούστου μέχρι 30 Σεπτεμβρίου τό 1973. Τα μαθήματα ήταν σε 3 κύκλους.

α. «Γλώσσα και Ελληνική Λογοτεχνία» - σ' αυτό τον κύκλο την περίοδο 29-8 μέχρι 8-9-73 δίδαξε και ο Τάκης Χατζής με θέμα τον Έρωτόκριτο.

β. «Κοινωνία και Οικονομία» και

γ. «Ελλάδα και Ευρώπη».

Η ιδέα πού κυριάρχησε στη διαμόρφωση αυτής της σχολής δεν ήταν να κάνει απλά προπαγάνδα κατά της χούντας, αλλά να προχωρήσει σε μία ανάλυση των θεσμών πού όδηγησαν στη δικτατορία: Πώς προήλθε, ποιός ήταν ο χαρακτήρας της, οι δομές της, ποιές οι δομές της Ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας πού την προκάλεσαν. Η δικτατορία δεν ήταν μόνο ένα φαινόμενο πού προέκυψε από τις κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές δομές,

αλλά είχε σχέση με την πολιτιστική παράδοσή μας, την πνευματική, ιστορική και γενικότερη παιδεία μας.

Πιστεύαμε ότι θά έπρεπε να υπάρξει και μία θεματολογία τέτοια, πού ενώ ήχοϋσε παράδοξα σ' ένα πλαίσιο αυστηρά αντιδικτατορικό, θεωρούσαμε ότι ήταν απόλυτα αναγκαία, μιά και έφερνε, παράλληλα, και τον σκοταδισμό...

Μ' ένα τέτοιο προσανατολισμό ο οποίος αναπτύχθηκε τότε δεν θέλαμε να παραμείνουμε στο πλαίσιο μόνο της Δ. Ευρώπης, αλλά θεωρήσαμε απαραίτητο να επεκταθούμε και στην Ανατολική. Ένας από τους πρώτους πού σκεφθήκαμε ήταν ο Τάκης Χατζής.

Είναι γνωστά τά προβλήματα εκείνης της εποχής με την διάσπαση και όλα τ' άλλα... Ο Τάκης είχε μία πλατύτητα πνεύματος με την οποία αντιμετώπιζε όλα αυτά τά γεγονότα. Τόν ήξερα σαν φίλο από τό Πιράνο ακόμα, - όχι σαν λογοτέχνη. Τόσα χρόνια συζητάγαμε, αλλά δεν είχα συνείδηση της αξίας του Τάκη, ακόμα και σαν ιστορικού ή μελετητή. Καί τό τελευταίο θέλω να τό υπογραμμίσω. Γιατί και στην Ελλάδα γνωρίζουν τον Χατζή σαν λογοτέχνη, από τά βιβλία πού γράψε. Δεν ξέρουν τον δάσκαλο, τον πανεπιστημιακό, τον ιστορικό.

Ο Τάκης ήρθε στη Γενεύη και άρχισε να κάνει μαθήματα με θέμα την εποχή του Έρωτόκριτου. Μās έντυπωσίασε. Ο τρόπος πού τά παρουσίασε ήταν πράγματι ένας τρόπος γοητευτικός, ήταν σαν να σε προκαλούσε να προσέξεις, να ακούσεις, να αγαπήσεις τό αντικείμενό του.

Η διδασκαλία στη σχολή άρχιζε με διαλέξεις από τους διδάσκοντες και συνεχιζόταν με συζητήσεις ακόμα και κατά τη διάρκεια των γευμάτων. Δημιουργήθηκε γρήγορα μιά θερμή ατμόσφαιρα και αποκαταστάθηκε μιά άμεση πνευματική επικοινωνία ανάμεσα σε διδάσκοντες και διδασκόμενους. Από τους πρωτεργά-

τες της βαθιά ανθρώπινης αυτής προσέγγισης ήταν ο Τάκης. Έπρεπε να δείτε την έκφραση της αγάπης, της επικοινωνίας των νέων με τον Χατζή. Ήταν κάτι πρωτοφανές. Ο Τάκης ήταν δάσκαλος, του είδους που θα έπρεπε να είναι κάθε πανεπιστημιακός καθηγητής. Οι μαθητές του εκδήλωναν την εκτίμηση και την αγάπη τους με κάθε τρόπο. Άρκοι να δεις το βλέμμα τους και το χαμόγελό τους, όταν τον κοίταζαν με ειλικρινή θαυμασμό.

Τό ακροατήριο ήταν ποικίλο. Είχαν έρθει ειδικά γι' αυτά τα μαθήματα και 15 περίπου σπουδαστές από την Ελλάδα.

Ο Τάκης ήταν τότε πανευτυχής από το περιεχόμενο της δουλειάς του. Είναι κρίμα αυτό που έγινε στη Γενεύη να μην γινόταν στην Ελλάδα! Τόν καιρό εκείνο δόθηκε από τον Τύπο μεγάλη δημοσιότητα στη «Θερινή σχολή της Γενεύης». Οι δημοσιογράφοι, μάλιστα, μίλησαν για «Ελεύθερο Πανεπιστήμιο», που συνεχίστηκε άλλωστε στο Παρίσι την Άνοιξη του '74 με το «Ελεύθερο Σπουδαστήριο», που είχε ανάλογη επιτυχία. Σήμερα, όλα αυτά φαίνονται μάλλον να έχουν ξεχαστεί. Ας ελπίσουμε, ωστόσο, ότι δάσκαλοι και έρευνήτες, πνευματικοί δημιουργοί σαν τον Τάκη Χατζή, δεν θα ξεχαστούν.

ΜΕΜΟΣ ΜΑΚΡΗΣ: Στην Ούγγαρία ο Τάκης είχε οργανώσει σεμινάρια για τους νέους με σκοπό την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, ενώ παράλληλα έκανε και μαθήματα ιστορίας.

Τά σεμινάρια είχαν αρχίσει το '54 και τα συνέχισε μέχρι που έφυγε για τη Γερμανία, μετά το '57. Εκεί έμεινε ως το '62. Στην Γερμανία έκανε το διδακτορικό του, πήρε μάλιστα και υποτροφία, ενώ εργάστηκε σαν συνεργάτης του Έλληνικού Ινστιτούτου της

Στά βιβλία του παρ' όλο ότι αναφέρεται στην εμπειρία της εμικράτιας της Δ. Γερμανίας το ζήτημα είναι ότι έβλεπε και αντιμετώπιζε συνολικά το ψυχολογικό πρόβλημα και των προσφύγων της Ούγγαρίας. Αυτό όμως το έκανε από μία άλλη οπτική γωνιά...

ΖΙΖΗ ΜΑΚΡΗ: Εγώ, όμως, πιο πολύ θά'θελα να μιλήσω για τη φιλία μας με τον Τάκη. Ήταν, αλήθεια, κάτι ξεχωριστό. Κάθε μέρα σπίτι. Καθόταν στο εργαστήρι μου και έρριχνε πασιέντζες. Αργά και πού ανταλλάσαμε και καμιά λέξη. Κι όχι τίποτα σοβαρό. Νά, κάτι σαχλαμάρες!

Στό τέλος, σηκωνόταν να φύγει και μου έλεγε καταευχαριστημένος.

- Ωραία που περάσαμε!

- Τί ωραία βρήκες, βρέ Τάκη, του έλεγα, τίποτα δεν είπαμε

- Αχ, Ζιζάκι, αυτό είναι τό σπουδαίο, αυτό είναι τό σημαντικό...

Θυμάμαι μία φορά γύρισα σπίτι και τον βρήκα να κάθεται μόνος του.

- Δεν ξέρεις τί ωραία πέρασα, μου λέει μόλις με βλέπει. Νά, ξεκίνησα για να έρθω. Και στο δρόμο εύχομουν να μην είστε σπίτι. Πέρασα θαύμα!

- Βρέ Τάκη, του κάνω, τότε γιατί ήρθες;

- Νά, εγώ είμαι όπως τα γαϊδούρια. Ξέρω ένα μόνο δρόμο, κι αυτόν παίρνω πάντα.

Αυτή ήταν η φιλία μας με τον Τάκη. Η σχέση της απόλυτης άνεσης που ούτε με τα μέλη της οικογένειάς σου δεν μπορείς να έχεις σέ τέτοιο βαθμό.

Δέ θα χωρίσουμε ποτέ, συνήθιζε να λέει. Σωματικά μπορεί, αλλά η φιλία μας δέ θα σπάσει ποτέ...

Πήγα να τον δώ, μόλις ήρθα απ' τη Βουδα-

ένας θερμός φίλος

Γερμανικής Ακαδημίας.

Διορίστηκε στο Πανεπιστήμιο της Βουδαπέστης κοντά σ' ένα Ούγγρο βυζαντινολόγο, τόν Μόραφτσικ, όπου διδασκε νεοελληνική γλώσσα.

Στά πρώτα χρόνια στην Ούγγαρία ο Τάκης δούλευε σαν δημοσιογράφος στην εφημερίδα της παροικίας, τόν «Λαϊκό Αγώνα». Σέ σχέση, όμως, με τα άλλα ενδιαφέροντά του, έρευνήτικά και ιστορικά, έψαχνε βιβλιοθήκες, συγκεκριμένα στη βιβλιοθήκη του Ζαβήρα, και δούλευε πάνω σ' αυτά από τις 5 τό πρωί μέχρι τις 8, την ώρα που πήγαινε στη δουλειά του. Τά κείμενα του τά πρόσεχε, τά δούλευε πάρα πολύ. Θυμάμαι πού πολλές φορές με καλούσε σπίτι του τά βράδια και μου τά διάβαζε. Δούλευε σέ καθαρά γλωσσολογικά ζητήματα. Στην εξέλιξη της γλώσσας από τούς αρχαίους μέχρι σήμερα, στην εξέλιξη και τη συνέχεια των θεματικών ριζών στη γλώσσα μας.

Μέ τό ακροατήριο των σπουδαστών αποκτούσε μεγάλη επαφή από την αρχή. Ο Τάκης ήξερε αυτό τό θέμα πολύ καλά. Είναι πραγματικά αδιανόητο πώς τόσα χρόνια μετά την πτώση της δικτορίας τέτοιοι άνθρωποι δεν αξιοποιήθηκαν αρκετά. Τόν κάλεσαν, βέβαια, για ένα χρόνο στην Πάτρα να κάνει διαλέξεις. Τελικά, όμως, αυτός ο άνθρωπος δεν αξιοποιήθηκε.

Είχε την αίσθηση ότι στερευουν οι πηγές της γλώσσας. Πίστευε ότι η γλώσσα είναι ένας ζωντανός οργανισμός που βγαίνει μέσα από την λαϊκή επεξεργασία κι όχι από τά κεφάλια των διανοούμενων.

Ο Τάκης είχε μείνει μέσα σ' ένα κύκλο αναμνήσεων για την Ελλάδα. Ίσως αν ζούσε να είχε διαφορετική πορεία. Σ' όλες τις μεταλλαγές που έγιναν στην Ελλάδα ο Τάκης δεν ήταν μέσα. Έλειπε 26 χρόνια. Αυτή η απουσία του του δημιούργησε μία σειρά κενά που θά τά κάλυπτε αν ήταν εδώ.

πέστη. Ήταν ήδη άρρωστος. Ήθελα να του εξηγήσω κάτι, να εξηγηθώ καλύτερα, να μην υπάρχει παρεξήγηση ανάμεσά μας. Δέ μ' άφησε να τελειώσω.

- Σταμάτα, μου είπε, τά είπαμε αυτά χίλιες φορές. Εμείς δέ θά χωρίσουμε ποτέ. Τίποτε δέν έχει σημασία. Αύριο ν' ακούσω τιό Μέμος σκότωσε κάποιον, εγώ θά πώ τιό Μέμος είναι φίλος μου.

Είχαμε, βέβαια, και πολλές διαφορές. Δέ φτάναμε ποτέ σέ τσακωμό, αλλά οι διαφωνίες μας ήταν συχνά οξύτατες: για διάφορα ζητήματα, συχνά για την πολιτική. Όμως, αυτό δέν άλλαζε σέ τίποτα τη φιλία μας, πού ήταν πάντα ακλόνητη.

Ο Τάκης είχε ένα πάθος στην επαφή του με τούς ανθρώπους. Δηλαδή, αγαπούσε με απόλυτο τρόπο και τό ίδιο απόλυτα απέρριπτε. Αλλά πέρα απ' αυτά ήταν αντικειμενικός. Μία αντικειμενικότητα σχεδόν επαγγελματική. Είχε μία ισχυρή περιέργεια για την ανθρώπινη ψυχολογία - ή περιέργεια του συγγραφέα. Ήθελε να μελετήσει τούς ανθρώπους - να τούς πιάσει, να τούς γυρίσει απ' όλες τις πλευρές, να πάει σέ βάθος.

Ο Τάκης διάλεγε κάθε φορά ένα ρόλο, δημιουργούσε καταστάσεις για να μπορέσει να ζήσει ως τό βάθος τις ανθρώπινες συγκρούσεις. Έστηνε μία παράσταση με σκοπό τη μελέτη των ανθρώπινων πραγμάτων, των αντιθέσεων και γεγονότων. Αυτό για μās πού τόν ξέραμε καλά ήταν πάντα φανερό: του είχε γίνει πιά μία δεύτερη φύση.

Ο Τάκης αγαπούσε τη ζωγραφική. Δεν είχε βέβαια, καμιά ιδιαίτερη εικαστική παιδεία. Είχε, όμως, ένα φοβερό ένστικτο, ιδιαίτερα στά χρώματα. Για τη μουσική δέν ενδιαφερόταν. Μου έλεγε χαρακτηριστικά: Εμείς εις τά Ίωάννινα, Ζιζάκι μου, ξέρουμε, μόνο τόν Μπετόβεν και τη φλογέρα του τσομπάνου...

"Α γ ρ α Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ

	δρχ.
Γιάννης Τσαρούχης ΠΟΙΗΜΑΤΑ, ΣΧΕΔΙΑ ΚΑΙ ΓΛΑΤΟΓΡΑΦΙΕΣ, 1934-1937	320
Ανδρέας Έμπειρικός ΓΡΑΠΤΑ	
Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ	240
ΥΨΙΚΑΜΙΝΟΣ	120
ΕΝΔΟΧΩΡΑ	150
Δημήτρης Δημητριάδης ΠΕΘΑΙΝΩ ΣΑ ΧΩΡΑ (προλόγισμα Δ. Ν. Μαρωνίτη)	80
ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ 1-4	140
Στρατής Δούκας ΣΧΕΔΙΑ, 1926-1936	700
Διονύσης Καψάλης ΜΕ ΜΙΑ ΤΡΕΛΗ ΣΟΔΕΙΑ	εξ.
Αλόν Σιδέρη ΠΛΗΡΗΣ ΗΜΕΡΩΝ	50
Παντελής Μπουκάλας ΑΛΓΟΡΥΘΜΟΣ	60
Νίκη Μαραγκοῦ ΤΑ ΑΠΟ ΚΗΠΩΝ	80
Πάμπλο Πικάσσο ΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΚΟΡΙΤΣΑΚΙΑ (μετάφραση Ανδρέα Έμπειρικού)	130
Georges Bataille Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΤΙΟΥ (εισαγωγή και μετάφραση Δημήτρη Δημητριάδη)	170
Ο ΝΕΚΡΟΣ (μετάφραση Αγγελικής Πέτρα)	100
Henry James ΤΟ ΣΤΡΙΨΙΜΟ ΤΗΣ ΒΙΑΣ (μετάφραση Κοσμά Πολίτη με επίμετρο του Maurice Blanchot)	250

ΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΙ:

Γιῶργος Μπουζιάνης ΑΚΟΥΑΡΕΛΛΕΣ (πρόλογος Γιάννη Τσαρούχη)	
Ηρόδοτος ΕΠΤΑ ΝΟΥΒΕΛΕΣ ΚΑΙ ΤΡΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ εισαγωγή, μετάφραση και τρία δοκίμια Δ.Ν. Μαρωνίτης	
Αρης Κωνσταντινίδης ΜΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	
Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα ΤΟ ΚΟΙΝΟ - ΚΩΜΩΔΙΑ ΧΩΡΙΣ ΤΙΤΛΟ (μετάφραση Κοσμά Ξενάκη)	

Πλατεία Σταδίου 5, Αθήνα 501, τηλ. 728.263
Διανομή στην Αθήνα: Σόλωνος 114, 36.30.214

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΑΛΕΞ. ΑΡΓΥΡΙΟΥ

Οι νεωτερικοί
ποιητές

του μεσοπολέμου

από τη σειρά
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ

Γραβιάς 10 - 12 τηλ. 36.05.520

ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΟΣ ΜΑΧΗΤΗΣ

ΙΟΥΛΗΣ '81

Η συμμετοχή της έξωκοινοβουλευτικής άριστερας στις εκλογές και τα προβλήματά της.

Τό κίνημα των φυλακών χωρίς αυταπάτες.

Ισαβέλλα Μπερτράν

Η κρίση της Πολωνίας και το προ-χώραμα της θεωρίας.

Τ. Βέλλας

Τά γεγονότα στο Κόσσοβο και η Γιουγκοσλαβική ήττα

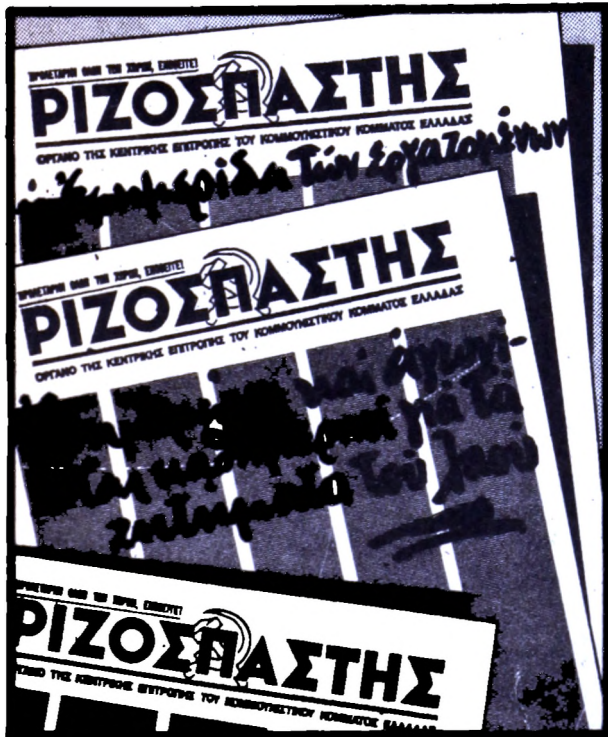
Α. Χριστοδουλόπουλος

ΙΡΛΑΝΔΙΑ: οι γυναίκες στον IRA

«Il. Manifesto»

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ, ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ, κ. λ.

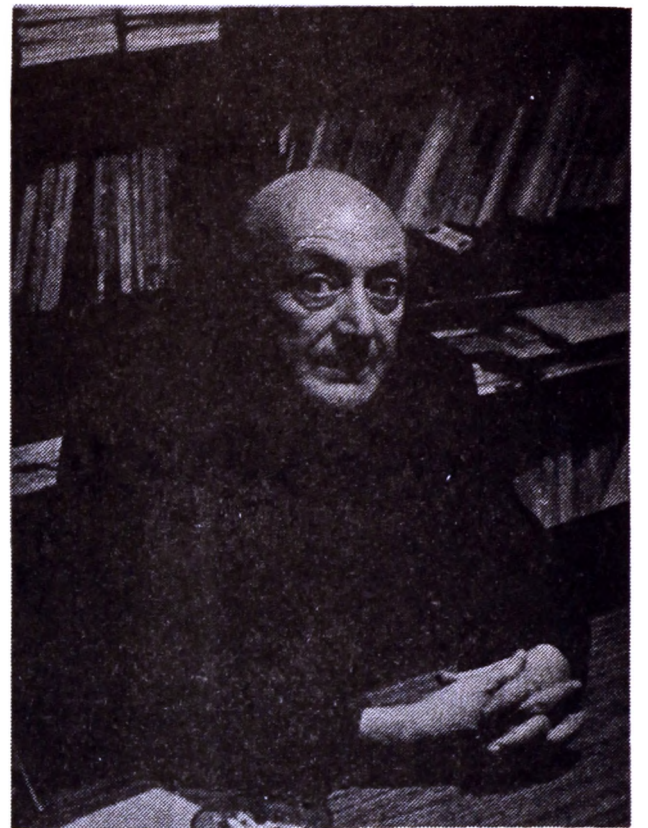
ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ Κ. Ο. ΜΑΧΗΤΗΣ

του Νίκου Παπαδημητρίου

Γνώρισε στους Ούγγρους την πατρίδα-μας

Ο συντάκτης του κειμένου που ακολουθεί, Νίκος Παπαδημητρίου, γνώρισε τον Δημήτρη Χατζή στην πολύχρονη παραμονή του στην Ουγγαρία όπου, έζησε κι αυτός σαν πολιτικός πρόσφυγας. Ο Νίκος Παπαδημητρίου που εργάζεται σήμερα στη Βουδαπέστη στην ελληνική εκπομπή της ουγγρικής ραδιοφωνίας και σαν ανταποκριτής της «Αυγής», ήταν κι αυτός ένας από τους μαθητές του Δημήτρη Χατζή. Στο σύντομο κείμενο που μας έδωσε, τονίζει το παιδευτικό έργο που πραγματοποίησε ο συγγραφέας της «Μικρής-μας πόλης».

Η απώλεια που σημαίνει για τα ελληνικά γράμματα ο θάνατος του Χατζή, σε σχέση με την Ουγγαρία, άρχισε από την ημέρα που ο συγγραφέας της «Φωτιάς» επέστρεψε στην Ελλάδα, ύστερα από εικοσιπεντάχρονη περίπου παραμονή στη Βουδαπέστη.

Κι αυτό γιατί σ' όλη την περίοδο αυτή εργάστηκε ακούραστα, με πάθος θα έλεγα, για την εκλαΐκευση της νεοελληνικής λογοτεχνίας στη χώρα των Μαγιάρων. Το γεγονός ότι από το 1949 - 50 κι εδώ κυκλοφόρησαν στα ουγγρικά πάνω από 80 νεοελληνικά έργα, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο Δημήτρη Χατζή.

Αν ο Ροΐδης, ο Καζαντζάκης, ο Μυριβήλης, ο Σαμαράκης, ο Ρίτσος, ο Σεφέρης, ο Λειβαδίτης, ο Καβάφης και πολλοί άλλοι Έλληνες συγγραφείς ή ποιητές είναι πλατιά γνωστοί ανάμεσα στο ουγγρικό αναγνωστικό κοινό, αυτό είναι αποτέλεσμα από τη μια των επιμονών προσπαθειών, που κατέβαλε ο Χατζής κι από την άλλη του πρόσφορου εδάφους, που δίπλα στην αρχαία ελληνική λογοτεχνία, διψούσε να δεχτεί και τη σύγχρονη λογοτεχνία.

Αυτό το δεύτερο είναι απαραίτητο να υπογραμμιστεί, γιατί χωρίς τη δεκτικότητα και την υποστήριξη της ουγγρικής πλευράς, οι πρωτοβουλίες, οι ενέργειες του Χατζή δε θα ήταν τόσο καρποφόρες.

Ο Δημήτρης Χατζής για να βοηθήσει τους Ούγγρους αναγνώστες να σχηματίσουν μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τη νεοελληνική λογοτεχνία, προχώρησε στη συγγραφή και επιμέλεια δύο ανθο-

λογιών: της βυζαντινής και της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Πρόκειται για δυο ωραιότατους τόμους με εισαγωγικά κείμενα, αναλύσεις, αποσπάσματα από έργα των πιο αντιπροσωπευτικών συγγραφέων, που έγιναν ανάρπαστοι μέσα σε μερικές βδομάδες — ένδειξη του ενδιαφέροντος προς την ελληνική λογοτεχνία.

Ο Χατζής ήταν στην Ουγγαρία ο εκφραστής, ο ενσάρκωτης του κάθε τι που σχετιζόταν με την ελληνική λογοτεχνία. Ήταν ο δάσκαλος για Ούγγρους και Έλληνες, σ' αυτόν απευθύνονταν για να τους λύσει κάποια απορία. Κι όχι μόνο στο πανεπιστήμιο, αλλά και στο καφενείο, στο σπίτι-του δίπλα στο Δούναβη, όπου δεχόταν τους μαθητές-του και τους συνεργάτες-του, του εκδοτικού «Ευρώπη» με το χαρακτηριστικό-του εκείνο χαμόγελο, μεταδίνοντάς-τους τις γνώσεις-του και τη φωτεινή-του σκέψη, ο μεγάλος αυτός δάσκαλος που, ενώ φρόντιζε με τόση αγάπη για την προβολή των άλλων συγγραφέων, δεν έκανε σχεδόν τίποτα για τον εαυτό-του, για τα δικά-του έργα. Χαρακτηριστικό κι αυτό του ψυχικού-του μεγαλείου.

Έτσι λοιπόν, τον Δημήτρη Χατζή δεν τον κλαίει μόνον η ρωμιосύνη, αλλά και οι φίλοι-της στην Ουγγαρία, που χάρη σ' αυτόν τη γνώρισαν και την αγάπησαν.

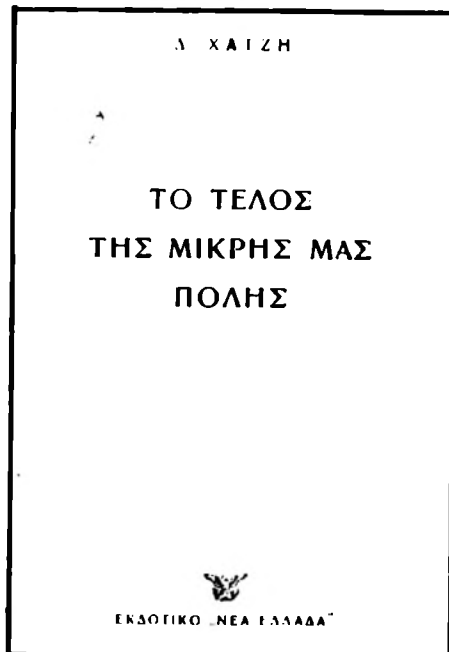
Πολιτική λογοτεχνία — κομματική κριτική

«Τό τέλος της μικρής μας πόλης» κυκλοφόρησε για πρώτη φορά τό Σεπτέμβρη του 1953 από τό εκδοτικό «Νέα Ελλάδα» πού λειτουργούσε, εκείνη τήν εποχή, στή Ρουμανία.

Ήταν ένα μικρό βιβλίο 144 σελίδων καί περιείχε πέντε διηγήματα: άρχιζε μέ τό διήγημα «Ή θεία μας ή Άμαλία» (στis μεταγενέστερες εκδόσεις ό τίτλος έγινε «Ή θεία μας ή Άγγελική»), ακολουθούσαν «Ό Σιούλας ό Ταμπάκος», «Ή διαθήκη του καθηγητή», «Σαμπεθαί Καμπιλής» (μέ υπότιτλο «Χρονικό μιας Ισραηλιτικής κοινότητας») καί ή συλλογή έκλεινε μέ τό διήγημα «Μαργαρίτα Μολυβάδα» (πού άργότερα τιτλοφορήθηκε «Μαργαρίτα Περδικάρη»).

Ή πρώτη αυτή έκδοση παρουσιάζει σήμερα ένα ξεχωριστό ενδιαφέρον: ή παραβολή μέ τίς μεταγενέστερες εκδόσεις, ριζικά αναμορφωμένες, καί ή συγκριτική ανάλυση των διαφορών, παρέχει πλούσιο και χρήσιμο υλικό, πού φωτίζει τήν συγγραφική πορεία του Δημήτρη Χατζή, τήν εξέλιξη καί τήν ολοκλήρωση του έργου του. Ένα θέμα πού περιμένει τό μελετητή του...

Μέ τήν πρώτη έκδοση του βιβλίου, «Τό τέλος της μικρής μας πόλης» συνδέεται επίσης καί μία σχετικά άγνωστη ιστορία, πού άφορά τήν ύποδοχή του από τήν επίσημη τότε κομματική κριτική. Μία ιστορία πού σκιαγραφεί τό κλίμα καί τίς συνθήκες εκείνης της εποχής, όπου κυριαρχούσαν οι άπαράβατοι κανόνες του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, μέ τούς άπεγιάδιαστους «θετικούς ήρωες» καί τήν, σχεδόν αποκλειστική, ένασχόληση μέ θέματα τό

Το εξώφυλλο της Α' έκδοσης «του Τέλους της Μικρής-μας πόλης».

όποια, κατά τήν κομματική έκδοχή, χρειαζόταν «νά εκλαϊκευθουν μέ τά μέσα της τέχνης».

Λίγους μήνες ύστερα από τήν κυκλοφορία του βιβλίου του Δημήτρη Χατζή, καί συγκεκριμένα τό Γενάρη του 1954, δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «Νέος Κόσμος», επίσημο θεωρητικό καί πολιτικό όργανο του ΚΚΕ, μία κριτική παρουσίασή του - ή πρώτη, άπ' ό,τι ξέρουμε, κριτική για «Τό τέλος της μικρής

μας πόλης». Ή κριτική, ιδιαίτερα εϋνοϊκή, προσέγγιζε κατευθείαν τήν ουσία, παρακάμπτοντας εϋστοφα τούς καταναγκασμούς πού επέβαλε ή περί «θετικών ήρώων» φιλολογία της εποχής. Ήταν γραμμένη από τήν Φούλα Χατζηδάκη (υπογραφόταν μέ τά αρχικά Φ.Χ.) πού, σέ συνεργασία μέ τόν Άπ. Σπήλιο, είχαν προηγουμένως γνωματεύσει θετικά για τήν έκδοση του βιβλίου από τό εκδοτικό «Νέα Ελλάδα».

Όμως, ή αντίδραση στήν εϋνοϊκή αντιμετώπιση ενός βιβλίου, πού δέν σεβόταν τίς νόρμες του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, δέν άργησε νά εκδηλωθεί, καί μάλιστα μέ τόν πιο επίσημο τρόπο. Τόν Ιούνιο του 1954 δημοσιεύεται στόν «Νέο Κόσμο» ένα άρθρο, μακροσκελέστατο καί ανυπόγραφο (πού άπηχούσε επομένως τίς άπόψεις του τότε Π.Γ.), μέ τίτλο «Μερικά ζητήματα για τούς συγγραφείς καί τή βιβλιοκρισία». Τό άρθρο αναφερόταν στή βιβλιοκριτική πού είχε δημοσιευθεί στόν «Νέο Κόσμο» για «Τό τέλος της μικρής μας πόλης», καθώς καί για ένα άλλο βιβλίο, τό «Εμείς θά νικήσουμε» του Κ. Μπόση.

Τά έκτενη άποσπάσματα από αυτό τό άρθρο πού ακολουθούν, παρουσιάζουν ανάγλυφα τήν κυρίαρχη κομματική ιδεολογία της εποχής καί φανερώνουν πόσο κουράγιο καί επιμονή χρειαζόταν για τήν πρακτική υπέρβαση καί άπόρριψή της μέσα από τό λογοτεχνικό έργο - κάτι πού σήμερα εδκολα ξεχνιέται. ■

Η ΚΡΙΤΙΚΗ

Τί είναι τό «Τέλος της μικρής μας πόλης»; Ή κριτική λέει, πώς μάς έδωσε «ανάγλυφη μπροστά μας τή μικρή μας πόλη καί τό τέλος της». Άν πετύχαινε νά δώσει αυτό ό σ. Χατζής, θά μπορούσαμε νά παραμερίσουμε κάποιο σκεπτικισμό σχετικά μέ τό θέμα καί τούς ήρωες πού διάλεξε (...) καί νά πούμε πώς τό έργο του ήταν καλό. Κι άφού αυτό διάλεξε καί θέλησε νά δώσει, από μία πλευρά, τή λιγότερο χρειαζόμενη ίσως σήμερα (...) θά ξεπλήρωνε μερικά τό χρέος του, σάν προοδευτικού, σάν επαναστάτη συγγραφέα. Δυστυχώς όμως, στό έργο του, ό σ. Χατζής δέν μάς έδωσε ούτε «τήν πόλη» κι ούτε «τό τέλος της». Κι έδώ άκριβώς βρίσκεται ή βασική άδυναμία του έργου του.

Καί δέν μάς έδωσε «τήν πόλη», γιατί ούτε οι μικρές ομάδες πού ζωγράφισε «ανάγλυφα» είναι κείνες πού συγκροτούν τόν χαρακτήρα της, ούτε τά μεμονωμένα άτομα, οι χαρακτηριστικοί της τύποι. Φυσικά έν όνόματι της «έλευθερίας» του συγγραφέα, νά διαλέγει τό θέμα καί τούς ήρωές του, θά μπορούσε ίσως αυτές τίς κοινωνικές ομάδες κι αυτούς τούς τύπους νά δώσει. Θά είναι όμως υποχρεωμένος, άφού πρόκειται μάλιστα για συγγραφέα πού βρίσκεται μαζί μας, καί πού φιλοδόξησε νά μάς δώσει «τήν πόλη καί τό τέλος της», νά μάς δώσει τό βασικό κοινωνικό περίγυρο μέσα στόν όποιο ζούν, κινούνται, υποφέρουν καί πεθαίνουν αυτοί πού περιγράφει. Κι όχι στατικά, μά νά μάς δώσει τίς χαρακτηριστικές συγκρούσεις των βασικών ομάδων καί κοινωνικών τάξεων, πού τ' άποτελέσματά τους, αντανακλούν καί στis δευτερότερες κοινωνικές ομάδες ή άλλους τύπους του περιβάριου, όπως είναι όρισμένοι ήρωες του έργου του. Πού είναι τά Γιάννενα μέ τό δημοκρατικό κίνημα; Κι άπ' τήν άλλη ή αντίδραση, πού μ' επικεφαλής τόν Σπυρίδωνα, τόν Κουσίλιγκ καί τύραννο του ήπειρώτικου λαού, προσπαθούσε νά βάλει φραγμό στό αναπτυσσόμενο κίνημα; Καί πού σάν άποτέλεσμα αυτής άκριβώς της σύγκρουσης, ουσιαστικά, υποφέρουν, ζούν όπως ζούν, καί πεθαίνουν τά πρόσωπα καί τά πράγματα, «ή καθεστηκυία τάξις πραγμάτων», στό έργο του σ. Χατζή;

Ή κριτική βρίσκει συγκινητικές, τίς «δραματικές συγκρούσεις» πού γίνονται άνάμεσα στους «άπλους ανθρώπους» πού παρελαύνουν μέσα άπ' τό βιβλίο του σ. Χατζή. Τό ζήτημα όμως δέν βρίσκεται αυτοϋ. Δέν νομίζουμε πώς εκείνο πού έχει σημασία, είναι νά υπάρχουν «δραματικές συγκρούσεις» έστω «ανάγλυφα δοσμένες». Τό ζήτημα είναι, ως ποιο σημείο αυτές γίνονται μέσα σ' ένδιαφέροντα άτομα ή κοινωνικές ομάδες, πού κατά τόν ένα ή τόν άλλο τρόπο, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα, καί αποκαλύπτουν τή σύγκρουση ιδεών καί αντίληψεων σέ μια δοσμένη κοινωνία, όποτε φυσικά ένδιαφέρουν όλους. Ή γίνονται στό περιβάριό της σύγκρουσης πού γίνεται σήμερα - καί γίνονταν πάντα-άνάμεσα στό καλό καί τό κακό, στήν πισωδρόμηση ή τήν πρόοδο καί των τάξεων, ή κοινωνικών ομάδων, πού είναι φορείς της. Όπότε τό ένδιαφέρον, φυσικά, μειώνεται ή λείπει έντελώς, καί τό έργο δέν προσφέρει πολλά πράματα.

Κι όπως δέν έδωσε «τήν πόλη», δέν μάς έδωσε επίσης καί τό «τέλος» της, πού τουλάχιστον άμεσα, έντονα, δέν βρίσκει κανείς πού καί πώς εκδηλώνεται. Γιατί τό «τέλος της πόλης» ούτε ή περίπτωση της «Θείας μας Άμαλίας»

τό δίνει, ούτε οι διαμάχες καί ή άπόδοση της σαπίλας στό διήγημα «Ή διαθήκη του καθηγητή». Καί πολύ άπόμακρα, σάν κάτι νά ξεδιαλέγει κανείς στά άλλα διηγήματα.

Στό βιβλίο του ό σ. Χατζής, δίνει μερικές πινελιές, «κάτι» από τήν πόλη όχι τό πιο ένδιαφέρον καί ουσιαστικό, άρα καί τό πιο ώφέλιμο καί πιο χρήσιμο στόν άγώνα για τήν πρόοδο. Έδωσε επίσης όρισμένες εκδηλώσεις διάλυσης, ξεφτίσματος της «καθεστηκυίας τάξης πραγμάτων» πού όπως είναι, έτσι είτε άλλιώς, λίγο-πολύ ξεκομμένες από τίς αιτίες πού τίς προκαλούν, δέ φτάνουν νά φωτίσουν, νά δώσουν, νά δείξουν, νά πείσουν πώς «έδώ είναι τό τέλος».

Έτσι από άποψη περιεχόμενου, ό σ. Χατζής, δέν μπόρεσε νά μάς δώσει τή συνθετική εικόνα, αυτοϋ πού είχε τήν πρόθεση νά δώσει, όπως καί ό τίτλος του έργου αναγγέλλει μά κι ό ίδιος μάς λέει. «Άς ιστορήσουμε... τό πώς σαλεύτηκε καί γκρεμίστηκε κι άλλαξε καί κεί πέρα μία φορά άκόμα ό κόσμος...».

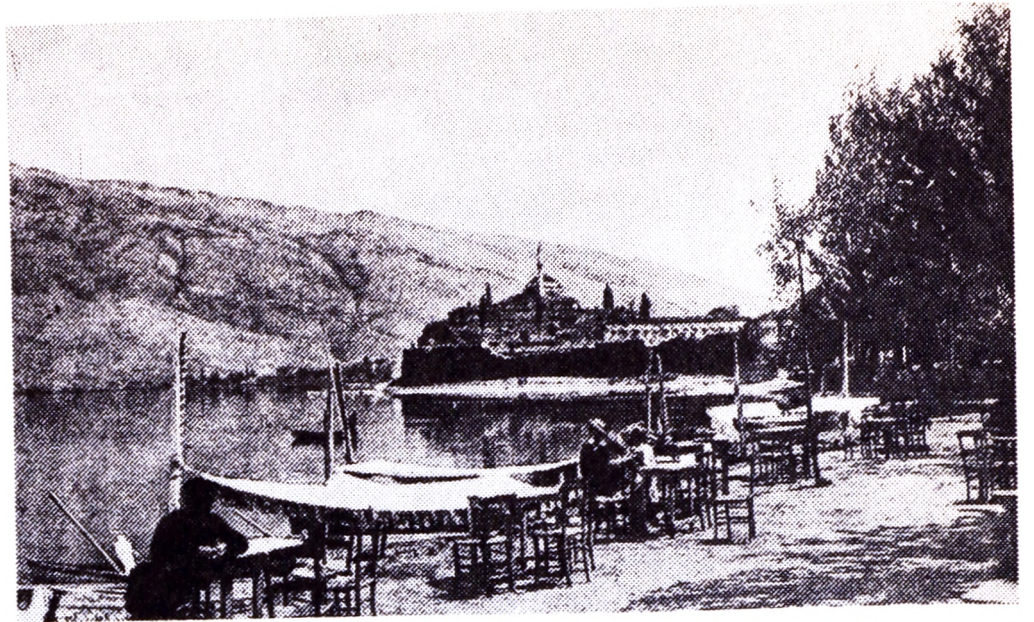
Μά καί στά στενά πλαίσια πού πιάνουν τά διηγήματα, οι θετικοί του ήρωες είναι τοποθετημένοι σέ δεύτερο καί τρίτο πλάνο καί άδύνατα δοσμένοι. Κι ή ίδια ή Μαργαρίτα Μολυβάδα, ό μόνος θετικός ήρωας, πού βρίσκεται στό κέντρο του ένδιαφέροντός του, είναι μία εξαίρεση, ύπαρκτή βέβαια, μά πάντα μία εξαίρεση, καί γι' αυτό, παρά μιάν άρτιότητα καί στήν πλοκή καί τ' άλλα καλλιτεχνικά στοιχεία, δέν πείθει, δέ συγκινεί όσο θά μπορούσε καί θάπρεπε, για μιάν ήρωίδα πού φτάνει στήν υπέρτατη θυσία.

Πιο πάνω είπαμε ότι με κάποιο σκεπτικισμό, άντικρύσαμε τό ζήτημα του θέματος πού διάλεξε ό σ. Χατζής καί των ιδεών πού μέ βάση αυτό άνάπτυξε. Κι έδώ υπάρχει ένα ζήτημα, πού (...) άπασχολεί πολλούς καί πρέπει νά ξεκαθαρισθεί. Τό ζήτημα της «έλευθερίας» ενός προοδευτικού, ενός επαναστάτη συγγραφέα, νά διαλέγει τό θέμα του έργου του. Έχει ένας συγγραφέας έλευθερία νά διαλέγει όποιο θέμα θέλει; Φυσικά (...) Όμως έδώ υπάρχει ένα ζήτημα πού τό βάζει ή ίδια ή ζωή καί οι άνάγκες του άγώνα. Μέσα σέ όρισμένες συνθήκες, ένας προοδευτικός συγγραφέας, πολύ περισσότερο ένας κομμουνιστής, διαλέγει, είναι αναγκασμένος νά διαλέγει τά θέματά του καί τό περιεχόμενο του έργου του, μέσα σέ κείνο τό πεδίο δράσης των μαζών, πού εκείνη τή δοσμένη στιγμή, χρειάζεται νά έξαρθεί, νά φωτισθεί, νά εκλαϊκευθεί μέ τά μέσα καί της τέχνης (...). Κι άν έδώ γυρίσουμε στό σ. Χατζή, είμαστε βέβαιοι ότι θά συμφωνήσει μαζί μας, πώς τόν καιρό πού ήταν στό Γράμμο κι έγραφε «τή γυναίκα από τή Φούρκα» ούτε θά «μπορούσε», μά καί θα τό θεωρούσε παραλογισμό νά γράψει κάτι σάν τήν «Θεία Άμαλία». Κι άν ό όποιοσδήποτε καλλιτέχνης δέν μπορεί μόνος του νά καταλάβει τόν «περιορισμό» αυτόν, πού ή άγωνιστική του διάθεση του δημιουργεί, καί βλέπει τόν εαυτό του έξω από τόπο καί χρόνο καί άμεσες άνάγκες του κινήματος, μπορεί εύκολα νά κυλήσει στά βαλτονέρια της «ύψηλης» τέχνης, της «τέχνης για τήν τέχνη», προδίνοντας τόν ίδιο τόν εαυτό του σάν άγωνιστή, καί φυσικά καί σάν καλλιτέχνη. ■

Ο τελευταίος ταμπάκος

Στη μνήμη του Δ. Χατζή

του Χριστόφορου Μηλιώνη

Ο παπουτσής ο Μέρμηγκας πήρε τη σειρά τὰ χάνια στο Κριθαροπάζαρο. Έριξε μιά ματιά απ' τή τζαμαρία στο Γυαλί-Καφενέ — τί γυρεύει ἐδῶ ὁ Χαρίσης, τί δουλειά ἔχει ἡ ἀλεπού στο παζάρι; Ἐφτασε ὡς τὸ χάνι τοῦ Κόρακα, ρώτησε κι ἐκεῖ:

«Μὴ φάνηκε ὁ Χαρίσης ὁ ταμπάκος;»

«Δέν τὸν εἶδαμαν» τοῦ λένε.

Ξαναγύρισε στο Κριθαροπάζαρο. Κοίταξε ἀκόμα μιά φορά στο χάνι τοῦ Ζῶη, ξαναρώτησε μὴν πέρασε ἐντωμεταξύ, «δὲ φάνηκε» τοῦ λένε, καὶ κατηφόρισε στὴ λίμνη. Νύχτωσε γιὰ τὰ καλὰ, ἀνάψανε ἀπ' ὦρα τὰ ἠλεκτρικά. Ἐχει καὶ μιά ὑγρασία, τοῦ κερατᾶ. Φυσάει νοτιάς, σοῦ περονιάζει τὰ κόκαλα. Ὁ οὐρανὸς πίσσα κι ἡ λίμνη θεοσκοτεινὴ. Τὴν ἀκούει πού βρυχιέται καὶ ξερνάει τὰ κύματα στο μῶλο — πάλι κάποια βρώμα ἔκανε τὸ μούλικο καὶ δὲ θά ἡσυχάσει, ὥσπου νὰ τὸ ξεβράσει σὲ τίποτα καλαμιές. Κοίταξε ἕναν ἕνα τοὺς καφενέδες ἀνηφορίζοντας στο Κουρμανιό κι ἔφτασε ἐκεῖ ἀπ' ὅπου εἶχε ξεκινήσει, στο μαγέρικο τοῦ Γκουγιάννου.

«Στεφάνωσα» τοὺς εἶπε. «Τίποτα δέν ἔκαμα».

Ἐκεῖνοι τὸν κοίταξαν μὲ στόμα ἀνοιχτό: ὁ Ζῶης ὁ χανιτζής, ὁ Καραμπίνας ὁ κουρέας ἢ κωλοσοῦσα, ὁ Κατσούλης ὁ ἀμαξάς, ὁ Γκριμπογιάννης ὁ φαναρτζής, ὁ Σιέμος ὁ ντουφεξής. Στὴν πιατέλα ἀπείραχτος ὁ μεζές κόντευε νὰ κρυώσει. Καὶ τὰ ποτήρια γιομάτα.

«Τί μέ τηρᾶτε;» τοὺς λέει. «Σὰ χάχηδες. Δέν τὸν ἤρα πουθενά». Κι ὁ Γκουγιάννος, κοιλαράς καὶ λιγδιασμένος, μὲ τὴν ξύλινη κουτάλα μετέωρη πίσω ἀπ' τὸν πάγκο του:

«Ἐμένα δὲ μοῦ φαίνεται γιὰ καλό» εἶπε. Μά οἱ ἄλλοι τὸν ἀποπῆραν:

«Ἄε γκρεμίσου παλιοκαρατά» τοῦ λένε. «Κάπου ἔντεσε ὁ ἄνθρωπος. Ἀρχέψτε κι ὅπου νὰ ναι θά ῥθει, τί θά κάνει». Κάρφωσαν τὰ πηρούνια στὰ συκωτάκια, βούτηξαν μὲ τὰ δάχτυλα τὸ ψωμί στο λάδι, «ἄντε γειά μας» εἶπαν, «ἐβίβα τὸ πρῶτο». Μά τὸ κρασί δέν ἔκανε κάτω.

«Τί διάολο πάθατε;» εἶπε ὁ Ζῶης. «Μὲ τὸ ζόρι τὸ μισολάενο».

«Ἄν εἶχαμε τώρα τὸ Χαρίση, θά 'ταν ἀλλιῶς».

Κι ὥστερα ἔπεσε μιά βουβαμάρα γιὰ πολλή ὥρα. Μιά μούγκα, πού γινόταν ἀβάσταχτη ὅσο λιγότευαν οἱ ἐλπίδες νὰ φανεῖ.

«Μᾶς τὴν ἔσκασε ὁ παλιοταμπάκος» ξέσπασε ἐπιτέλους ὁ Κατσούλης. «Ἄν ἦταν αὐτός, θά 'ταν ἀλλιῶς ἀπόψε. Αὐτός ἤξερε ἱστορίες, μέ σημασία, κι εἶχε ἕναν τρόπο νὰ τίς λέει. Ἦξερε γιὰ τοὺς παλιούς γιαννιώτες, τοὺς σκωταράδες, πού δέν κινούσαν τὸ πρῶι στὴ δουλειά, ἂν δέν περνοῦσαν πρῶτα ἀπ' τὸ μαγέρικο — συκώτια καὶ μισολάενο ἀναντάμ παπαντάμ.

«Καλλιῶρα σάν κι ἐμᾶς».

«Τί σάν κι ἐμᾶς; Μιά φορά κάθε σαββατόβραδο, τὸ λές σάν κι ἐμᾶς ἐσύ; Ἐκεῖνοι ἦταν ἄλλοι ἄνθρωποι».

Ἦξερε γιὰ τὴ Βασιλαρχόντισσα ἀκόμα, πού τὴν εἶχαν πάρει οἱ κλέφτες, γιὰ νὰ τοὺς στείλει λύτρα ὁ Βλαχλείδης, κι ὥστερα τῆς βγάλανε τὸ τραγούδι

δὲν εἶναι κρίμα κι ἄδικο, δὲν εἶναι κι ἁμαρτία
νὰ μείνει ἡ Βάσιω στὰ βουνά, σὲ κλέφτικα λημέρια

«ντέ, μωρέ Σιέμο, κάνε τὴν ἀρχή».

«Δὲ βγαίνει» εἶπε ὁ Σιέμος. Σώπασαν.

Παλιοτικός ἄνθρωπος. Τά 'χε ζήσει αὐτὰ καὶ τά 'λεγε. Ἦξερε τοὺς παλιούς, τοὺς Μολουβάδες, τὸ Σαμπεθάη τὸν Καμπιλῆ, πού πήρε στο λαιμό του τοὺς ἔβραιους. Τότε μὲ τοὺς γερμανούς. — Ἄντε νὰ φύγουμε, τοῦ λέγανε, νὰ βγοῦμε στὰ Ζαγόρια, νὰ τραβήξουμε ἀπογάλια καὶ τὸν κόσμο μας. Ἐκεῖνος τὸ χαβά του, μὲ τὸ νόμο καὶ τὰ γρόσια. νὰ ταῖσει τὸν ἕνα, νὰ μπουκώσει τὸν ἄλλο. Δέν τοὺς ἔβγαζε στὰ βουνά, πού ἔβραζε τ' ἀντάρτικο!

«Ἐγὼ τὸν θυμοῦμαι τὸν Καμπίλη» εἶπε ὁ Κατσούλης. «Καὶ τὴ Μαργαρίτα τοῦ Μολουβάδα τὴ θυμοῦμαι. Τὴν ἔπαιρνα μὲ τὸ παετόνι. Ὑστερα τὴν ἐκτελέσανε οἱ γερμανοί. Μά ὁ Χαρίσης τά 'λεγε ἀλλιῶς. Εἶχε τὸν τρόπο του».

«Καὶ στὰ πολιτικά, μπασμένος. Ἰδεολόγος».

«Σάν κι ἐμᾶς».

«Τί σάν κι ἐμᾶς; Ποιὸς ἀπὸ μᾶς βγήκε στο βουνό, σάν τὸ Χαρίση; Ἐμεῖς — κάνα μπερντάχι στο τμήμα μοναχά. Σάν κι ἐμᾶς τὸ λές ἐσύ αὐτό;»

Λεβέντης σ' ὅλα του. Κι ἅμα ἔβλεπε θηλ' κό ἔστριβε τὰ μουστάκια του. Ἐλεγε κι ἐκεῖνο γιὰ τίς ἑβραιοπούλες — «πῶς τὸ 'λεγε, μωρή κωλοσοῦσα;»

«Μαρή Ρεβέκα! Ἀπόψε πού ἔλειπε ὁ ἄντρασι μ', ἔρθε ἕνας κύριος στο σπίτι καὶ μ' ἀνοιξε τὴν πόρτα — Κι ἐσύ τί ἔκαμες; — Ἐγὼ τὸν ἄφ' κα, νὰ ἰδῶ τί θά κάμει. Βγάνει τὸ παλτό του καὶ τὸ κρεμάει σάν κύριος στὴ κρεμάστρα. Τὸν ἀφήνω ἐγὼ, νὰ ἰδῶ τί θά κάμει. Μὲ παίρνει, μέ πηγαίνει στο κρεβάτι, βγάνει τὰ ρούχα του, βγάνει καὶ τὰ δικά μου. Ἐγὼ τὸν ἀφήνω, νὰ ἰδῶ τί θά κάμει. Ξαπλώνει ἀπάνω μου καὶ μοῦ βάνει κάτι ἀνάμεσα στὰ σκέλια. — Τί κάνεις αὐτοῦ; τοῦ λέω...». Ὁ λόγος τοῦ κουρέα ἔμεινε μετέωρος, κανένας δὲ γέλασε. Σώπασαν μὲ βλέφαρα κατεβασμένα, βαριά ἀπὸ τὸ κρασί. Ὁ καημένος ὁ Χαρίσης, πῶς τά 'λεγε καὶ γελοῦσε ὁ πρόσωπός του! Ἀνρθωπος μερακλής, γεροντοπαλικάρο. Τὸ θηλυκὸ δέν τὸ 'χε μπουχτίσει.

Τ' ἀη-Γιαννιοῦ γύριζε τὸ βράδυ ὅλες τίς γειτονιές, ἀπὸ φωτιά σὲ φωτιά. Τὸν τραβολογοῦσαν οἱ γυναῖκες νὰ τοὺς πεῖ τὰ τραγούδια — «τίς τρανές, μπρέ μπρέ μπρέ, τίς τρανές ἀποκριές». Κι ἐκεῖνο τ' ἄλλο, πού τὸ παράσταινε κόλας

πῶς τὸ τρίβουν τὸ πιπέρι

τοῦ διαόλ' οἱ καλοέροι

— ἄεντε, Χαρίση, νὰ μᾶς δείξεις πῶς τὸ τρίβουν τὸ πιπέρι. Χαλασιά σου.

«Χαλασιά σου, Χαρίση» εἶπαν κι ἔφεραν τὰ ποτήρια στὰ χεῖλια τους.

Μά πὶο καλὰ τά 'λεγε γιὰ τοὺς ταμπάκηδες. Πῶς ἀργάζονταν τὰ τομάρια στὴ λίμνη, πίσω ἀπ' τὰ ξυλάδικα, χωμένοι ὡς τὸ γόνατο στὰ βρωμονέρια, μὲς στὴ μπόχα. Μὲ τὸ βρακί ξεκούμπωτο, νὰ παίρνουν ἀγέρα τ' ἀχαμνά τους. Κι ὅλο ἀφυσικιές ἔλεγαν. Εἶχαν δικά τους χούγια αὐτοί, δικά τους ζακόνια. Ἀλλά στο σπίτι νοικοκύρηδες. Καὶ στὴν ἀγορά μὲ ὑπόληψη. Ἐκεῖνος ὁ Σιούλας, ἀρχοντάνθρωπος. Πᾶνε ὅλοι τους, τοὺς ἔφαγαν τὰ ἐμπόρια, ὅλο ψεύτικο πράμα. Ψεύτισε ὁ κόσμος. Μονάχα ὁ Χαρίσης τώρα ὁ τελευταῖος ταμπάκος — Κόπηκε

πάλι ή κουβέντα στη μέση. Σώπασαν, κοιτάχτηκαν μέ μάτια θολά. Σκοτεινιασμένοι.

«΄Αεντε, έβίβα! Πανάθεμά σε, Γκουγιάννο κιαρατά. Λειψό τό φέρνεις». Κι ό Γκριμπογιάννης άπλωσε τή χωματένια κανάτα στόν πάγκο του μάγερα. Κι εκείνος

«Δέν πάτε, λέω γώ, νά ιδείτε τί γίνεται ό άνθρωπος;» τούς λέει. Καί τότε σάν νά τούς έξωσαν τά μαύρα φίδια, σηκώθηκαν, ένας ένας ξεπόρτισαν. Κατηφόριζαν κατά τή λίμνη, στά παλιά ταμπάκια, ένας πίσω τόν άλλο, μέ σκυφτό κεφάλι, βαρύ άπ'τό κρασί, γερασμένοι, μέ τά φαρδιά παντελόνια τους, τά μπαλωμένα — έκτός άπ'τόν κουρέα τόν Καραμπίνα, πού πήγαινε μπροστά σεινάμενος κουνάμενος, βεργολυγώντας, κι ούτε νοτιάς τόν έπιανε ούτε ύγρασία. «Όλα τά σοκάκια τά'ξερε κι όλες τίς πόρτες τίς κρυφές, ή κωλοσούσα. «Πέρα άπ'τά ξυλάδικα έχει τό σπίτι του, πίσω άπ'τό παλιό τό Συναγώι, ξέρω έγώ». Κι όλο γύριζε και τούς έκανε κουνήματα νά τόν ακολουθήσουν, ή παλιοκαραμπίνα, ή όπιστογεμές — κι αυτοί νά μή μπορουν νά τόν φτάσουν, τούς έβγαλε τήν ψυχή, στους έρημους δρόμους.

Έκοψαν μέσ'άπ' τά ξυλάδικα, πού μύριζαν μουλιασμένο πριονίδι, και χώθηκαν σ'ένα στενό σοκάκι, λησμονημένο. Ό Καραμπίνας σταμάτησε στό μισάνοιχτο πορτάκι, οί άλλοι μαζεύτηκαν γύρω του. Κανένas δέν τολμούσε. Μόνο κοίταζαν τό παλιόσπιτο μέ τόν γκρεμισμένο τσατμά, και πάνω άπ'τήν πόρτα τό χαρβαλωμένο παραθύρι — είχε φώς μέσα ή ήταν από τό ηλεκτρικό στη γωνία, μέ τό τενεκεδένιο καπέλο, πού τό ταρακουνούσε ό άγέρας και τό'κανε νά τρίζει λυπητερά; Κανένas δέν τ'άποφάσιζε νά σπρώξει τήν πόρτα. Κι ό Καραμπίνας, τώρα πού τούς έδειξε, έκανε πίσω και δέ σάλευε.

Πρώτος κουνήθηκε ό Σιέμος. Κι από κοντά οί άλλοι. ΄Ηταν ένα έμπασμα θεοσκοτεινο, μύριζε μούχλα. Όμως εκεί στην κώχη ξεκινούσε μιά σκάλα πού πότε-πότε φωτιζόταν άχνά από ένα φώς πού κατέβαινε από ψηλά. Σκουντουφλώντας πήραν νά τήν ανεβαίνουν και σέ κάθε πόδι πού πατούσε θρηνούσε τό ξύλινο σκαλοπάτι, έτσι πού ό θρήνος ανέβαινε μαζί τους ως επάνω, στη μικρή κάμαρη, όπου είδαν ένα ντιβάνι καταμεσής, μέ δυό λαμπάδες, κι ανάμεσά τους ό Χαρίσης αναπαυόταν, μέ μισό χαμόγελο κάτω από τίς άσπρες μουστάκες του. Οί άντρες στριμώχτηκαν στη γωνία. Δυό γριές κάθονταν στά σκαμνιά, μέ τά χέρια δεμένα στην ποδιά τους. Μονάχα σήκωσαν τά μάτια. Όστερα από λίγο ή μιά είπε:

«Φουρτούνα σου, Χαρίση' έρθαν οί φίλοι σου».

Κι εκείνοι, σάν μόλις νά κατάλαβαν, ανέβασαν τά βαριά τους χέρια, έκαναν τό σταυρό τους και πάλι απόμειναν άσάλευτοι κι άμήχανοι.

«Τί στέκεστε έτσι;» ξανάπε ή γριά. «Τί δέν κάθεστε;»

Κοίταξαν γύρω, όλοι μαζί. Όστερα στρώθηκαν, δυό στό πάτωμα, δυό στό τζάκι, πού ήταν κλεισμένο μπροστά μ'έναν μπερντέ, ένα παλιό πανί, σκούρο — χρόνια θά'χε ν'ανάψει φωτιά. Ό Σιέμος κι ό Γκριμπογιάννης απόμειναν όρθοί, μέ τά σκέλια άνοιχτά, τά χέρια κρεμασμένα.

«Καλά ήρθατε» είπε ή δεύτερη γριά. ΄Εκανε νόημα στην άλλη και σηκώθηκε κι εκείνη.

«Καλά ήρθατε έσείς, νά πάμε κι έμείς στά σπίτια μας, νά κλείσουμε μάτι. Γειτόνισσες είμαστε... Θά μάς έρθει και λιγοθυμιά άπ'τήν κρασίλα, π'ανάθεμά σας. Πάρτε τά σκαμνιά».

«Κι αύριο μπονώρα έδω είμαστε».

Κι ένω ή μιά κατέβαινε τή σκάλα, ή δεύτερη ακολουθούσε, ξεγοφιασμένη, σκαμπανεβάζοντας τά πισινά της μιά πάνω μιά κάτω, σά βάρκα δεμένη στό μώλο, και μουρμούριζε:

«Ποιό αύριο; Ούτε τρεις ώρες νύχτα δέν απόμειναν».

Όφυγαν οί γυναίκες κι εκείνοι, καθισμένοι σταυροπόδι, μέ τό Χαρίση στη μέση, ξανάσαναν.

«Δέν έπρεπε νά μάς τό κάνεις αυτό, αδερφέ» είπε ό Σιέμος, κι εκείνος χαμογελούσε άχνά και σάν λυπημένα στό λιγοστό φώς πού ρίχνανε οί λαμπάδες.

«Ν'ανάβαμε τή λάμπα...»

Ό Μέρμηγκας έπιασε τή μικρή γυάλινη λάμπα, πού ήταν κρεμασμένη από ένα καρφί στόν τοίχο, δίπλα στό τζάκι. Τήν

κούνησε, είχε λίγο πετρέλαιο. Τήν άναψε. Ένα ήμερο φώς άπλώθηκε στους μαυρισμένους τοίχους, στό ντουλάπι μέ τό τζαμωτό, στά σκαμμένα πρόσωπα μέ τά πρησμένα μάτια, τά βοϊδίσια. Κι ή ώρα άρχισε νά κυλάει ήσυχα, σπιτικά, κι όκαθένας σκεφτόταν τά δικά του — αν είχε τίποτα νά σκεφτεί. Τό κρύο έμπαινε άπ'όλες τίς χαραμάδες κι ανάγκαζε τούς άντρες νά σφίγγονται και νά τυλίγονται στα φαρδιά τους σακάκια, τά μπαλωμένα, κουκουβισμένοι καθένας στη μεριά του. Κάποια στιγμή ό Καραμπίνας, εκεί πού καθόταν στην ποδιά του τζακιού, άπλωσε τό χέρι κι ανασήκωσε τό μπερντέ — μιά κίνηση αυθόρμητη, νά ιδεί αν θά μπορούσαν ν'ανάψουν κάτι, νά ζεσταθούν. Τό χέρι του έπιασε μιά νταμιζάνα. Τήν κούνησε κι ακούστηκε τό πάφλασμά της.

«Ό καημένος ό Χαρίσης» είπε «έδω το φυλάει τό ρακί». Καί τά μπιρμπιλωτά του μάτια παίζανε πάνω στό τζαμωτό ντουλάπι. Γλίστρησε ως εκεί μέ μιά κίνηση γατίσια, τό άνοιξε κι ανάμεσα σ'άδειανά μπουκάλια βρήκε τρία ρακοπότηρα.

«Από ένα» είπε. «Γιά τ'άντέτι».

Γέμισε πρώτα τά τρία ποτήρια, τά πήραν οί διπλανοί του — «ό θεός νά μακαρίσει τήν ψυχή του» είπαν. Όστερα, τό ίδιο, οί άλλοι τρεις. Τό ρακί κατέβηκε ζεστό στην καρδιά τους — «ρακί ματαβαλμένο, μερακλής άνθρωπος». Φούντωσαν.

«Σήκου, Καραμπίνα» πετάχτηκε ό Μέρμηγκας, «σβήσε εκείνες τίς λαμπάδες και δέν τίς άντέχω. Μας μούκωσαν καπνό οί ρουφιάνες». Κι ό Καραμπίνας πάλι γλίστρησε σάν τή γάτα και φύσηξε τίς λαμπάδες. Πρίν καθήσει στη θέση του, περιμάζεψε κοντά του τά ποτήρια, ύστερα έστριψε εκεί πού καθόταν στό τζάκι και ξαναγέμισε — δεύτερη σειρά. Ό Σιέμος τότε άρχισε σιγανά νά μουρμουρίζει ένα θλιβερό σκοπό σάν μοιρολόι

*γιά σήκου άπάνω, Γιάννο μου, και μή βαριοκοιμάσαι
βρέχει ό ουρανός και βρέχεται*

«Σιέμο!» τόν έκοψε ό Γκριμπογιάννης. «Όχι λυπητερά του Χαρίση — στά Γιάννενα στόν Κουραμπά, αυτό νά πούμε». Καί τότε τό ξεκίνησαν όλοι μαζί, όπως στού Γκουγιάννου τ'άλλα σαββατόβραδα

στά Γιάννενα στόν Κουραμπά είν'ένα χελιδόνι

φωνές βραχνές, ασυντόνιστες, σπασμένες άπ'τό παράπονο.

«Καραμπίνα», έκοψε πάλι τό τραγούδι ό Ζώης «φέρε μωρή κωλοσούσα τή νταμιζάνα, νά μή σέ βλέπω νά κλωθογυρίζεις όλη τήν ώρα αυτού στό τζάκι, σάν ό γανωματής στόν τέντζερη. «Βάλ'την έδω στη μέση νά γιομίζουμε τά ποτήρια σάν άνθρωποι, νά βλέπει κι ό Χαρίσης, νά χαίρεται ή ψυχή του. Μιά Κυριακή...» συνέχισε τά λόγια του μέ τραγούδι, κι οί άλλοι ακολουθήσαν

*μιά Κυριακή, μιά πίσσημην ήμέρα
ήρθε μιά περιστέρα
νά μήν τήν είχα ιδεί...*

Είπαν ύστερα «δέ σ'άρεγαν τά Γιάννενα, Φέζο ντερβέναγα», είπαν «Βασιλική προστάζει, βεζύρη 'Αλήπασα», είπαν τό «Σιαμαντάκα», όπου βράχνιασαν οί φωνές και δέν έβγαίνουν, κι ένας ένας σώπαινε, όχι άμέσως, παρά μόνο έλεγε πρώτα τό τραγούδι ως τή μέση, ύστερα ένα στίχο έδω έναν παρακάτω, ύστερα λέξεις, κατόπι συλλαβές ασύνδετες και τέλος έγερνε στό πάτωμα κι άποκοιμιόταν, και μαζί τους έσβηνε ένας άλλος κόσμος, όπου βαθιά ήσυχία άπλώθηκε στην κάμαρη. Τό πετρέλαιο στη λάμπα είχε τελειώσει, ανέβηκε ή φλόγα μιά δυό φορές ως τήν κορφή στό λαμπογυάλι, ν'ανάσάνει, και τέλος έσβησε. Καί τότες ήσυχα ήσυχα πέρασε μέσα τό φώς τής αυγής και φωτίσε τό ήμερο πρόσωπο πού χαμογελούσε άχνά, κουρασμένο λίγο, μά βαθιά ευχαριστημένο, κάτω από τά πεσμένα άσπρα μουστάκια.

Αυτή ήταν ή τελευταία νύχτα του Χαρίση, του τελευταίου ταμπάκου. Όταν καλοξημέρωσε, ήρθαν τέσσερις του δήμου, μαζί κι οί φίλοι του, μαζί κι οί δυό γριές τής νύχτας, και τόν πήρανε.

Τ'άλλα πού είπαν οί εφημερίδες, τάχα πώς τόν λέγανε άλλιώς και πώς τόν θάψανε στό πρώτο νεκροταφείο, στην 'Αθήνα, είναι όλα ψέματα. Αυτά τά γράψανε οί δημοσιογράφοι, οί άνίδεοι.

21-7-1981

Θάνατος το καλοκαίρι

Του Δημήτρη Χατζή

Της Τ. Γκρίτση – Μιλλιέξ

Τρείς το μεσημέρι. Μεσημέρι ακίνητο. Ο ιδρώτας τρέχει μέσα στις αδιόρατες ρυτίδες των ματιών-της. Οι φωνές των τζιτζικιών μετατοπίζονται δίχως ποτέ να σιωπούν. Η κλίμακα ανεβοκατεβαίνει. Μυρωδιά έντονη απο γεράνι. Γεράνι κατακόκκινο, μαύρο απ' το φώς. Κι η θάλασσα μαύρη. Επιπλέει η Αίγινα, σχήμα αναποδογυρισμένης καρίνας караβιού.

Το μάτι-της σταματάει πάνω στο τσαμπί που κρέμεται δίπλα στην ασβεστωμένη μάντρα. Πράσινο. Αγουρίδα. Δε θα το προφτάσει! —Είναι ροζακί, της είπε. Πάω και στοίχημα.

Στοίχημα χρόνου. Το έχασε.

Η σκιά του τσαμπιού πάνω στη μάντρα ζωγραφίζει την ακινησία της ώρας. Κατακαλόκαιρο. Τρίζει το χώμα, σκάει.

Να τον μεταφέρει έξω, να τον ακουμπήσει κατάχαμα, να ρουφάει το χώμα τον ιδρώτα-του. Όλο-του το σώμα έχει γίνει ιδρώτας. Και οδύνη.

Ροζακί και με μεγάλο κουκούτσι. Πιο πολύ τ' άρεσε το τσάκι-σμα του κουκουτσιού, η σταφίδα-του που έκανε τη γλύκα του χυμού πιο έντονη.

Ο σκύλος κι αυτός κάτω απ' το κλήμα, στα Γιάννενα, καλοκαίρι με ζέστη, με το θρόϊσμα της κληματαριάς και το μεσημεριάτικο ύπνο των μεγάλων. Περνούσε ένα μικρό αεράκι. Αχ! και η ρόγα έσκαγε και γλύκαινε τον ουρανίσκο, ο σκύλος άνοιγε τα σκέλια-του για λίγη δροσιά και οι μύγες βουίζανε.

—Είναι ροζακί, σου λέω. Το σταφύλι που αποθύμησα πιο πολύ απ' όλα, εκεί.

«Εκεί». Δεν έλεγε ποτέ το όνομα κάποιας χώρας, πολιτείας, χωριού. «Εκεί» δεν ήταν Εδώ. Όπου δεν ήταν Ελλάδα, ήταν ένα αόριστο «Εκεί». Χρόνια εκεί. Άπατρις. Έτσι γράφανε τα χαρτιά-του. Και το χωριό-του. Το σπίτι του παππού και το σπίτι του πατέρα-του με την κληματαριά; αυτό δεν ήτανε πατρίδα; Και τα γράμματα που 'μαθε τα ελληνικά; δεν ήτανε πατρίδα; Και ο πόλεμος που έκανε δυό φορές, δεν ήτανε πατρίδα; Τι είναι πατρίδα;

Η φωνή βγήκε αδύνατη, μα ξεσχιστική. Η γυναίκα πετάχτηκε, ο ιδρώτας έσταξε απο τα μάγουλα στο λαιμό, έσπασε ένα ποτήρι με λεμονάδα και δεν άφησε στο χώμα ούτε λεκέ!

Μάτια τεράστια. Τρώνε όλο το πρόσωπο τα μάτια. Δεν υπάρχει πρόσωπο. Ένα κρανίο με μάτια.

Εγώ είμαι αυτός!

Ένας μπουρμπουλας μαύρος εισβάλλει στο δωμάτιο. Του βρέχει τα χείλια, του σκουπίζει το πρόσωπο, πρέπει να τον αλλάξει ολόκληρον, πρέπει να διώξει το απαίσιο έντομο που γυρίζει πάνω απο το κεφάλι-του.

Γυρίζει το έντομο, γυρίζουν τα μάτια, το έντομο μέσα στα μάτια, τα μάτια μέσα στο κρανίο, ο θάνατος μαύρος μπουρμπουλας, ο ήλιος ζεματάει στο σαμάρι του μαντρότοιχου, λάμπουν τα μπηγμένα πάνω-του σπασμένα γυαλιά, χρώματα χρώματα, κυρίως απο μπουκάλες, που και που κι απο σπασμένα πιατικά.

Με το μυστρί τα μαστόρευε ένα-ένα ο θείος Γιάννης, εκείνος του τά 'δινε, αφού τά 'βαζε πρώτα στο μάτι-του και έβλεπε τον κόσμο πράσινο, κίτρινο, μπλέ, κόκκινο μερικές φορές. Τα άσπρα γυαλάκια δεν του αρέσανε καθόλου, δείχνανε τον κόσμο όπως ήτανε και δεν του άρεσε όπως ήτανε ο κόσμος.

Όποιος πάει να καβαλήσει τη μάντρα για να κόψει το σταφύλι απο την κρεβατίνα θα κατακοπεί, τα γυαλάκια προστατεύουνε απο τους κλέφτες. Κλέφτες ενός άλλου καιρού οι κλέφτες του ροζακιού.

Τώρα θυμάται πως τού 'χε μείνει στο μυαλό αυτή η ιστορία του ροζακιού απο το αναγνωστικό της Τετάρτης. «Να φάω σταφύλι ροζακί στην πατρίδα και ας πεθάνω», λέει ο ξεπατρισμένος του δημοτικού τραγουδιού. Όχι ξεπατρισμένος, ξενιτεμένος, έτσι τους λέγανε τότε. Ούτε μετανάστες, ούτε πρόσφυγες. Ξενιτεμένους.

Ο μπουρμπουλας βγήκε απο το παράθυρο. Χτύπησε με δύναμη πάνω στο τσαμπί σα νάταν τυφλός, το διέλυσε.

Με τα δυό δάκτυλα ελαφρά, τρέμοντας, τού 'κλεισε τα βλέφαρα.

Στο τσαμπί ούτε μιά ρόγα που να προσμένει να ωριμάσει. Ούτε στο σαμάρι πολύχρωμα γυαλάκια. Μόνο η ακινησία του μεσημεριού και έντονη η μυρωδιά απο κατράμι. Στρώναν το δρόμο.

**νηπιαγωγείο
το αστεράκι**

- Κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαδηττό λειτουργεί τό νηπιαγωγείο. «Τό αστεράκι».
- Μιά μικρή δαση μέσα στο τσιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο – Διδασκαλία και επίβλεψη από έμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι και μάθηση σ' ένα περιβάλλον φροντίδας και αγάπης για τό παιδί.
- Έλάτε νά γνωριστούμε και νά συζητήσουμε για τό παιδί σας.

Γκόλφω Π. Εύθυμιού
Βαλσαμώνος 4 και Άσκληπιού τηλ. 6447830 – 3635419.

Τατιάνα Γκρίτση - Μιλλιέξ
Βουλιαγμένη, Σάββατο 18 Ιουλίου 1981

ΑΠΑΝΤΑ ΜΕΛΠΩΣ ΑΞΙΩΤΗ

Κυκλοφόρησαν ο Α' και ο Γ' τόμος

ΜΕΛΠΩ ΑΞΙΩΤΗ

ΑΠΑΝΤΑ Α' ΤΟΜΟΣ
ΔΥΣΚΟΛΕΣ ΝΥΧΤΕΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

ΤΟΜΟΣ Α'

ΔΥΣΚΟΛΕΣ ΝΥΧΤΕΣ (Μυθιστόρημα)

«... επίτευγμα της πρωτοποριακής γραφής είναι ένα μυθιστόρημα που προκάλεσε μεγάλη αίσθηση στους φιλολογικούς και λογοτεχνικούς κύκλους της εποχής του».

ΜΕΛΠΩ ΑΞΙΩΤΗ

ΑΠΑΝΤΑ Γ' ΤΟΜΟΣ
ΧΡΟΝΙΚΑ

Απάντηση σε 5 ερωτήματα
Πρωτομαγίες 1886-1945
Οι Έλληνίδες φρουροί της Ελλάδας
Αθήνα 1941-1945

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

ΤΟΜΟΣ Γ'

ΧΡΟΝΙΚΑ

(Απάντηση σε 5 ερωτήματα -
Πρωτομαγίες 1886 - 1945
Οι Έλληνίδες φρουροί της Ελλάδας
Αθήνα 1941 - 1945)

«... Η χρονικογραφική αξία των κειμένων είναι αναμφισβήτητη. Η Μέλπω Αξιώτη άντλει από τη συμμετοχή της στον αγώνα κι από τον έαμικό τύπο για να μάς παραδώσει τη μαρτυρία - κατάθεση πνευματικού ανθρώπου που δέ διαχωρίζει τη ζωή από την τέχνη του».

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 6 (Πάροδος Ακαδημίας) Τηλ. 3615783

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΗΛΩΣΙΣ

Ο κάτωθι υπογεγραμμένος έμπορος, κάτοικος Κονίτσας, έν γνώσει των συνεπειών περί ψευδοδός δηλώσεως και άνευ ούδεμι-ας πιέσεως, δηλώ ότι προπολε-μικώς ανήκων εις τό Καφανταρι-κόν Κόμμα πολιτικώς, κατά τό διάστημα δέ της κατοχής ένεγρά-φην εις την όργάνωσιν τοϋ Ε. Α. Μ. νομίζων πώς έξυπνέτουν έθνικόν σκοπόν, μετά όμως την αποκατάστασιν της Έθνοφυλα-κής εις Κόνιτσαν ούδεμιαν ανά-μειξιν είχα, έχω και θά έχω μέ την άνωτέρω όργάνωσιν, την ό-ποιαν καταδικάζω ως άντεθνι-κήν, διότι συμμαχίσασα μέ τους έχθρούς της πατρίδος μας, έδη-μιούργησε την άνταρσίαν ή ό-ποια κάμνει διάφορα έγκλήμα-τα εις βάρος τοϋ έλληνικοϋ λα-οϋ. Διά τοϋτο τάσσομαι άνεπι-φυλάκτως παρά τό πλευρόν της αγαπημένης μας πατρίδος, άνα-φώνών ζήτω ή Έλλάς, ζήτω ό έθνικός μας στρατός, ζήτω ό Βα-σιλεύς μας Παύλος. Έν Ιωαννί-νοις τῇ 10 Ιουλίου 1948.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΗΛΩΣΙΣ

Ο υπογεγραμμένος κάτωθι Ιω-αννίνων δηλώ ύπευθύνως και έ-πι τῷ λόγω της τιμής μου ότι ούδέποτε ύπήρξα κομμουνιστής ή ήσπασθην την κομμουνιστικήν ί-δεολογίαν άποκηρύσσω μέ όλην την δύναμιν της ψυχής μου τάς άντεθνικές και προδοτικές όργα-νώσεις ΚΚΕ—ΕΑΜ—ΕΛΑΣ—ΕΠΟΝ και λοιπάς παραφυάδας των αϊ όποιαι συνεργάζονται σή-μερον μέ τους έχθρούς της πα-τρίδος μας, Σέρβους, Βουλγά-ρους και Άλβανούς, μέ μόνον σκοπό την έξαφάνησιν της έλλη-νικής φυλής και ύποδούλωσιν της φιλάτης μας πατρίδος εις τους Σλαύους καταδικάζω μετά βδελυγμίας και άποτροπισμοϋ την σημερινήν άτιμον κομμουνι-στικήν άνταρσίαν, τόν άρχιπρο-δότην και κατατροφέα της πα-τρίδος μας Μάρκον και λοιπούς ληστοσυμμορίτας, ως και πάντα μετ' αύτών συνεργαζόμενον και τάσσομαι άνεπιφυλάκτως παρά τό πλευρόν τοϋ έλληνικοϋ Έθ-νους, της Έθνικής Κυβερνήσεως

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΗΛΩΣΙΣ

Ο υπογεγραμμένος κάτοικος Κονίτσας, δηλώ ύπευθύνως και έπι τῷ λόγω της τιμής μου ότι παρα-πληθείς από τό άκατηλά κηρύγ-ματα των σλαβοκομμουνιστών όρ-γανώσεων ΚΚΕ—ΕΑΜ—ΕΛΑΣ ΕΠΟΝ και λοιπών παραφυάδων των ήσπασα μέλος τοϋ ΕΛΑΣ κα-τά τό διάστημα της κατοχής από τοϋ έτους 1948 μέχρι και της συμ-φωνίας της Βόρκιζας. Βλέποντας όμως σήμερα ότι δέλεαι οι ός ένω-προδοτικά σλαβοκομμουνιστικά όργανώσεις έργάζονται διά την κα-ταστροφήν της καλυαγαπημένης μας Πατρίδος, έξαίλυσαν δέ κατά της φιλάτης μας Έλλάδος τόν διεθρον και την καταστροφή μέ την συνεργα-σίαν των προαιώνιων έχθρων της φι-λής μας Σέρβων, Βουλγάρων και Άλβανών που έποφθαλμιούν τόδια-μάντια τοϋ Έλληνισμοϋ, Μαινο-νίαν και Θράκην. Άποκηρύσσω μετά βδελυγμίας και άποτροπισμοϋ τάς έκαρδύτους, έθνηπιάτους όργα-νώσεις ΚΚΕ—ΕΑΜ—ΕΛΑΣ—Ε-ΠΟΝ και λοιπάς παραφυάδας των ός και πάντα μετ' αύτών συνεργα-ζόμενον. Καταδικάζω μέ όλην την

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΗΛΩΣΙΣ

Η υπογεγραμμένη κάτωθι Ιωαννί-νων δηλώ ύπευθύνως και έπι τῷ λόγω της τιμής μου ότι κατά τό διάστημα της κατοχής, από τοϋ έ-τους 1944 μέχρι και της συμφω-νίας της Βόρκιζας ήσπασα μέλος τοϋ Κ.Κ.Ε. διότι έκείνην έδει τοι-σιοτρόπως έξυπνέειν τά συμφέ-ροντα της πολιταγαπημένης μας Πα-τρίδος εις τόν κατά των καταπιη-τών άγώνα. Βλέποντας όμως σήμε-ρον τάς άντεθνικές και προδοτικές ένεργείας τοϋ Κ.Κ.Ε. που αίματο-κύλισε την Πατρίδα μας και που άποκατέλυπε/συνεργάζετο μέ τους προαιώνιους έχθρούς μας Σέρβους, Βουλγάρους και Άλβανούς διά την υποδούλωσιν και έξαφάνησιν της Φυλής, την διάλυσιν της οίκογενεί-ας και της θρησκείας μας. Άποκη-ρύσσω μετά βδελυγμίας και άποτρο-πισμοϋ τό Κομμουνιστικόν Κόμ-μα ός και τάς λοιπάς ξενοδούλους και προδοτικές σλαβοκομμουνιστι-κάς όργανώσεις ΕΑΜ—ΕΛΑΣ—ΕΠΟΝ κλπ. ός και λοιπούς συνεργα-τάς των. Καταδικάζω μέ όλην την δύναμιν της ψυχής μου την σημερι-νήν κομμουνιστικήν άνταρσίαν που διευθύνεται από την ξενοδούλον

«Δηλώσεις Μετανοίας» - καθημερινή ύλη στις εφημερίδες της εποχής.

ΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

στα χρόνια του εμφύλιου

του Ερμή Ευαγγελίδη

ΠΡΟΣ το τέλος του 1946, η παρακρατική τρομοκρατία και η δράση των ένοπλων συμμοριών της δεξιάς, άρχι-σε να κοπάξει στην Ήπειρο — είχε άλλωστε πετύχει τους στόχους-της. Οι εφημερίδες της αριστεράς είχαν κλείσει, οι οργανώσεις-της είχαν περάσει στην παρανομία και οι πρώ-τες ομάδες των «ένοπλων καταδιωκωμένων» είχαν εμφανιστεί στα βουνά...

ΟΜΩΣ, από το καλοκαίρι του 1946, η επίσημη κρατική τρο-μοκρατία, με τις μαζικές συλλήψεις, τις εκτοπίσεις και τα έ-κτακτα στρατοδικεία, σφραγίζει την πολιτική ζωή στα Γιάννι-να. Το 1947, μάλιστα, το κλίμα της τρομοκρατίας συμπληρώ-θηκε με μια βάρβαρη και μακάβρια τελετουργία: μπροστά στη Διοίκηση της Χωροφυλακής — εκεί που βρίσκεται σήμερα το «Ντράγκστορ» εκθέσανε κομμένα και ματωμένα, τα κεφάλια πέντε ανταρτών.

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ των έκτακτων στρατοδικείων που, όπως εί-δαμε στο προηγούμενο τεύχος, είχε οδηγήσει στο εκτελεστικό απόσπασμα το καλοκαίρι του 1946 τρεις αγωνιστές της αρι-στεράς (τους Γ. Λώλα, Στ. Πανταζή και Α. Ράφτη) συνεχίστη-κε αμείωτη και το 1947. Μεταξύ αυτών που δικάστηκαν και εκ-τελέστηκαν στα Γιάννινα αυτή τη χρονιά ήταν και ο Περι-κλής Καινούργιος, από τα Λέλοβα (Θεσπρωτικό), γραμματέας της περιφερειακής επιτροπής Πρέβεζας του ΚΚΕ.

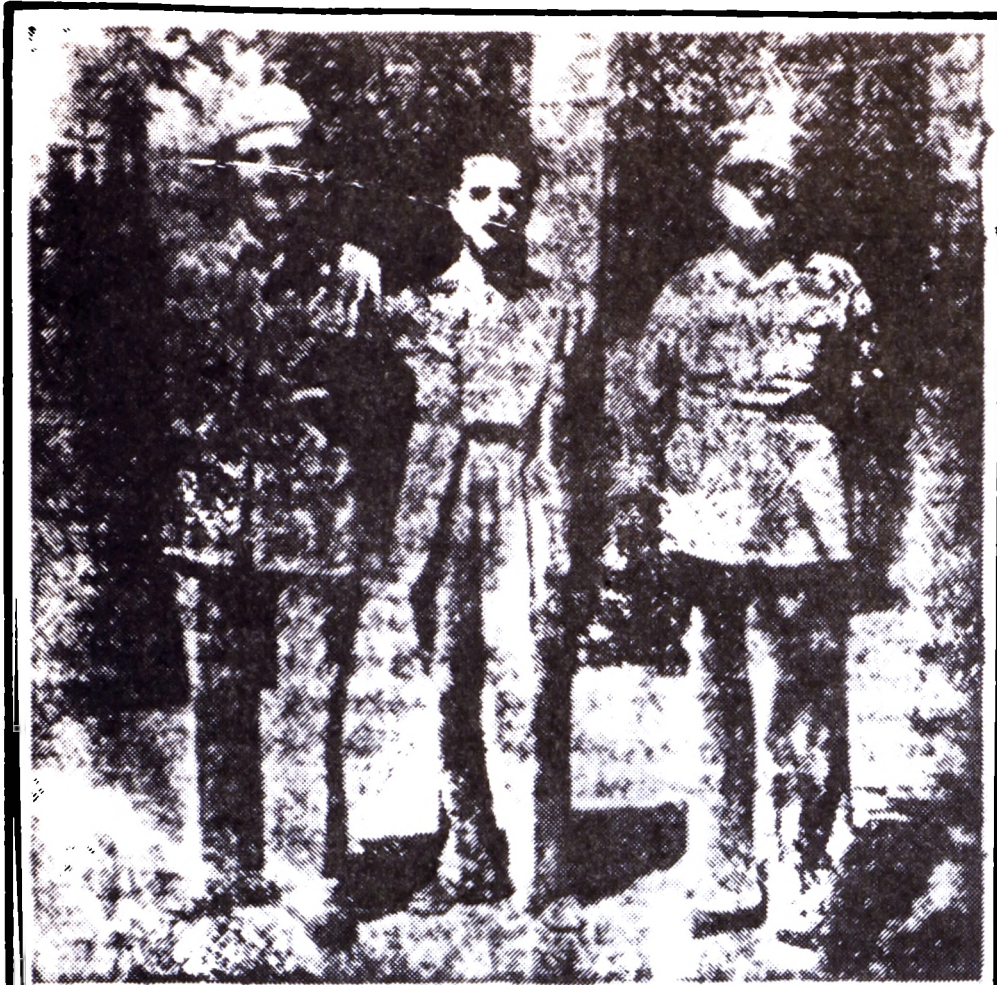
ΠΑΝΤΩΣ, το 1947 κύλησε χωρίς μεγάλες θεαματικές δίκες και χωρίς μαζικές εκτελέσεις η κρατική τρομοκρατία δεν είχε φτάσει ακόμα στην κορύφωσή-της, όπου έμελε να φτάσει το καλοκαίρι του 1948.

ΣΤΙΣ 15.6.48 άρχισε η δίκη της Σοφίας Φαρίδου, της Ευτυ-χίας Πρίντζου και 8 συγκατηγορουμένων-τους για στρατολο-γία ανταρτών. Οι κατηγορούμενοι αρνήθηκαν την ενοχή-τους. Ο Βασιλικός Επίτροπος στην αγόρευση-του, εξήτησε το διαχω-ρισμό της δίκης της Πρίντζου, την καταδική τεσσάρων σε ισό-βια και την απαλλαγή των υπόλοιπων. Το στρατοδικείο με την απόφασή-του της 16.6.48 διαχώρισε τη δίκη της Πρίντζου και

καταδίκασε τους τέσσερις σε θάνατο! Και στις 22.6.48 τα χα-ράματα στη θέση Μπιζάνι 4 νέοι άνθρωποι, η Σοφία Φαρίδου (μητέρα ανήλικου παιδιού) ο Τάσος Παπαχρηστιδης, ο Γιάν-νης Γάκης κι ο Αλέξανδρος Ντόλφης έπεσαν απ' τις σφαίρες του εκτελεστικού αποσπάσματος. Ταυτόχρονα με τους παρα-πάνω καταδικάστηκαν σε θάνατο απ' το έκτακτο στρατοδι-κείο ο καθηγητής Λευτέρης Κολοβός, ο Ι. Μαχαιράς και Στ. Κάλτσας και σε ισόβια ο Αν. Ντάγιος, απ' τη Βουνοπλαγιά, για παράνομη κατοχή όπλων.

ΛΙΓΟ αργότερα, στις 8.7.48, άρχισε στην αίθουσα τελετών της Ζωσιμαίας, Παιδαγωγικής Ακαδημίας, που είχε επιταχθεί για το σκοπό αυτό, η μεγαλύτερη και δραματικότερη δίκη στην ιστορία των Γιαννίνων, που έμεινε γνωστή σαν «υπόθεση Πρίντζου». 115 πολίτες — στελέχη, μέλη και οπαδοί των πα-ράνομων οργανώσεων του ΚΚΕ και της ΕΠΟΝ Ιωαννίνων πα-ραπέμφθηκαν για παράβαση του νόμου 509 και Γ/46 ψηφίσμα-τος. Τα στοιχεία που υπήρχαν σε βάρος-τους ήταν ελάχιστα και ασήμαντα (διανομή προκηρύξεων και «παράνομος» έρα-νος) και προέρχονταν κυρίως από «ομολογίες» των ίδιων των κατηγορουμένων. «Ομολογίες» που αποσπάστηκαν με φοβερά βασανιστήρια στις στρατιωτικές φυλακές του «Φιξ», όπου δύο από τους προφυλακισμένους κατηγορούμενους επιχείρησαν να αυτοκτονήσουν κόβοντας τις φλέβες-τους.

Η ΔΙΚΗ κράτησε 15 μέρες. Στη διάρκειά-της οι δεκάδες συ-νήγοροι των κατηγορουμένων έκαναν ό,τι μπορούσαν, μέσα στις δύσκολες συνθήκες φοβίας και τρόμου, που επικρατού-σαν τότε, για να σώσουν τους πελάτες-τους. Ένας απ' αυτούς έκανε την παρακάτω έκκληση στην αγόρευση-του: «Κύριοι στρατοδίκαι, μην ανοίγετε λογαριασμούς αίματος εις την πόλιν-μας! Η παράταξις των κατηγορουμένων δεν έκαμε εκτε-λέσεις όταν κατέλαβε την εξουσίαν εις τα Ιωάννινα ...» Ένας άλλος, ο κ. Β. Γιαννάκος, εκφράζοντας την κατάπληξή-του για την υπερβολικά αυστηρή πρόταση του επιτρόπου για το νε-αρό πελάτη-του, έκανε την παρακάτω σύντομη και πρωτότυπη

Είς τρεις από τους πολλούς άφανείς άγγελους—ψυλακίς, τής Ασφαλείας μας οι όποίοι πολυτίμους ύπηρεσίας προσέφεραν εις την δικάζομένην ύπόθεσιν. Έκ, Δ. πρὸς τὰ Α. Δοχίας Γιούνης, Σωτήριος καί οι Παπαδόπουλος Παναγ. (χωρ)λαξ) καί Παπαδιώτης Χρ. όπειν)χης τοῦ Τμήματος Ασφαλείας.

Φωτογραφία - λεζάντα του «Εθνικού Αγώνα» (15.7.48).

Είς αυτούς όφείλεται ή άποκάλυψις καί ή σύλληψις τής συνωμότηκης σπείρας: Έκ δεξιῶν πρὸς τ' άριστε ρά: Ό Διοικητής τοῦ Τμήματος Ασφαλείας κ. Χριστ. Ζερβός, ό άνθ)στής τοῦ αὐτοῦ Τμήματος κ. Ν. Κωνσταντίνου καί ό Διοικητής τῶν Στρατ. Φυλακῶν Ίωαν νίτων κ. Σπυρ. Άραβανής.

Φωτογραφία - λεζάντα του «Εθνικού Αγώνα» (15.7.48).

στ' αλήθεια, αγόρευση:

«Αμ για το Δημήτριο Μαντά, αυτό το δεκαεπταετές παιδί με τα κοντά παντελόνια, ισόβια δεσμά, ωρέ βλοημένε Βασιλικέ Ε-πίτροπε;! Τι να σ' πω;! Άιντε, δε σ' λέω τίποτα ...» Και το στρατοδικείο δίκασε το Μαντά σε θάνατο! Κι' ο Γούλας Κωνσταντινίδης που υπεράσπισε 35 κατηγορούμενους έκλεισε την αγόρευσή-του δακρύζοντας με την εξής δραματική αποστρο-φή:

«Δυστυχισμένοι κατηγορούμενοι, η υπεράσπισις σας εγκατα-λείπει. Η σκία του θανάτου πλανάται εις την αίθουσαν ταύτην ε-πάνω από τας κεφαλάς-σας ...»

ΠΑΡΑ τις εκκλήσεις των συνηγόρων και παρά την πρόταση του Βασιλικού Επίτροπου, το στρατοδικείο έβγαλε τα μεσάνυ-χτα της 23.7.48 την τερατώδη απόφασή-του: Οι μισοί στο εκτε-λεστικό απόσπασμα κι οι άλλοι μισοί στα σπίτια-τους — «λό-γω βλακειας»! («Μόνον» 11 καταδικάστηκαν σε ισόβια ή σε μικρότερες ποινές).

ΣΠΑΝΙΑ με τόσο ασήμαντες κατηγορίες καταδικάστηκαν τόσοι πολλοί άνθρωποι σε θάνατο και χύθηκε — για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας — τόσο αθώο αίμα. Είναι χαρακτηρι-στικό ότι ενώ ο Βασιλικός Επίτροπος ζήτησε 18 θανατικές κα-ταδικες, το στρατοδικείο επέβαλε 48 — κι ανάμεσά-τους σε 6 ανήλικους μαθητές Γυμνασίου! Και τουφεκίστηκαν τελικά 16, αυτοί που τα ονόματά-τους είχαν μια ευρύτερη απήχηση στη γιαννιώτικη κοινωνία — ανεξάρτητα από το βάρος της κατη-γορίας.

Η ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΗ του Δ.Σ. του Δικηγορικού Συλλόγου και η παρέμβαση του Μητροπολίτη Σπυριδωνα υπέρ των κα-ταδικασθέντων δεν είχαν αποτέλεσμα. Ο στρατηγός Τσακα-λώτος έριξε το βάρος-του υπέρ των εκτελέσεων.

ΤΡΕΙΣ μέρες μετά την έκδοση της καταδικαστικής απόφα-σης — στις 27.7.48 — τουφεκίστηκαν η Ευτυχία Πρίντζου, η Ελπινίκη Μπίτη, ο Κώστας Ράπτης, ο Άγγελος Χατζής και ο Χρήστος Πρίντζας. Μεσολάβησαν δύο βδομάδες δραματικής

Οι δυστυχισμένοι αυτοί Έλληνες Ήπειρώται πού για χατήρι τῶν Σλαύων έγιναν προδόται, φονιάδες καί κα-τατροφείς τής Πατρίδος των. Στην πρώτη σειρά δια-κρίνονται έκ δεξιῶν πρὸς τ' άριστερά: Εὔτυχια Πρίν-τζου, Άγ. Χατζής, Κων. Ράπτης, Ίωαν. Κόκκινος καί Ν. Βολιώτης.

Φωτογραφία - λεζάντα του «Εθνικού Αγώνα» (15.7.48).

Γιάννινα 9 Αυγούστου 1948

Σεβαστοί-μου γονείς και αγαπημένα-μου αδέρφια, τώρα που βρίσκομαι μπροστά στο κρεβάτι του αιώνιου ύπνου-μου αισθάνομαι την ανάγκη να εκπληρώσω και την τελευταία-μου υποχρέωση. Και πρώτα σας ζητώ συγγνώμη γιατί σας έκανα με ό,τι έγινε τελευταία και με το τέλος-μου, να πονέσετε τόσο. Αλλά δε θέλω να στενοχωρηθείτε άλλο πια. Φτάνει. Θέλω να με λησμονήσετε και σας το ζητώ για χάρη. Καταδικάστηκα σε θάνατο από Ελληνικό στρατοδικείο και από Έλληνες Αξιωματικούς σαν προδότης της πατρίδας-μας και θα πέσω από ελληνικές σφαίρες. Πεθαίνω όμως με το πικρό παράπονο, γιατί ποτέ δεν θέλησα να προδώσω την Ελλάδα, ημουν πάντοτε Έλληνας και πεθαίνω Έλληνας. Πατέρα, συ που είκοσι χρόνια τώρα αγωνίζεσαι και χύνεις τον τίμιο ιδρώτα-σου για να αναθρέψεις και να βγάλεις όσο μπορείς καλύτερους ανθρώπους στην κοινωνία, εμένα και τα άλλα αδέρφια-μου, τώρα δέχεσαι το ψυχικό χτύπημα του χαμού-μου, θέλω να με λησμονήσης και να μη στενοχωρηθείς, γιατί έχεις και άλλα παιδιά και πρέπει να ζήσης. Μάννα, συ που με αγαπούσες και πονούσες τόσο για μένα, συ που τα δάκρυά-σου, τρέχαν σα βρύση για μένα όταν βρέθηκα μακριά-σου τώρα που όλα τελειώνουν για μένα θέλω να με λησμονήσης μάννα, δεν θέλω να πεθάνης και συ κοντά σε μένα γιατί έχεις και άλλα παιδιά και δεν πρέπει να τα κάνεις και αυτά δυστυχισμένα.

Αγαπημένα-μου αδέρφια Νίκο, Πατρούλα, Αποστόλη, και Βασίλη. Μεγαλώσαμε μαζί, με το ίδιο σκέπασμα σκεπαστήκαμε, μέσα στο ίδιο πιάτο τρώγαμε και με τους ίδιους τρόπους ανατραφήκαμε, η σκληρή μοίρα δεν θέλησε να μας αφήσει να ζήσουμε μαζί. Μας χώρισε. Θέλω όμως αδέρφια-μου να ζήσετε και να είστε πάντοτε αγαπημένα, να γίνεται καλλοί και τίμιοι άνθρωποι και να σταθήτε πάντοτε στο πλευρό των γονιών-μας που έγιναν τόσο δυστυχισμένοι και να γιάνετε τον πόνο-τους.

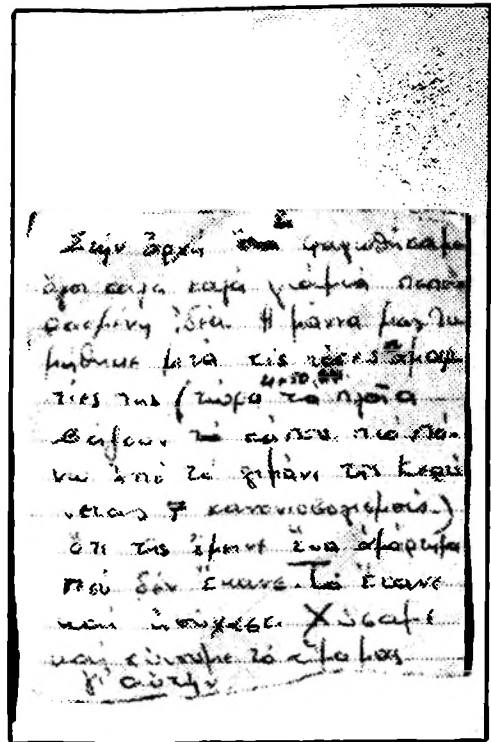
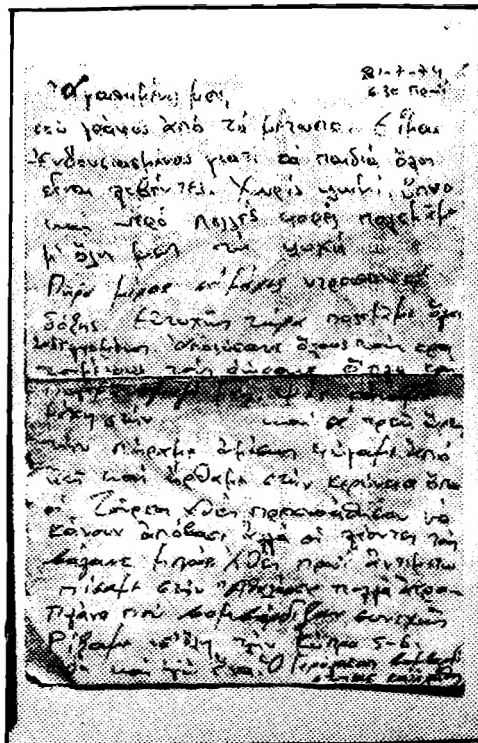
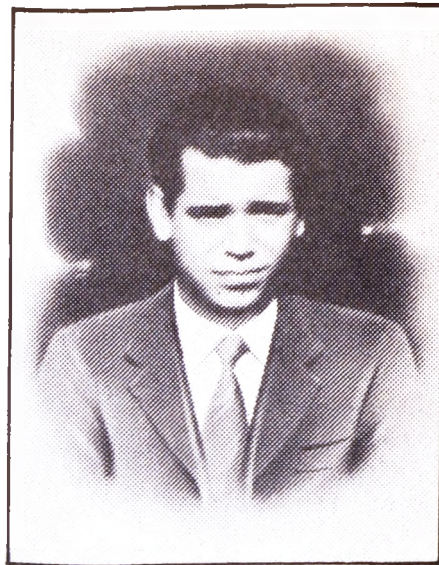
Σας χαιρετώ για πάντα Πατέρα, Μάννα, Αδέρφια, Ξαδέρφια, Μπαρμπάδες, Θειές και γενικά όλους μου τους συγγενείς.

Με σεβασμό και αγάπη

Γιάννης Δ. Καλαντζής

Σ.Σ. Τηρήθηκε η πιστότητα και η ορθογραφία του κείμενου στο χειρόγραφο.

Γιάννης Καλαντζής

Σοφία
Φαρίδου

Η Σοφία Φαρίδου με το αγόρι-της λίγο καιρό πριν τη σύλληψη και εκτέλεσή-της.

Το τελευταίο γράμμα της Σοφίας Φαρίδου

Αγαπημένα-μου αδέρφια,

Σας χαιρετώ όλους-σας με αγάπη και σπαραγμό.

Πόπη, το παιδί-μου στα χέρια-σου σαν τα μάτια-σου.

Τότε η ψυχή-μου θάναι ήσυχη.

Σας φιλώ όλους-σας
Η αδελφή-σας
Σοφία

αναμονής και οι εκτελέσεις συνεχίστηκαν στις 9 και 10.8.48 με άλλους έντεκα καταδικασμένους:

Τους Αποσ. Μπίτη, Βαγγ. Ευαγγελίδη, Τιμ. Ζουρνά, Αποσ. Χόρδο, Βαγγ. Χαρίτωνα, Παν. Μαρνέλλη, Κώστα Χρόνη, Κώστα Χολέβα, Γιώργο Στεργίου, Γιάννη Ασπρίδη και Γιάννη Καλαντζή.

ΜΑΖΙ-τους εκτελέστηκε κι ένας αντάρτης, ο μακεδόνας δάσκαλος Δημ. Συμεωνίδης.

ΣΤΙΣ 16.8.48, μια βδομάδα μετά τις τελευταίες εκτελέσεις της «υπόθεσης Πρίντζου», άρχισε η τρίτη μεγάλη δίκη που έγινε στα Γιάννινα το καλοκαίρι του 1948: η «δίκη των γιατρών». Κατηγορούμενοι ορισμένοι από τους γνωστότερους και πιο αγαπητούς γιατρούς της πόλης, ο Γιώργος Μελανίδης, ο Ιωάννης Πρίντζος (αρχίατρος ε.α., πατέρας της Πρίντζου), ο Γιώργος Σούλης και ο Σωτήρης Μπούτζας, κατηγορούμενοι επίσης ο φαρμακοποιός Αχιλλέας Ζάγκλης ο βοηθός-του Νίκος Βαζάκας και ο κτηνοτρόφος Ηλίας Γαλάνης από τη Μάζια.

Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ στηρίχθηκε στην ομολογία του Γαλάνη — που ήταν γνωστός «εθνικόφρων» και έμπιστος των αρχών — ότι τον υποχρέωσαν οι αντάρτες να τους κάνει το σύνδεσμο, δηλαδή να τους αγοράζει φάρμακα από το φαρμακείο του Ζάγκλη και άλλα αντικείμενα που είχαν ανάγκη και να παραδίδει σημειώματά-τους «αγνώστου περιεχομένου» προς το Βαζάκα που τα διαβίβαζε στους γιατρούς.

ΤΕΛΙΚΑ το Στρατοδικείο καταδίκασε σε θάνατο τους Βαζάκα, Γαλάνη και Μπούτζα και διαχώρησε τη δίκη για τους υπόλοιπους. Όταν μετά από λίγους μήνες ξαναδικάστηκαν οι γιατροί, αθωώθηκαν, και τότε ο στρατηγός Μπαλοδήμος — που διακρινόταν για τη μετριοπάθειά-του — διέταξε την αποφυλάκιση και του Σ. Μπούτζα.

ΤΟ ΠΟΣΟ οι αποφάσεις των εκτάκτων στρατοδικείων ήταν αποφάσεις πολιτικής σκοπιμότητας, φαίνεται ολοφάνερα κι

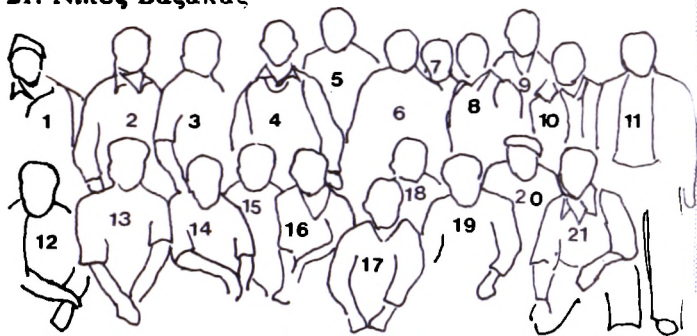
Όρθιοι (από αριστερά προς τα δεξιά) και σύμφωνα με τη σημειωμένη αρίθμηση:

Οι θανατοποινίτες των φυλακών «Φίξ», το Πάσχα του 1949:

1. Λάζαρος (μάρτυρας του Ιεχωβά απ' τα Τρίκαλα)
2. Θανάσης Δροσίδης (απ' το Νεοχώρι Ορεστιάδας Έβρου)
3. Δημήτρης Μαντάς (Γιαννιώτης)
4. Ερμής Ευαγγελίδης (Γιαννιώτης)
5. Γαϊτανόπουλος (δεκανέας της φρουράς, υπεύθυνος του θαλάμου μελλοθανάτων).
6. Ηλίας Γαλάνης (Ηπειρώτης).
7. Βασίλης Γκουγιάνος (Γιαννιώτης).
8. Βαγγέλης Καντέλιος (Θεσσαλός).
9. Τηλέμαχος (μάρτυρας του Ιεχωβά) απ' την Καρδίτσα).
10. Μπάμπης Καλαμπόκας (Γιαννιώτης).
11. Γιώργος Μπόγδος (Κονιτσιώτης).

Και καθιστοί:

12. Ηλίας Τσόκας (απ' την Καστοριά).
13. Γιώργος Τσολάκης (απ' τις Σέρρες).
14. Δημήτρης Ζαγορίσιος (Γιαννιώτης).
15. Δημήτρης Μπάης (Γιαννιώτης).
16. Γιώργος Κουσαβέλος (στρατιώτης, Μωραΐτης).
17. Ανδρόκλής Γκέλιας
18. Δημήτρης Κουλίτσας
19. Γιώργος (;) Καπούτσος
20. Δημήτρης Λένης
21. Νίκος Βαζάκας

απ' το γεγονός ότι ο στρατιωτικός διοικητής είχε δικαίωμα ν' αφήνει ελεύθερους ακόμα και καταδικασμένους τετράκις παμψηφεί σε θάνατο — πράγμα που έκανε και για δυο θανατοποινίτες της υπόθεσης Πρίντζου, «λόγω αυθορμητού και καταφανούς εκδηλώσεως μεταμελείας» και για να «διαθέση τούτους προς ενεργόν εξυπηρέτησιν του αγώνος κατά των συμμοριτών». (Αποφεύγουμε ν' αναφέρουμε ονόματα, γιατί ο ένας δε ζει πια, κι ο άλλος ήταν τότε πολύ νέος ...).

ΣΥΝΟΛΙΚΑ, μέσα σε διάστημα λίγων μηνών, το καλοκαίρι του 1948, εξήντα περίπου Γιαννιώτες καταδικάστηκαν σε θάνατο κι απ' αυτούς οι 20 εκτελέστηκαν.

ΚΙ ΕΝΑΣ ακόμα Γιαννιώτης, ένα παλικάρι 27 χρονών, ο τσαγγάρης Βασίλης Ντέτσικας, που πιάστηκε μάλλον κατά λάθος (λόγω συνωνυμίας) στις 20.7.48, πέθανε δυο μέρες αργότερα απ' τα βασανιστήρια στις στρατιωτικές φυλακές «Φίξ», και τον έθαψαν κρυφά τη νύχτα στο νεκροταφείο του Αγ. Νικολάου, λέγοντας πως επιχείρησε τάχα να δραπετεύσει και σκοτώθηκε. Πρέπει να τονιστεί ότι, στη διάρκεια του εμφύλιου, οι φυλακές «Φίξ» αποτελούσαν πραγματικά ένα μικρό Μακρονήσι μέσα στο κέντρο των Γιαννινών (εκεί που βρίσκεται σήμερα το «Παλλάδιο») όπου γίνονταν κάθε είδους κτηνωδίες και βασανιστήρια κάτω από τις διαταγές, την επίβλεψη και την προσωπική συμμετοχή του λοχαγού Σπύρου Αραβανή.

ΤΟ 1949 και το 1950 έγιναν κι άλλες δίκες, όπως του Βασίλη Γκουγιάνου (αρχισυντάκτη του «Αγωνιστή») και πέντε συγκατηγορουμένων-του τον Απρίλη του 1949. Κατηγορήθηκαν για ανασύσταση της κομμουνιστικής οργάνωσης μετά την «υπόθεση Πρίντζου» και καταδικάστηκαν, ο Γκουγιάνος σε θάνατο, δύο σε ισόβια (ο Νίκος Γκάνιος, ο Αντρέας Γκότζιος) και η Παρθενόπη Γρηγοριάδου σε δώδεκα χρόνια.

ΤΗΝ ΙΔΙΑ εποχή έγιναν επίσης πολυάριθμες δίκες ανταρτών που συχνά κατέληγαν σε θανατικές καταδίκες και εκτελέ-

σεις. Μέσα σ' ένα χρόνο που έμεινα στο θάλαμο μελλοθανάτων, στις φυλακές «Φίξ», είδα να παίρνουν 52 ανθρώπους για το εκτελεστικό απόσπασμα. Δεν συγκρατώ παρά ελάχιστα ονόματα:

Φίλιππος Ρόσιος, (μακεδόνας, πολιτικός επίτροπος λόχου του ΔΣΕ), Δημ. Κέκης (αντάρτης σλαβομακεδόνας), Γαρέζος, (καπετάνιος του ΔΣΕ), (μαζί-του εκτελέστηκαν άλλα τρία στελέχη του ΔΣΕ — τραυματίες που πιάστηκαν σ' ένα υπόγειο κρησφύγετο - νοσοκομείο — που δεν θυμάμαι τα ονόματά-

Ευτυχία
Πρίντζου

Η Ευτυχία Πρίντζου, σε φωτογραφία την εποχή του Ελληνοϊταλικού πολέμου, εθελόντρια νοσοκόμος.

Α ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ ΙΣΑΙ ΥΠΟ ΤΟΥ Β. Ε. ΠΟΙΝΑΙ

Η ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣ. ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ

Μεθ' ο τον λόγον ελάβαν
ο Βασ. Επίτροπος όστις με-
τά μακράν εισήγησιν (την
όποιαν έλλείπει, χάρου θα
δημοσιεύσωμεν αργίον έξ ο-
λοκληρου) προέτεινε τάς α-
κολουθούς ποινάς:

Είς την ποινήν του θανάτου:

1) Πρίντζου Εδουχ., 2) Ρά-
πτην Κων., 3) Κόκκινον Γω-
άν., 4) Μπίτη Έλινική, 5)
Μπιτζούνην Β., 6) Ρακόπου-
λον Γ., 7) Χρόνην Ε., 8) Κα-
λαμπόκαν Χ., 9) Μαρτσέκην
Β., 10) Βολιώτην Ν., 11) Μαγ-
γλάραν Η., 12) Μπελιμέζη
Όλγα, 13) Καζαντζή Αρ.,
14) Στεργίου Γ., 15) Πρέν-
τζαν Χ., 16) Χόρδον Α., 17)
Ευαγγελίδην Έρμην, 18) Α-
σπρίδην Ι.

Διά τούς Κόκκινον Ι., Βο-
λιώτην Ν., Ρακόπουλον Γ.,
Ευαγγελίδην Ε., καί Καζα-
ντζή Αρ., εώχεται όπως το
Στρατοδικείον κάνει έκκλη-
σιν εις τον Μέγαρχον ίνα ά-
νασταλή ή έκτέλεσις της
ποινης των. Βιότι κατά την
άπολογίαν των οι μὲν τρεις
πρώτοι ύπήρξαν ειλικρινείς
καί μεταμελημένοι οι δέ δύο
τελευταίοι λόγω της νεαρᾶς
ήλικίας των.

Είς την ποινήν των ισοθίων:

Χατζήν Άγγελ., Ζαφειρί-
δου Σαββόλα, Μπαλατζή

Δ., Χολέβαν Κ., Χωριότην
Κ., Μαντάν Δ., Γκέλιαν Α.,
Διογάνην Η., Λακιώτην Χ.,
Λέντην Δ., Στάμον Κ., Δή-
μου Ε., Καλατζήν Ι., Αδών
Γ., Ζαγορίσιον Δ., Ευαγγε-
λίδην Ε., Καππάν Ι., Μπα-
μπασίκαν Κ., Μάτην Α., Στα-
ρίδαν, Μαρτζούρη Γ., Τσί-
ταν Ζ., Κυριαζήν Β., Ντέ-
τσικαν, Λέτταν, Κατσάνον
Σ., Μπακούλην, Ντόβαν Α.,
Νιάρον Θ., Μάτζον Β.,

Είς την ποινήν των προσ. βεσμών 20 έ- τών:

Μασλατσίδην Παναγ., Πορ-
φύρην Θ., Μπίτην Απ., Κομ-
πίλαν Χ., Μπάην Δ., Δρούγ-
καν Γ., Γκέσαν Ι., Δούβλην,
Χαρίτωνα, Μαρνέλην Π.,
Ζουρνάν Ι., Χύταν Ε., Ντά-
καν Κ., Θαμπρίτην Εόαν.

Είς την ποινήν των προσ. βεσμών 15 έ- τών:

Παπούλιαν Κ., Καραγιώρ-
γον Ε., Χάμαν.

Είς την ποινήν των προσ. βεσμών 10 έ- τών:

Βλάχου Ε., Μανρή Ε., Δή-
μου Β., Βαλάνον Ρ., Κωσά-
πουλον Τ., Σπόρου Ν., Σταύ-
ρου Σ.

Είς εἰρκήν 10 έτών.

Παππά Αλ., Μάντζον Σ.,
Ζαραβέλλα Σ.

Είς φυλάκισιν 2 έ- τών:

Η ΕΚΔΟΘΕΙΣΑ ΤΗΝ ΝΥΚΤΑ ΑΠΟΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΚΤΑΚΤΟΥ ΣΤΡ.

Την 11ην περίπου νυκτερινήν
έξεδόθη χθές ή απόφασις του
έκτακτου στρατοδικείου επί της
όποθέσεως της παρανόμου κομ-
μουνιστικής οργανώσεως έχου-
σα ούτω:

1) Τετράκις εις θάνατον παμ-
ψηφει: Πρίντζου, Ράπτης, Κόκκι-
νος, Ρακόπουλος, Πρέντζας, Χα-
τζής, Καλαμπόκας, Μπελιμέζη,
Βολιώτης, Χολέβας, Στεργίου,
Ευαγγελίδης Έρμης, Χόρδης,
Μπιτζούνης, Καλαντζής, Έλπ.,
Μπίτη, Χρόνης, Μαρτσέκης, Ζα-
φειρίδου, Γκέλιος Άνδρ.

2) Τρίς εις θάνατον παμψη-
φει: Απ., Μπίτης, Ασπρίδης Ι.,
Στάμος Κ.

3) Είς θάνατον μεθ' ή ψήφων τρι-
ων κατά δύο οι: Δήμου Έλευθέ-
ριος, άπαξ, Μπαμπασίκας Κων)
νος, άπαξ, Καππας Ιωάννης,
τρεις, Ζαγορίσιος Δημήτριος, δις,
Λακιώτης, άπαξ, Ασπρίδης Δ.,
άπαξ, Ευαγγέλια Φραμπίση, ά-
παξ, Τσίτας, δις, Λένης Δημ.,
τρεις, Μπάης Δημ., δις, Χρυσάν-

θη Ζωίδου, δις, Κωνσταντινίδου,
άπαξ, Μαντάν Δημ., άπαξ, Κυ-
ριαζής Βύρων, άπαξ, Δόβας, ά-
παξ. Διά ψήφων 4 κατά 1, Πα-
πούλιας Κ.

4) Παμψηφει εις θάνατον ά-
παξ: Ευαγγέλος Ευαγγελίδης,
Ζουργας Τιμ., δις, Μαρνέλης, ά-
παξ, Χαρίτων, δις, Μαγκλάρας
Ηλ., δις, Λάζος, άπαξ, Καζαν-
τζή Αριστούλα, άπαξ, Νιάρος,
άπαξ, Καρανιδονος, άπαξ.

Ίσόβια: Ντέτσικας, Δούβλης,
Μέκαλη Άγγελική, Κομπίλας,
Διογής Ηλ., Δρούγκας, Γκέ-
κας Ι., Τσιάρας Σ., Λέτας Εύ-
άγγελος.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΟΙΝΑΙ

Σταύρου Ξενοφών 5 έτη καί
Βλάχου Εόθ. 11 έτη

Άθωοι: Ευαγγέλ. Βασιλ., Κ.
Χωριάτης, Γ. Καζαντζής, Λου-
κία Χρυσοβιτινινο, Μπαλντα-
τζή Μαρία, Κατσάνος Συμεών,
Παπά Άλεξάνδρα, Χρυσ. Μα-
σλατζίδης, Δ. Γκολέμης ή Χαρί-
σης, Α. Μπέτζιος, Παν. Μασ-
λιδης, Κυριαζή Μαρίνα, Πα-
λίας Πανταλής, Μπρέχας Α-
κας, Μάντζιος ή Γοργόλης Σω-
ρος, Έλένη Ζωίδου, Εόθω,
Γκέλια, Σωτηρία Ζαγορίσιου,
Παπαχρήστου, Δελή Παναγί-
τα, Καλαντζή Βούλα, Βλάχ-
Αριστέα, Δ. Γκέλιος, Μαβ-
Έλλη, Γ. Χήτας, Ναπ. Χαρί-
Ν. Κοράκης, Θ. Παρούσης,
Ντάκας, Κ. Χάμος, Π. Τάσ-
Γ. Μαντζούρης, Θ. Μαρ-
Ασπρίδου Κατίνα, Χ. Κορ-
λίας, Γ. Μπακούλης, Έλ. Χόρ-
Β. Σταρίδας, Β. Μάντζιος,
Κατσάνος, Απ. Μάτης, Σα-
Ζαραβέλας, Ράπτη Ηλ., ή
Γκόλας, Παν. Γκόλας, Έλ. ή
καρη Ιωαν. Μαρτσούλη, Δ. ή
σκος, Πέτρου Όλγα, Μου-
δου Αθηνά, Β. Δήμου, Έλ-
κρη, Ροβερ. Βαλάνος, Τηλ. ή
στόπουλος, Νικηφόρος Σπύρ-

Άγγελος Χατζής

τους). Χρήστος Κωκούστας ή Δυοβουνιώτης (βορειοηπειρώτης
γεωπόνος, στέλεχος του ΚΚΕ στην Κέρκυρα), Θανάσης Βαλά-
σης (δικηγόρος) και Θρασ. Βλάσης (απ' τη Λευκίμη της Κέρ-
κυρας) Αντώνης Κιτσόπουλος (απ' τη Βέροια, ακροναυπιώ-
της, γραμματέας Περιφερειακής Επιτροπής Πρέβεζας του
ΚΚΕ).

ΣΤΑ ΤΕΛΗ του '49 ή αρχές του '50, καταδικάστηκαν σε θά-
νατο και εκτελέστηκαν στα Γιάννενα οι: Ηλίας Σκανδάλης,
Γιώργος Καντέλος και Αριστείδης Μπαλάφας, από την περιοχή
της Άρτας.

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ μεγάλη πολιτική δίκη στο έκτακτο στρατο-
δικείο Ιωαννίνων έγινε το Μάρτη του 1951 με κατηγορούμε-
νους και μερικούς από τους γνωστότερους παράγοντες του
προοδευτικού και επιστημονικού κόσμου της πόλης. Ο για-
τρός Γιώργος Μελανίδης, η γυναίκα-του Νίνα Μελανίδου, η
αδερφή-της Σοφία Θεοδωρίκα, οι δικηγόροι Σπύρος Κατσαδή-
μας, Δημ. Μέρτζος και Αντώνης Μέρτζος, και οι Νίκος Κον-
τοπάνος, Βασ. Σόφης, Μιχ. Κουντουράς, Παν. Μουμουλίδης,

ο Παν. Μηλιώτης, Δημ. Λέκκος ή Τράκας, Ευστρ. Κολοβός,
Στ. Αλεξίου, Πανωραία Τασινού, Ν. Φραγκίδης, Ν. Οικονομι-
δης, Αγγ. Τασινός, Χαρ. Καμάρας και Θωμάς Βότσης.

Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ αφορούσε την «ανασύστασιν του παρανόμου
μηχανισμού του ΚΚΕ» και το στρατοδικείο καταδίκασε τους
Γ. Μελανίδη, Σπ. Κατσαδήμα (σε τριετή φυλάκισιν με αναστο-
λή), Σ. Θεοδωρίκα και Ν. Κοντοπάνο (σε διετή φυλάκισιν με α-
ναστολή) ενώ αθώωσε τους υπόλοιπους. Το πόσο σκηνοθετη-
μένη ήταν η κατηγορία φαίνεται και μόνο από το γεγονός, ότι
οι κυριότεροι από τους κατηγορούμενους ανήκαν στο ΣΚ-
ΕΛΔ του Αλεξ. Σβώλου, και, λίγους μήνες αργότερα προσχώ-
ρησαν και πολιτεύτηκαν με την ΕΠΕΚ — πρώτος βουλευτής
της οποίας το Σεπτέμβριο του 1951 εκλέχτηκε ο Γ. Μελανίδης.

ΑΥΤΟ είναι, σε πολύ γενικές γραμμές, το χρονικό των μεγά-
λων πολιτικών δικών και της τρομοκρατίας γενικότερα, που
σκοπεύαν να κάμψουν το δημοκρατικό φρόνημα του γιαννιώ-
τικου λαού, κι' άφησαν βαρεία τη σκιά-τους πάνω στην πόλη.
Ακόμα και σήμερα, 33 ολόκληρα χρόνια μετά την τραγωδία
του 1948, υπάρχουν άνθρωποι που διστάζουν να μιλήσουν για
τους δικούς-τους που θυσιάστηκαν, ή να δώσουν στη δημοσιό-
τητα τη φωτογραφία-τους ή το τελευταίο γράμμα πού 'στειλαν
πριν εκτελεστούν...

Γράφοντας τούτο το χρονικό για τα Γιάννενα δεν αποβλέ-
πουμε στην αναμόχλευση των παθών, αλλά στην αποκατάστα-
ση της ιστορικής μνήμης. Γιατι ως τα τώρα γράφτηκε μονάχα
η «ιστορία των νικητών». Κι εμείς θελήσαμε να γράψουμε την
«ιστορία των νικημένων», γιατί κανένας μέχρι σήμερα δε μίλη-
σε γι' αυτούς. Ο ιστορικός του μέλλοντος θα κάνει την αδέκα-
στη κρίση-του.

Η Τουρκική Χούντα και η Δυτική

*Συνείδηση

Η πτώση της τουρκικής δημοκρατίας δεν προκάλεσε την αγανάκτηση που θα περίμενε κανείς στη Δυτική Ευρώπη.

Οι περισσότερες κυβερνήσεις εκδήλωσαν υποκριτικά την λύπη-τους και συνέχισαν να ενισχύουν ποικιλοτρόπως τους στρατιωτικούς της Άγκυρας — με πρωταθλητή την Δυτική Γερμανία που έχει παραχωρήσει μέχρι σήμερα 600 εκατομμύρια μάρκα δωρεάν βοήθεια.

Σαν επιχείρημα για να δικαιολογηθεί αυτή η συμπεριφορά αναφέρεται συνήθως ότι η χούντα σταμάτησε την αιματοχυσία που χαρακτήριζε τις πολιτικές συγκρούσεις σ' αυτή τη χώρα, την τελευταία τριετία.

Ας δούμε, όμως, ποια είναι η αλήθεια γύρω από αυτό ακριβώς το ζήτημα.

Εκατοντάδες χιλιάδες άτομα συνελήφθησαν με τις πιο ασαφείς κατηγορίες. Πολλοί, απλώς γιατί κατοικούσαν ορισμένες συνοικίες ή γιατί είχαν κάποιον «αριστερό» στην οικογένειά-τους. Όσοι δεν κατέδιδαν κάποιον για να γλυτώσουν, έμεναν απροσδιόριστα διαστήματα σε διάφορα κάτεργα όπου στην καλύτερη περίπτωση η καθημερινή τους μοίρα ήταν ο ξυλοδαρμός και διάφοροι εξευτελισμοί.

Η κατάδοση εξ άλλου έχει αναγορευθεί, από τις αρχές, σε κοινωνική αρετή. Στο Καραμάν Μπαράς για παράδειγμα, κυκλοφόρησαν προκήρυξη που καλούσε τον «...ηρωικό και άφοβο λαό να υποδείξει τους τρομοκράτες και να εισπράξει την προβλεπόμενη γενναϊόδωρη αμοιβή». Ο χρόνος προφυλάκισης στη διάρκεια της οποίας ούτε συμπάρασταση δικηγόρου επιτρέπεται, ούτε καν πληροφορίες δίνονται στους συγγενείς, είναι σήμερα στην Τουρκία ενενήντα μέρες.

Ενώ οι φυλακές δεν μπορούσαν να στεγάσουν πάνω από τριάντα πέντε χιλιάδες κρατούμενους — κάτω από τις περιβόητες παγκόσμια συνθήκες — σήμερα οι έγκλειστοι ξεπερνούν τις εξήντα χιλιάδες.

Όλοι αυτοί κακοποιούνται καθημερινά και πολλοί βασανίζονται μερικές φορές μέχρι θανάτου. Είναι άγνωστο πόσοι ακριβώς κρατούμενοι έχουν πεθάνει από τα βασανιστήρια. Οπωσδήποτε, όμως, πολλές δεκάδες.

Συχνά, επίσης, ο στρατός δεν συλλαμβάνει ζωντανούς τους καταδικασμένους γιατί «αντιστέκονται».

Όμως, ούτε ο ισχυρισμός ότι η δικτατορία περιόρισε τις πράξεις βίας ευσταθεί. Από τις 15 Σεπτεμβρίου μέχρι το τέλος Νοεμβρίου υπάρχουν στοιχεία λεπτομερή που πείθουν ότι κατά μέσο όρο έγιναν πέντε πολιτικές δολοφονίες την ημέρα. Αργότερα, αυτή η θλιβερή επίδοση πρέπει να έχει ανέβει σε νέα ύψη. Και εφτά άτομα μέσης ηλικίας είκοσι ετών εκτελέστηκαν με απαγχονισμό.

Εκατόν οχτώ καταδικασμένοι περιμένουν την εκτέλεσή-τους.

Γι' αυτούς τους τελευταίους, που συχνά βασίζονται μόνο με πεπιοθήσεις που δεν εγκρίνει το καθεστώς, είναι ανάγκη να κινητοποιηθεί η διεθνής κοινή γνώμη. Και να αναγκασθούν οι υποκριτές των δυτικών πρωτευουσών να αντιμετωπίσουν τη φρικτική πραγματικότητα της δικτατορίας των μακελάρηδων της Άγκυρας.

TAKEN FROM
THE DAILY

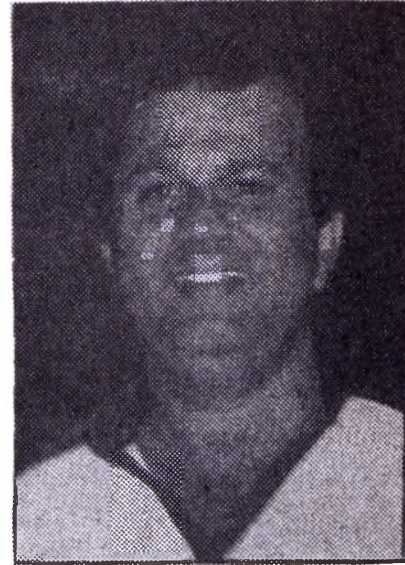
Ενθουσιασμένοι «φιλότουρκοι»

ΕΒΙ ΒΟΥΙΚΛΙ: I work as a cashier in Athens. It is my first arrival to Turkey. Istanbul is like a dream city. Everyone acted so friendly. When I return to Athens, I will tell everyone that the Turks are not at all horrifying and barbarian people, as the Greek papers writes.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΥ: I am among the owners who organize tours to Turkey. We continuously organize tours to Turkey, since we receive a warm friendship from the Turks.

ΣΑΒΑΣ ΑΣΚΕΡΙΔΗΣ: In my hometown, most of the inhabitants of the district where I live are of Turkish origin. I did not feel at all alien here, since we are like brothers back in Xanti. We have so many things in common, including our music and kitchen.

THE GREEK TOURISTS IN ISTANBUL: THE GREEK PAPERS UNFAIR ABOUT TURKEY

Η τουρκική χούντα εκδίδει στην αγγλική το «NEWSPOT», ένα άθλιο προπαγανδιστικό έντυπο, που διανέμεται δωρεάν στους αλλοδαπούς.

Περιλαμβάνει τουριστικές διαφημίσεις, διθύραμβους για τις «επιτυχίες», οικονομικές και άλλες, της δικτατορίας και εμετικούς επαίνους από τους συνηθισμένους υμνητές τέτοιου είδους καθεστώτων.

Στο φύλλο της 25-6-81 το «NEWSPOT» αναδημοσιεύει κι' ένα ενδιαφέρον άρθρο της κίτρινης και σφόδρα ανθελληνικής εφημερίδας «Γκουναϊντίν». Ούτε λίγο ούτε πολύ, περιγράφεται πώς όλοι οι Έλληνες τουρίστες, που κατά χιλιάδες συρρέουν στην Τουρκία, είναι ενθουσιασμένοι με την υποδοχή και διαψεύδουν τους δημοσιογράφους της Αθήνας, που «κάνουν συστηματική συκοφαντική εκστρατεία εναντίον της Τουρκίας».

Ανάμεσά-τους και ορισμένοι επώνυμοι. Ο κ. Βασίλειος Πανταζίλης, η κυρία Παναγιώτα και η κόρη-τους Αφροδίτη πολύ αγάπησαν την Τουρκία. Γύρισαν εκεί για δεύτερη φορά και δήλωσαν: «Τώρα (σ.σ. δηλαδή μετά το πραξικόπημα) όλα μπήκαν σε τάξη. Αν μας είχε επηρεάσει ο ελληνικός τύπος που γράφει τεράστιες υπερβολές για την Τουρκία, τότε δε θα ερχόμαστε καθόλου».

Η χαμογελαστή ταμίας κ. Έβη Βουγιγκλή λέει: «Όταν γυρίσω στην Αθήνα, θα λέω σε όλους ότι οι Τούρκοι δεν είναι φρικτοί και βάρβαροι, όπως γράφουν οι ελληνικές εφημερίδες».

Η κυρία Κατερίνα Ροντοπούλου, οργανώτρια περιοδειών στην Τουρκία «απολαμβάνει θερμής φιλίας από τους Τούρκους». Δεν έχουμε περισσότερες πληροφορίες για το τι ακριβώς σημαίνει αυτό.

Τέλος, ο κ. Σάββας Ασκερίδης από την Ξάνθη υιοθετεί και μειονοτικές απόψεις. Λέει ότι στην Ξάνθη «η πλειοψηφία είναι τουρκικής προέλευσης». Δεν αισθάνεται επομένως ξένος στην Τουρκία, αφού και εκεί έχει πολλούς Τούρκους. Κάπως έτσι.

Όταν στην Ελλάδα υπήρχε δικτατορία, οι δημοκράτες της Δυτικής Ευρώπης είχαν οργανώσει μπούκοτζ του τουρισμού. Κάτι τέτοιο θα έπρεπε να γίνει ίσως και τώρα. Όχι βέβαια εναντίον, αλλά υπέρ του τουρκικού λαού και σε ένδειξη αλληλεγγύης προς τους αγώνες-του. Κι' έτσι θα απομονώναμε και τους γελοίους υμνητές των δικτατόρων που προαναφέραμε, αν βέβαια πρόκειται για υπαρκτά πρόσωπα κι όχι για δημιουργήματα των τουρκικών υπηρεσιών προπαγάνδας.

ΓΑΛΛΙΑ — ΕΛΒΕΤΙΑ:

Συνοριακά επεισόδια όχι σαν τα άλλα

Να μιλάς για συνοριακά επεισόδια μεταξύ Ελβετίας και Γαλλίας μοιάζει με την πρώτη ματιά σαν παραδοξολογία. Και μην πάει ο νους-σας σε τίποτα συγκρούσεις των γαλλόφωνων αυτονομιστών του Ζυρά με τις ομοσπονδιακές αρχές της Βέρνης. Το ζήτημα αυτό λύθηκε εδώ και χρόνια όταν δημιουργήθηκε ακόμα ένα νέο γαλλόφωνο καντόνι. Ο πόλεμος που παρακολουθούν με τα νυσταγμένα μάτια-τους οι παχιές αγελάδες που βό-

σκουν ειρηνικά στα πράσινα λιβάδια ένθεν και εκείθεν των συνόρων δεν έχει ιδεολογικά κίνητρα.

Απλώς, η Γαλλική οικονομική αστυνομία προσπαθεί να ανακαλύψει με ποιούς δρόμους εξαγονται τεράστιες ποσότητες — βαλίτσες ολόκληρες — φράγκων στη Γενεύη και τη Βασιλεία, υπονομεύοντας τη σταθερότητα του Γαλλικού νομίσματος.

Πέρσι οι Ελβετοί συνέλαβαν δύο Γάλλους ε-

φοριακούς που χασομερούσαν στον προθάλαμο μιας τράπεζας παρακολουθώντας πρόσωπα και πράγματα, και απειλούσαν ότι θα τους καταδικάσουν για κατασκοπεία... σε ισόβια δεσμά.

Και πριν δυο μήνες αποκαλύφθηκε ότι οι Γάλλοι τελωνειακοί, χρησιμοποιώντας έναν παλιό νόμο της κατοχής, υπόσχονται στους υπαλλήλους που μένουν στη Γαλλία και δουλεύουν στη Γενεύη το ένα τρίτο του προϊόντος της κατάσχεσης αν «καρφώσουν» αποτελεσματικά συμπατριώτες-τους που έχουν την κακή συνήθεια να εξάγουν λαθραία συνάλλαγμα.

Η Ευρώπη χωρίς σύνορα δεν είναι για αύριο, ακόμη και για όσους κερδοσκοπούν. Πόσο μάλλον για μας...

ΕΣΣΔ —

Ν. ΑΦΡΙΚΗ:

**Όταν
οι Ρατσιστές
αγαπούν
τα Μπολσόι...**

«Ο χρυσός είναι μοναδικό, ασύγκριτο και κορυφαίο δημιούργημα της ιδιότροπης Φύσεως, εξαγνισμένος σε ηφαιστειογενή λάβα, ελευθερωμένος από τα νερά, τους παγετώνες και τη θερμότητα στα έγκατα της Γης...».

Το απόσπασμα δεν προέρχεται από διαφήμιση αστού κοσμηματοπώλη, ούτε από ημερολόγιο φιλάργυρου, ούτε από παιδική εγκυκλοπαίδεια, ούτε περιγράφει τα όνειρα των καουμπόυδων όταν ταξίδευαν στο Ελντοράντο. Είναι απλούστατα ένα μέρος από τη διαφήμιση που βρίσκεται στη βιτρίνα της Σοβιετικής Τράπεζας «Βόζχοντ Χάντελσμπάνκ» στη Ζυρίχη, που συντονίζει τις πωλήσεις σοβιετικού χρυσού στη Δύση.

Η ΕΣΣΔ σήμερα παράγει το 25% του παγκόσμιου χρυσού, καταλαμβάνοντας τη δεύτερη θέση μετά τη Νότια Αφρική, που παράγει το 52%. Το υπόλοιπο 23% παράγεται από τον Καναδά, τη Βραζιλία, την Κίνα τις ΗΠΑ, τον Αγ. Δομίνικο, τις Φιλιππίνες κ.ά.

Ένα μικρό μέρος της παραγωγής του χρυ-

σού στην ΕΣΣΔ χρησιμοποιείται στην βιομηχανία, την κοσμηματοποιία και την οδοντιατρική, ένα άλλο αποθεματοποιείται στην Κρατική Σοβιετική Τράπεζα για να στηρίξει το ρούβλι και να εγγυηθεί τις επενδύσεις ξένων κεφαλαίων και το μεγαλύτερο μέρος διοχετεύεται στη διεθνή ελεύθερη αγορά χρυσού, μέσω τραπεζικών διακανονισμών, που λαβαίνουν χώρα στο Λονδίνο, τη Φραγκφούρτη και, κυρίως, στη Ζυρίχη. Η πρωτοφανής άνοδος της τιμής του χρυσού τα τελευταία χρόνια (850 δολάρια ανά ουγγιά την άνοιξη του 1980, σε σύγκριση με 35 δολάρια που είχε το 1971) αποτέλεσε κυριολεκτικά χρυσή ευκαιρία για την ΕΣΣΔ να ενισχύσει τα ταμεία-της με «σκληρό συνάλλαγμα», σε μια εποχή που η αποτυχία πολλών στόχων του προηγούμενου πεντάχρονου θα της δημιουργούσε ίσως αξεπέραστα οικονομικά προβλήματα. Ακόμα και η εισβολή στο Αφγανιστάν απέβη οικονομικά προσοδοφόρα, αφού ο κίνδυνος παγκόσμιου πόλεμου εκσφενδόνισε στα ύψη την τιμή του χρυσού.

Ο άλλος ωφελημένος του «χρυσού πυρετού» είναι φυσικά το ρατσιστικό κράτος της Ν. Αφρικής, που δεν παύει να μαίνεται κατά του κομμουνισμού και να ισχυρίζεται ότι αποτελεί το μοναδικό προπύργιο του δυτικο-χριστιανικού πολιτισμού στη Δύση. Από τη μεριά-της, πάλι, η ΕΣΣΔ εμφανίζεται φανατική πολέμιος του ρατσισμού και πλειοδότης όλων των προτάσεων για αποκλεισμό της Ν. Αφρικής από τη Διεθνή Κοινότητα.

Η άτεγκτη όμως αυτή αμοιβαία εχθρότητα φαίνεται να δέχτηκε μερικά πλήγματα τον τελευταίο καιρό, καθώς μια σειρά από γεγονότα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι παραγωγοί του 77% του παγκόσμιου χρυσού ίσως έχουν περισσότερα συμφέροντα από αντιθέσεις. Ο από κοινού διακανονισμός των τιμών του μετάλλου και η ανταλλαγή «νόου χάου» για την εξαγωγή-του είναι ζητήματα που δεν θα μπορούσαν ν' αφήσουν αδιάφορους τους εκατέρωθεν «ρεαλιστές».

Το «Ενοποιημένα Χρυσωρυχεία» είναι μια μεταλλευτική και χρηματιστική εταιρεία, που εδρεύει στο Λονδίνο και έχει σαν μετόχους τα περισσότερα χρυσωρυχεία της Ν. Αφρικής. Πριν την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917,

είχε στην ιδιοκτησία-της αρκετά χρυσωρυχεία της Σιβηρίας και φαίνεται πως κάποιοι δεσμοί πάντα διατηρήθηκαν. Δύο κύριοι μέτοχοι της Εταιρείας αυτής είναι η «Αγγλο-Αμερικανική Εταιρεία», που παρά το όνομά-της ελέγχεται από νοτιοαφρικάνους επιχειρηματίες και τα «Ενοποιημένα Μεταλλεία Ν. Αφρικής Ντε-Μπερς».

Η Ντε-Μπερς, μια από τις μεγαλύτερες εταιρείες διαμαντιών στον κόσμο, επί χρόνια πρακτόρευε τα σοβιετικά διαμάντια στη Δύση και ιθύνοντές-της θεάθηκαν το φθινόπωρο στη Μόσχα να κυκλοφορούν με ανώτατους κρατικούς υπαλλήλους.

Ας σημειωθεί πως και στον τομέα των διαμαντιών η ΕΣΣΔ και η Ν. Αφρική αποτελούν σχεδόν αποκλειστικά τους μοναδικούς παγκόσμιους παραγωγούς.

Κατά «σύμπτωση» λίγο μετά απ' αυτήν την επίσκεψη, θεάθηκε στα μπαλέτα Μπολσόι, συνοδευόμενος από Σοβιετικούς επισήμους, ο Γκόρντον Γουάντελ, μέλος του Δ.Σ. της «Αγγλο-Αμερικανικής Εταιρείας», που από μόνη-της παράγει το 20% του παγκόσμιου χρυσού. Οι δυτικές εφημερίδες επανέφεραν το θέμα της μυστικής συνεργασίας, αλλά η Ισθμία φυσικά αρνήθηκε τα πάντα και έγραψε για «τεχνικές ψεύδους που θυμίζουν την προπαγάνδα του Γκαίμπελς». Έτυχε όμως η έξοδος του Γουάντελ από τα μπαλέτα όπου τον περίμεναν επίσημα κρατικά αυτοκίνητα να τον παραλάβουν, να φιλμαριστεί από δημοσιογράφο του BBC και να προβληθεί στη βρετανική τηλεόραση της 30.3.81. Στο ίδιο πρόγραμμα υπήρχε συνέντευξη του αναπληρωτή Σοβιετικού πρεσβευτή στο Λονδίνο, που απάντησε ότι ο Γουάντελ... «μπορεί να ήταν περαστικός από τη Μόσχα ή να πήγε για τουριστικούς λόγους...».

Αλλά οι συμπτώσεις δεν σταματούν εδώ. Και οι δύο χώρες πρακτορεύουν το μεγαλύτερο μέρος του χρυσού μέσω των τραπεζών της Ζυρίχης, εκτιμώντας εξ ίσου την ελβετική διακριτικότητα. Ιδιαίτερα σ' ό,τι αφορά τον Σοβιετικό χρυσό, έχει εδώ και χρόνια επιβληθεί ένα καθεστώς σιωπής για τα διακινούμενα μεγέθη, για τα οποία έχουν να δημοσιεύσουν στατιστικές από το 1926, το δε 1947 καθιερώθηκε η ποινή του θανάτου στην ΕΣΣΔ για όποιον αποκάλυπτε μυστικά για τις ποσότητες του παραγόμενου μετάλλου. Η Τράπεζα της Αγγλίας έχει δεχτεί ήδη από τις αρχές του 1970 να μην δημοσιοποιεί τις εισαγωγές χρυσού από την ΕΣΣΔ και η Εθνική Τράπεζα της Ελβετίας επέβαλε στις τελωνειακές αρχές να μην ξαναδημοσιεύσουν τίποτα για τον σοβιετικό χρυσό, όταν η δημοσίευση ορισμένων στατιστικών τον Σεπτέμβριο του 1980 προκάλεσε την μήνι της ΕΣΣΔ.

Σε ερώτηση δημοσιογράφου του BBC, αν υπάρχει συνεννόηση μεταξύ ΕΣΣΔ και Ν. Αφρικής, ένας διευθυντής Ελβετικής Τράπεζας, που τυχαίνει να πρακτορεύει και τις δύο χώρες, απάντησε: «Δεν έχω απολύτως τίποτα υπ' όψη-μου...», αλλά μετά, αφού χαμογέλασε, πρόσθεσε: «αλλά και να είχα δεν θα σας έλεγα...».

Ο πόλεμος των λέξεων, βέβαια, συνεχίζεται αμείωτος ανάμεσα στους ορκισμένους αντιπάλους. Φαίνεται όμως πως ό,τι δεν λάμπει είναι χρυσός.

Apollonia

Ξενοδοχείο επιπλωμένων διαμερισμάτων

Νάξου 9 - Βάρκιζα

Τηλ. 89.70.501

Φιλοξενία με τιμές γνωριμίας

σε ένα ήσυχο και πολιτισμένο περιβάλλον

ΙΣΠΑΝΙΑ:

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΙΣΠΑΝΩΝ
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΩΝ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΟ
ΜΕ ΠΛΗΘΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

Πολιτική αστάθεια και κοινωνική κρίση

ΠΕΝΤΕ μόνο μήνες έχουν περάσει από το αποτυχόν πραξικόπημα της 23ης Φεβρουαρίου στην Ισπανία και στις 17 Ιουλίου το εβδομαδιαίο περιοδικό «Κάμπιο 16» της Μαδρίτης αποκάλυπτε μια ακόμα απόπειρα πραξικοπήματος, στις 23 με 24 Ιουνίου, η οποία τελικά αποφεύχθηκε. Όπως φάνηκε αργότερα, η απόπειρα της 23ης Φεβρουαρίου είχε πράγματι μια σειρά στηρίγματα μέσα στο στρατό αλλά και κάποιες πολιτικές προσβάσεις μέσα και έξω από την Ισπανία. Η στάση του βασιλιά Χουάν Κάρλος στην εξέλιξη του αποτυχόντος πραξικοπήματος ανέδειξε τον ίδιο σε κύριο ρυθμιστή των πολιτικών εξελίξεων στη χώρα και έδωσε τις δυνατότητες στο νέο πρωθυπουργό Λεοπόλδο Κάλβο Σοτέλο να ανακοινώσει, λίγες μέρες μετά την επίσκεψη του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών κ. Χαίηγκ, την επιθυμία της κυβέρνησής-του να γίνει η Ισπανία μέλος του ΝΑΤΟ.

ΜΕΣΑ σ' αυτό το έντονα φορτισμένο πολιτικό κλίμα, στο οποίο προστίθενται τα προβλήματα που δημιουργεί η δραστηριότητα των Βάσκων αυτονομιστών, οι εργατικές διεκδικήσεις, τα συσσωρευμένα οικονομικά προβλήματα και ο αυξανόμενος αριθμός των ανέργων — που υπολογίζεται να φθάσει περίπου τα 2.000.000, — το Σοσιαλιστικό και το Κομμουνιστικό κόμμα θέτουν σήμερα σαν πρώτο στόχο-τους την εδραίωση της δημοκρατίας και αφήνουν σε δεύτερη μοίρα τους κοινωνικούς αγώνες. Πολλοί εκτιμούν παρ' όλα αυτά ότι μια ενδεχόμενη απόπειρα πραξικοπήματος αποτελεί ένα μόνιμο εκβιασμό για την απάλυνση των εργατικών αγώνων και το καλλιεργούμενο κλίμα κινδυνολογίας ευνοεί μια σειρά χειρισμών από τη νέα κυβέρνηση, χωρίς αντίσταση σε θέματα όπως αυτό του ΝΑΤΟ και ευνοεί μακροπρόθεσμα τη σταθεροποίηση της νέας πολιτικής εξουσίας στην Ισπανία. Όπως επίσης πολλοί θεωρούν τις διαβεβαιώσεις που έδωσε ο Χαίηγκ, ότι «δεν πρόκειται οι Αμερικανοί να υποστηρίξουν ένα πραξικόπημα» ως αντάλλαγμα για την ένταξη της Ισπανίας στο ΝΑΤΟ.

ΕΚΤΟΣ από τα προηγούμενα όμως, η κυβέρνηση Σοτέλο αντιμετωπίζει μεγάλες δυσκολίες, εξ αιτίας της οικονομικής κρίσης, αλλά και των προβλημάτων που παρουσιάζει η ένταξη της Ισπανίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Τα αγροτικά προϊόντα της Ισπανίας αποτελούν ένα υπαρκτό κίνδυνο για τις αγροτικές οικονομίες της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Ελλάδας. Πριν καιρό μάλιστα ο ίδιος ο Φ. Μιττεράν είχε γράψει ότι θεωρεί, από βιομηχανική άποψη, την Ισπανία σαν «Δούρειο Ίππο» των ΗΠΑ για τη διείσδυσή-τους στην Ευρώπη, υπονοώντας προφανώς ότι ο βασικός χρηματοδότης των ισπανικών βιομηχανιών είναι το αμερικάνικο κεφάλαιο. Από πολιτική άποψη, η ένταξη της Ισπανίας στην ΕΟΚ είναι αποδεκτή και επιθυμητή και αρκετοί είναι αυτοί που εκτιμούν ότι τα υπάρχοντα προβλήματα γρήγορα θα υπερκερασθούν και πιο νωρίς απ' ότι πιστεύεται, η Ισπανία θα γίνει πλήρες και ισότιμο μέλος της ΕΟΚ.

Η ΕΚΛΟΓΗ του Φ. Μιττεράν αντιμετωπίσθηκε απο ολόκληρη την αντιπολίτευση θετικά και οι φωτογραφίες του νέου προέδρου κάλυψαν τις πρώτες σελίδες του κομματικού τύπου του Ρ.Σ.Ο.Ε. (Σοσιαλιστικού κόμματος), του Κομμουνιστικού και των Καταλών κομμουνιστών. Η Γαλλία όμως αντιμετωπίζει με τη γειτονική της Ισπανία ένα σοβαρό πρόβλημα. Πρόκειται για τους Βάσκους. Το ένοπλο αυτονομιστικό κίνημα της Ε.Τ.Α., που αγωνίσθηκε ενάντια στο καθεστώς του Φράνκο συνεχίζει, και τώρα τον αγώνα του. Πολιτικός εκφραστής της στρατιωτικής Ε.Τ.Α. είναι το κόμμα «Χάρι Μπατασούν» με μεγάλη λαϊκή βάση και έδρα τη χώρα των Βάσκων. Η κυβέρνηση της Ισπανίας, αλλά και το Σοσιαλιστικό Κόμμα, είχαν ζητήσει στην περίοδο της προεδρίας του Ζισκάρ ντ'

Εσταιν την ενεργό συμπαράσταση της Γαλλίας, για να μη μπορούν οι Βάσκοι αυτονομιστές να βρискουν καταφύγιο στη γαλλική περιοχή των Βάσκων και την έκδοση των Βάσκων αυτονομιστών που κρατούνται στις γαλλικές φυλακές. Το Σοσιαλιστικό κόμμα περίμενε με μεγάλο ενδιαφέρον τη στάση της νέας γαλλικής κυβέρνησης. Η Γαλλία όμως φαίνεται να γνωρίζει αρκετά καλά και να εκτιμά την ιδιαιτερότητα και την πολυπλοκότητα του κινήματος των Βάσκων, αλλά και το ενδεχόμενο να αντιμετωπίσει η ίδια σοβαρά προβλήματα στη γαλλική περιοχή των Βάσκων. Ο Γάλλος υπουργός Δικαιοσύνης Ρ. Μπατεντέρ σε τελευταία δήλωσή-του έκανε σαφές ότι η Γαλλία θα ξαναγίνει η χώρα του άσφου και ότι δεν υπάρχει περίπτωση να εκδοθεί κανένας για πολιτικούς λόγους.

ΕΝΩ λοιπόν η πολιτική και οικονομική κατάσταση στην Ισπανία είναι ιδιαίτερα κρίσιμη και ήδη το Σοσιαλιστικό Κόμμα ζήτησε τον σχηματισμό κυβέρνησης Κέντρου - Σοσιαλιστών, στις 28 Ιουλίου άρχισε το 10ο συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος. Στη Βαρκελώνη πραγματοποιήθηκε το 2ο συνέδριο των «Κοιμιθόνες Ομπρέρας» (Εργατικών Επιτροπών) στο οποίο επανεξελέγη γραμματέας ο Μ. Καμάτσο. Σ' αυτό το συνέδριο υπήρξε αμφισβήτηση της επίσημης γραμμής του συνδικάτου, με αποτέλεσμα η εισήγηση του Καμάτσο να καταψηφισθεί από το 30% των συνέδρων. Η αντίθετη τάση που εκφραζόταν κύρια απο το συνδικάτο της Βαρκελώνης με επικεφαλής τον Αλφρεντ Κλεμέντε, συγκέντρωσε για την εκλογή της εκτελεστικής επιτροπής το 25% των ψήφων.

ΜΠΡΟΣΤΑ στο συνέδριο του Κ.Κ. έχουν φανεί ήδη διαφωνίες που υπάρχουν μέσα στο κόμμα σε συνολικά προβλήματα και όχι μόνο σε σχέση με το Ρ.Σ.Ο.Ε. (ενοποιημένο Σοσιαλιστικό Κόμμα Καταλωνίας) όπως λέγεται το Κ.Κ. Καταλωνίας. Τον Μάιο αποχώρησε απο το Κ.Κ. Ισπανίας ο Ταμάμες, μέλος της Κεντρικής-του επιτροπής και ο Σ. Καρίγιο, Γ. Γραμματέας του κόμματος, έκφρασε τις διαφωνίες-του με το «Κριτικό ανανεωτικό ρεύμα» που εκδηλώθηκε κύρια στη Μαδρίτη.

Ο ΙΔΙΟΣ ο Καρίγιο αντιμετωπίζει οξυτάτη κριτική, τόσο από την ευρωκομμουνιστική όσο και από τη φιλοσοβιετική τάση μέσα στο κόμμα και πολλοί παρατηρητές των εξελίξεων στην Ισπανία πιστεύουν ότι η επανεκλογή-του στη θέση του γραμματέα είναι αρκετά δύσκολη. Λίγες μέρες μάλιστα πριν την έναρξη του συνεδρίου, δήλωσε ότι επιδιώκει την επανεκλογή-του με πλειοψηφία πάνω από 51%, διαφορετικά άφησε να εννοηθεί ότι θα παραιτηθεί από τις θέσεις που έχει στο κόμμα. Πάντως και ενώ υπάρχει πρόβλημα νομιμοποίησής των διαφορετικών τάσεων και απόψεων στο κόμμα, ο Καρίγιο δείχνει αποφασισμένος να μην υποχωρήσει σε θέματα που ο ίδιος θεωρεί «θέματα αρχών».

ΓΥΡΩ απο όλα αυτά τα προβλήματα το ΑΝΤΙ εξασφάλισε με το συνεργάτη-του ΦΟΙΒΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ δυό συνομιλίες με τον Μ. Αθκαράτε και τον Π. Μποφίλ, μέλη των Πολιτικών Γραφείων του Κ.Κ. Ισπανίας και του Σοσιαλιστικού Κόμματος αντίστοιχα. Επίσης δημοσιεύουμε μιά αποκλειστική συνέντευξη προς το ΑΝΤΙ του Φ. Κλαουντίν και αποσπάσματα απο μιά τελευταία ομιλία του Σ. Καρίγιο.

ΤΙΣ ΜΕΡΕΣ αυτές του συνεδρίου του Κ.Κ. Ισπανίας και μπροστά στα προβλήματα που αντιμετωπίζει το προοδευτικό κίνημα σ' αυτή τη χώρα, τα κείμενα που ακολουθούν φωτίζουν και συμβάλλουν στην κατανόηση της κατάστασης στην Ισπανία, ενώ δεν επαναλαμβάνουμε ζητήματα όπως π.χ. την ύπαρξη τριών τάσεων στο Κ.Κ. Καταλωνίας, στα οποία είχαμε αναφερθεί σε προηγούμενο άρθρο-μας για την Ισπανία. (ΑΝΤΙ, τχ. 173).

Τον Μάιο που μας πέρασε, στο κλάμπ του ξενοδοχείου «20ος αιώνας» της Μαδρίτης, κοντά στο στάδιο «Μπερναμπέου», ο Γενικός Γραμματέας του Κ.Κ. Ισπανίας Σαντιάγκο Καρίγιο, ανέλυσε, σε ομιλία-του, τις βασικές θέσεις του κόμματός-του για την εσωτερική και διεθνή κατάσταση.

Παραθέτουμε χαρακτηριστικά αποσπάσματα:

«Όταν πρότεινα το σημερινό θέμα της ομιλίας-μας, το έβλεπα διαφορετικά απ' ό-τι σήμερα. Δεν είχε συμβεί τότε το αποτυ-χόν πραξικόπημα της 23ης Φεβρουαρίου.

Το πιο συγκεκριμένο θέμα που μας απασχολεί σήμερα, είναι η εδραίωση της δημοκρατικής σταθερότητας απ' όλα τα κόμματα μαζί, ανεξάρτητα από το πολιτι-κό-μας «πιστεύω».

Η πολιτική αλλαγή, στην Ισπανία, προήλθε από την συνειδητοποίηση δυνά-μεων, που ξεκινούσαν από πολύ διαφορε-τικές ιστορικές ρίζες και είχαν συγκρου-σθεί στο παρελθόν. Κι αυτό έγινε με σκο-πό να επανέλθει ένα καινούριο καθεστώς, πάνω στην βάση συμφιλίωσης των Ισπα-νών και το ξεπέρασμα των συνεπειών του εμφύλιου πόλεμου.

Πιστεύω ότι το πρώτο λάθος ήταν η ανι-κανότητα των δημοκρατικών δυνάμεων να εγκαθιδρύσουν μια δημοκρατική κυβέρνη-ση, με την πιο πλατειά λαϊκή και κοινοβου-λευτική βάση, από τις πρώτες εκλογές του 1977.

Έτσι, η αλλαγή άρχισε να πραγματο-ποιείται έχοντας επικεφαλής μια μόνο πο-λιτική δύναμη, η οποία στην κοινή γνώμη έδινε την εντύπωση ότι είναι περισσότερο συνδεδεμένη με το παλιό καθεστώς.

Οι διαφωνίες και οι αντιθέσεις που προ-έκυψαν μέσα στους κόλπους της U.C.D. — «Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου» — ύστε-ρα από μερικά χρόνια μονοκομματικής διακυβέρνησης, σίγουρα δεν θα είχαν εμ-φανισθεί αν είχε λειτουργήσει μια κυβέρ-νηση συνασπισμού, η οποία θα είχε δια-μοιράσει τις υπευθυνότητες.

Θα μπορούσαμε να φέρουμε σε πέρας την εγκατάσταση των νέων δημοκρατικών θεσμών, να οργανώσουμε το δημοκρατικό καθεστώς, ν' αντιμετωπίσουμε την τρομο-κρατία και την κρίση, με μία πολιτική εθνι-κής ομοψυχίας.

Ακόμη, μια κυβέρνηση συνασπισμού θα ήταν πιο ευαίσθητη στην άσκηση της κοι-νωνικής πολιτικής, προσανατολισμένη στην καταπολέμηση της ανεργίας. Τότε:

- Το φαινόμενο που ονομάσαμε «απο-γοήτευση» δεν θα είχε πάρει τις διαστά-σεις που έχει σήμερα.

- Ο λαός θα είχε αναλάβει την ευθύνη των θυσιών και των προσπαθειών, επειδή θα είχε πεισθεί πως ό,τι γίνεται είναι για το συμφέρον-του και όχι προς όφελος άλ-λων. Και,

- Θα είχαμε αποτελέσματα σε θέματα όπως η παραγωγικότητα της εργασίας και η γενική πορεία της οικονομίας.

★ ★ ★

Πέρασαν 4 χρόνια, δεν θα έλεγα χαμέ-να γιατί έγιναν αρκετά πράγματα, όμως τα χρησιμοποιήσαμε πολύ άσχημα για τη Δη-μοκρατία στην Ισπανία.

Δεν είμασταν ικανοί να βγάλουμε τα α-ναγκαία συμπεράσματα κι αυτό δημιούρ-γησε ένα κενό εξουσίας, που έδωσε τη δυ-νατότητα να γίνει η απόπειρα πραξικοπή-ματος στις 23 Φεβρουαρίου. Πιστεύω ότι σαν κόμμα, εμείς οι κομμουνιστές, είδαμε με περισσότερη καθαρότητα και ανιδιοτέ-λεια τους κινδύνους της πολιτικής κατά-στασης και δεν αναζητήσαμε πολιτικά ο-φέλη.

Αυτά τα λάθη, που παραπάνω περιγρά-ψαμε, μετά τις 23 Φεβρουαρίου έπρεπε ν' αναγνωρισθούν και να διορθωθούν από τις δημοκρατικές δυνάμεις, ώστε να περά-σουν αυτές στην άντεπίθεση.

Γιατί, πρέπει να πούμε, ότι πέρα απ' αυ-τές τις παραλείψεις, που χρησιμοποιήθη-καν επανειλημμένα από τα αντιδημοκρατι-κά στοιχεία και τη δεξιά, η τελευταία, στην χώρα-μας, δεν έχει λόγους να κατα-δικάσει την δημοκρατική αλλαγή και να δι-καιολογήσει μια στάση υπονόμησης. Στην Ισπανία δεν υπήρξε ποτέ σκέψη για «ρεβάνς», εκδίκηση για ό,τι έγινε στο πα-ρελθόν.

- Οι δημοσιογράφοι που υποστήριζαν το παλιό καθεστώς, συνεχίζουν να γρά-φουν, οι δημόσιοι υπάλληλοι έχουν τις ι-δίες θέσεις. Δεν έγινε καμμία έρευνα για την προέλευση των περιουσιών που φτιά-χτηκαν όλα αυτά τα χρόνια.

- Η αριστερά έκανε μεγάλες προσπά-θειες για να επιτύχει μια προσέγγιση του λαού με τους υπάρχοντες θεσμούς, στην προσπάθειά-της ν' αποφύγει διαιρέσεις και ιστορικά τραύματα. Δεν μπορούν να κατηγορήσουν την αριστερά ότι έχει πά-ρει θέσεις, αντικληρικές ή αντιστρατιωτι-κές, για παράδειγμα. Ακόμη, είχαμε μια ι-διαίτερη συμπεριφορά πάνω σε θέματα ι-δεολογικού χαρακτήρα, που είναι τόσο ε-κρηκτικά σήμερα.

Γι' αυτό η αναγνώριση απ' όλους-μας των λαθών, πρέπει να γίνει σημείο αναφο-ράς για μια δημοκρατική πρωτοβουλία, σοβαρή και υπεύθυνη.

Απ' αυτή την άποψη χαιρέτισαμε την α-πόφαση του P.S.O.E. (το σοσιαλιστικό κόμμα) — μετά την απόπειρα πραξικοπή-ματος — για σχηματισμό κυβέρνησης συ-νασπισμού.

Είμαι βέβαιος ότι εκφράζω όχι μια προ-σωπική γνώμη, αλλά μια άποψη πολύ δια-

δεδομένη, ότι υπάρχει μια πολιτική συ-νεργασίας. Όχι όμως μέσα στο κοινοβού-λιο με τα κόμματα, αλλά έξω απ' αυτό και πέρα από τα κόμματα.

Τα αποτελέσματα αυτής της περιεργής εξωκοινοβουλευτικής συνεργασίας, φθά-νουν στη Βουλή με την μορφή προσχε-δίων νόμου. Και μας τα δίνουν να τα χωνέ-ψουμε γιατί: «έτσι είναι», προσπαθώντας να μας μεταβάλλουν από νομοθετικό - συνταγματικό όργανο σε ένα όργανο που νομιμοποιεί γεγονότα, με αποφάσεις που προέρχονται έξω από το κοινοβούλιο.

Όσον αφορά εμάς, ξέρουμε πολύ καλά ότι δεν έχουμε τόση κοινοβουλευτική δύ-ναμη, ώστε ν' αλλάξουμε ό,τι μας φαίνεται τόσο επικίνδυνο. Αλλά σε καμμία περί-πτωση δεν είμαστε διατεθειμένοι να εν-δώσουμε σ' αυτή την πολιτική με την σιωπή-μας. Είμαστε αποφασισμένοι για μια πολιτική συνεργασίας - όχι όμως μιας σκιώδους συνεργασίας.

Η αριστερά, στο σύνολό-της, μπορεί ν' αλλάξει αυτή την πορεία και πρέπει να το κάνει.

★ ★ ★

Με ανησυχία, μέσ' απ' την κατάσταση που επικρατεί στην Ισπανία, βλέπουμε τον ορίζοντα της δεκαετίας του '80.

Αν παρατηρήσουμε ό,τι συμβαίνει στην διεθνή σκηνή, ανησυχούμε σοβαρά για την χειροτέρευση της έντασης και την δη-μιουργία κλίματος ψυχρού πολέμου στις διεθνείς σχέσεις. Φαίνεται ότι όλα τα κρά-τη καταλήγουν ότι μια σύγκρουση των δύο μπλόκ είναι αναπόφευκτη και πως δεν μένει άλλη λύση από το να ταχτούμε με το ένα ή με το άλλο. Σ' αυτό το σκεπτικό βα-σίζεται και η άποψη ότι η Ισπανία πρέπει να ενταχθεί στο ΝΑΤΟ.

Ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών συνε-χίζεται μ' ένα τρελό ρυθμό, τη στιγμή, μά-λιστα, που υπάρχουν τόσα πολλά όπλα, που θα μπορούσαν να εξοντώσουν τον κό-σμο 7 ή 8 φορές.

Είναι φανερό ότι εκείνο που χρειαζόμα-στε είναι φωνές που θα μας επαναφέρουν στην λογική και όχι κομπάρσους που προ-στίθενται σ' αυτό το δρόμο του χαμού, που είναι η λογική την οποία μας επιβάλ-λουν τα μπλόκ σε παγκόσμιο επίπεδο.

Γι' αυτό κι εμείς είμαστε αντίθετοι στην ένταξη στο ΝΑΤΟ, γι' αυτό καταδι-κάσαμε την εισβολή της ΕΣΣΔ στο Αφ-γανιστάν κι υποστηρίξαμε το δικαίωμα του Πολωνικού λαού να επιλύσει ανε-ξάρτητα τα εσωτερικά-του προβλήμα-τα».

Γι' αυτό υποστηρίζουμε τη διάλυση των στρατιωτικών μπλόκ, το σταμάτημα των εξοπλισμών, την αποπυρηνικοποίη-ση της Μεσογείου και τον έλεγχο αυτής της θάλασσας από τους λαούς-της.

Γι' αυτό είμαστε υπέρ της σταδιακής μείωσης των πυρηνικών όπλων στην Ευ-ρώπη - ανατολική και δυτική.

Όστε η δεκαετία του '80 να εξελιχθεί χωρίς πόλεμο και να επιτρέψει μια διέξο-δο της παρούσας κρίσης και να πραγματο-

ποιηθεί μια πλατιά συνεργασία της Ευρώπης, ώστε να ξαναβρεί τη θέση-της, μια θέση ανεξάρτητη, ανάμεσα στις δυο υπερδυνάμεις, για να συμβάλλει στη σωτηρία της παγκόσμιας ειρήνης και να αποφύγει την αυτοκαταστροφή.

Στην Ισπανία υπάρχει σήμερα μια αριστερά που αισθάνεται τον εαυτό-της τρομερά υπεύθυνο για το μέλλον της χώρας. Η αριστερά παρουσιάζεται σαν μια εγγύηση για την ενότητα της Ισπανίας, για τη δημοκρατική τάξη και την ειρηνική συμβίωση.

Υπάρχει ένα συνδικαλιστικό κίνημα αποφασισμένο να αντιμετωπίσει με υπευθυνότητα θυσίες για να μπορέσει να λύσει το πρόβλημα της ανεργίας και να βγάλει τη χώρα από την κρίση.

Δηλαδή η ισπανική αριστερά είναι στέρα προετοιμασμένη για να πάρει μέρος στον αγώνα και να κάνει πραγματικότητα την πρώτη εκδοχή, στην οποία αναφέρθηκα.

Η απάντηση, τώρα, εξαρτάται από τις δυνάμεις του κέντρου ή ακόμα κι' από ένα τμήμα της δεξιάς· αν υπάρχει μια εκσυγχρονισμένη δεξιά.

Στο πολιτικό πεδίο, αυτή τη στιγμή, η απάντηση εξαρτάται από την U.C.D. Είναι διατεθειμένο το κέντρο να συνεργασθεί με την αριστερά κατά της τρομοκρατίας, χωρίς να μειώνει τις ελευθερίες των πολιτών;

Είναι αποφασισμένο το κέντρο για μια εθνική συνεργασία, ώστε να γίνει επανάκαμψη της βιομηχανίας που βρίσκεται σε κρίση με τη δημιουργία νέων τομέων απασχόλησης και να εξυγιάνει την κοινωνική ασφάλιση;

★ ★ ★

Βλέπω ότι ο ρόλος της U.C.D. συνίσταται στο να βοηθήσει την δημοκρατική εξέλιξη με δυνάμεις κοινωνικές, θεσμικές και ανθρώπινες που είχαν σχέση με το προηγούμενο καθεστώς. Να προσπαθήσει να επιτύχει τη συμμετοχή αυτών των δυνάμεων στο χτίσιμο του νέου πολιτικού συστήματος. Βλέπω την U.C.D. σαν ένα στοιχείο πολύ σημαντικό για την εθνική συμφιλίωση.

Αλλά αν είναι κάτι που πρέπει να καταγγείλω, αυτό συνίσταται στο ότι η U.C.D. δεν εκπλήρωσε μέχρι τέλους τον ρόλο-της, τη στιγμή που η μεταβατική περίοδος δεν τελείωσε αλλά τώρα αρχίζει.

Τα λέω αυτή τη στιγμή, που δεν είναι τελείως αργά, ώστε να συνεχίσει (η U.C.D. αυτό που άρχισε και να σταθεροποιήσει τη δημοκρατική αλλαγή στην Ισπανία. Θέλω να τελειώσω την ομιλία αυτή, κάνοντας έκκληση προς τις συνταγματικές δυνάμεις της χώρας χωρίς καμιά εξαίρεση, ώστε να αντιληφθούν ότι η δεκαετία του '80 είναι για την Ισπανία κάτι πολύ δύσκολο, πολύ πολύπλοκο, αλλά σε τελευταία ανάλυση είναι το μέλλον για τη δημοκρατία, τη συμβίωση και την πρόοδο της Ισπανίας, ή το σημείο για ένα εντελώς αντίθετο δρόμο.

Αυτό θα εξαρτηθεί από το τι θα κάνουμε εμείς και οι άλλοι για το μέλλον της πατρίδας-μας.

Μ. ΑΘΚΑΡΑΤΕ:

ΕΡ: Ποιά είναι η εξέλιξη της κατάστασης μετά τις 23 Φεβρουαρίου;

ΑΠ: Μετά το αποτυχόν πραξικόπημα, υπήρξε από την πλευρά του νέου πρωθυπουργού Κάλβο Σοτέλο μια πρόταση, η οποία έγινε αποδεκτή από την αντιπολίτευση.

Η ιδέα της πρότασης ήταν ότι υπάρχουν μερικά μεγάλα προβλήματα εθνικού χαρακτήρα, σε συνάρτηση με την υπεράσπιση της δημοκρατίας, που όφειλαν να επιλυθούν μετά από συζήτηση και συμφωνία όλων των πολιτικών δυνάμεων. Την αποδεχθήκαμε. Αλλά, μετά από αυτή την πρόταση του Κάλβο Σοτέλο, πρέπει να πούμε ότι η κυβέρνηση της U.C.D. (Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου) δεν προχώρησε στη πραγματοποίηση της πρότασής-της.

Κατά τη γνώμη-μου, αντιμετωπίζουμε αυτή τη στιγμή μια σοβαρή κατάσταση στην Ισπανία. Γιατί η κυβέρνηση έκανε μια στροφή προς τα δεξιά, όλο και περισσότερο εμφανή.

Πρακτικά, τα δικαστικά μέτρα ενάντια σ' αυτούς που συμμετείχαν στο αποτυχόν πραξικόπημα έχουν παραλύσει. Αντίθετα, έχει αρχίσει μια διαδικασία περιορισμού των ελευθεριών.

ΕΡ: Γιατί υπάρχει αυτή η μεγάλη επιείκεια για τους πραξικοπηματίες;

ΑΠ: Προσωπικά, πιστεύω ότι η κυβέρνηση της U.C.D. έχει υποκύψει σε πιέσεις, - χωρίς αμφιβολία στρατιωτικές και επίσης των πιο αντιδραστικών κύκλων της ισπανικής πρωτεύουσας. Πιστεύουμε ακόμα ότι υπάρχουν αμερικάνικες πιέσεις, που σπρώχνουν προς τα δεξιά.

Ετσι, η κυβερνητική «προσφορά» προς την αριστερά, για ένα συντονισμό των προσπαθειών, αποτελεί ενέργεια όχι για μια δημοκρατική συνάθροιση, αλλά επιθυμία να καλυφθεί με την αριστερά μια δεξιά πολιτική. Κι αυτό δεν είναι δυνατό.

Το απόγειο αυτής της πολιτικής είναι η επιθυμία της δεξιάς για την ένταξη-μας στο ΝΑΤΟ. Η είσοδος της Ισπανίας στο ΝΑΤΟ είναι ένα ζήτημα ιστορικής σημασίας. Πρέπει να πούμε ότι η Ισπανία, εδώ και 2 αιώνες σχεδόν, δεν συμμετείχε ποτέ σε μια συμμαχία στρατιωτική. Η Ισπανία ήταν ουδέτερη στους δυο παγκόσμιους πολέμους.

Στους Ισπανούς υπάρχει πολύ βαθειά η ιστορική μνήμη ότι η χώρα-μας μπορεί να ζήσει έξω από στρατιωτικές ενώσεις και συνασπισμούς.

ΕΡ: Εννοείτε την προσπάθεια του Κάλβο Σοτέλο για την ένταξη της Ισπανίας στο ΝΑΤΟ;

Η σημερινή κυβέρνηση έκανε στροφή προς τα δεξιά.

Υποστηρίζουμε μια κυβέρνηση

κέντρου - σοσιαλιστών

Ο Μανουέλ Αθγκράτε, σημαίνον στέλεχος του Κ.Κ. Ισπανίας και από τους θεωρητικούς του κόμματος είναι υπεύθυνος για τις εξωτερικές σχέσεις.

Στη συνέντευξη που παρεχώρησε για το «ΑΝΤΙ», αναπτύσσει τις απόψεις του κόμματός-του για την εσωτερική κατάσταση στην Ισπανία μετά το αποτυχόν πραξικόπημα της 23 Φεβρουαρίου, την πρόταση του Σοσιαλιστικού κόμματος για συμμετοχή-του στην Κυβέρνηση και της θέσεις του Κ.Κ. Ισπανίας για τη σημερινή πολιτική κατάσταση στην Ισπανία.

ΑΠ: Ακριβώς. Αυτό είναι σοβαρό. Ο Κάλβο Σοτέλο πάει στη Δυτ. Γερμανία και δηλώνει στον πρόεδρο Σμίτ, ότι η Ισπανία θα μπει στο ΝΑΤΟ, δίχως προηγούμενα να συνομιλήσει με τις άλλες πολιτικές δυνάμεις.

Η αριστερά, τόσο εμείς, όσο και το σοσιαλιστικό κόμμα (PSOE), βρίσκεται σήμερα μπροστά σε μια δεξιά στροφή στο εσωτερικό αλλά και σε ό,τι αφορά την εξωτερική πολιτική, που δεν λαμβάνει υπόψη-της την ευρωπαϊκή, μεσογειακή και διεθνή πραγματικότητα.

Η κατάσταση αυτή υποχρεώνει το Κομμουνιστικό Κόμμα να δηλώσει, με πολύ καθαρό τρόπο, ότι δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε αυτή την δημοκρατική «συνάθροιση» των πολιτικών δυνάμεων, κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις.

Κατά τη γνώμη-μας υπάρχει μια μόνο λύση. Η λύση της δημοκρατικής εξέλιξης μέσα από την επίλυση βασικών προβλημάτων.

Η κατάσταση γίνεται σταδιακά όλο και πιο σοβαρή, τα οικονομικά προβλήματα δεν έχουν επιλυθεί. Υπάρχει στη χώρα μια ορισμένη απάθεια, γιατί οι άνθρωποι λένε: Η δημοκρατία δεν με βοηθάει σε τίποτα, δεν μου λύνει τα προβλήματα.

ΕΡ: Μήπως γι' αυτή την απάθεια υπάρχει ευθύνη των προοδευτικών κομμάτων της Ισπανίας, δια μέσου της πολιτικής-τους;

ΑΠ: Ναι, υπάρχει ευθύνη ακόμα και δική-μας. Αλλά ευθύνη ακριβώς γιατί;

Γιατί κάναμε μια προσπάθεια μέχρι τα έσχατα όρια θυσιάζοντας τα κομματικά-μας συμφέροντα για να βρούμε κοινά σημεία, με τις άλλες πολιτικές δυνάμεις, για να υπερασπίσουμε τη δημοκρατία. Για να βρούμε μια συμφωνία με τη κυβέρνηση πάνω στα κεντρικά προβλήματα.

Η θέση-μας αυτή δημιουργεί στις λαϊκές μάζες την ιδέα ότι ένα αριστερό κόμμα (δηλ. το Κ.Κ.) έχει γίνει πάρα πολύ μετριοπαθές.

Πιστεύω ότι ήταν σωστή η συμπεριφορά-μας, αλλά υπάρχουν και όρια. Κι' αυτά τα όρια θα ξεπερασθούν με το ζήτημα του ΝΑΤΟ. Δεν μπορούμε να καλύψουμε μια τέτοια ενέργεια. Είναι πολύ σημαντικό ότι και το PSOE έχει μια πολύ καθαρή θέση κατά της ένταξης στο ΝΑΤΟ, όπως κι εμείς.

Μήπως όμως η Ισπανία είναι καταδικασμένη να προχωρήσει προς τα δεξιά;

Δεν το πιστεύουμε.

Αντίθετα, νομίζουμε ότι σήμερα υπάρχει μια μόνο λύση, που δεν είναι η διάλυση της βουλής κι' η προσφυγή στις κάλπες, αλλά είναι η πρόταση που έγινε από το σοσιαλιστικό

κόμμα: Δηλαδή μια κυβέρνηση συνασπισμού.
ΕΡ: Το Κ.Κ. δεν έχει φιλοδοξίες να συμμετάσχει σε μια πιθανή κυβέρνηση συνασπισμού;
ΑΠ: Όχι, εμείς δεν ζητάμε να συμμετάσχουμε. Θα υποστηρίξουμε όμως μια κυβέρνηση του κέντρου με το σοσιαλιστικό κόμμα.

Πρόκειται για μια πολιτική φόρμουλα η οποία δεν θέτει καθόλου σε αμφισβήτηση τον τύπο της κοινωνίας που υφίσταται στην Ισπανία, τον καπιταλισμό. Προέρχεται όμως από τη θεωρητική ανάλυση της Ισπανίας, λόγω της κρίσιμης κατάστασης στην οποία βρισκόμαστε, όπου η δημοκρατία στην χώρα-μας απειλείται, είναι θεμελιώδες να υπάρξει μια ισχυρή κυβέρνηση, με την πολιτική σημασία του όρου. Γι' αυτό η μελλοντική κυβέρνηση πρέπει να έχει μια κοινοβουλευτική βάση, αλλά και μια κοινωνική, λαϊκή βάση.

ΕΡ: Πριν λίγες μέρες, η εφημερίδα «*Diario 16*», έγραφε ότι και μια νέα προσπάθεια πραξικοπήματος αποφεύχθηκε στο στρατό. Ποιά είναι η σημερινή κατάσταση μέσα στο στρατεύμα; Υπάρχει κίνδυνος ενός νέου πραξικοπήματος;

ΑΠ: Το ζήτημα τίθεται ως εξής:

Ο στρατός και ο κρατικός μηχανισμός της εποχής της δικτατορίας δεν άλλαξαν.

Στην Ισπανία η αλλαγή από τη δικτατορία προς τη δημοκρατία έγινε, όπως το λέμε εμείς εδώ, χωρίς να γίνει ρήξη ανάμεσα στο παλιό και το νέο.

Δόθηκαν ελευθερίες, επιτράπηκαν τα πολιτικά κόμματα, έγιναν εκλογές, αλλά ο κρατικός μηχανισμός έμεινε ανέπαφος.

Η διαδικασία, λοιπόν, προσαρμογής αυτού του κρατικού μηχανισμού στη νέα συνταγματική πραγματικότητα, είναι πολύπλοκη και αναγκαστικά μεγάλη. Και κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου υπάρχει κίνδυνος.

Πιστεύω ότι η απόπειρα της 23 Φεβρουαρίου ήταν η πιο φανερή έκφραση αυτής της κατάστασης. Και τέτοιες προθέσεις, χωρίς αμφιβολία, υπάρχουν ακόμα σε διάφορους τομείς του κρατικού μηχανισμού. Δεν λέω βέβαια ότι υπάρχει ένας επικείμενος κίνδυνος, ένα νέο σχέδιο πραξικοπήματος. Αλλά, αν η κυβέρνηση δεν εφαρμόσει το νόμο σ' αυτούς που τον παραβίασαν, αν δεν πραγματοποιήσει μεταρρυθμίσεις στον κρατικό μηχανισμό, στο στρατεύμα, ο κίνδυνος είναι πολύ μεγάλος.

Είμαστε ακόμα σε μια μεταβατική περίοδο, όπου η δημοκρατία στην Ισπανία δεν είναι οριστικά εξασφαλισμένη.

Μέσα σ' αυτή την κρίσιμη κατάσταση — η ελληνική ιστορία είναι πολύ διαφορετική — το λέω σαν κομμουνιστής, ο ρόλος του βασιλιά Χουάν Κάρλος υπήρξε ιδιαίτερα σημαντικός και θετικός για τη δημοκρατία.

Γιατί ο βασιλιάς είχε μια ξεκάθαρη θέση στο να υπερασπίσει το σύνταγμα και να απαιτήσει σαν αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων όπως ο στρατός υπακούσει στο σύνταγμα.

ΕΡ: Αυτή είναι η μια όψη. Από την άλλη πλευρά, γιατί δεν έκανε τόσο καιρό τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις στο στρατό; Γιατί δεν βασίστηκε ο Χουάν Κάρλος στη «Στρατιωτική Δημοκρατική Ένωση»;

ΑΠ: Πιστεύω ότι το φαινόμενο της «Στρατιωτικής Δημοκρατικής Ένωσης» (U.M.O.) ήταν δυστυχώς περιορισμένο. Πρόκειται για ένα περιορισμένο αριθμό αξιωματικών του ισπανικού στρατού, που υπεράσπισαν δημοκρατικές ιδέες. Οι ιδρυτές της οργάνωσης αυτής του στρατού συνελήφθησαν την προδημοκρατική περίοδο, αμνηστεύθηκαν αργότερα, αλλά δεν τους δίνεται το δικαίωμα να επανενταχθούν στο στρατεύμα.

Φ. ΚΛΑΟΥΝΤΙΝ:

Στην αποκλειστική συνέντευξη-του προς το «ΑΝΤΙ», που ακολουθεί, αναφέρεται στις πρόσφατες εξελίξεις στο χώρο της Ευρωπαϊκής Αριστεράς, στις εξελίξεις στην Πολωνία, στη σχέση της

ΕΡ: Πιστεύετε ότι αρχίζει η διαδικασία στην Ευρώπη για τη δημιουργία μιας «νέας αριστεράς» όπως λέγεται και στο Κ.Κ. Ισπανίας;

ΑΠ: Πιστεύω ότι αυτή η «νέα αριστερά» εμφανίστηκε κατ' αρχήν με την προοπτική της εξέτασης μιας σειράς προβλημάτων με νέο τρόπο. Όχι μόνο τα παλιά, αλλά και τα νέα προβλήματα. Αρχικά ήταν μειοψηφία στη γαλλική αριστερά, το Μάη του '68 και μετά. Σιγά - σιγά αυτές οι απόψεις όμως κέρδισαν έδαφος. Ο Αύγουστος του 1968 είναι η κλασική ημερομηνία — αν και ετίθεντο από λίγο πριν — όπου εμφανίσθηκαν μια σειρά νέα κινήματα, (αντιεξουσιαστικά, οικολογικά, φεμινιστικά κ.ά.). Δεν έχει σημασία η αριθμητική δύναμη των ανθρώπων που ακολουθούν αυτές τις ιδέες, σημασία έχει το γεγονός ότι οι συγκεκριμένες ιδέες ανοίγουν ένα δρόμο για την αριστερά γενικότερα.

ΕΡ: Πώς βλέπετε τις εξελίξεις μέσα στην εργατική τάξη της Πολωνίας;

ΑΠ: Το κίνημα αυτοοργάνωσης της κοινωνίας που εκδηλώνεται σ' όλη την Πολωνία, είναι κάτι το πολύ προχωρημένο. Έχουμε ανάγκη να το κατανοήσουμε. Αυτοί που λένε, «ο Βαλέσα είναι αντιδραστικός γιατί τρέχει στην εκκλησία και ασχολείται με τον καθολικισμό», δεν καταλαβαίνουν τίποτα από τις εξελίξεις εκεί. Τα γεγονότα στην Πολωνία φέρνουν στην επιφάνεια ζητήματα που αφορούν την εργατική εξουσία.

ΕΡ: Όμως το ποιοτικό ανέβασμα της δημοκρατίας δεν προϋποθέτει την εργατική εξουσία; Είναι δυνατόν, μέσα στην αστική κοινωνία, η δημοκρατία να εξελιχθεί τόσο ώστε να φθάσει να μεταβληθεί ποιοτικά σε σοσιαλιστική;

ΑΠ: Αν μια αριστερή κυβέρνηση ανέβει στην εξουσία με τον κοινοβουλευτικό δρόμο, αν πάρει δυναμικά μέτρα και δημιουργήσει ένα ισχυρό δημόσιο τομέα που θα εξαλείψει τις βασικές δυνάμεις του κεφαλαίου, αν αναπτύ-

Στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού υπάρχει μια κυρίαρχη τάξη εκμεταλλεύτρια, αλλά όχι αστική

Ο Φερνάντο Κλαουντίν είναι ένας, από τους θεωρητικούς του Ευρωκομμουνισμού στην Ισπανία.

Υπήρξε ένας από τους ηγέτες του Κ.Κ. Ισπανίας μέχρι το 1964, εποχή που διαγράφηκε από το κόμμα για «δεξιά παρέκκλιση».

Ο Φ. Κλαουντίν έχει γράψει μια σειρά μελέτες σχετικά με το διεθνές κομμουνιστικό κίνημα, την ιστορία-του αλλά και τα σημερινά κρίσιμα θεωρητικά και πολιτικά προβλήματα. Αρκετά βιβλία-του έχουν μεταφραστεί σε πολλές ξένες γλώσσες. Αναφέρουμε ενδεικτικά από το συγγραφικό-του έργο τους εξής τίτλους: «Η κρίση του Διεθνούς Κομμουνιστικού κινήματος», «Μάρξ - Ένγκελς και η Επανάσταση του 1848», «Ευρωκομμουνισμός και σοσιαλισμός», «Κομμουνιστικές διαφωνίες», «Η κατάσταση στις ανατολικές χώρες».

Σήμερα, έχει αναλάβει τη διεύθυνση του θεωρητικού κέντρου του PSOE «Πάμπλο Ιγκλέσιας», χωρίς όμως να ανήκει οργανικά στο σοσιαλιστικό κόμμα.

δημοκρατίας με την αστική τάξη, στη φύση των καθεστώτων στις χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και στο μέλλον των Ευρωπαϊκών κομμουνιστικών και σοσιαλιστικών κομμάτων.

Ξείνα αυτοδιαχειριστικά σύστημα, αν εκδημοκρατίσει την καθημερινή ζωή, αν υποβοηθήσει νέα κοινωνικά κινήματα, τότε δεν έχουμε μια αστική δημοκρατία, αλλά ήδη μια σοσιαλιστική.

Τι είναι η σοσιαλιστική δημοκρατία; Πρόκειται για μια δημοκρατία, η οποία δεν βασίζεται πια στην ατομική ιδιοποίηση των βασικών μέσων της παραγωγής. Αλλά η εξάλειψη της ατομικής ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής — όπως απέδειξε η πείρα — μπορεί να οδηγήσει είτε σε μια σοσιαλιστική δημοκρατία είτε σε μια ολοκληρωτική δικτατορία, η οποία δεν έχει τίποτα το κοινό με τον σοσιαλισμό.

Η εξάλειψη δηλαδή της ατομικής ιδιοκτησίας πάνω στα βασικά μέσα της παραγωγής προσφέρει δυνατότητες.

Αυτό δεν το γνωρίζαμε στο μαρξισμό — ήταν μια ιστορική ανακάλυψη μέσα από την εμπειρία.

Τα μέτρα για την μείωση και, προοδευτικά, για την εξάλειψη της οικονομικής εξουσίας των κυρίαρχων τάξεων, αυτά μπορούμε να ονομάσουμε εμβάθυνση και διεύρυνση της δημοκρατίας.

Αν μιλάμε για «αστική δημοκρατία», μιλάμε με την έννοια ότι η σημερινή δημοκρατία είναι προς το συμφέρον των μεγάλων μονοπωλίων. Τότε πάντοτε θα αναπτύσσεται μέσα στα πλαίσια των συμφερόντων του μεγάλου κεφαλαίου.

Όμως δεν πιστεύω ότι είναι έτσι.

Πιστεύω ότι τη σημερινή δημοκρατία, μπορούμε να την αποκαλέσουμε αστική, αφού είναι μέσα στα καπιταλιστικά πλαίσια, είναι όμως πάντα την ίδια στιγμή και ανταγωνιστική προς το καπιταλιστικό σύστημα.

Υπάρχει πάντα μια αντίθεση που εμφανίζεται σε περιόδους κρίσης. Σε μια ομαλή περίοδο, μπορεί να φανεί ότι η δημοκρατία και τα συμφέροντα των κυρίαρχων τάξεων πάνε μαζί και ότι δεν υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ τους. Αλλά αυτό δεν είναι αλήθεια. Οι ρίζες

της δημοκρατίας βρίσκονται στην ταξική πάλη, στην πάλη των λαϊκών μαζών και του εργατικού κινήματος.

Η αστική τάξη δεν υπήρξε ποτέ δημοκρατική. Όταν η εργατική τάξη επέβαλε το δικαίωμα της καθολικής ψηφοφορίας και μια σειρά άλλους δημοκρατικούς θεσμούς, η αστική τάξη τα παρουσίασε σαν δικό-της έργο.

Και, μ' αυτό τον τρόπο, εμφανίστηκε ότι η αστική τάξη και η δημοκρατία βαδίζουν μαζί.

Αν εξετάσουμε την ιστορία όλων των χωρών, τότε θα δούμε ότι παντού οι λαϊκές τάξεις επέβαλαν τη δημοκρατία. Όταν μάλιστα επιβλήθηκε η δημοκρατία, μέσα στα καπιταλιστικά πλαίσια πάντα, προέκυψε ένας συμβιβασμός. Αυτός ο πολιτικός συμβιβασμός τι σήμαινε; Ότι ακριβώς στα νέα πλαίσια της δημοκρατίας θα μπορούσε να συνεχίσει να υπάρχει το καπιταλιστικό σύστημα.

Και ακόμα είχε και πλεονεκτήματα, η αστική τάξη δηλαδή, έδινε τη δυνατότητα διαπραγματεύσεων ώστε η ταξική πάλη να βρίσκεται διεξόδους κλπ.

Πάντα όμως υπήρχε ένας υπολανθάνων ανταγωνισμός ανάμεσα στη δημοκρατία και την αστική τάξη, που είναι εξ ορισμού αντιδημοκρατική.

ΕΡ: Κατά τη γνώμη-σας — όπως ισχυρίζονται μερικοί — υπάρχουν διαφορετικές τάξεις στις λαϊκές δημοκρατίες;

ΑΠ: Κατά τη γνώμη-μου, υπάρχει μια κυρίαρχη τάξη, εκμεταλλεύτρια, αλλά όχι αστική τάξη. Δεν είμαι σύμφωνος με τον Μπετλέμ, ότι πρόκειται για κρατικό καπιταλισμό. Υπάρχει βέβαια ταξικός ανταγωνισμός, αλλά ο μηχανισμός της οικονομίας δεν είναι όπως στον καπιταλισμό.

ΕΡ: Αν πιστεύατε ότι τα πράγματα βαδίζουν σωστά στις λαϊκές δημοκρατίες, ποιό θα ήταν το συμπέρασμά-σας για το μέλλον;

ΑΠ: Αρκεί να υποθέσουμε ότι θα ήταν ένας αληθινός σοσιαλισμός, με δημοκρατία των εργαζομένων και οικονομική αυτάρκεια και αμέσως όλα τα προβλήματα της Ευρωπαϊκής αριστεράς θα είχαν άλλη όψη.

ΕΡ: Ποιά είναι η γνώμη-σας για τον Ευρωκομμουνισμό; θεωρείτε τον εαυτό-σας ευρωκομμουνιστή;

ΑΠ: Ναι, από ορισμένες απόψεις. Γιατί είμαι σύμφωνος για τον τρόπο της κοινωνικής μεταβολής των αναπτυγμένων χωρών, για την πλειοψηφία που πρέπει ν' αποκτηθεί μέσα από τη συμμαχία της εργατικής τάξης και των μεσαίων στρωμάτων κλπ.

Η διαφωνία-μου είναι στη θέση-μου απέναντι στις ανατολικές χώρες. Χωρίς Δημοκρατία δεν υπάρχει πραγματική εξουσία των εργαζομένων.

Το πρόβλημα είναι πως αν ο ευρωκομμουνισμός αναπτυχθεί σαν γραμμή ιδεολογική, μέχρι το τέρμα, η διαφορά ανάμεσα στα ευρωκομμουνιστικά και τα σοσιαλιστικά κόμματα, που προτείνουν μια ανάλογη γραμμή,

θα μειωθεί κατά πολύ. Θα έλεγα μάλιστα ότι θα τεθεί πρόβλημα ταυτότητας για τα ευρωκομμουνιστικά κόμματα.

ΕΡ: Δηλαδή μπαίνει πρόβλημα επανένωσης των δυο αυτών κινήματων στο μέλλον;

ΑΠ: Αντικειμενικά, μπαίνει ένα τέτοιο πρόβλημα. Τα πράγματα οδηγούν προς αυτή την κατεύθυνση. Το μόνο πρόβλημα είναι, ότι θεωρώ επικίνδυνη την ύπαρξη ενός μόνον κόμματος της εργατικής τάξης.

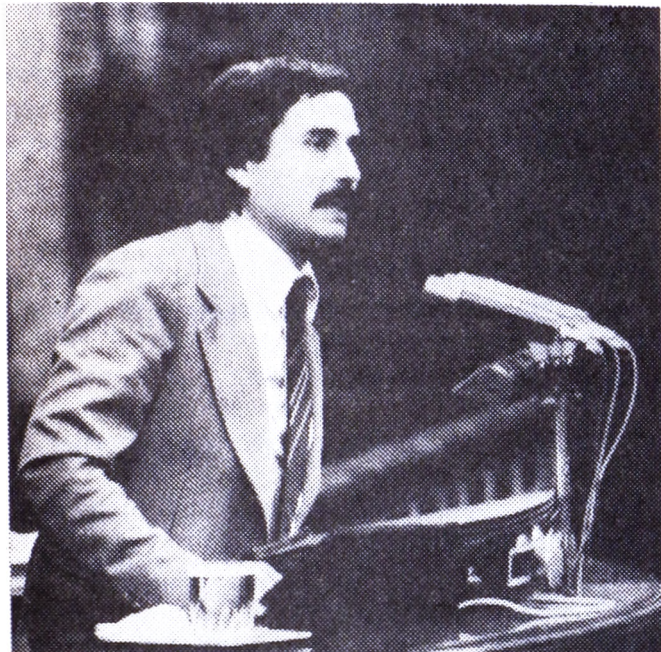
ΕΡ: Πιστεύετε λοιπόν ότι η Β' Διεθνής, τα σοσιαλιστικά κόμματα, είχαν τη σωστή γραμμή, σε σχέση με το κομμουνιστικό κίνημα;

ΑΠ: Τα κόμματα της Δεύτερης Διεθνούς είχαν ιστορικά δικίο στο ζήτημα που έθεταν πάντα, δηλ. για το προχώρημα μέσα από το δημοκρατικό δρόμο. Ότι η δημοκρατία ήταν μια εργατική κατάκτηση και έπρεπε να την αναπτύξουμε. Γι' αυτό μόνο το ζήτημα ο ευρωκομμουνισμός την δικαιώνει τώρα.

ΕΡ: Αλλά κι η Ρόζα Λούξεμπουργκ μιλούσε για τη δημοκρατία, χωρίς να ανήκει στη Β' Διεθνή.

ΑΠ: Και η Λούξεμπουργκ είχε δικίο επίσης. Αλλά δίνοντας δικίο για τη δημοκρατία, αυτό δεν εξασφαλίζει όλη την ιστορία της Σοσιαλιστικής Διεθνούς. Γιατί δεν ήταν μόνο αυτό το ζήτημα. Η Σοσιαλιστική Διεθνή στη πρακτική-της, όταν κόμματά-της ήλθαν στην εξουσία, δεν υπεράσπισε τη δημοκρατία, ούτε την ανέπτυξε, σε πολλές περιπτώσεις.

Π. ΜΠΟΦΙΛ:

Ο Πέδρο Μποφίλ είναι μέλος της εκτελεστικής επιτροπής και βουλευτής του PSOE. Καθηγητής σήμερα στο Πανεπιστήμιο της Μαδρίτης, είναι ένα από τα ηγετικά στελέχη του Σοσιαλιστικού κόμματος.

Στη συνέντευξή-του στο «ΑΝΤΙ» αναφέρεται στην εσωτερική κατάσταση της Ισπανίας μετά το αποτυχόν πραξικόπημα της 23 Φεβρουαρίου, στη στάση του σοσιαλιστικού κόμματος στο κίνημα των Βάσκων αυτονομιστών και στις σχέσεις με τον πρόεδρο της Γαλλίας Φ. Μιττεράν. Αναφέρεται ακόμα στις διαφορές με το ΠΑΣΟΚ για την ΕΟΚ, στη σχέση του ΠΑΣΟΚ με τη Σοσιαλιστική Διεθνή, και τέλος στα προβλήματα του Εργατικού κινήματος της Ισπανίας.

ΕΡ: Πώς εξελίσσεται η κατάσταση μετά το αποτυχόν πραξικόπημα της 23 Φεβρουαρίου;

ΑΠ: Η κατάσταση είναι ακόμα δύσκολη γιατί στο στρατό υπάρχει ένα σημαντικό

Να αλλάξουμε το κράτος προς την κατεύθυνση της δημοκρατίας και της περιφερειακής αυτονομίας

τμήμα-του, που θέλει να επιστρέψει σ' ένα αυταρχικό σύστημα. Πιστεύω όμως η επέμβαση του βασιλιά και η επιρροή-του πάνω σε ορισμένους αξιωματικούς μπορεί να επιτρέψει τη διατήρηση της δημοκρατίας.

Είμαστε σε μια πολύ κρίσιμη κατάσταση και όλα είναι πιθανά. Θέλουμε η κυβέρνηση να πάρει μια πιο αποφασιστική θέση απέναντι στους πραξικοπηματίες. Και κυρίως επιδιώκουμε μια επαναδόμηση του τρόπου σκέψης μέσα στο στρατό.

Γιατί οι Ισπανοί έχουν προχωρήσει στην σύγχρονη κοινωνία και θέλουν την αλλαγή, την πρόοδο, τον εκσυγχρονισμό.

ΕΡ: Πώς θα αλλάξει η νοοτροπία μέσα στο στρατό; Ποιά θα είναι τα συγκεκριμένα μέτρα που πρέπει να ληφθούν;

ΑΠ: Κατά πρώτο λόγο οι στρατιωτικοί θα πρέπει να έχουν επαφή με τους πολίτες μέσα στην κοινωνία. Στις στρατιωτικές ακαδημίες, η εκπαίδευση θα πρέπει να είναι πιο ανθρώπινη, να διδάσκονται κοινωνιολογία, πολιτικές επιστήμες κ.ά.

Πρέπει να δώσουμε στους στρατιωτικούς τη δυνατότητα ν' αγοράσουν ιδιωτικά σπίτια, που θα τους επιτρέψει να ζήσουν κοντά στον μέσο Ισπανό πολίτη.

Χρειάζεται ακόμα να έχουν σχέση με την σύγχρονη ευρωπαϊκή κοινωνία, να ταξιδεύουν και να έχουν επαφές με τους αξιωματικούς του στρατού των δημοκρατικών χωρών.

ΕΡ: Πόσοι στρατιωτικοί συμμετείχαν τελικά στο αποτυχόν πραξικόπημα;

ΑΠ: Αυτό που πρέπει να μάθουμε είναι ποιά ήταν η πολιτική υποστήριξη των πραξικοπηματιών. Ίσως ήταν πιο δυνατή από αυτή που νομίσαμε στην αρχή.

Υπήρξε η υποστήριξη ορισμένων μελών

των οικονομικών κύκλων της Ισπανίας οι οποίοι βρίσκονταν στις ΗΠΑ. Θεωρώ αυτές τις σχέσεις σημαντικές και η κυβέρνηση θα έπρεπε να πάρει αυστηρά μέτρα ενάντια σ' αυτή την πολιτική συμμετοχή στην απόπειρα της 23 Φλεβάρη.

ΕΡ: Πρόκειται για ισπανικούς οικονομικούς κύκλους που είχαν επαφές με τις ΗΠΑ;

ΑΠ: Ισπανοί, που είχαν επαφές όχι με την κυβέρνηση των ΗΠΑ, αλλά με ορισμένους οικονομικούς κύκλους των ΗΠΑ.

ΕΡ: Πιστεύετε ότι η εκλογή του Ρήγκαν στις ΗΠΑ έδωσε το πράσινο φώς στους φρανκικούς αξιωματικούς;

ΑΠ: Νομίζω ότι η εκλογή του Ρήγκαν έδωσε περισσότερη εμπιστοσύνη σ' αυτούς που θέλουν ν' αλλάξουν το δημοκρατικό-μας σύστημα. Αλλά τώρα πιστεύω ότι η κυβέρνηση Ρήγκαν έχει πλήρη συνείδηση ότι μια αρνητική εξέλιξη, ένα πραξικόπημα στην Ισπανία, μπορεί να δημιουργήσει μια τεταμένη μόνιμη κατάσταση στη Νότια Ευρώπη.

Μετά την αντίδραση του λαού και του βασιλιά απέναντι στο πραξικόπημα, νομίζω ότι η κυβέρνηση Ρήγκαν βλέπει καλύτερα την κατάσταση.

Ο Χαϊνγκ π.χ. ήλθε στη Μαδρίτη και δήλωσε υποστήριξη προς ένα δημοκρατικό τρόπο διακυβέρνησης.

ΕΡ: Εδώ στην Ισπανία μιλάνε για μια ορισμένη απάθεια του κόσμου τη στιγμή του πραξικοπήματος. Μήπως το σοσιαλιστικό και το κομμουνιστικό κόμμα έχουν κάποια ευθύνη για την μη κινητοποίηση του λαού;

ΑΠ: Δεν έχουν καμιά ευθύνη. Νομίζω ότι στη σημερινή κατάσταση το σημαντικό δεν είναι η κοινωνική κινητοποίηση, αλλά η κοινωνική οργάνωση.

Είμαστε στην περίοδο εδραίωσης των δημοκρατικών θεσμών.

Ο ισπανικός λαός έχει μια ωριμότητα πιά προχωρημένη από αυτή που πιστεύουν οι ειδήμονες των ισπανικών θεμάτων.

Αυτό το απέδειξε μετά τις 23 Φλεβάρη, όταν τα πολιτικά κόμματα είπαν στο λαό ότι τώρα πρέπει να βγεί στους δρόμους.

Χρειάζεται φυσικά να υπάρξει μια μεγαλύτερη συμμετοχή του λαού στην πολιτική, αλλά αυτό θα έλθει σιγά - σιγά κι' όταν το δημοκρατικό σύστημα θα είναι πιά δυνατό.

ΕΡ: Πριν λίγο καιρό ψηφίσατε στη Βουλή μερικά έκτακτα μέτρα. Ποιός ήταν ο λόγος αυτής της θέσης του PSOE;

ΑΠ: Στο κοινοβούλιο ψηφίσαμε για τρεις σημαντικούς νόμους. Ο πρώτος αφορούσε την υπεράσπιση της δημοκρατίας, δηλ. την αλλαγή ενός άρθρου σε σχέση με αυτούς που ασκούν τρομοκρατία ή εμπλέκονται σε πραξικοπήματα. Ο νόμος καθορίζει την «κατάσταση έκτακτης ανάγκης» και την «κατάσταση πολιορκίας» που προβλέπονται από το σύνταγμα.

Επίσης, υιοθετήσαμε μια πολιτική απόφαση για την εναρμόνιση των αυτόνομων περιφερειών.

Μετά ψηφίσαμε μερικούς νόμους ενάντια στην τρομοκρατία. Γι' αυτό στάλθηκε ο στρατός να προστατέψει τα σύνορα με τη Γαλλία, για να εμποδίσει τους τρομοκράτες να περνούν στη Γαλλία. Η ίδια η βασκική κυβέρνηση το αποδέχθηκε. Γιατί το σημαντικό σήμερα, για μας, είναι να τελειώνουμε με την τρομοκρατία στη χώρα των Βάσκων και σ' όλη την Ισπανία.

ΕΡ: Κατηγορείτε τη Γαλλία ότι ανέχεται τους Βάσκους αυτονομιστές και τους αφήνει να περνούν στο έδαφός-της;

ΑΠ: Υπήρξε, από τη μεριά της Γαλλίας, μια όχι ξεκάθαρη θέση. Οι Βάσκοι βρίσκουν καταφύγιο κι' έχουν «επιχειρησιακές» βάσεις στη νότια Γαλλία. Πιστεύω ότι ο παλιός πρόεδρος Ζισκάρ ντ' Εσταίν είχε μεγάλες αυταπάτες, γιατί η βασκική τρομοκρατία αρχίζει να εμφανίζεται και στη Γαλλία. Έγινε τελευταία μια έκρηξη στη Γαλλία, που διεκδικήθηκε από Βάσκους γαλλικής καταγωγής.

ΕΡ: Τώρα με τον Μιττεράν πιστεύετε ότι θ' αλλάξουν τα πράγματα και η στάση της Γαλλίας;

ΑΠ: Ο Μιττεράν πιστεύω ότι μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο ενάντια στην τρομοκρατία των Βάσκων. (σ.σ. Αυτό όμως δεν φαίνεται ιδιαίτερα πιθανό μετά τις δηλώσεις του υπουργού δικαιοσύνης, Ρ. Μπαντεντέρ).

ΕΡ: Έχετε μιλήσει με τους Γάλλους σοσιαλιστές για αυτό το θέμα;

ΑΠ: Ναι, έχουμε μιλήσει και μας έχουν δώσει διαβεβαιώσεις προς αυτή την κατεύθυνση.

ΕΡ: Ο νέος πρωθυπουργός Κάλβο Σοτέλο ήταν σχετικά πρόσφατα στη Δυτ. Γερμανία, όπου ο καγκελάριος Σμίτ επιδοκίμασε μια ενδεχόμενη είσοδο της Ισπανίας στο ΝΑΤΟ. Εσείς τι πιστεύετε γι' αυτό το θέμα;

ΑΠ: Ο Σοτέλο ζήτησε την υποστήριξη της Δυτ. Γερμανίας, για την ένταξη της Ισπανίας στο ΝΑΤΟ. Ο Σμίτ απάντησε ότι είναι σύμφωνος και, αν η Ισπανία θέσει την υποψηφιότητά-της, η Δυτ. Γερμανία θα την υποστηρίξει. Αλλά όχι ότι ο Σμίτ πρότεινε στο Σοτέλο ένταξη στο ΝΑΤΟ. Το αντίθετο συνέβη. Εμείς πιστεύουμε ότι η ένταξη στο ΝΑΤΟ είναι μεγάλο λάθος. Είμαστε ενάντια σ' αυτήν. Η απόφαση της

κυβέρνησης Σοτέλο να μπει στο ΝΑΤΟ πάρθηκε σε ακατάλληλη στιγμή.

Η ένταξη στο ΝΑΤΟ είναι ενάντια στα ισπανικά συμφέροντα και θα δημιουργήσει προβλήματα ανάμεσα στις δυο υπερδυνάμεις.

ΕΡ: Το ΠΑΣΟΚ πιστεύει σ' ένα συντονισμό των δυνάμεων της Μεσογείου, όχι μόνον των χωρών της Νότιας Ευρώπης. Ποιά είναι η δική-σας άποψη;

ΑΠ: Παραβρέθηκα στην πρώτη συνάντηση στη Βαρκελώνη, των μεσογειακών κομμάτων. Πρόκειται για μια σημαντική ιδέα. Μιλήσαμε με τον Παπανδρέου όταν ήλθε στη Μαδρίτη και μείναμε σύμφωνοι.

ΕΡ: Ποιά είναι τα σημεία διαφορών-σας με το ΠΑΣΟΚ;

ΑΠ: Νομίζω ότι η μεγαλύτερή-μας διαφορά είναι στο πολιτικό ζήτημα της «Κοινής Αγοράς». Θέλουμε η Ισπανία να μπει στην ΕΟΚ.

ΕΡ: Αλλά το ΠΑΣΟΚ υποστηρίζει την δική-σας ένταξη, αντίθετα με τον Μιττεράν και το σοσιαλιστικό κόμμα, που, παρ' όλο ότι είναι υπέρ της ΕΟΚ, θέτει ορισμένα προβλήματα για την ένταξή-σας.

ΑΠ: Ναι. Αυτό που θέλουμε, είναι να ενταχθεί το ΠΑΣΟΚ στη «σοσιαλιστική Διεθνή», ώστε να την ισχυροποιήσουμε και να ακολουθήσουμε μια πιά προοδευτική πολιτική. Έτσι θα γίνει πιά ισχυρή η συμμετοχή των σοσιαλιστικών κομμάτων της Νοτ. Ευρώπης.

ΕΡ: Όσον αφορά την ένταξη της Ισπανίας στην ΕΟΚ, νομίζω ότι και ο Μιττεράν και ο Ζισκάρ Ντ' Εσταίν, ο Μαρσαί και ο Σιράκ έχουν επιφυλάξεις για την είσοδό-σας.

ΑΠ: Πιστεύω τώρα πως ο Μιττεράν θα μας βοηθήσει περισσότερο από το Ζισκάρ.

ΕΡ: Λέγεται ότι το κόμμα-σας, το PSOE, χρηματοδοτείται από τη γερμανική σοσιαλδημοκρατία. Αληθεύει αυτό;

ΑΠ: Όχι. Έχουμε ένα δικό-μας σύστημα χρηματοδότησης. Γιατί ίσως να γνωρίζετε ότι το γερμανικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα βοηθάει ένα άλλο κόμμα όσο αυτό βρίσκεται στην παρανομία. Αλλά μετά, όταν περάσει η περίοδος της παρανομίας, διακόπτει αμέσως τη βοήθεια. Αυτό το γνωρίζουν τα διάφορα προοδευτικά κόμματα της Λατ. Αμερικής.

ΕΡ: Ποιά μέτρα προτείνει το PSOE για την έξοδο της Ισπανίας από την σοβαρή οικονομική κρίση;

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΖΩΟΔΟΧΨ ΠΗΓΗΣ 17, 36-39 980

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΛΟΓΗ
ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΕΣ ΤΙΜΕΣ

ΠΛΗΡΗΣ ΚΑΙ ΜΟΝΙΜΗ
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΟΛΩΝ
ΤΩΝ ΑΝΤΙΕΞΩΣΙΑΣΤΙ-
ΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
"Ελεύθερος Τύπος"

ΑΠ: Πρέπει να υποστηρίξουμε την «Γενική Ένωση των Εργαζομένων» (U.G.T. - προσκείμενη στο PSOE) για να υπογράψει μια συμφωνία με τους ιδιοκτήτες. Στη συνέχεια, θα πρέπει να καλυφθεί το δημόσιο έλλειμμα και να δημιουργηθούν καινούριες θέσεις εργασίας, ώστε να ξεπεραστεί η μεγάλη ανεργία.

ΕΡ: Είσαστε σύμφωνοι για μια κυβέρνηση «έθνικής ενότητας»;

ΑΠ: Είμαστε, για μια διευρυμένη κυβέρνηση.

ΕΡ: Με τη συμμετοχή των κομμουνιστών;

ΑΠ: Όχι, αυτό είναι αδύνατον και το καταλαβαίνει το ισπανικό Κ.Κ. Το ίδιο το Κ.Κ. λέει σ' εμάς, μπειτε στη κυβέρνηση και 'μεις θα σας υποστηρίξουμε. Χωρίς να ζητούν την συμμετοχή-τους οι ίδιοι.

ΕΡ: Είναι πιθανή, στο απώτερο μέλλον, η δημιουργία μιας «ενωμένης αριστεράς» στην Ισπανία;

ΑΠ: Όχι, είναι αδύνατον. Γιατί η ισπανική πραγματικότητα είναι διαφορετική. Δείτε εξ άλλου πού κατέληξε αυτή η ιστορία στη Γαλλία.

ΕΡ: Πώς είναι οι σχέσεις-σας με το Κ.Κ.;

ΑΠ: Κανονικές, όπως και με τα άλλα κόμματα.

ΕΡ: Τα δύο εργατικά συνδικάτα, οι «Κομιθιόνες ομπρέρας» (Κ.Κ.) και η «Γενική Ένωση των Εργαζομένων U.G.T. - (PSOE) συνεργάζονται ή βρίσκονται σε διαμάχη;

ΑΠ: Μετά τις τελευταίες εκλογές τα δύο συνδικάτα έχουν περίπου την ίδια δύναμη. Οι «Κομιθιόνες ομπρέρας» έχουν 31% περίπου και η U.G.T. 30%. Πέρυσι η U.G.T. έκανε μια συμφωνία με την εργοδοσία για την οποία διαφώνησαν οι «εργατικές επιτροπές». Τώρα όμως συμφώνησαν με την U.G.T. και αυτό θα επιτρέψει μια διευρυμένη συμφωνία με την εργοδοσία, ώστε να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας.

Ενώ οι «Κομιθιόνες ομπρέρας» είχαν υποστηρίξει ότι το πιά σημαντικό είναι η διατήρηση της αξίας των ημερομισθίων. Αλλά τώρα συμφώνησαν.

ΕΡ: Αν θέλαμε να δώσουμε πολύ περιληπτικά τη σημερινή κατάσταση στην Ισπανία, εσείς τι θα λέγατε;

ΑΠ: Η Ισπανία περνάει από ένα αυταρχικό και συγκεντρωτικό σύστημα σ' ένα σύστημα δημοκρατικό και αυτόνομο, δηλ. ομοσπονδιακό. Αυτό είναι το βασικό πρόβλημα: Να αλλάξουμε το κράτος προς αυτή την κατεύθυνση, τη δημοκρατική και της περιφερειακής αυτονομίας.

Το Παλιό Καθεστώς και η Επανάσταση στην Πολωνία

του Alexander Smolar

Στη συνέχεια δημοσιεύουμε το Β' μέρος από το άρθρο του Alexander Smolar. Στο Α' μέρος, που δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος, ο συντάκτης του άρθρου εξέτασε τις εσωτερικές συγκυρίες και τις εξωτερικές επιρροές που διαμόρφωσαν τις σημερινές συνθήκες στην Πολωνία.

Η οικονομική πολιτική και η φιλελευθεροποίηση

Από το περασμένο καλοκαίρι, πολλά άρθρα που εμφανίστηκαν στον Τύπο εξετάζουν τις αιτίες της σημερινής κρίσης. Πιο πριν το «Περιοδεύον Πανεπιστήμιο», (Σ.Σ. αυτομορφωτικός θεσμός της πολωνικής αντιπολίτευσης) δημοσίευσε για το ζήτημα αυτό ένα άρθρο του Βαλντεμάρ Κουτζόνσκι. Οι περιγραφές και οι γνώμες που εκφράζονται εκεί είναι αρκετά πειστικές.

Λέγεται ότι οι αρχές επιβάλλουν στην οικονομία ένα ρυθμό αύξησης υπερβολικά ψηλό. Καταγγέλλεται η παράλογη δομή των επενδύσεων και η αδυναμία ελέγχου από την κυβέρνηση της επενδυτικής πολιτικής σε διάφορους κλάδους. Η καταστροφή της αγροτικής παραγωγής που προκλήθηκε από την επίθεση κατά της οικογενειακής ιδιοκτησίας. Το παραδοσιακό σύστημα διαχείρισης από ανικανότητα και αδυναμία αφομοίωσης της σύγχρονης τεχνολογίας που εισάγεται από τη Δύση.

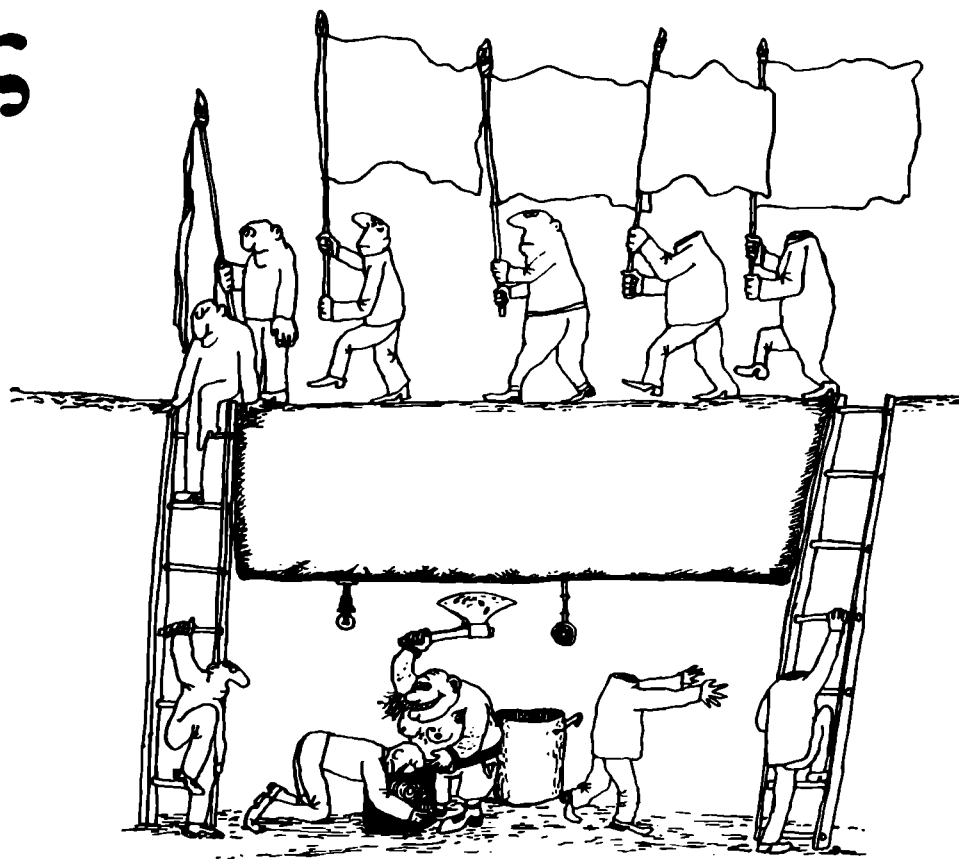
Μπορούμε χοντρικά να διακρίνουμε αυτές τις απόψεις σε δύο κατηγορίες: μερικοί βλέπουν τις αιτίες της σημερινής κρίσης ιδιαίτερα στην πρωτόγονη, για να μη πούμε αρχαϊκή οργάνωση της οικονομίας. Άλλοι επιμένουν στα λάθη της οικονομικής πολιτικής της δεκαετίας του 1970.

Οπωσδήποτε, μια ανάλυση αυτού του είδους αφήνει αναπάντητη μια σημαντική ερώτηση: γιατί για τρίτη φορά ήδη, μόνο στη Πολωνία πρέπει να αντιμετωπιστεί μια οικονομική κρίση που συνοδεύεται από ένα πολιτικό σεισμό. Βέβαια, η σημερινή κρίση είναι πιο βαθιά από τις προηγούμενες και οι πολιτικές συνέπειές της πιο εντυπωσιακές. Είναι αδύνατο να περιοριστεί κανείς σε μια κριτική του παραδοσιακού οικονομικού συστήματος. Αυτό το σύστημα είναι — με εξαίρεση την Ουγγαρία — το ίδιο σε όλες τις χώρες του στρατόπεδου. Στην Ανατολική Γερμανία π.χ. τα αποτελέσματά του είναι μάλλον καλά.

Ένας συγγραφέας ευνοούμενος του καθεστώτος έλεγε πρόσφατα: Ο Μπιέρουτ ήταν ένας άθλιος, αλλά είχε καλούς συμβούλους. Ο Γκομούλκα ένας εξαιρετικός άνθρωπος και το περιβάλλον του ηλίθιοι. Τέλος, ο Γκιέρεκ είχε το ίδιο μυαλό με τον Μπιέρουτ και οι άνθρωποι του ήταν ανάλογοι με εκείνους του Γκομούλκα. Όμως, παρά αυτές τις διαφορές ποιότητας η κάθε μια από αυτές τις ομάδες οδήγησε την Πολωνία στο χείλος της αβύσσου: Πρέπει, λοιπόν, να αναζητήσουμε άλλες αιτίες από τη μετριότητα των ιθυνόντων.

Ας αρχίσουμε από μια σύντομη παρένθεση για τη λογική της οικονομίας σοβιετικού τύπου. Παράδοξα, το σύστημα διαχείρισης και προγραμματισμού — που σύμφωνα με τα συνηθισμένα στερεότυπα παρουσιάζει ορισμένα πλεονεκτήματα για τις υπανάπτυκτες χώρες και διευκολύνει την απογείωσή τους — υποθέτει μια εκ των προτέρων αφθονία πόρων. Πρόκειται, βέβαια, για μιαν αφθονία ιδιαίτερη, που είναι ένα συστατικό της μορφής της εξουσίας.

Οι αρχές, για να πραγματοποιήσουν τα σχέδιά τους, πρέπει να α-

Σκίτσο του Βιατσесλάβ Σισσίγιεφ.

διαφορήσουν για τα υλικά και ανθρώπινα όρια. Μπορούν π.χ. να αυξήσουν από τη μια μέρα στην άλλη το ρυθμό ανάπτυξης. Να αυξήσουν απεριόριστα τις στρατιωτικές δαπάνες. Να μειώσουν την προσφορά κρέατος για να εξαγάγουν το πλεόνασμα. Να μειώσουν τις δαπάνες, που προβλέπει το σχέδιο για την υγεία και να επιχειρήσουν, εκτός προγράμματος, την οικοδόμηση της χαλυβουργίας του Κατόβιτσε.

Αυτή η «αφθονία», προνόμιο της εξουσίας, είναι βέβαια η αντίστροφη όψη της περιφρόνησης προς τις ανάγκες του πληθυσμού. Αν το καθεστώς δεν μπορούσε να υψώνει το ποσοστό επενδύσεων σε βάρος του ήδη χαμηλού βιωτικού επιπέδου του πληθυσμού, οι σοβιετικού τύπου οικονομίες θα ήταν από καιρό σε στασιμότητα. Η αφθονία πόρων, που διαθέτει η εξουσία, χρησιμεύει στον προγραμματιστή για να τη συμψηφίσει με τη λειψή αποτελεσματικότητα και μια δομική σπατάλη που χαρακτηρίζει την οικονομία.

Η αφθονία είναι επίσης απαραίτητη για τη λειτουργία του συστήματος που έχει σαν απαραίτητο στοιχείο μια υψηλή επενδυτική τάση. Όλα τα επίπεδα διαχείρισης, από την επιχείρηση ως τη κεντρική εξουσία, χαρακτηρίζονται από μια τάση μεγιστοποίησης των επενδύσεων. Μερικοί τις επιθυμούν σαν μέσα πραγματοποίησης του σχεδίου. Άλλοι ξέρουν, ότι οι επενδύσεις αυξάνουν το οικονομικό δυναμικό που ελέγχουν, πράγμα που τους επιτρέπει να κερδίσουν γόητρο και να εξασφαλίσουν περισσότερα μέσα κατασκευής κατοικιών, νοσοκομείων και σχολείων στις περιοχές που διευθύνουν. Όλα αυτά εξασφαλίζουν μια δυνατότερη θέση στην αγορά εξουσίας. Άλλοι πάλι θέλουν «να πιάσουν και να ξεπεράσουν» τα στρατηγικά σχέδια της Μόσχας ή εμπνέονται απ' αυτά.

Η φυσιολογική λειτουργία της σοβιετικού τύπου οικονομίας απαιτεί αφθονία τριών κύριων παραγόντων της παραγωγής: εργασία, κεφάλαιο και κοινωνική υπομονή. Πάντως, ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 και σε όλες τις χώρες του σοβιετικού μπλοκ, εμφανίζονται όρια όλο και πιο ξεκάθαρα στη διαθεσιμότητα αυτών των παραγόντων. Η σπανιότητα — «η ανεπάρκεια πόρων για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες» — που είναι βασικό χαρακτηριστικό της οικονομίας των σύγχρονων κοινωνιών, επιδρά επίσης και πάνω στον ανατολικοευρωπαϊό σχεδιαστή. Η εργασία και οι πρώτες ύλες γίνονται όλο και σπανιότερες. Είναι όλο και πιο δύσκολο να εξαναγκαστεί η κοινωνία να εγκαταλείψει τις ανάγκες της, να αποδεχτεί μια στάση ταπεινής υπομονής.

την Πολωνία του 1970 η εξουσία έπαψε να μπορεί να στηρίζεται στην κοινωνική υπομονή. Ο Δεκέμβρης του 1970 και το κίνημα που συνεχίστηκε για μήνες διδάξαν στις αρχές τα όρια του πεδίου ελιγμών τους. Οι ιθύνοντες έχουν συνειδητοποιήσει, ότι τα γεγονότα του Δεκέμβρη θα μπορούσαν να επαναληφθούν και ότι θα έπρεπε, όσο διαρκούσε το καθεστώς, να αποφευχθεί μια τέτοια πιθανότητα.

Πολλοί Πολωνοί και Δυτικοί οικονομολόγοι βλέπουν την οικονομι-

κή αύξηση της δεκαετίας του 1970 — αύξηση που στηριζόταν στη μαζική εισαγωγή δυτικών πιστώσεων — σαν αποτέλεσμα μιας στρατηγικής, μιας προσπάθειας εισαγωγής σε σοσιαλιστική χώρα του τρόπου ανάπτυξης της Ιαπωνίας, της Βραζιλίας ή της Νότιας Κορέας. Οπωσδήποτε, θεωρώ αυτές τις θέσεις σαν μια εκλογίκευση εκ των υστέρων, που εμφανίζει σαν μια στρατηγική επιλογή, κάτι που ήταν στην πραγματικότητα μια φυγή προς την πιο εύκολη λύση.

Οι δυτικές πιστώσεις επιτρέψαν να ξεπεραστεί προσωρινά η αντινομία που έπρεπε να αντιμετωπίσει η εξουσία, ανάμεσα στην επιθυμία των αρχών να πραγματοποιήσουν τα ιδιαίτερα σχέδιά-τους και την ανάγκη να ληφθούν υπ' όψη οι επιθυμίες της κοινωνίας. Όμως αυτό απλώς ανάβαλλε τις επιλογές για αργότερα.

Η εμπειρία της πολωνικής οικονομίας της δεκαετίας του 1970 δείχνει, νομίζω, τα όρια μιας φιλελευθεροποίησης που δεν συνοδεύεται από αλλαγές στις οικονομικές δομές. Η εξουσία, αυθαίρετα στηριγμένη στην «Αφθονία», δεν μπορεί να λειτουργήσει όταν η «σπανιότητα» συνεχώς αυξάνεται.

Η αγροτική πολιτική που εφαρμόζεται στην Πολωνία, εδώ και είκοσιπέντε χρόνια, μοιάζει να επιβεβαιώνει αυτή τη θέση. Το 1956 η προσωρινή παραίτηση από τη κολεκτιβοποίηση δεν εσήμαινε, όπως είπα ήδη, ότι οι αρχές είχαν εγκαταλείψει το σχέδιο υπαγωγής της γεωργίας σε έναν άμεσο κρατικό έλεγχο. Η ιστορία αυτών των ετών είναι βασικά μια αναζήτηση μέσων προοδευτικής υποδούλωσης των χωρικών. Η εξουσία αναγκάστηκε να εγκαταλείψει αυτές τις προσπάθειες, για να αποφύγει μια πολύ σοβαρή κρίση στη γεωργία και κατά συνέπεια τη δυσαρέσκεια του αστικού πληθυσμού. Παρ' όλα αυτά, η εξουσία δεν δέχτηκε ποτέ οριστικά την ατομική ιδιοκτησία σαν βάση της αγροτικής παραγωγής. Η υποχώρηση του Κράτους είχε πάντα ένα προσωρινό και τακτικό χαρακτήρα, περιμένοντας μια πιο πρόσφορη στιγμή για την σοσιαλιστική μεταβολή της αγροτικής παραγωγής.

Επειδή δεν μπορούσαν να εθνικοποιήσουν αμέσως την γεωργία, οι αρχές προσπαθούσαν να εθνικοποιήσουν το μέλλον της. Δηλαδή, εμπόδιζαν την ανάπτυξη της οικογενειακής εκμετάλλευσης. Κι αυτό με διάφορα μέσα: μια πολιτική τιμών που μείωνε τα αγροτικά εισοδήματα, μια πολιτική επενδύσεων που εμπόδιζε την αύξηση της αγροτικής ιδιοκτησίας και μερικές φορές την απλή αναπαραγωγή-της, καθώς και ένα περιορισμό του κληρονομικού δικαιώματος.

Είναι παράδοξη η αναγκασμένη φιλελευθεροποίηση του συστήματος σοβιετικού τύπου. Από τη μια, η εξουσία είναι ανίκανη να επιβάλλει τη τάξη που θέλει στη γεωργία. Από την άλλη, είναι ανίκανη να δεχτεί την πραγματικότητα. Κι αυτή η κατάσταση προκαλεί παραλυσία αυτού του τομέα.

Άλλο παράδοξο: κολεκτιβοποιημένη απότομα μετά την επανάσταση του 1956, όπως και σ' άλλες χώρες του μπλοκ, η ουγγρική γεωργία είναι σήμερα σε καλή κατάσταση. Αφού επέκτειναν τον έλεγχό-τους σε όλη την αγροτική οικονομία, οι ουγγρικές αρχές δεν είχαν άμεσους ή έμμεσους λόγους να της κηρύξουν τον πόλεμο. Αντίθετα, δίνοντας άφθονα μέσα παραγωγής και ορίζοντας ψηλές τιμές για τα προϊόντα, επιτρέψαν στους χωρικούς μια κάποια νέα ιδιωτικοποίηση, άτυπη και επομένως αναστρέψιμη, της εργασίας-τους.

Μπορεί κανείς να ασκήσει την εξουσία, ή με τη βία ή στηριζόμενος σε μια κοινωνική συναίνεση. Ένα καθεστώς που δεν μπορεί, ούτε να τρομοκρατήσει την κοινωνία, ούτε να αποκτήσει τη συναίνεσή-της, καταδικάζεται σε διαρκή κρίση και αποσύνθεση. Η σημαντική επέκταση της διαφθοράς στη δεκαετία του 70 υπογραμμίζει αυτή τη θέση.

Κλεπτοκρατία και φιλελευθεροποίηση

Ενα απέραντο σύστημα προνομίων υπάρχει στις κομμουνιστικές χώρες. Επιτρέπει στις ομάδες, που έχουν ανώτερη θέση στην ιεραρχία της εξουσίας και επιρροές, να διαφεύγουν από τη πίεση των εξισωτικών διεκδικήσεων. Στις βάσεις του «περιούσιου λαού» δεν υπάρχουν ουρές. Τα προϊόντα καλής ποιότητας αφθονούν. Τα προνόμια, αν και δεν συναντούν κοινωνική επιδοκιμασία (είναι συνήθως καλυμμένα), είναι απόλυτα νόμιμα. Η εξουσία σε όλα τα επίπεδα τα δημιουργεί με το σκοπό να ικανοποιήσει την ιδιαίτερη πελατεία-της.

Πέρα από αυτά τα νόμιμα προνόμια, υπήρχαν ευρύτατοι ιθύνοντες κύκλοι, που είχαν πάντα μια τάση να εκμεταλλεύονται την εξουσία για να αποκτούν υλικά αγαθά και κοινωνικά προνόμια. Για την Πολωνία της δεκαετίας του 1970, το φαινόμενο πήρε τέτοιες διαστάσεις που μπορούμε να μιλήσουμε για «κλεπτοκρατία».

Νομίζω ότι μπορούμε να εξετάσουμε την άνοδο της «κλεπτοκρατίας», σαν αποτέλεσμα της φιλελευθεροποίησης μέσα στα πλαίσια ενός συστήματος σοβιετικού τύπου. Ο φιλελευθερισμός δημιουργεί ένα κλίμα ανοχής και ασυδοσίας. Οι ασκητές της πρώτης κομμουνιστικής γενιάς ανήκουν σε ένα μακρινό παρελθόν. Η απουσία κοινωνικού ελέγχου, χαρακτηριστικό στοιχείο του σοβιετικού συστήματος, οδήγησε στη συγκρότηση οργανωμένων μαφιοζικών συμμοριών που είναι πανταχού παρούσες, που ληστεύουν την κρατική περιουσία και που εισπράττουν ένα είδος φόρου επί των καταναλωτών, των υπαλλήλων και όσων ζητούν κάτι από τις αρχές.

Το κλασικό σοβιετικό σύστημα προσπαθεί να λύσει το πρόβλημα της κλεπτοκρατίας με εκκαθαρίσεις, με ένα αστυνομικό έλεγχο των εισοδημάτων και των δαπανών και με μια τρομοκρατική πολιτική εναντίων των μελών του μηχανισμού εξουσίας. Σε μια δημοκρατική χώρα ο κοινωνικός έλεγχος, ο τύπος και οι εκλογές περιορίζουν την αύξηση αυτών των παθολογικών φαινομένων. Το σύστημα που δημιουργήθηκε στην Πολωνία στη δεκαετία του 1970 δεν διάθετε κανένα από αυτά τα μέσα ελέγχου.

Η επανάσταση και οι προοπτικές-της

Μια προωθημένη φιλελευθεροποίηση, που συνοδεύεται από ένα σταμάτημα των δημοκρατικών αλλαγών, οδηγούσε μοιραία σε εντάσεις και σε μια κρίση του συστήματος. Αυτό δεν σημαίνει ότι ο Αύγουστος του 1980 ήταν μοιραίος. Οι αρχές μπορούσαν χωρίς αμφιβολία — περιορίζομαι στους τομείς που αναλύονται εδώ — να διαλέξουν πολιτική πιο λογική σ' ό,τι αφορά την αγροτική παραγωγή και να αποφύγουν μια κρίση τροφοδοσίας. Θα μπορούσαν να υιοθετήσουν μια οικονομική πολιτική πιο δίκαιη και να εμποδίσουν να γίνει η κατάσταση τόσο δραματική. Θα μπορούσαν να έχουν μια διαφορετική στάση απέναντι στην αντιπολίτευση, που θα εμπόδιζε ίσως τη εμφάνιση πεπειραμένων στελεχών ανάμεσα στους εργάτες, τους αγρότες και τους διανοούμενους. Τέλος οι αρχές θα μπορούσαν να περιορίσουν την κλεπτοκρατία. Η επανάσταση δεν ήταν αναπόφευκτη, αλλά έγινε δυνατή λόγω της βασικής αντίθεσης ανάμεσα στη λογική της αυθαίρετης εξουσίας, βάσης του κομμουνιστικού καθεστώτος, και τα όρια που του είχε επιβάλλει η κοινωνία.

Μπορούμε να θεωρήσουμε, σαν προέκταση της φιλελευθεροποίησης, τα γεγονότα που άρχισαν το τελευταίο καλοκαίρι, τις παραχωρήσεις που αναγκάστηκε να κάνει το κόμμα, τις συμφωνίες που υπογράφηκαν και τους νόμους που ετοιμάζονται. Τα ελεύθερα συνδικάτα και το δικαίωμα απεργίας, η υπόσχεση περιορισμού των αρμοδιοτήτων της λογοκρισίας σημαίνουν ένα νέο ριζικό περιορισμό του μονοπώλιου εξουσίας. Είναι οπωσδήποτε εμφανές, ότι οι αλλαγές που συνέβηκαν πρόσφατα στη Πολωνία δεν είναι μόνο μια προέκταση της φιλελευθεροποίησης, όσο κι αν κάτι τέτοιο λένε οι ηγέτες της Αλληλεγγύης και άλλων κινημάτων, όταν δηλώνουν ότι δεν σκοπεύουν να αναμειχθούν στην πολιτική.

Κατ' αρχήν σε ένα κομμουνιστικό σύστημα, κάθε σχηματισμός ανεξάρτητων δημόσιων θεσμών δεν είναι δυνατόν παρά να έχει πολιτικό χαρακτήρα. Το πολύ-πολύ μπορούμε να τον ορίσουμε σαν μια αντιπολιτική κίνηση που περιορίζει τον πολιτικό τομέα που έχει καταληφθεί από το κόμμα. Οι δηλώσεις των συνδικαλιστικών στελεχών θα ήταν τότε μια επίσημη υπόσχεση σεβασμού του στεγανού τομέα υπό τον όρο να περιοριστεί.

Αλλά ακόμα και μ' αυτή την έννοια δεν μπορούμε να μιλήσουμε για απολιτικές, καθαρά συνδικαλιστικές διεκδικήσεις. Όταν οι συμφωνίες της Γδύνιας αναγνωρίζουν στους εργάτες το δικαίωμα να επηρεάζουν αποφάσεις, που αγγίζουν όλη την εθνική οικονομία, όλη τη κοινωνία, είμαστε ήδη πέρα από τη λογική της φιλελευθεροποίησης. Ο Λένιν έγραψε ότι η οικονομία αποτελούσε το δεύτερο πρόγραμμα του κόμματος. Κι έτσι τα πολωνικά συνδικάτα είναι σε θέση — προς το παρόν στα χαρτιά μονάχα — να μετέχουν στη λήψη αποφάσεων, που σύμφωνα με το Λένιν θα έπρεπε να παίρνονται στο εσωτερικό του κόμματος. Ούτε μπορούμε να θεωρήσουμε σαν στοιχείο φιλελευθεροποίησης τις περιπτώσεις — που πολλαπλασιάζονται — αποβολής των πιο εκτεθειμένων ατόμων από τους κομματικούς μηχανισμούς κάτω από την πίεση της βάσης. Η κοινωνία δεν έχει τη δυνατότητα να διαλέξει τους αντιπροσώπους-της, αλλά προσπαθεί αυθόρμητα να νομιμοποιήσει μια πρακτική χάρη στην οποία θα μπορεί τουλάχιστον να ελέγχει τα αφεντικά που της έχουν επιβάλλει.

Εξ άλλου, αν η εξουσία σεβαστεί τα όρια που επιβάλλονται στην

πολιτική-της, μοιραία θα υποστεί βαθιές μεταβολές. Με άλλα λόγια, η πρόοδος της φιλελευθεροποίησης απαιτεί αλλαγές πολύ προωθημένες των μηχανισμών της εξουσίας, απαιτεί τον εκδημοκρατισμό-της.

Η δημιουργία ανεξάρτητων συνδικάτων δημιούργησε για παράδειγμα μια κατάσταση, όπου το παραδοσιακό σύστημα προγραμματισμού και διαχείρισης δεν μπορεί πια να λειτουργήσει. Η διαιώνιση της σημερινής συνεννόησης γύρω από την οικονομική εξουσία, θα είχε σαν συνέπεια να εκδηλωθεί όλη η κοινωνική ενέργεια με τη μορφή διεκδικήσεων εναντίον της εξουσίας, όπου τελικά ολόκληρο το σύστημα θα είχε παραλύσει.

Η σύγκρουση, μια «γενικευμένη πάλη των τάξεων», δεν θα μπορούσε να αποσοβηθεί από μια σημαντική μεσαία τάξη, δεδομένου ότι ο εκσοβιετισμός οδηγεί στη γενικευμένη προλεταριοποίηση της κοινωνίας. Όλοι σχεδόν είναι μισθωτοί και αντιμετωπίζουν το κράτος - εργοδότη. Οι χωρικοί που σήμερα οργανώνουν την «Αγροτική Αλληλεγγύη», αποδεικνύουν ότι το σύστημα προλεταριοποίησε ακόμα και το πνεύμα των μικρών ιδιοκτητών.

Για να περιοριστεί το κύμα των διεκδικήσεων ήταν απαραίτητο να δημιουργηθούν οι όροι, ώστε η κοινωνία να είναι υπεύθυνη της οικονομίας. Επειδή οι πολωνικές συγκρούσεις είναι οξείες, δεν είναι δυνατό να ακολουθηθεί το γιουγκοσλαβικό παράδειγμα της ελεγχόμενης αυτοδιαχείρισης. Για να επιζήσει η πολωνική οικονομία, μέσα στις νέες συνθήκες που δημιούργησαν οι συμφωνίες του Αύγουστου, είναι απαραίτητο να συνοδεύεται η αυτοδιαχείριση των οικονομικών μονάδων μ' ένα πραγματικό κοινωνικό έλεγχο πάνω στις κεντρικές αποφάσεις. Η έκταση του κεντρικού προγραμματισμού αποτελεί πριν απ' όλα ένα πολιτικό πρόβλημα, αλλά παρ' όλα αυτά οι οικονομικές-του συνέπειες είναι σοβαρές.

Πράγματι, για να λειτουργεί η οικονομία μ' ένα παραδεκτό επίπεδο συγκρούσεων, πρέπει να δοθεί ένας ενεργός ρόλος στην κοινωνία μέσα από την αγορά ή μέσα από δημοκρατικούς θεσμούς. Ας προχωρήσουμε ως τον παραλογισμό: η διατήρηση του μονοπώλιου των οικονομικών αποφάσεων στους κεντρικούς θεσμούς απαιτεί, για να αποφευχθεί η συσσώρευση συγκρούσεων, την εγκατάλειψη του κεντρικού προγραμματισμού και την επανεγκαθίδρυση, αν

όχι τη δημιουργία μιας ελεύθερης αγοράς. Το κράτος μπορεί να διατηρήσει το μονοπώλιο-του, υπό τον όρο να καταργήσει το αντικείμενο του μονοπώλιου.

Η αυτονόμηση των επιχειρήσεων και η λήψη αποφάσεων με διαπραγματεύσεις ανάμεσα στους αντιπρόσωπους των κοινωνικών συμφερόντων και την εξουσία μπορούν να προκαλέσουν μια κατάσταση, όπου η οριζόντια ενσωμάτωση των υπαλλήλων που έχουν συγκεντρωθεί στα συνδικάτα, θα αποδυναμωθεί σε σύγκριση με την ενσωμάτωσή-τους στα πλαίσια των επιχειρήσεων. Η προσπάθεια αύξησης της παραγωγής και ανόδου του βιοτικού επιπέδου θα γινόταν μέσα σε καινούργιες συνθήκες, πάνω σε μια πιο αυθεντική και πιο διαρκή κοινωνική βάση. Κι αυτό θα μείωνε τις διεκδικητικές πιέσεις για αυξήσεις μισθών και αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος.

Οι εντάσεις που δημιούργησε η συγκρότηση της Αλληλεγγύης και άλλων ανεξάρτητων οργανώσεων καθώς και ο περιορισμός της λογοκρισίας, θα είχαν επιπτώσεις πάνω στη πολιτική ζωή με στενή έννοια. Διάφορες πλασματικές οργανώσεις, όπως το Δημοκρατικό Κόμμα, το Κόμμα των Χωρικών, η ΡΑΧ(σ.σ. των συνεργάσιμων Καθολικών), θα έπρεπε να έχουν ένα πιο ουσιαστικό ρόλο στην πολιτική σκηνή.

Αλλά οι απαραίτητες αλλαγές — αν το νέο καθεστώς μπορέσει να επιζήσει — θα έπρεπε να συμβούν μέσα στο ίδιο το κόμμα. Υπάρχει η ανάγκη, η αναγκαιότητα μάλιστα, μιάς προσαρμογής του κόμματος στους νέους κανόνες παιχνιδιού ενός συστήματος σε πλήρη εξέλιξη.

Στα πλαίσια μιας οικονομίας και μιας κοινωνίας ριζικά αποκεντρωμένων, η λειτουργία του κόμματος σύμφωνα με το παλιό-του πρότυπο είναι αδύνατη και θα οδηγούσε σε μια διαρκή εκδήλωση της «ταξικής φύσης» του συστήματος. Τα μέλη του κόμματος θα ήταν υποχρεωμένα να διαλέγουν ανάμεσα στη συμμετοχή-τους στο ΚΚ και στη συμμετοχή-τους στην Αλληλεγγύη. Είναι εύκολο να προβλέψουμε ότι η τάση εγκατάλειψης του κόμματος που εκδηλώθηκε ήδη στον εργατικό χώρο θα επιταχυνθεί. Το κόμμα θα μπορούσε τότε να περιοριστεί στον ουσιαστικό-του ρόλο και αυτό θα αντιπροσώπευε τον κίνδυνο να το δούμε να μεταβάλλεται πραγματικά σε μια ένωση αρχόντων της Πολωνίας.

Δύο τύποι αλλαγών θα επιτρέπουν να αποφευχθεί αυτή η ανυπόφορη κατάσταση. Ο πρώτος τύπος είναι η τάση εγκατάλειψης του λενινι-

εκδόσεις **Θυμάρι** ανθρωπινες σχέσεις-αγωγή-συμπεριφορά
Ζάλογγου 14 - Αθήνα - τηλ. 36.36.574

Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ
Pierre Vachet
Καθηγητής της Γενικής Ιατρικής του Παρισιού

**Ψυχοσωματικός
συμβουλος**
υγιεινής

- ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΑΙΤΑ & ΔΙΑΤΡΟΦΗ
- ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΤΡΟΦΩΝ & ΘΕΡΕΠΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΟΥΣ
- ΜΟΝΤΕΡΝΕΣ ΑΡΡΩΣΤΙΕΣ & ΘΕΡΑΠΕΙΑ
- ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ — ΒΕΛΟΝΙΣΜΟΣ — ΧΡΟΝΟΒΙΟΛΟΓΙΑ
- ΔΙΑΚΟΠΕΣ & ΥΓΕΙΑ
- ΤΑ ΥΠΕΡΟΧΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΙΣΘΗΣΕΩΝ
- ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ & ΚΡΗΝΟΘΕΡΑΠΕΙΑ
- ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΑ ΠΗΡΑΤΕΙΑ
- ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ & ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

εκδόσεις **Θυμάρι** ανθρωπινες σχέσεις-αγωγή-συμπεριφορά

Μπαμπη Δερμιτζακ
Παραψυχολογία
μυθος
η πραγματικότητα;
Εισαγωγή στην ερμηνεία των παραψυχικών φαινομένων

- Τηλεπάθεια
- Διαίσθηση
- Μετεμψύχωση
- Υποβολή
- Ψυχοκίνηση
- Αστρικές επιδράσεις
- Μαγεία
- Όνειρα
- Θαύματα

Τηλεπάθεια • Διαίσθηση • Μετεμψύχωση • Υποβολή

εκδόσεις **Θυμάρι** ανθρωπινες σχέσεις-αγωγή-συμπεριφορά

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

Τα βιβλία των εκδόσεων-μας πωλούνται στα βιβλιοπωλεία όλης της Ελλάδας.

σμού, ο βαθύς εκδημοκρατισμός του κόμματος. Το Κ.Κ. θα γινόταν τότε ένας ανοιχτός στίβος, το πλαίσιο ενός πολιτικού πλουραλισμού που θα περιοριζόταν μονάχα από μερικούς κανόνες λειτουργίας, όπως εκείνοι που αποδέχτηκε ήδη η Αλληλεγγύη: μονοπώλιο των πολιτικών πρωτοβουλιών, αμετάβλητο του καθεστώτος και των δεσμών με την ΕΣΣΔ. Οι τάσεις ενός κόμματος τόσο ριζικά αλλαγμένου θα αντιπροσώπευαν τα πολιτικά συμφέροντα διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, όπως τα συνδικάτα αντιπροσωπεύουν διάφορα συμφέροντα κοινωνικά και οικονομικά.

Ο δεύτερος τύπος αλλαγών θα επέτρεπε στο κόμμα, φαινομενικά τουλάχιστον, να διατηρήσει το λενινιστικό συγκεντρωτικό-του χαρακτήρα. Ταυτόχρονα, για να αποφευχθεί η συσσώρευση συγκρούσεων που θα προκαλούσε η παρουσία-του στα πλαίσια του νέου θεσμικού πλαισίου που έχουν δημιουργήσει οι συμφωνίες της Γδύνιας, θα παρακολουθούσαμε ένα είδος αυτοουδετεροποίησης. Τα μέλη του κόμματος δεν θα αντιμετώπιζαν τίποτε που να τους έθετε ένα τραγικό δίλημμα νομιμοφροσύνης.

Το κόμμα θα γινόταν ένα είδος «λέσχης των οπαδών της πιο προοδευτικής ιδέας». Ένα κόμμα που θα είχε απελευθερωθεί από την άμεση ευθύνη της οικονομίας, που δεν θα ήταν παρά συμβολικά παρόν στην καθημερινή ζωή, θα είχε την τάση να μεταβληθεί σε ένα «συλλογικό συνταγματικό μονάρχη».

Έτσι το δίλημμα που αντιμετώπιζε το κόμμα μπορεί να αναχθεί σχηματικά στην ακόλουθη επιλογή: ή να ακολουθήσει τη διαδικασία του εκδημοκρατισμού, δηλαδή να πάψει να υπάρχει σαν λενινιστικό κόμμα ή να διατηρήσει τους λενινιστικούς κανόνες λειτουργίας και να μην έχει πια πραγματική ύπαρξη.

Βέβαια, καμιά από τις υποθέσεις που αναφέρονται εδώ δεν θα επιβεβαιωθεί υποχρεωτικά από την ιστορική ανάπτυξη. Η τελευταία, σπάνια συμμορφώνεται με ένα «ιδανικό τύπο», εκ των προτέρων κατασκευασμένο. Και οι δύο τάσεις μοιάζουν να εκδηλώνονται παράλληλα. Τα απλά μέλη του Κ.Κ. επιθυμούν εμφανώς την απομυθοποίηση και τον πλουραλισμό. Ο μηχανισμός δείχνει μια τάση να περιορίσει τις ευθύνες του κόμματος για την καθημερινή διαχείριση, διατηρώντας όμως το λενινιστικό-του χαρακτήρα.

Τέλος η προσγγείωση

Με λίγα λόγια η έλλειψη ισορροπίας στη διαδικασία αποσοβιοποίησης της Πολωνίας είναι αυτή που προκάλεσε τη σημερινή βαθιά οικονομική, κοινωνική και πολιτική κρίση. Το καλοκαίρι του 1980 έδειξε δυνατότητες ουσιαστικών αλλαγών του συστήματος και ταυτόχρονα οδήγησε τη χώρα σε μία ζώνη μεγάλου κινδύνου. Σήμερα βρισκόμαστε μπροστά σε μία θεμελιακή αντιθεση ανά-

μεσα στις επιθυμίες της πολωνικής κοινωνίας και στα αυτοκρατορικά συμφέροντα της ΕΣΣΔ.

Κανείς δεν γνωρίζει ποιά θα είναι η εκλογή των Σοβιετικών απέναντι στη προοδευτική εξέλιξη που σημειώνεται στην Πολωνία. Κανείς δεν ξέρει αν είναι δυνατό να δημιουργηθεί ένα σύστημα υβρίδιο που θα διατηρούσε ό,τι είναι απαραίτητο στην ΕΣΣΔ και ταυτόχρονα θα επέτρεπε να ικανοποιηθούν οι επιθυμίες και το αίσθημα δικαιοσύνης των Πολωνών. Κάθε μέρα αντιμετωπίζουμε και πιο απλά ερωτήματα, γιατί αφορούν ένα πιο άμεσο αύριο. Μήπως συμβεί καμιά πρόκληση που θα πυροδοτήσει την πυρίτιδα; Είναι δυνατή μία ριζοσπαστική πορεία με στάδια που θα καθορίζονται από συγκρούσεις; Μήπως τα γεγονότα οδηγούν σε μία τραγική λύση που κανείς δεν εύχεται;

Η πιο αισιόδοξη υπόθεση θα ήταν, ίσως, να μείνει η Πολωνία πολύ καιρό ακόμα σε μια κατάσταση περιορισμένης οικονομικής και κοινωνικής αναρχίας. Είναι δύσκολο να αποκλείσουμε — και πολλά γεγονότα μοιάζουν να το επιβεβαιώνουν — ότι η Μόσχα προτιμάει τη σημερινή κατάσταση αποσύνθεσης από μία σταθεροποίηση σε συνθήκες που θα ήταν απαράδεκτες. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι το Κρεμλίνο δεν θα επιδοκιμάσει ποτέ τις αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στην Πολωνία, γιατί είναι ιδιαίτερα επικίνδυνες για το μέλλον της αυτοκρατορίας, για τη φυσική και πνευματική-της διάσταση. Οπωσδήποτε, το υπερβολικό κόστος μιας στρατιωτικής επέμβασης εμποδίζει τους Σοβιετικούς να λύσουν το πολωνικό πρόβλημα με τον τρόπο που θα ήταν πιο φυσικός γι' αυτούς και πιο απλός.

Η Πολωνία θα πρέπει να προετοιμαστεί να ζήσει μια μακριά περίοδο κρίσης, αρνητικής ισορροπίας που θα είναι δυνατή από το γεγονός ότι τα αντίπαλα μέρη θεωρούν ότι κάθε πρωτοβουλία έχει ένα κόστος αόρητο. Η απειλή της σοβιετικής εισβολής απαγορεύει στην πολωνική κοινωνία κάθε αποτίναξη της σημερινής παρασιτικής εξουσίας. Η Μόσχα δεν μπορεί να καταστρέψει αυτό που συμβαίνει, χωρίς να κηρύξει ένα μεγάλο πόλεμο στο πολωνικό έθνος.

Η Μόσχα έχει υιοθετήσει τη στρατηγική «ούτε πόλεμος, ούτε ειρήνη», που συνοδεύεται από επανειλημμένες και βίαιες πιέσεις. Στόχος της είναι να αδυνατίσει, με την διηνεκή κρίση και με μια διαρκή πίεση, την πολωνική κοινωνία και να δυναμώσει η θέση των οπαδών της τάξης με οποιοδήποτε κόστος. Όμως, αυτή η κατάσταση αρνητικής ισορροπίας είναι δυνατό να αποβεί ευνοϊκή και για τους Πολωνούς, παρά τις θυσίες που κάνουν και θα κάνουν ακόμα για πολύ καιρό. Λίγο, λίγο το πολιτικό, κοινωνικό πνευματικό τοπίο της χώρας μεταβάλλεται όλο και πιο βαθιά, χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα γυρίσματος προς τα πίσω.

σ.σ. Ταργκόβιτσα ήταν μια συνωμοσία Πολωνών ευγενών, εμπνευσμένη από την Αικατερίνη τη 2η, που κάλεσε το ρώσικο στρατό και προκάλεσε έτσι τη δεύτερη διχοτόμηση της Πολωνίας.

κυκλοφόρησε

Η ΤΡΕΛΛΑ Νο 3

Περιεχόμενα

1. ... μία γλώσσα για την τρέλλα
2. D. Cooper: Τι είναι η σχιζοφρένεια
3. Στατιστική έρευνα ελληνικών ψυχιατρείων
4. ΔΑΦΝΙ: Η ευαγγελική μητρόπολη του Παριία
5. ΛΕΡΟΣ: Νεκροζώντανος στο νησί του διαβόλου
6. Η ανακάλυψη του ηλεκτροσόκ και της λοβοτομής
7. Ψυχοφάρμακα: μύθος και πραγματικότητα
8. Η ιδεολογία της ετικέτας
9. Αφιέρωμα: ΙΤΑΛΙΚΗ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ 1960-1980
ΑΝΤΙΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
Μέρος Α': Οι έμπειρες
GORIZIA, AREZZO, PARMA, PERUGIA,
FIRENZE, TERNI, FERRARA, REGIO EMILIA, κ.τ.λ.
10. F. Basaglia: Θεραπευτική τάση και ταξική πάλη
11. Ψυχαναλισμός και ... ή άλλη ένδοσκόπηση
12. Σινεμά
13. Ψυχοθεραπευτικά και άλλα τινά
14. Για τη θεραπευτική κοινότητα
15. Η πολιτική γλώσσα της Κοινωνικής Ψυχιατρικής
16. Βύρωνα Καισαριανή / ΚΚΨΥ

Διατίθεται στα κεντρικά βιβλιοπωλεία και περίπτερα

ΚΑΘΕ ΠΡΟΙ

αφραζε

διαβαζε

διαδιδε

την ΑΥΓΗ

τη δική 68

φωνή

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΜΙΧ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ

Φαναριώτες

Ανθη Ευλαβείας

Επτανήσιοι ποιητές

από τη σειρά

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ

Γραβιάς 10 - 12 τηλ. 36.05.520

Ανελευθεροτυπίας... λίπασμα

η τόση... σιωπή

Είναι απορίας άξιο τό πώς οι εντεταγμένοι για την πληροφόρηση του λαού έχουν, και προσφέρουν, τη μικρότερη πληροφόρηση για τα μέσα ενημέρωσης. Χώρος άβατος για τους λειτουργούς του Τύπου, «ταμπού», όπου τα «άνθη του κακού» βρίσκουν το πρόσφορο έδαφος της σιωπής για ν' ανθίσουν, σκεπάζοντας το χώρο από τ' αδιάκριτα βλέματα, ένα χώρο που όλοι θέλουν να «τάχουν καλά» μαζί-του και περισσότερο, αυτοί που τον διακινούν.

Ο νόμος που πρόσφατα ψηφίστηκε για την εφαρμογή των νέων μεθόδων εκτύπωσης των εφημερίδων (φωτοσύνθεση), με τη συναίνεση συμπολίτευσης και αντιπολίτευσης, μεταφέρει το κόστος, που πρέπει να καταβληθεί, από τις τσέπες των εκδοτών στα ισχνά θυλάκια του κοσμάκη, που θα πληρώσει τα δισεκατομμύρια της αποζημίωσης στους λινοτύπες, οι οποίοι θα αποχωρήσουν με ψηλά το κεφάλι και γεμάτες τις τσέπες.

Από την άλλη, η διακοπή διανομής της «Αυριανής» από τους εφημεριδοπώλες, με το πρόσχημα των περιορισμένων οικονομικών απολαβών, δε μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι προάγει την υπόθεση της ελευθεροτυπίας στη χώρα-μας. Γιατί η «Αυριανή», γνωστή και μη εξαιρετέα, για το δόλιο παιχνίδι, το ύφος, την ποιότητα και τους σκοπούς-της, δε μπορεί να αφήνεται, όπως και κάθε εφημερίδα, στο έλεος ενός σωματείου, ίσως όχι, πάντοτε, ανεπηρέαστου στις αποφάσεις-του. Αν η συγκεκριμένη εφημερίδα με την χαμηλή τιμή-της χαλάει το «μαγείρεμα» κάποιων, που έχουν τεράστια οικονομικά οφέλη, δεν μπορεί ένα σωματείο ν' αναλαμβάνει να βγάλει το φίδι από την τρύπα, όπως και δεν μπορεί το έντυπο για το οποίο μιλάμε, να καλεί τους συντάκτες-του να παίξουν τον ρόλο των... εφημεριδοπωλών, για να τους απολύσει όταν αρνούνται!

Βέβαια, όλες αυτές οι καταστάσεις θα μπορούσαν να αποφεύγονταν αν η Ένωση Συντακτών έπαιζε τον ρόλο που από τα πράγματα καλούνταν να παίξει. Αν εφάρμοζε εξ αρχής αποφασιστικά τα νενομισμένα στην περίπτωση της «Αυριανής», αν κάλυπτε τους συντάκτες-της, όχι με ανακοινώσεις, αλλά με καίριες ενέργειες.

Αντί αυτών η ΕΣΗΕΑ και για την ακρίβεια η φιλοκυβερνητική πλειοψηφία-της, έδειξε όλη την «ευαισθησία»-της διαγράφοντας συντάκτες του «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ», σαν απεργοσπάστες της απεργιακής κινητοποίησης που κυρήχθηκε στην εφημερίδα της τον περασμένο Γενάρη, όχι μόνο χωρίς να παίρνει υπ' όψη της τις ιδιομορφίες των κομματικών εντύπων (μιας πραγματικότητας πια στο χώρο) αλλά και κλείνοντας τα

μάτια στις ίδιες τις αποφάσεις αμνήστευσης αυτών που υπέπεσαν και σε συνδικαλιστικά ατοπήματα, αλλά και σε εγκλήματα καθοσίωσης, με συγκεκριμένες πράξεις στην διάρκεια της δικτατορίας.

Ταυτόχρονα εφάρμοσε μετά τον «προθάλαμο» των 3 ή 5 χρόνων και ...εισαγωγικές εξετάσεις για την εγγραφή των εργαζόμενων δημοσιογράφων στο σωματείο, μετατρέποντας ένα Συνταγματικά κατοχυρωμένο συνδικαλιστικό δικαίωμα σε προνομιακή μεταχείριση. Γιατί περ' απ' όλα τ' άλλα είναι αντισυνταγματική μια τέτοια διαδικασία και πρωτοφανής στα παγκόσμια δεδομένα.

Για να εξασφαλίσεις τα δικαιώματα της συνδικαλιστικής κάλυψης και ασφάλισης, να πρέπει να δίνεις... εισαγωγικές εξετάσεις, που αποτελούν στην ουσία, εξετάσεις νομιμοφροσύνης. Σε κάθε χώρα η επέμβαση του κράτους θα ήταν αυτεπάγγελτη. Παντού εκτός από την Ελλάδα.

Η όλη εικόνα, παράλληλα με τους αποκλεισμούς, τις αδικίες και τις κοροϊδίες, γίνεται ζοφερή, αν μάλιστα πάρουμε υπ' όψη μας την κατάσταση του Τύπου, τα επίπεδα κυκλοφορίας-του και τον έμμεσο έλεγχο, με την μορφή δανείων, που ασκεί η Κυβέρνηση επάνω-του.

Τα «άνθη του κακού» μεγαλώνοντας ολοένα και περισσότερο, κάνουν τα περάσματα αδιάβαστα και δεν αφήνουν καθόλου φως να μπει στις σκοτεινές τρύπες, όπου μαγειρεύονται τα μεγάλα παιχνίδια των συμφερόντων, της συναίνεσης και των συμβιβασμών.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Τέχνη και Πολιτισμός, Πραξιτέλους 26, Αθήνα

Περιοδική έκδοση της Πανελλήνιας Πολιτιστικής Κίνησης. Διαβάσαμε στο τχ. 3-μία ενδιαφέρουσα σύντομη παρουσίαση της Σύγχρονης Προοδευτικής Τουρκικής Ποίησης.

Νεώτερα Γράμματα, Στέγη Γραμμάτων και Καλών Τεχνών, Μητροπόλεως 38, Αθήνα

Τρίμηνη Επιθεώρηση Λόγου και Τέχνης, όργανο της Ένωσης Νέων Ελλήνων Λογοτεχνών.

Απο τα περιεχόμενα τχ. 30: Άρη Αλεξάνδρου - Ποιήματα.

Πάροδος, Θεσσαλονίκη, τχ. 1

Περιοδικό φοιτητών της Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης. Διαβάζουμε: «Όπου κυριαρχεί ο λόγος των χαρτοπανών / κι ο λόγος της αφίσας / όπου κυριαρχεί το σύνθημα / όπου μόνο η φωνή της ντουντούκας ακούγεται / όπου κυριαρχεί ο μονόλογος κι / ο διάλογος διώκεται / όπου υπάρχει μόνο το «ξεσκέπασμα» / και η καταγγελία / όπου η αντίθεση α-

ποκλείει τη θέση / όπου υπάρχουν μόνο οπαδοί και εκλογικό σώμα / εκεί το περιοδικό ασφυκτιά...»

Σήμα, Λυκαβηττού 16, Αθήνα

Το δίμηνο Περιοδικό Τέχνης κυκλοφόρησε σε μικρό σχήμα! Μιά νέα δοκιμή σε μία εξάχρονη προσπάθεια στο χώρο της πολιτιστικής παιδείας-μας. Στο τχ. 1, ανάμεσα στην άλλη ενδιαφέρουσα ύλη, διαβάσαμε ποίηση του Ν.Καρούζου.

Signum, Ε.Μ.Π., Πατησίων 42, Αθήνα

Τριμηνιαίο δελτίο Φιλοσοφίας, Λογικής, Κοινωνιολογίας και Επιστημολογίας για τους σπουδαστές. Έκδοση της έδρας Φιλοσοφίας του Ε.Μ.Π. Το τχ. 12, 13 αφιερωμένο στη διαλεκτική.

Βαβέλ, Καλλιρόης 61, Αθήνα

Μηνιαίο περιοδικό κόμικς. Σάτιρα, χιούμορ, περιπέτεια, φαντασία από τους πιο μεγάλους δημιουργούς του είδους. Στο τχ. 6, υπάρχει πολυσέλιδο αφιέρωμα στην επιστημονική φαντασία.

Η «Σκάλα» στην Επίδαυρο

του Γ. Λεωτσάκου

Αν εξαιρέσουμε τα αμφίβολη κάποτε επιλογής ή *Bon pour L' Orient* ακροάματα που παρουσιάζει το χειμώνα στην αίθυσά-του της οδού Πατησίων το Ιταλικό Ινστιτούτο καθώς και κάποιους παλιομοδίτικους και δευτεροκλασάτους τραγουδιστάδες που μετακαλούνται από την κρατική-μας όπερα, τα τελευταία χρόνια η παρουσία της σημερινής μουσικής Ιταλίας, με ό,τι υψηλότερο και εκλεκτότερο την αντιπροσωπεύει, στην Ελληνική μουσική ζωή είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη. Γι' αυτό και χαιρετίζουμε σαν μια από τις σημαντικότερες ως σήμερα προσφορές του Ε.Ο.Τ. τη μετάκληση της Σκάλας του Μιλάνου: ενός από τα μεγαλύτερα, όπως ξέρομε, λυρικά θέατρα του κόσμου που από το 1776 που χτίστηκε όχι μόνο δεν έπαψε να γράφει ιστορία — την ιστορία της ιταλικής και παγκόσμιας μουσικής — αλλ' εξακολουθεί ως σήμερα να χαράζει κατευθυντήριες γραμμές τόσο στη σκηνική όσο και στη μουσική ερμηνεία του λυρικού θεάτρου, συμβάλλοντας σε παγκόσμια κλίμακα στην ανανέωσή-τους. Πρόσθετο στοιχείο ενεργητικού η παρουσία, επί κεφαλής των δυνάμεων της «Σκάλα», του Κλάουβντιο Αμπάντο (Abbado, γενν. 1928), ενός από τους πιο πολυσυζητημένους σύγχρονους μαέστρους συμφωνικής μουσικής και όπερας, που η παρουσία-του στο σεπτό ιταλικό λυρικό θέατρο ανάδειξε τη δεκαετία του '70 σε μια από τις λαμπρότερες της μεταπολεμικής-του ιστορίας.

Από την άλλη πλευρά όμως ίσως τίποτε άλλο να μη δίνει περισσότερο το μέτρο της μουσικής-μας υπανάπτυξης από το ότι 151 χρόνια τώρα δε σώσαμε ν' αποκτήσουμε ένα θέατρο της προκοπής, όχι μόνο για να στεγάσουμε την ως πρόσφατα μονακριβή όπερά-μας αλλά και για να μετακαλέσουμε ένα υψηλής περιοπής ξένο λυρικό θέατρο, του επιπέδου της «Σκάλας», για σειρά παραστάσεων. Έτσι, μετακλώντας τη μιλανέζικη όπερα δεν έχουμε που αλλού να τη βολέψουμε εκτός από την Επίδαυρο. Και φυσικά, μη μπορώντας να μας προσφέρει ό,τι χαρακτηριστικότερο παράγει... όπερα — μας προσφέρει... συναυλία: ένα μεγάλο έργο για σολίστ, χορωδία και ορχήστρα (εξαιρεση, βέβαια, στην εργογραφία ενός κολοσσού του λυρικού θεάτρου), το «Ρέκβιεμ» του Τζουζέππε Βέρντι, που δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι είχε και πάλι παρουσιαστεί στον ίδιο αυτό χώρο από τη Φιλαρμονική του Βερολίνου, τη Χορωδία Φίλων της Μουσικής της Βιέννης, τη Ρενάτα Σκόττο, την Κρίστα Λούντβιχ, τον Μπεργκόντι και το Νίκο Ζαχαρίου, στις 12 Σεπτεμβρίου 1965. (Βλ. κριτική-μας, «Τα Νέα», 14.9.1965).

Η εμπειρία της εκτέλεσης και της ερμηνείας του έργου αυτή τη φορά ήταν πολλαπλά ανταμειβούσα, σαν κατ' εξοχήν χαρακτηριστική μιας αντιστάσεως που αντικρίσε την παρτιτούρα σαν μια όπερα. Τόσο έντονη ήταν μάλιστα η θεατρικότητα της ερμηνείας αυτής ώστε αθελά-του ο νους-μας άρχισε να την ξομπλιάζει με φανταστικά ντεκόρ, κοστούμια και φωτισμούς.

Ο Αμπάντο, με κινήσεις λιτές, ήρεμες και υπολογισμένες στις εξάρσεις-τους, διηύθυνε το έργο

από μνήμης και συνειδητά, ως την τελευταία λεπτομέρεια, εξασφαλίζοντας στη ροή του μουσικού λόγου αξιοθαύμαστη πυκνότητα και συνοχή από την πρώτη νότα ως την τελευταία. *Er hat es durchdirigiert*, θα έλεγαν οι Γερμανοί! Η τόσο προβληματική για πολυφωνική μουσική (άγνωστη, ως γνωστόν, στην αρχαιότητα) ακουστική της Επιδαύρου τον εμπόδισε ενδεχομένως να αναδείξει το ηχητικό «δέσιμο» χορωδίας και ορχήστρας — οπωσδήποτε πραγματωμένο και υπαρκτό. Πέρα όμως από τα όποια απρόοπτα της ακουστικής, έμενε κανένας με την εντύπωση ότι χορωδία και ορχήστρα αντιπροσώπευαν δυό μουσικές κοσμοαντιλήψεις αντίθετες: η χορωδία, τέλεια γυμνασμένη από τον Ρομάντι Γκαντόλφι, αντιπροσώπευε μια παλιότερη παράδοση — οικτρή καρικατούρα καρικατούρας-της αντιπροσωπεύει η χορωδία της Λυρικής-μας υπό τους συνηθισμένους-της εκγυμναστές. Σ' αυτήν τον πρώτο λόγο έχει η πλούσια, «παστόζα» ματιέρα ενός χορωδιακού ήχου που λειτουργεί θεατρικά, συχνά τοποθετώντας σε δεύτερη μοίρα και την καθαρή λεκτική άρθρωση και τον καθαρό χωρισμό της πολυφωνίας σε ευκρινείς γραμμές και επίπεδα. Ήταν ένα τραγούδι συνήθως μαλακό σε ήχο και ζωηρό σε χρώμα από το οποίο όμως δεν έλειπαν ακόμη και κάποιες σκληρότητες — που όμως έδειχναν ηθελημένες και υπολογισμένες και που περιορίζονταν στις αντρικές φωνές, λ.χ. στα «φόρτε» του αρχικού «Ρέκβιεμ».

Όσο κι αν δεν περιφρονούσε τον ηχητικό πλούτο (όπου χρειαζόταν), η ορχήστρα, παρά τον πομπώδη θεατρικό χαρακτήρα της όλης ερμηνευτικής σύλλη-

ψης, ήταν αριστούργημα ηχητικής διαφάνειας και φινέτσας. Στιγμιότυπα: τα ωραιότατα γρήγορα και κοφτά «τρέμολι» των εγχόρδων (αδιανόητα ίσως αν δεν είχε μεσολαβήσει μια ολόκληρη αισθητική ερμηνείας της νεότερης μουσικής, μετά το Βέμπερν). Τα πλούσια σε στρογγυλό και γεμάτο ήχο «πιτσικάτι»-τους. Τα εξαυλωμένα και άψογης τονικής ακρίβειας φαγκότα. Τα γεμάτα ήρεμη λάμψη και πλούσιο ήχο αλλά με αβαρή μάζα χάλκινα. Ός κι αυτή ακόμη η γκρανκάσσα στο «Ντίες Ίραι» μιλούσε εύλωπτα για την ποιότητα και της ορχήστρας και του μαέστρου.

Απογοητευτικό πολλές φορές ήταν το κουαρτέτο των σολίστ. Όλοι, δίχως καμία εξαίρεση, «μπαλλάριζαν» — περισσότερο ίσως η μεσόφωνος Γελένα Ομπρατζσόβα — και μάλ' στα ενοχλητικά. Ο βαθύφωνος Νικολάι Γκιουζέλεφ (που αντικατάστησε τον Γκιουζέλεφ), φαινόταν λιγάκι έξω από τους υπόλοιπους, διαβάζοντας το κείμενό-του με φωνή άχρωμη, λευκωπή, φανερά κουρασμένη: τον αισθανόμαστε έτοιμο να ξεροβήξει για να καθαρίσει το λαιμό-του από κάποιο «γρέζι». Ο τενόρος Αντόνιο Σεβαστάνο στο «*Ingemisco*» (Αναστενάζω), τραγούδησε σε στυλ ναπολιτάνικης καντσονέτας. Οι δυο γυναίκες βρίσκονταν σχετικά πιο κοντά στο μουσικό ύφος του έργου — και οι δυο-τους έδειξαν το πόσο μουσικές θα μπορούσαν να είναι, το πόσο χρώμα και χαράκτηρα θα μπορούσε να έχει το τραγούδι-τους. Αλλά τελικά εκείνη που περισσότερο εντυπωσίασε, με στιγμές υπέροχης εκφραστικότητας, ήταν η μαύρη υψίφωνος Σίρλεν Βέρρετ. Έτσι όπως η φωνή-της, κατακάθαρη αλλ' όχι πάντα σταθερή τονικά, μετεωριζόταν ψηλά, πάνω από τις μάζες του ενόργανου και του χορωδιακού ήχου, έδινε το μέτρο αυτού που θα έπρεπε να περιμένουμε και από τους άλλους τρεις μονωδούς. (Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου, 20.6.1981).

«Ναμπούκο» κατά Μοδινόν...

Αντί εισιτηρίων των 700, 550, 400, 250 (άνω διάζωμα) και 100 (φοιτητικά) δραχμών, η Λυρική-μας εγκαινίασε, ως σηνήθως, το Φεστιβάλ Αθηνών, επιδεικνύοντας μέσω του «Ναμπούκο» (πρώτη: Σκάλα Μιλάνου, 9.3.1842) ένα «αξιοθέατο» που όχι μόνο καμιά άλλη όπερα στον κόσμο αλλά ούτε και αυτό το περίφημο τσίρκο του Μπάρνουμ δεν ευτύχησε ποτέ να παρουσιάσει: ένα βαρύτονο γενικό διευθυντή, φαινόμενο παχυδερμικής αναισθησίας που δεν ιδρώσε το αυτί-του ακόμη και όταν ένα διοικητικό συμβούλιο εκλεκτών παραγόντων της μουσικής και δημόσιας ζωής-μας παραιτήθηκε αηδιασμένο καταλογίζοντάς-του: 1)

«ακάταλληλότητα» για τη θέση. 2) «έλλειψη απαιτούμενων προσόντων» 3) ζητήματα χαρακτήρος 4) «περιορισμένες γνώσεις» για την όπερα 5) «προχειρότητα» 6) «έλλειψη σοβαρού προγραμματισμού στις ενέργειές-του» και 7) «ανεπιτρεπτες προσωπικές επιδιώξεις»! (Τύπος της 5.6.1981).

Εμφανισιακά, στον επώνυμο ρόλο, ο κ. Γενικός, που πρωταγωνιστεί πια σχεδόν σ' όλα τα έργα, εφαρμόζοντας τη λογική του Καραγκιόζη (σαν ρώτησε ένα φούρναρη: «Αφού είναι δικά-σου τα ψωμιά γιατί δεν τα τρώς;»), θύμιζε κάτι μεταξύ... Κεραμπάν εφέντη, αμίμητου ήρωα του Βέρν, και Φάλσταφ: σωστός πόγος που προκαλούσε το γέλιο περισσότερο με τις παλιομοδίτικες μελοδραματικές-του κινήσεις (ιδίως όταν κυλιόταν κατά γης...) παρά με τη γερασμένη-του φωνή που προσπαθούσε ειλικρινά, αν μη τι άλλο, να εξαρθεί στις απαιτήσεις τονικής ακρίβειας κι εκφραστικής πειστικότητας του ρόλου-του. Εύθυμη (ή για κλάματα;) νότα σε μια διανομή που τη χαρακτήριζε ανομοιογένεια φωνών και τραγουδιστικών στυλ. Επί κεφαλής-της η εντυπωσιακή Βουλγάρα σοπράνο Γκένα Ντημήτροβα (Αβιγαήλ): φωνή πλούσια, δυνατή, όμορφη, εκφραστική και μεγάλης έκτασης που, παρά τα αρχικά-της «μπαλλάρισματα», φτερούγισε θριαμβικά πάνω από οποιαδήποτε έντασης μάζες ορχηστρικού - χορωδιακού ήχου, πλάσμα που σκηνικά και φωνητικά συνόψισε θαυμαστά μια κάπως παλιότερη αντίληψη για το λυρικό θέατρο. Ο δεύτερος «μετακεκλημένος», Αμερικανός βαθύφωνος Λούις Λέμπχερτς (Ζαχαρίας) παρά την ωραία σχολή τραγουδιού όπου έχει μαθητέψει, έχει φωνή ωχρή, αδύνατη και τονικά παραπαιούσα. Έλληνες οι λοιποί: Κική Μορφονιού (ίση προς εαυτήν, Φενάνα), Θάνος Πετράκης (Ισμαήλ, καθαρότατος πάντα σε ευγενικό στυλ και λεκτική άρθρωση τενόρος, εντάξιμος σε οποιοδήποτε «κάστ») και, στους άλλους ρόλους, επαρκέστατοι οι Μιχ. Πλατανιώτης (Αρχιερέας του Βάαλ, βαθύφωνος), Γιάννης Ρούσσης (Αμπνταλλο, τενόρος), και Αλέκα Δρακοπούλου (Αννα, σοπράνο, ο μικρότερος ίσως ρόλος του έργου).

Η καλλιτεχνική και διοικητική «πολιτεία» του Α. Παρίδη επί χούντας, επέβαλαν, μετά το '74, την οριστική απομάκρυνσή-του από το καλλιτεχνικό προσκήνιο. Όμως τον έβγαλε από τη ναφθαλίνη ο... Χατζιδάκις και τώρα τον ξεσκονίζει ο Μοδινός, δίνοντάς-του το «Ναμπούκο». Στοιχειώδης αντικειμενικότητα μας υποχρεώνει να ομολογήσουμε ότι επρόκειτο για μια από τις σχετικά νηφαλιότερες εμφανίσεις-του. Διηύθυνε με κινήσεις εξαιρετικά λεπτομερειακές που κατέληξαν σε μια φθογγικά αξιοπρόσεχτη

καθαρότητας και με αδιατάρακτη εκφραστική συνοχή (αν μη τι άλλο) ανάγνωση της παρτιτούρας. Όμως επρόκειτο για διαύγεια υψηλού πυρετού. Εδώ κι εκεί (όχι μόνο στην εισαγωγή) αισθανόσουν την παρουσία του κακά-σχημου σαδιστικού θεριού που είναι έτοιμο να πολλαπλασιάσει τα ντεσιμπέλ της έντασης, να κάμει το ρυθμό... ηλεκτροσόκ και να παραμορφώσει χρώματα, περιγράμματα, ηχητικούς όγκους. Ευτυχώς η παρουσία αυτή ελάχιστα στιγμές έγινε επικίνδυνη. Η χορωδία (Φ. Παλαμήδη) στις σχετικά καλύτερες στιγμές-της: εύσαρκη ηχητικά, με υποτυπώδη (πάντα!) λεκτική άρθρωση και ευκρίνεια ηχητικών επιπέδων, αλλά ως επί το πολύ σωστή τονικά και κόσμια σε ένταση. Η σκηνοθεσία του Τζιοβάννι Φόλλι, ατέλειωτο έμπα-έβγα πληθών (ίσως μεγαλύτερων απ' ό,τι χρειαζόταν) στην στενόμακρη πασαρέλλα του Ηρώδειου, δεν κατάφερε καν να δείξει τα εντυπωσιακά κοστούμια του Νίκου Πετρόπουλου: απόπειρα απεικόνισης μιας φανταστικής Ανατολής όπως την οραματίζεται Ευρωπαίος καλλιτέχνης υιοθετώντας την οπτική των Βερνέζε, των Ρούμπενς, των Ρέμπραντ ή και του Γουσταύου Ντορέ, για το θέμα. (Ηρώδειο, 5.7.1981).

Ξένη ορχήστρα, Έλληνες σολίστ

Στα 22 χρόνια που γράφομε κριτική, μόλις θυμόμαστε άλλο καλοκαίρι τόσο φορτωμένο μουσικές εκδηλώσεις: προφεστιβαλικές Ε.Ο.Τ., Λυκαβηττός, Φεστιβάλ Αθηνών, Φεστιβάλ Πεντέλης, «Έκφραση»! Κάποτε στο σημειωματάριό-μας φιγουράρουν και τρεις εκδηλώσεις τη βραδιά! Όλα αυτά που, μοιραία, κατακερματίζουν το φιλόμουσο κοινό, επιβάλλουν μια παρακολούθηση επιλεκτική. Έτσι, από τις 4 (!!!) συναυλίες της Ραδιοσυμφωνικής του Μπάντεν - Μπάντεν ακούσαμε τις δύο: αρκετές για να κρίνουμε και το συγκρότημα — κεντροευρωπαϊκό σύνολο μέσου επιπέδου, με στελέχη όμως υψηλής ωδειακής κατάρτισης — και τον αρχιμουσικό-του Έμμεριχ Σμόλα, μετρονομικό ρυθμοδότη ρουτίνας, ανίκανο να ζωογονήσει την ορχήστρα σε έργα ίσως άλλα από τα γερμανο-γαλλικά.

Έτσι, στην α' συναυλία, μια μονοσήμαντη και μονότονη εκφραστική μεταμόρφωσε σε αδιάφορα ακροάματα την εισαγωγή από τους «Γάμους του Φίγκαρο» του Μότσαρτ καθώς και απερίτητης μελωδικότητας, τερπνά (με μια υποτυπώδως ταλαντούχο εκτέλεση) αποσπάσματα από όπερες. (Μουσική μπαλέτου από το «Φάουστ» του Γκουνώ, «Χορός των Ωρών» από τη «Τζιοκόντα» του Πονκιέλλι). Ο μαέστρος συνόδεψε βαριά και με ποσότητα ήχου σχεδόν απειλητική για τις φωνές το Φραγκίσκο Βουτσίνο, που τραγούδησε με μουσικότητα, πλούσια και τονικά σταθερή φωνή και άσπρη λεκτική άρθρωση μια άρια από την όπερα «Σαλβατόρ Ρόζα» (1874) του Ιταλοθρεμμένου Βραζιλιανού συνθέτη Κάρλος Γκομέζ (1836 - 96) και τη Φώφη Σαραντοπούλου, που τραγούδησε μουσικά αλλά με φωνή δίχως ομοιόμορφο «τίμπρο», δυσδιάκριτη λεκτική άρθρωση και κάποια τονική αβεβαιότητα στους λαρυγγισμούς την άρια της Μπλοντίν από τη μοτσάρτεια «Αρπαγή από το σαβάνι».

Εξίσου αδιάφορα για τα «τέμπι» της σολίστ και τραχιά ηχητικά πλαισιώθηκε στη Β' συναυλία η θαυμάσια Δόμνα Ευνουχίδου που έδωσε στο Κοντσέρτο για πιάνο σε σολ ελ. του Μέντελσον (όχι από τ' αριστουργήματα του συνθέτη) μοτσάρτεια ευγένεια κι ελαφράδα, εκθαμβωτική ηχητική λάμψη και οργανική ενότητα ανάμεσα σε στοιχεία γραφής τόσο διαφορετικής προέλευσης όσο τα ρομαντικά αρπίσματα και οι κλασικότερες γκάμμες: χάρη στις οποίες απολαύσαμε ένα «περλέ» που ελάχιστοι πιανίστες-μας διαθέτουν.

Όλα αυτά είχαν ανυψωθεί στο παραμυθένιο επίπεδο κάποιων «σκέρτσι» από το σαιξπηρικό «Ονειρο καλοκαιρινής νύχτας» του συνθέτη. Στην ίδια συναυλία, η εισαγωγή από το «Μαγικό Αυλό» και το Ντιβερτιμέντο σε ρε μείζ., Κ.136, του Μότσαρτ (υπερβολικά αδρό, στυλιζαρισμένα ψευτομοτσάρτσιο) και το «Ειδύλλιο του Ζήγκφριντ» του Βάγκνερ, μας έπεισαν ότι ο κ. Σμόλα δε διηύθυνε: οι μουσικοί έπαιζαν από το περίσσειμα των γνώσεών-τους και της μεγάλης-τους, ασφαλώς, πείρας από το ύψος των δύο συνθετών. (Ηρώδειο, 27 και 30 Ιουνίου 1981).

ΣΤΙΣ ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ «ΚΕΔΡΟΥ»

ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΑΔΑ ΜΠΑ'Υ'-ΝΤΕ'Υ'

Ένα ποιητικό βιβλίο, σήμερα...

Άλλα βιβλία του ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ στον «ΚΕΔΡΟ»

ΠΟΙΗΣΗ

- Α' Τόμος ΠΟΙΗΜΑΤΑ 1954-1964 Γ' έκδοση
- Β' Τόμος ΠΟΙΗΜΑΤΑ 1965-1975 Γ' έκδοση
- ΜΕΤΟΙΚΕΣΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ 1973
- ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ 1977
- ΝΕΤΡΟΝΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ 1978
- ΕΛΛΑΔΑ ΜΠΑ'Υ' - ΝΤΕ'Υ' ΠΟΙΗΜΑΤΑ 1981

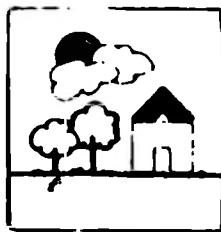
ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΓΙΝΑΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ 1979

ΠΕΖΑ

ΤΟ ΓΟΥΠΑΤΟ Μυθιστόρημα Γ' έκδοση.
ΤΟ ΣΑΡΑΒΑΛΟ Μυθιστόρημα Γ' έκδοση
ΤΟ ΠΑΤΑΡΙ Μυθιστόρημα Γ' έκδοση
ΤΟ ΑΤΕΛΙΕ Μυθιστόρημα Β' έκδοση
ΕΛ ΝΤΑΜΠΑ Μυθιστόρημα Β' έκδοση

ΘΕΑΤΡΟ

ΤΑ ΟΠΛΑ ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑ Τρίπραχτη κωμωδία
ΓΩΝΙΑ ΠΟΤΑΜΙ ΚΑΙ ΓΕΦΥΡΑ Τρίπραχτο

Παιδότοπος
παιδικός σταθμός
νηπιαγωγείο

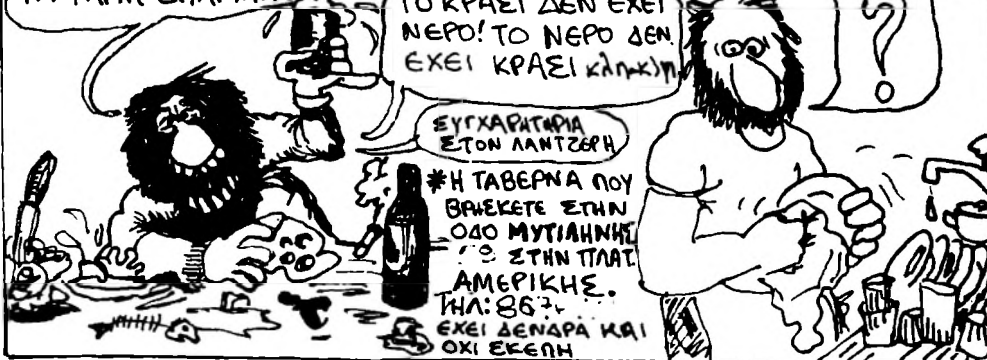
Ένας χώρος στην αποκλειστική διάθεση των παιδιών. Οι ανάγκες του παιδιού για επικοινωνία, παιδαγωγικό παιχνίδι, δημιουργική συλλογική δραστηριότητα, αντιμετωπίζονται με την αγάπη, τη ζεστασιά και με ξεχωριστή ευθύνη από ανθρώπους ειδικούς.

Ντίνα Καψάλη

Λ. Πεντέλης 53 - Χαλάνδρι Τηλ. 68.32.073

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΝΕΟΚΛΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΜΠΡΑΧΑΜΙ ΣΕ ΣΤΙΓΜΕΣ ΥΠΕΡΤΑΤΗΣ ΓΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΗΣ ΗΔΟΝΗΣ ΜΑΕ ΕΙΠΕ:

ΣΤΟ ΜΠΟΕΤΑΝΙ ΤΟΥ ΡΟΔΟΛΦΟΥ ΤΡΟΣ ΚΑΛΑ-ΠΙΟ ΚΑΛΑ ΔΕΝ ΓΙΝΕΤΑΙ. ΤΑ ΣΕΡΒΙΤΕΙΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΘΑΡΑ. ΤΟ ΚΡΕΑΣ ΑΛΛΟ ΠΡΑΓΜΑ!! ΤΑ ΨΑΡΙΑ ΣΗΑΡΤΑΡΑΝΕ!!

ΤΑΒΕΡΝΑ "ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΟΥ ΡΟΔΟΛΦΟΥ",
ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ 59 ΚΑΙ ΑΓ. ΖΩΝΗΣ Τηλ: 86.48.659

Atlantis

Τά πιο φίνα πουκάμισα,
στis πιο χαμηλές τιμές θά τά βρείτε
στή βιοτεχνία μας

Ποιότητα καί καλό γούστο

ΠΑΡΑΣΙΟΥ 41-43 ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ
τηλ. 88.39.323

Βιβλιο-παρουσίαση

KARNTALI, ZOYKIN, MARKOBITS

Γιουγκοσλάβικη Αυτοδιαχείριση, υπέρ και κατά.
μετάφραση Δ. Βεργίδη
Εκδ: Ανδρομέδα, Αθήνα 1981

Μετά το 1950, η Γιουγκοσλαβία κατάφερε να δημιουργήσει ένα δικό-της μοντέλο «σοσιαλισμού», εφαρμόζοντας ένα αυτοδιαχειριστικό σύστημα διαχείρισης των επιχειρήσεων. Το σύστημα αυτό μεταρρυθμίστηκε επανειλημμένα προκειμένου να εξασφαλιστεί τόσο η ενεργός συμμετοχή των εργαζομένων, όσο και η αποτελεσματικότητα μιας τέτοιας συλλογικής διαχείρισης.

Στο βιβλίο περιλαμβάνονται άρθρα των Καρντέλι, Ζούκιν και Μάρκοβιτς που αναφέρονται στα υπέρ και τα κατά του συστήματος αυτού. Η ανάλυση του Καρντέλι, από τους βασικούς εμπνευστές της γιουγκοσλάβικης αυτοδιαχείρισης για τις προσπάθειες και τις προσδοκίες της γιουγκοσλάβικης ηγεσίας ακολουθείται από την κριτική της Ζούκιν, που δέκα χρόνια αργότερα ανιχνεύει τα όρια της γιουγκοσλάβικης αυτοδιαχείρισης και αναλύει τη λειτουργία του θεσμού, όπως γίνεται στην πράξη. Το άρθρο του Μάρκοβιτς αποτελεί μια γενική κριτική των «κρατών με σοσιαλιστικό σύνταγμα» και μια επισήμανση της διαφοράς που υπάρχει ανάμεσα στις αρχές που τα διέπουν και την πραγματικότητα των χωρών αυτών.

ΚΩΝΣΤ. Γ. ΔΡΑΚΑΤΟΥ

Πολιτική Στατιστική
Εκδ: Παπαζήση, Αθήνα 1981

Το βιβλίο περιέχει μια επισκόπηση των βασικών στατιστικών μεθόδων που είναι χρήσιμες για τη διερεύνηση θεμάτων πολιτικής επιστήμης. Η ύλη αναφέρεται κυρίως στην περιγραφική στατιστική (πίνακες, διαγράμματα, κατανομές συχνότητας, συσχέτιση, παλινδρόμηση και ανάλυση χρονολογικών σειρών), αλλά παράλληλα θίγονται και ορισμένα θέματα επαγωγικής στατιστικής (κατανομές δειγματοληψίας, εκτίμηση παραμέτρων και έλεγχοι, παραμετρικοί και μη παραμετρικοί, στατιστικών υποθέσεων). Η ανάπτυξη της ύλης γίνεται με την ελάχιστη δυνατή

χρήση μαθηματικών και με παράθεση πολυάριθμων παραδειγμάτων, που διευκρινίζουν με ποιόν τρόπο εφαρμόζονται σε συγκεκριμένα θέματα οι διάφορες στατιστικές έννοιες και τεχνικές.

ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΚΟΥΛΙΔΗ

Στολίδια γι' άλογα
Σειρά Σύγχρονοι Πεζογράφοι
Εκδ: Η μικρή Εγνατία,
Αθήνα 1980

Πρώτο πεζογράφημα του γνωστού ποιητή και στιχουργού. Μια αντιδικτατορική αντίσταση που πραγματοποιείται ατελώς, κυρίως μέσα από μια παθητική διαπίστωση της καταπίεσης, συμπλέκεται επαναληπτικά σε κάθε κεφάλαιο με τη λιμπιντο του «ήρωα», που βρίσκει μια άρτια περιγραφόμενη διεξοδο.

Ο ίδιος ο συγγραφέας μαρτυρά για τη γραφή-του:

Διαβάζω απ' την αρχή τα όσα γράφω και δε βρίσκω μήτε κορμό μήτε μια συνέχεια, μια μέση κι ένα τέλος, τέλος πάντων. Μονάχα, ένα λαχάνιασμα όλη τούτη την ώρα της ανάγνωσης και την ανάγκη να βάλω τις φωνές για να ξεδώσω. Ανάθεμά-με κι αν ξέρω αν είμαι μέσα ή έξω από το μύθο κι ανάθεμά-με αν μπορώ να ξεχωρίσω τι ανιστορώ. Είναι, όπως ακριβώς γίνεται στα όνειρα, που στρίβεις τη γωνιά του σπιτιού-σου και βλέπεις ότι βρίσκεσαι σε άλλη χώρα. Δύσκολος — τελικά — τρόπος να δραπετεύεις...

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΑ

ΚΙΝΗΜΑΤΑ

Κίνημα των Ενόπλων Δυνάμεων Πορτογαλίας και
Κίνημα 26ης Ιουλίου στην Κούβα
Εκδ: Κάλβος, Αθήνα 1981.

Συλλογές κειμένων των δύο αυτών επαναστατικών κινήματων, που σημάδεψαν τη σύγχρονη-μας ιστορία στην Ευρώπη και τη Λατινική Αμερική.

Η πρώτη αρχίζει με το πρόγραμμα του κινήματος Ενόπλων Δυνάμεων και τελειώνει λίγο πριν από την αντεπανάσταση που σήμανε την επιστροφή προς τα πίσω των κοινωνικών εξελίξεων στην Πορτογαλία. Η δεύτερη αρχίζει με την προκήρυξη και την απολογία του Φιντέλ Κάστρο στο δικαστήριο, μετά την επίθεση κατά της Μονκάδα, και τελειώνει λίγο πριν από την κατάληψη της Αβάνα με το λόγο-του στο Σαντιάγκο.

Και οι δύο συλλογές συνοδεύονται από λεπτομερή και κατατοπιστικό χρονολογικό πίνακα.

ΕΡΜΟΥ ΑΡΓΑΙΟΥ

Ανθολογία Τούρκικης Προοδευτικής Ποίησης.

Εκδ: Αλφειός, Αθήνα 1981

Μιά ενδιαφέρουσα ανθολογία σύγχρονων Τούρκων προοδευτικών συγγραφέων, που ωστόσο εί-

ναι στην πλειοψηφία τους άγνωστοι στην Ελλάδα. Την επιμέλεια, μετάφραση και επιλογή των κειμένων έχει κάνει ο Έρμος Αργαίος που από το 1965 ως σήμερα έχει μεταφράσει από τα τουρκικά 17 συνολικά βιβλία της προοδευτικής τουρκικής λογοτεχνίας. Το βιβλίο προλογίζει ο γνωστός φιλέλληνας Τούρκος λογοτέχνης Αχμέτ Γιορουλμάζ, που μεταφράζει στα τουρκικά Έλληνες συγγραφείς, και ο οποίος σημειώνει:

«Καλημέρα γέιτονα! Έχουμε τα ίδια βάσανα αλλά και τις ίδιες ελπίδες...».

Στό βιβλίο αυτό περιέχεται και μία επιλογή από τα τελευταία ανέκδοτα ποιήματα (1955-1963) του Ναζίμ Χικμέτ.

Η Έξεγερση αρχίζει από παλιά
Ανθολόγηση - Μετάφραση -
Σχόλια: Έλένη Βαρίκα-Κωστούλα
Σκλαβενίτη
Εκδοτική Ομάδα Γυναικών,
Αθήνα 1981

Τό τέταρτο κατά σειρά βιβλίο της Εκδοτικής Ομάδας Γυναικών αποτελεί μία ανθολόγηση γυναικίων κειμένων από τα πρώτα βήματα του γυναικείου κινήματος — από τη Γαλλική Επανάσταση ως το 1915. Μέσα από τις σελίδες τους ξεπηδάει η εξεγερμένη φωνή των γυναικών από την Αγγλία, τη Γαλλία, την Αμερική και την Κίνα, μία φωνή άγνωστη — αν όχι πνιγμένη — μιάς και τα περισσότερα από τα κείμενα αυτά παραμένουν άγνωστα ή ανέκδοτα.

Προλογίζοντας, η Εκδοτική Ομάδα Γυναικών, αναφέρει: «Τα κείμενα αυτής της Ανθολογίας παραμένουν συντριπτικοί μάρτυρες της παγκοσμιοποίησης μιάς εξέγερσης θαμμένης στα ράφια των αρχείων και των βιβλιοθηκών και, ακόμη χειρότερα, διαστρεβλωμένης μέσα στη συλλογική φαντασία αιώνων που ξέρει τόσο καλά να γελοιοποιεί και να τυλίγει στο μύθο ό,τι πιο πολύ φοβάται ή δεν καταλαβαίνει».

Τό βιβλίο αποφεύγει την ξερή παράθεση κειμένων, με τις σύντομες ιστορικές εισαγωγές που προτάσσει σε κάθε κείμενο, δίνοντας έτσι μία τοποθέτηση του ιστορικού πλαισίου των ιδεολογικών ρευμάτων και των συνθηκών, μέσα στις οποίες έζησαν και δημιούργησαν οι ανθολογούμενοι συγγραφείς.

Αποτελεί, πέρα από όλα τ' άλλα, και μία ιδιαίτερα επιμελημένη έκδοση.

ΠΑΥΛΟΥ ΛΑΛΟΥ

Αυθαίρετα

Εκδ: Ανάκαρα
Θεσσαλονίκη 1981

Δεύτερη ποιητική συλλογή του Π.Λ. Τό βιβλίο είναι αφιερωμένο «Σ' αυτούς που έχτισαν ένα σπιτάκι και δεν είπαν είμαι καλά εδώ». Η μοναξιά της σύγχρονης πόλης, εικόνες της μικρής καθημερινής ζωής, οι σχέσεις και η ανθρώπινη επικοινωνία μαζί με κάποιες αναφορές στο πρόβλημα των Αυθαιρέτων στα Μετέωρα της Θεσσαλονίκης συνθέτουν τη θεματολογία των ποιημάτων, ανα-

δεικνύοντας και κάποιους ωραίους στίχους:

«Τά σύννεφα θά αναβοσβήνουν διαφημίσεις / δεκάδες έρωτευμένοι δέ θάχουν ανταπόκριση / κάθε σπιτάκι, κάθε διαμέρισμα, κάθε ΙΧ / θά ωραιοποιεί τόν άτομικισμό του. / Στίς τηλεοράσεις κάθε υπερδύναμη / θά προσυλητίζει όπαδούς θρησκευόμενους. / Τά παιδιά θά κάνουν φάλαγγα / στά παιδιά που είναι σ' αντίθετη ποδοσφαιρική όμάδα».

ΔΑΝΑΗ ΤΣΟΥΚΑΛΑ

Μύθοι και θρύλοι από τά νησιά μας
Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1981

Ιστορίες και θρύλους από τά περισσότερα νησιά μας περιέχει τό βιβλίο αυτό μέ εικονογράφηση της Μαρίας Βουδούρογλου. Τά κείμενά του συνθέτουν έναν άλλο τρόπο παρουσίασης της μυθολογίας και των λαϊκών παραδόσεων. Μέ ζωντανή γλώσσα — που ωστόσο οδηγεί κάπου-κάπου σε παραποιήσεις κύριων ονομάτων προσφέρεται για παιδιά του Δημοτικού ή των πρώτων τάξεων του Γυμνασίου.

ΜΑΡΙ ΒΟΜΠΟΥΡ

Κραυγές μέσ στη σιωπή

Εκδ: Οδυσσεύς, Αθήνα 1981

Μιά από τις πιο ενδιαφέρουσες σύγχρονες γαλλίδες συγγραφείς είναι η Μ.Β. Μέσα από τό βιβλίο της αυτό αναδύονται τρεις γυναικείες μορφές. Η δεσποτική και γερασμένη μητέρα, η νύφη της, ναυαγισμένη σύζυγος, και η κόρη, στο μεταίχμιο όνειρου και πραγματικότητας, προσπαθώντας να βρεί τό πρόσωπο και τή φωνή της. Ένα βιβλίο όπου αναδεικνύεται η γυναίκα σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής της.

ZENEVIEB PAINTER

Πώς νά βοηθήσετε τό παιδί σας ν' αναπτυχθεί

Μετάφραση Έφης Καραϊτζή
Εκδ: Καστανιώτη,
Αθήνα 1981

Μέ τό μέγλωμα των παιδιών στίς σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες ασχολείται τό βιβλίο αυτό προσφέροντας, όπως γράφει η Όλγα Μαράτου-Πανοπούλου που προλογίζει τήν ελληνική έκδοση, «ένα δημιουργικό τρόπο επικοινωνίας μέ τό μωρό».

Η πολύχρονη πείρα της παιδαγωγού Ζ. Παίηντερ κατορθώνει νά προσφέρει αυτό που έλλειπε: ένα σωστό συνδυασμό θεωρητικών γνώσεων και πρακτικών εφαρμογών μέσα στην καθημερινή ζωή της οικογένειας. Ο νέος γονιός θά βρεί στό βιβλίο αυτό απαντήσεις σε πολλά έρωτήματα και προπαντός ιδέες για νά δώσει στό παιδί έρεθίσματα ανάλογα μέ τήν ηλικία του και παιχνίδια που θά κινήσουν τό ενδιαφέρον για μάθηση από τήν αρχή της ζωής του.

ΘΑΝΟΥ ΚΙΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

Φωνές κοντά στό χώμα

Ποιήματα
Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1981

«Ημερίδες: Τσαλακωμένη καταιγίδα ή μέρα / Κάρτ-ποστάλ τό κορμί σου / Μ' όλες τις ιαχές των στίβων / Στην άφή».

ΕΡΕΥΝΑ:

του Λευτέρη
Ξανθόπουλου

ΜΕΡΟΣ Ε':

Δυσκολίες πολιτιστικών φορέων

Στο προηγούμενο τεύχος του ΑΝΤΙ δημοσιεύθηκε η συζήτηση που προκάλεσε, ανάμεσα στους θεατές, η προβολή της ταινίας «Ο Γιώργος από τα Σωτηριάνικα» στον επαρχιακό πολιτιστικό σύλλογο «Διάδρομος» Κορίνθου. Στην αγωνία-μας να ολοκληρώσουμε την ταυτότητα των επαρχιακών πολιτιστικών φορέων συζητήσαμε, την άλλη μέρα της προβολής με τα μέλη και τον πρόεδρο του συλλόγου Παύλο Καράγιωργα γύρω από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Η συλλογική φωνή της ομάδας συνοψίζεται στα παρακάτω:

Ορισμένοι από μας είχαμε φτιάξει το 1968 τον Θεατρικό Όμιλο Κορίνθου. Το 1975 διοργανώσαμε το πρώτο Φεστιβάλ Ερασιτεχνικού Θεάτρου στην Κόρινθο το οποίο μάλιστα ονομάσαμε πανελλήνιο. Ήρθαν θίασοι απ' όλη την Ελλάδα, τουλάχιστον απ' όση Ελλάδα μπορούσαμε! Υπήρξε καλή συμμετοχή του κόσμου στις παραστάσεις. Μετά φτιάξαμε το δεύτερο Φεστιβάλ κι όταν είχαμε προκηρύξει το τρίτο, διαφωνήσαμε με τους υπόλοιπους γύρω από τον τρόπο δουλειάς και αποφασίσαμε ν' αφήσουμε τα πράγματα σ' αυτούς, δηλαδή το μικρό θεατράκι που είχαμε φτιάξει και να τραβήξουμε το δικό μας δρόμο. Μετά από λίγο δημιουργήσαμε τον Διάδρομο που λειτουργεί εδώ και δυο χρόνια. Ο Θεατρικός Όμιλος Κορίνθου υπάρχει και σήμερα.

Όταν ξεκινήσαμε δεν είχαμε ούτε στέγη ούτε χρήματα, μόνο όρεξη. Κάναμε διάφορες συναντήσεις σε αίθουσες που μας παραχώρουσαν, τότε σ' ένα φροντιστήριο, τότε στο μαγαζί του Παύλου που πουλάει παπούτσια κι ετοιμάσαμε την πρώτη-μας δουλειά, ένα θεατρικό έργο δικό μας. Μ' αυτό το έργο πήραμε μέρος στο Φεστιβάλ Ιθάκης και μετά δώσαμε παραστάσεις σε μερικά χωριά της Πελοποννήσου. Ύστερα ξεκινήσαμε μια άλλη δουλειά με ποιήματα και τραγούδια, γιατί έχουμε εδώ και παιδιά που παίζουν όργανα και τραγουδάνε. Μετά ετοιμάσαμε το Πανηγύρι του Κεχαϊδή που το αγαπήσαμε όλοι από την αρχή. Είχαμε νοικιάσει και την αίθουσα αυτή, η οποία ήτανε μια αποθήκη της Αθη-

ναϊκής Χαρτοποιίας, τη νοικιάσαμε με χρήματα από την τσέπη-μας, πήραμε κι ένα δάνειο από Τράπεζα και τη διαμορφώσαμε όπως τη βλέπετε.

Με το Πανηγύρι κάναμε πρόβες κάθε μέρα και υπολογίζαμε να δώσουμε τον Σεπτέμβρη του '79 την πρώτη παράσταση και μετά θέλαμε να παρουσιάσουμε στο θεατρεάκι-μας άλλους θιάσους και συγκροτήματα ερασιτεχνικά. Κανονίζαμε, όμως, χωρίς τον ξενοδόχο που στην προκειμένη περίπτωση ήταν η αστυνομία, η οποία μπήκε μέσα με μίαν επιτροπή από έναν πυροσβέστη και κάτι άλλους υπαλλήλους και κάνοντας χρήση του κανονισμού λειτουργίας επαγγελματικών θεάτρων και κινηματογράφων, μέτρησαν τις διαστάσεις του χώρου-μας και δε βγήκανε στα μέτρα-τους. Μετά, μας απαγόρεψαν να δίνουμε παραστάσεις και να κάνουμε προβολές.

Δώσαμε την πρώτη παράσταση με το Πανηγύρι σ' ένα θέατρο που νοικιάσαμε εδώ στην Κόρινθο. Είχαμε περίπου τετρακόσιους ανθρώπους και μετά την παράσταση ζητήσαμε από τον κόσμο τη συμπαραστάση-του για την απαγόρευση της αστυνομίας και τους είπαμε ότι στα Μέγαρα ξεσηκώθηκε ο κόσμος για το ποδόσφαιρο, εδώ να μην ασχοληθεί κανένας με το θέμα αυτό; Μετά τους είπαμε ότι το Εργαστήρι είναι κάθε βράδυ ανοιχτό για να δείτε με το δικό-σας μάτι και να κρίνετε. Ως εκείνη τη στιγμή έδειχναν περιέργεια και ρωτούσαν, μόλις, όμως, σβήσαν τα φώτα και φύγαν τα ξεχάσαν όλα.

Η αντίφαση αυτή δείχνει το ε-

πίπεδο ζωής και σκέψης. Ο κόσμος εδώ στην Κορίνθια είναι πολύ εύπορος, λίγο πολύ είναι βολεμένος και δεν πολυνοιάζεται για τα πολιτιστικά κινήματα, αν δεν πας ο ίδιος μες το σπίτι-του, μες την πόρτα-του να τον ξεκουνήσεις — και πάλι όμως, είναι πολύ δύσκολη η δουλειά-μας.

Στα χωριά με τις παραστάσεις-μας κάναμε μεγάλες προσπάθειες γιατί, όπως είναι τα πράγματα, δε θέλει κανείς ν' ασχοληθεί, δε βρίσκουμε ανταπόκριση. Μετά την παράσταση όλοι λένε «ωραία παιδιά, έχετε δικίο» και μετά πάνε και κοιμούνται ήσυχοι στα σπίτια-τους. Στα Μέγαρα, λογουχάριν, που πήγαμε, καίτοι υπήρξε Πολιτιστικός Σύλλογος και κάναν προσπάθειες οι άνθρωποι, δε μπόρεσαν να συγκεντρώσουν κόσμο, δεν τους λείπει τίποτα το όνομα «Εργαστήρι Τέχνης Διάδρομος». Αυτοί θέλουν φίρμες γνωστές από την τηλεόραση. Στις παραστάσεις-μας στα χωριά δεν έρχονται παραπάνω από 50-70 άτομα. Στα Κοζικά παίξαμε μέσα σ' ένα παλιό κουρείο. Έχουμε μια σκηνή 3x2 μέτρα προσαρμοζόμαστε! Στη Νεμέα βγήκαμε στο δρόμο να πουλήσουμε εισιτήρια και μας πήραν από πίσω φωνάζοντας: «Φυγέτε γύφτισσες. Ο νομός Κορίνθου έχει γύρω στους 28 πολιτιστικούς συλλόγους, στα χαρτιά τουλάχιστον, αλλά δουλεύουν ελάχιστοι.

Κινηματογράφο, φέτος ξεκινήσαμε. Παιξαμε τον Καραγκιόζη της Λένας Βουδούρη, ήταν εδώ και η κοπέλα που έφτιαξε την ταινία και μίλησε, μετά ήρθε ο Διαμάντης Λεβεντάκος με τον Εμφύλιο Λόγο, αλλά η μηχανή-μας είναι παλιά και χάλασε και μας μίλησε ο Λεβεντάκος για τα ρεύματα του σύγχρονου Κινηματογράφου και μετά ήρθες εσύ με τις δικές-σου ταινίες. Σύνολο τέσσερις εκδηλώσεις ως τώρα. Για το λόγο που είπαμε, δεν ανα-

κοινώνουμε δημόσια καμιά από τις προβολές μεταξύ-μας.

Ο κόσμος δε συμμετέχει και ο λόγος είναι αυτός που είπαμε πριν, ότι η αστυνομία δε μας έδωσε άδεια να κάνουμε παραστάσεις κι αυτό είναι πλατιά μαθημένο κι ο καθένας που είναι νά 'ρθει εδωμέσα ενδεχομένως να φοβάται κι ακόμα ότι το «Εργαστήρι» βρίσκεται δίπλα στην Ασφάλεια. Εμάς δε μας ενδιαφέρει αυτό, δε μπορούσαμε να πούμε ότι επειδή είναι δίπλα-μας η Ασφάλεια Κορίνθου δε θα το νοικιάσουμε κι από κει και πέρα μετράει το μπόι του καθένα αν φοβάται να μπει μέσα ή δε φοβάται.

Τα έξοδα είναι περισσότερα από τα έσοδα. Το ταμείο-μας είναι μονίμως άδειο, βάζει ο καθένας από την τσέπη-του σύμφωνα μ' αυτά που μπορεί. Ακόμα, υπάρχουν φίλοι που μας ενισχύουν οικονομικά.

Έχει κυκλοφορήσει έξω η φήμη και μας το λέν όπου πάμε, ότι «πηγαίνετε σε κομμουνιστικά γκέτο και σας κάνουνε μαθήματα», φίλοι γνωστοί-μας λένε τα ίδια. Πήγανε στη μάνα του Παναγιώτη που είναι εργάτης και της λένε της γυναίκας «ο γιός-σου έχει μπλέξει άσχημα». Η Δημητρούλα που είναι από τα πιο δραστήρια μέλη-μας την προσλάβανε σ' ένα εργοστάσιο και μετά από δεκατρείς μέρες τη διώξαν. Τώρα ζητάει και δε βρίσκει δουλειά. Έχει προβλήματα με το σπίτι-της, όλοι της λένε γιατί έρχεται εδώ και ποιο είναι το αποτέλεσμα και τι θα ωφεληθεί. Μια φορά θέλαμε να φέρουμε το Μεσοσηνιακό Θέατρο για παράσταση και ενώ είχαμε κλείσει την αίθουσα το ίδιο βράδυ ακύρωσε τη συμφωνία-του ο αιθουσάρχης γιατί πιέστηκε από ορισμένους ανθρώπους απέξω και δε μας έδωσε την αίθουσα...

(η συζήτηση μαγνητοφωνήθηκε στις 16.3.1980)

«ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ»

«ΣΥΛΛΕΚΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ»

Μια εφημερίδα για Συλλέκτες
Κυκλοφορεί το Σεπτέμβρη
Γραφτείτε συνδρομητές

Σοφοκλέους 7 - 9 Αθήνα (Τ.Τ. 121)
Τηλ. 32.10.577

Για έναν παλιό Καραγκιοζοπαίχτη ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΓΑΠΗΤΟΣ (1865-1940)

του Μιχάλη Βαλλιανάτου

Όσο κι αν ο Καραγκιοζής είναι ένα θέμα ρετρό, δηλαδή ένα πτώμα ή όπως θά'λεγε ο ποιητής Κατσαρός «καλός, για τσάγια και σαπφείρους», δεν παύει — ακριβώς σαν πτώμα που είναι ή σαν φωτογραφία — να μας δηλώνει ότι κάποτε υπήρξε ζωντανός, καθημερινός, λειτουργικός. Κάτι δηλαδή, σαν τα ρεμπέτικα, το ΕΑΜ, το Πολυτεχνείο ή τη Μακρόνησο. Γι' αυτή την εποχή θέλω να μιλήσω: τέλη του 19ου αιώνα με πρώτη τριακονταετία του 20ου. Τότε που ο Καραγκιοζής ήταν το μοναδικό θέαμα της μικρής Ελλάδας με γνήσια λαϊκές ρίζες. Και ειδικότερα για τον αθυρόστομο μακρυχέρη στην Αιτωλοακαρνανία.

Αν η Ήπειρος έχει μια μεγάλη παράδοση στο Θέατρο Σκιών λόγω Αλή-Πασά — είναι γνωστό ότι στην Αυλή-του δίνονταν παραστάσεις Καραγκιοζή — ή αν ο Μοριάς, λόγω της οικονομικής του άνθισης, συνέτεινε στην ανάπτυξη της καραγκιοζοπαικτικής τέχνης, η ξερή και άγονη Δυτική Στερεά ήταν ο χώρος που δέχτηκε τις επιδράσεις-τους.

Έτσι κι εδώ έχουμε μεγάλους ντόπιους λαϊκούς καλλιτέχνες, όπως τους Αγαμέμνονα Κουλούρη, Χαρίλαο Μπασάκο, Γιάννη Ρούλια και Θωμά Αρσενίου απ' τον Καρβασαρά, τον Αιτωλικώτη Μέμο Χριστοδούλου και, τέλος, το Νιοχωρίτη Βασίλη Αγαπητό.

Για τον τελευταίο, λοιπόν, ο λόγος. Γι' αυτόν που ο Γ. Ιωάννου στο βιβλίο-του για τον Καραγκιοζή, τον συγκαταλέγει ανάμεσα στους πρώτους μαθητές του Μίμαρου.

Κοιτάζοντας τη φωτογραφία του Αγαπητού, δε μπορείς να μην τον φανταστείς χωρίς ένα αγιοστέφανο από χοντρό χαρτόνι. Από εκείνο το χαρτόνι, ας πούμε, πού'φτιαχνε τις φιγούρες-του... Ένα σκαμμένο και ανεπιτήδευτα ήρεμο πρόσωπο, μια μορφή απλή που θα μπορούσε νά'ταν και μαραγκός, χτίσης ή μπαλωματής. Εντελώς τυχαία ήταν καραγκιοζοπαίχτης...

Ο Βασίλης Αγαπητός, λοιπόν, ή Μούλος ή Ζεστός, ήταν νόθος απ' το Νιοχώρι Μεσολογγίου. Το όνομα Ζεστός του τό'δωσε ο δάσκαλός-του Μίμαρος (Δημήτριος Σαρντούνης), γιατί τον Ιούλιο μήνα έπινε τσάι καυτό. Βρέθηκε έκθετος στα σκαλιά του κτηνοτρόφου Κώστα Τσάμη, ο οποίος τον περιμάζεψε και τον μεγάλωσε. Στο Νιοχώρι ήταν γνωστός σαν «ο Βασίλης ο Μούλος».

Στα 16-του χρόνια (κατ' άλλους στα 20) γνώρισε τον Μίμαρο, ο οποίος εντυπωσιάστηκε από τη φωνή-του και τον πήρε μαζί-του ως βοηθό.

Το 1902 παίζει στο Ανάπλι με το ψευδώνυμο Βασίλαρος (καμιά σχέση, βέβαια, με τον Βασίλη Ανδρικόπουλο, το γνωστό-μας-δηλαδή Βασίλαρο). Άλλο ψευ-

δώνυμό-του ήταν και το Βασίλης Καλλιμαχος. Με το όνομα, όμως, Αγαπητός έγινε μέλος του σωματείου καραγκιοζοπαικτών.

Τα μέρη που έπαιζε ο Αγαπητός και που είναι μέχρι στιγμής γνωστά, είναι η Βόνιτσα, το Μεσολόγγι, η Πάτρα και φυσικά, το Νιοχώρι.

Επίσης είναι γνωστό το ότι έχει γράψει και το έργο «δημοτικές εκλογές» το οποίο σώζεται παραλλαγμένο σε τρία φυλλάδια: του Ξάνθου, του Μάνου και του Μουστάκα. Για το χαρακτήρα του Αγαπητού, ο Ν. Παναγιωταράς, καραγκιοζοπαίκτης απ' την Πάτρα και βοηθός-του αρχικά, λέει: «Μια φορά έκλεισε ο λαιμός-του και ήταν στενοχωρημένος, πώς θα δινόταν έτσι παράσταση. Σε κάποια στιγμή πήραμε τη μαντόλα-του και πήγαμε κάτω απ' το νέο νεκροταφείο του Νιοχωριού, κείθε προς τη Γουριά. Κάθησε χάμω σε μια πατουλιά κι έκανε ασκήσεις ν' ανοίξει ο λαιμός-του.

...Χαρτόπαιζε ο Αγαπητός, αλλά ήταν και θρήσκος. Τη μέρα, που είμασταν ελεύθεροι, με έπαιρνε και πηγαίναμε σε διάφορες εκκλησιές και κάναμε το σταυρό-μας.

Γονάτιζε ο Βασίλης και μου'λεγε να κάνω το ίδιο και το σταυρό-μου. Ύστερα έπαιρνε μια δεκάρα και την έβαζε στο τζάμι της εικόνας του Αγίου.

Αν το τζάμι κράταγε τη δεκάρα, είχαμε το ποθητό αποτέλεσμα. Ξέραμε ότι το βράδυ θά'χαμε καλή δουλειά...». Πέρα, όμως, απ' την τέχνη-του ο Αγαπητός έχει μείνει στις μνήμες των παλαιότερων και για έναν άλλο λόγο. Ο Καραγκιοζής-του υπήρξε η αιτία ενός φόνου, ενός φόνου που ήταν αποτέλεσμα της λειτουργικότητας που είχε ο Καραγκιοζής εκείνη την εποχή στα λαϊκά θέαμα. Πιο συγκεκριμένα, ο Αγαπητός είχε πάει στα 1892 να παίξει στη γενέτειρά-του, στο Νιοχώρι. Εκεί ζούσε ένας κοντόσωμος και μονόχωντος άνθρωπος, ονόματι Στάθης Κολώνιας.

Το βράδυ, λοιπόν, της 25ης Ιουλίου κι ενώ ο Καραγκιοζής έλεγε το ξόρκι που του είχε μάθει

ο διάολος, για να τον πάρει με το μέρος-του, έγινε το κακό.

Το ξόρκι, σύμφωνα με το οποίο μπορούσε κάποιος να κάνει τους ανθρώπους ζώα και τανάπαλιν, ήταν «Στα πριμ, στα πρόνια». Ο Αγαπητός, όμως, συνέχισε:

«Στα πριμ, στα πρόνια που στου σπίτ'τ'Στάθη τ' Κολώνια

τα μπρούμυτα μπαίνει τ' ανάσκελα βγαίνει».

Αυτό ήταν. Θυμωμένος ο Κολώνιας, πήγε την άλλη μέρα στον Αγαπητό και τον απείλησε ότι αν το επαναλάβει θα τον σκότωνε. Το ίδιο βράδυ ο Αγαπητός το ξανάπε. Τότε ο Κολώνιας που παρακολουθούσε την παράσταση πυροβόλησε προς το μέρος της σκηνής, με αποτέλεσμα να σκοτωθεί ο νεαρός βοηθός του καραγκιοζοπαίκτη, Γιώτας Ζαρνακούπης, από το Αιτωλικό.

Ένας ντόπιος γιατρός και στιχοπλόκος της εποχής εκείνης, απέδωσε, ως εξής, το γεγονός:

«Μεθ' ό σύρας πολύκροτον στον Καραγκιοζή ρίχνει κι ο Χάρος υπερκείμενος τον Ζαρνακούπην δείχνει.

Γιατι κειο το πολύκροτον ήτο

πριν του πατρός-του και δι' αυτού επέπρωτο να γίνει ο θάνατός-του.

Τούτο ο πατέρας του παιδιού πώλησε στον Στελλάκη κι αυτός το μετεπώλησεν εις τον Καλπογιαννάκη και από αυτόν προ ημερών ο Στάθης το λαμβάνει ίσως διότι εγγράπτο ο Γιώτας ν' αποθάνει.

Λοιπόν, από τας δώδεκα λήγοντος Ιουλίου

Κολώνιας ήτο κάτοχος τούτου του πιστολίου

στους γάμους να πυροβολεί, ως είναι ειθισμένο

και το ρεβόλβερ έκτοτε έμεινε γεμισμένο

να χρησιμεύσει εις θάνατον του πρώτου-του κυρίου

και εγένετο στας εικοσιέξ λήγοντος Ιουλίου

Νιοχώρι, 28 Ιουλίου 1892»

Κάπου εδώ σταματά και η βιβλιογραφία-μου για τον Αγαπητό. Από μια ανακοίνωση του Ι. Παμπούκη μαθαίνουμε ότι πέθανε στα 1940 από προσήλη στο Δημοτικό Νοσοκομείο της Πάτρας, ξεχασμένος, αφανής και άγνωστος...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κ.Σ. ΚΩΝΣΤΑ: Περιοδικό «ΝΙΟΧΩΡΙ» τ. 25-26 σ.31-32.

Χ. ΒΑΛΑΝΔΡΕΑ: «Ποιητική επιστολή και φόνου πραγματεία του Ζαρνακούπη το παιδί, θνήσκει χωρίς αιτία». (Παρουσίαση των στιχογραφημάτων του Χ. Β. από Κ.Σ. ΚΩΝΣΤΑ, στο «Ν» τ.36 σ.182-189).

Ι. ΠΑΜΠΟΥΚΗ: «Βασίλης Αγαπητός», «Ν» τ.25-26, σ.32-33.

ΧΡ. ΖΩΤΟΥ: «Τι θυμάμαι απ' τον Αγαπητό», «Ν» τ.25-26 σ.36-37.

Τ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ: «Βασίλης Αγαπητός», «Ν» τ.25-26, σ.33-36.

Δ. ΜΙΤΑΚΗ: «Αναμνήσεις του Ν. Παναγιωταρά απ' το Βασίλη Αγαπητό», «Ν» τ.34, σ.122.

ΜΕ την ευκαιρία, θά'θελα να ευχαριστήσω το σεβάσμιο «δάσκαλό»-μου Κ.Σ. ΚΩΝΣΤΑ για τη βοήθεια που με τόση προθυμία και αγάπη μου προσέφερε. Χωρίς αυτό το σημείωμα, αυτό δε θά'χε γίνει...

ΚΕΡΑΜΙΚΑ

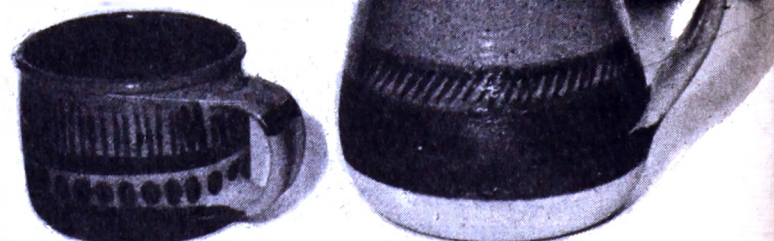
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

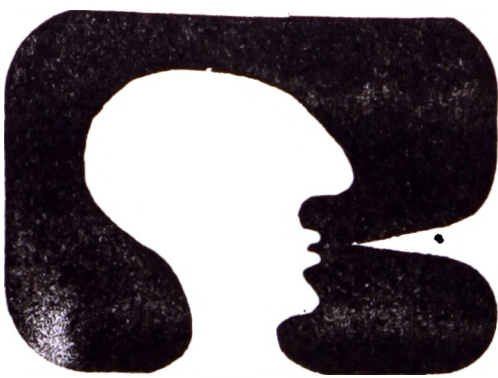
ΣΤΑΧΥ

Ξάνθου 7 Κολωνάκι

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Δημητρίου Ιδύναρη 30 Θεσσαλονίκη

● Με αφορμή το άρθρο «Πρώτο Συμπόσιο Νεοελληνικής Ποίησης - Ποίηση: η μεγάλη απουσία», πήραμε τις ακόλουθες επιστολές των κ.κ. Μιχάλη Μερακλή και Ανδρέα Μπελεζίνη, που και δημοσιεύουμε:

● Το γράμμα του κ. Μ. Μερακλή:

Φίλε κ. Διευθυντά

Στο υπ' αριθ. 182/17.7.81 τεύχος του «Αντί», δημοσιεύτηκε δισέλιδο ρεπορτάζ - σχόλιο για το Πρώτο Συμπόσιο Νεοελληνικής Ποίησης, που έγινε πρόσφατα στην Πάτρα,

Δυστυχώς η έλλειψη ήθους και καλής πίστης, που χαρακτηρίζει τον ανώνυμο ή μάλλον ψευδώνυμο συντάκτη του άρθρου, — αν και, νομίζω, τελικά δεν έμεινε άγνωστος το ύφος, όπως και να το κάνουμε, αποκαλύπτει τον άνθρωπο, — δεν κάνει δυνατό ή επιτρεπτό το διάλογο μαζί-του.

Μόνο θα ήθελα, εκ μέρους και της οργανωτικής επιτροπής, να εκφράσω προς εσάς το παράπονο, ότι δεν κρίνατε αναγκαίο να υπογράψει το κείμενο καθαρά, με το όνομά-του, ο συντάκτης-του, που είχε την απρέπεια να χαρακτηρίσει «εμετικό» τον καθηγητή Τάσιο, «απαράδεκτο μαϊντανό» και «στοιχείο φολκλορικό» το Ν. Γ. Πεντζίκη, «κενούς βερμπαλιστές» και «νοσηρά ασσάφεις, που προσβάλλουν την ελληνική γλώσσα και τη λογοτεχνία-της», το συγγραφέα Αλαβέρα και τον ποιητή Κακναβάτο.

Ίσως μια επώνυμη δέσμευση, που απαιτεί και την ανάλογη παλικάριά, θα προφύλασσε και αυτόν, αλλά και εσάς, από ένα σοβαρό ηθικό ατόπημα.

Με τιμή

Μιχάλης Μερακλής

● Το γράμμα του κ. Α. Μπελεζίνη:

Στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού-σας (182/17-7-81) δημοσιεύεται άρθρο για το «Πρώτο Συμπόσιο Νεοελληνικής Ποίησης» που οργανώθηκε στο Πανεπιστήμιο Πατρών (Ρίο) από 3 - 5 ουλίου.

Υπογράφει ανώνυμος «ποιητής κ του προχείρου». Εχω λόγους να πιστεύω ότι ποιητής, «έστω και εκ του προχείρου» δεν είναι, αλλά φιλόλογος, και μάλιστα εκ πολλής παρασκευής». Το άρθρο έχει γραφεί με πολύ φθόνο και χολή, που, ενώ εκκρίνεται σε υσαναλόγως μεγάλες δόσεις για τη δισέλιδη έκταση του δημοεύματος, διαχέεται ανισομεώς προς τα διάφορα τμήματα και πρόσωπα του Συμποσίου. Επιχειρεί, αίφνης, φρονιμότητα τον Μάνο Χατζιδάκι, μολονότι υήρξεν... από τους υπεύθυνους

για τη διέγερση των αρνητικών του συναισθημάτων.

Έτσι, το Συμπόσιο της Πάτρας που, αν μη τι άλλο, αντιμετώπισε το θέμα της συστηματικής μελέτης της μεταπολεμικής ποίησης και ειδικότερα της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, της «καταδικασμένης γενιάς» (κατά την έκφραση των ιδίων των εκπροσώπων-της), πρότεινε τη συζήτηση του τεχνολογικού και πνευματικού (γλωσσικού και δημιουργικού) χώρου, έφερε σε επαφή για πρώτη φορά στη χώρα-μας, ποιητές, μελετητές και γλωσσολόγους, κατέδειξε την ανάγκη μιας σημειωτικής κατεύθυνσης

γλώσσα όσο και τη λογοτεχνία-της (!);

Αν ναι, θα υποδεικνύα στον «εκ προχείρου» όντως, λιβελλογράφο-σας (θέλει κότσια ο λιβελλος!) μια σειρά ακρισιών και λαθών από τα οποία το μικρότερο, αλλά προδοτικό για την σύγχυση στην οποία διατελεί, βρίσκεται στις πρώτες ήδη αράδες του κειμένου-του (10 - 11): ο κ. Κ. Γεωργουσόπουλος, φιλόλογος - θεατρικός κριτικός και μέλος της οργανωτικής επιτροπής του Συμποσίου, δεν κατάγεται από την Πάτρα, όπως γράφει. «Πατρινός φιλόλογος, εγκατεστημένος μόλιμα στην Αθήνα» είναι η ταπεινότητά-μου.

Με κάθε τιμή

Αντρέας Μπελεζίνης

ΠΕΡΙ ΠΟΙΗΣΕΩΣ Ο ΛΟΓΟΣ

στη μελέτη της ποίησης, προβληματίστηκε στην πράξη (και όχι μόνο με τη συζήτηση στρογγυλής τραπέζης) πάνω στη σχεδιαζόμενη ίδρυση μιας νέας Φιλοσοφικής Σχολής, καλύφθηκε, για την ώρα, από το περιοδικό-σας, με το εμπαθές άρθρο ενός ανωνυμογράφου που αισθάνεται, ο γενναίος, ασφαλής στον κρυψώνα-του.

Θα μου επιτρέψετε να παρατηρήσω, κ. Διευθυντά, ότι τη φορά αυτή στην ευκρίνεια και την ενάργεια της πρόθεσης «ΑΝΤΙ» που τόσο εύστοχα διαλέξατε για τίτλο του περιοδικού-σας, αφήσατε να εισχωρήσει η δολιότητα άλλων «προθέσεων».

Επειδή ανάμεσα σε πολλά άλλα, ο ανωνυμογράφος μου καταλογίζει «παραίτηση από κάθε διάθεση επικοινωνίας», δηλώνω ότι είμαι πρόθυμος να συζητήσω μαζί-του, δημόσια ή ιδιωτικά, για το νέο θεσμό που θεμελιώθηκε στην Πάτρα, όσο και για τις, αναπόφευκτες άλλωστε, ατέλειες, παραλείψεις ή και λάθη, υπό τον όρο να εγκαταλείψει το κρησφύγετο της ανωνυμίας.

Πιστεύω στην κριτική, προπαντός όταν συνοδεύεται από την πρόθεση «ΑΝΤΙ» αλλά εξαιρώ την «παρακριτική» που άσκησε, με την ανοχή-σας, ο ανωνυμογράφος αρθρογράφος.

Τι λέτε, θα δεχόσαστε να διαθέσετε τις σελίδες-σας σ' ένα συζητητή που συγκεντρώνει — πράγμα σπάνιο ή και μοναδικό για ένα και μόνο πρόσωπο, — ούτε λίγο ούτε πολύ, τα εξής χαρακτηριστικά: παρουσίασε εισήγηση «προχειρογραμμένη, ασπόνδυλη, ασαφή ή και εντελώς απαράδεκτη», και «πρόσβαλε, με την αδυναμία της διατύπωσης, τον κενό βερμπαλισμό και τη νοσηρή ασάφεια, τόσο την ελληνική

Σ. Σ. Θέσαμε υπόψη, στο συνεργάτη-μας Γ. Κεχαγιόγλου, συντάκτη του επίμαχου άρθρου, τις παραπάνω επιστολές και λάβαμε την ακόλουθη απάντησή-του. Διευκρινίζουμε ότι η επιλογή τίτλου και ψευδωνύμου στο άρθρο του συνεργάτη-μας ανήκει στη σύνταξη του περιοδικού.

Η οξεία αντίδραση δύο μελών της Οργανωτικής Επιτροπής του Π.Σ.Ν.Π. αποδεικνύει ότι επιτεύχθηκε ο πρακτικός στόχος του κριτικού σχολίου-μου, δηλαδή ο προβληματισμός για μελλοντική βελτίωση του Συμποσίου (στόχος σαφής, άλλωστε, και στις δύο τελευταίες παραγράφους του κειμένου-μου).

Από το σημείο αυτό και ύστερα αδυνατώ να παρακολουθήσω όρισμένες υποθέσεις του κ. Μπελεζίνη (στον οποίο, πάντως, αναγνωρίζω την αγάπη προς την προσπάθεια αυτή και τη φιλότιμη επιθυμία για συζήτηση των προβλημάτων), καθώς και το σύνολο της επιστολής του κ. Μερακλή (η οποία αποτελεί οργίλη διαμαρτυρία χωρίς επιχειρήματα).

Και μια ερώτηση: Από πότε καταργήθηκαν τα ψευδώνυμα στη φιλολογική-μας ζωή;

Γιώργος Κεχαγιόγλου

● Τέλος από τον καθηγητή κ. Α. Δημαρόγκωνα πήραμε την παρακάτω επιστολή:

Κύριε Διευθυντή

Στο τελευταίο τεύχος-σας δημοσιεύετε άρθρο ανώνυμου συνεργάτη-σας (ΠΕΠ) σχετικά με το Συμπόσιο Νεοελληνικής Ποίησης. Θα παρατηρήσω πρώτο ότι το ένθετο «γράμμα από την Πάτρα», που ασχολείται με

το «ποιόν»-μου, εντάσσεται στο σήριαλ μιας προσωπικής αντιδικίας της τοπικής οργάνωσης αριστερού πολιτικού φορέα, που έχει εκφραστεί, μέχρι τώρα, με σωρεία μηνύσεων εναντίων-μου, αιτήσεων παραπομπής-μου στο Πειθαρχικό Συμβούλιο του Πανεπιστημίου κπλ, για «εξυβρίσεις», «δυσφημίες», ότι κατηγορώ την αστυνομία και τη δικαιοσύνη που «εκτελούν αψόγως το καθήκον-των» και άλλα πολλά. Το «ποιόν» όλων, που είχαν σχέση με τις υποθέσεις αυτές, καθώς και τα κίνητρά-τους, φαίνονται καθαρά στις σχετικές δικαστικές αποφάσεις. Αρκετά όμως για το λασπολογικό περιθώριο. Ας έλθουμε στο «Συμπόσιο». Είμαι υποχρεωμένος να αναφερθώ παράλληλα και σε άρθρο του κ. Βάσου Γεωργίου στο Ριζοσπάστη, γεμάτο ανακρίβειες, στο οποίο η καλή εφημερίδα αρνείται να δημοσιεύσει απάντηση.

Ο κ. Β. Γ. προβάλλει τον προβοκατόρικο ισχυρισμό ότι η οργανωτική επιτροπή είχε «συνεννοηθεί και συμφωνήσει» με την Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, να υποδειχθούν από κοινού οι εισηγήσεις και οι εισηγητές. Τέτοια συνεννόηση δεν υπήρχε και δεν μπορούσε να υπάρξει. Το Συμπόσιο δεν οργανώθηκε από το Πανεπιστήμιο και τις δύο Εταιρείες Λογοτεχνών, αλλά από μια ΑΔ ΗΟC οργανωτική επιτροπή, όπως γίνονται όλες οι ανάλογες εκδηλώσεις. Όταν έγινε το πρόγραμμα και η επιλογή των εισηγητών, υποβλήθηκαν στο Πανεπιστήμιο και τις Εταιρείες και τους ζητήθηκε η συμπαράσταση.

Ας έλθουμε, όμως, στην ουσία των παρατηρήσεων των κ.κ. Βάσου Γεωργίου (Ριζοσπάστης) και Ποιητή εκ του Προχείρου — ΠΕΠ — (ΑΝΤΙ), προσπερνώντας τις προσωπικές επιθέσεις και έντονους χαρακτηρισμούς, που γεμίζουν τα άρθρα-τους, με την άνεση που τους δίνει του πρώτου η δημοκρατική πρακτική της μη υπαρξης αντίλογου και του δεύτερου η ανωνυμία.

Αν διαβάσει κανείς τα δύο παρακάτω άρθρα, θα δει τις δυσκολίες που έχει η οργάνωση ενός τέτοιου Συμποσίου. Ας δούμε μερικά παραδείγματα: Για την ποιότητα των παρεμβάσεων, ο κ. Β. Γ. τις χαρακτηρίζει «δημιουργική συμβολή», ο ΠΕΠ «ήταν στη συντριπτική-τους πλειοψηφία εκτός θέματος... με διάθεση υβριστική, ...». Για την ελευθερία του διαλόγου και των παρεμβάσεων, ο κ. Β. Γ. γράφει «(στις παρεμβάσεις) έγινε ανεπιτρεπτή λογοκρισία... ποιητές και λογοτέχνες εμποδίστηκαν να μιλήσουν», ο ΠΕΠ γράφει «οι παρεμβάσεις — εντελώς ελεύθερες ...». Για τη Στρογγυλή τράπεζα με θέμα τη Φιλοσοφική Σχολή, ο κ. Β. Γ.

γράφει «... με την αρκετά ζουμερή συζήτηση στη Στρογγυλή Τράπεζα», ο κ. ΠΕΠ γράφει «Η συζήτηση Στρογγυλής Τράπεζας...εντελώς ανοργάνωτη... χωρίς συγκεκριμένους άξονες...».

Αντιλαμβάνεται κανείς ότι, αν υπάρχουν τέτοιες διαφορές απόψεων στον ίδιο ουσιαστικά πολιτικό χώρο, πόσο δύσκολο είναι ένα τέτοιου είδους Συμπόσιο να έχει καθολική επιδοκιμασία.

Για την επιλογή των εισηγητών και το περιεχόμενο των εισηγήσεων ο υπογραφόμενος δεν έχει αρμοδιότητα να εκφέρει γνώμη. Όμως ένα πράγμα κάνει εντύπωση: Και ο Β. Γ. (περισσότερο) και ο ΠΕΠ (λιγότερο) μας κατακεραυνώνουν για την επιλογή των εισηγητών. Και η συγκροτημένη ομάδα μέσα στο Συμπόσιο (με τον κ. Β. Γ.) μας κατηγορήσε, δημόσια και ιδιωτικά, ότι η επιλογή των εισηγητών ήταν «στημένη» για να προβάλλει τη Δεξιά και το «εσωτερικό». Και μόνο το γεγονός του ότι και τόσο δοξαστικού άρθρου του ΠΕΠ, που φανερά προέρχεται από το δεύτερο χώρο, και της άρνησης του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών να ενισχύσει το Συμπόσιο (πρώτη φορά συμβαίνει κάτι τέτοιο για Πανεπιστημιακό Συνέδριο), θα ήταν αρκετή απάντηση. Άλλα ο υπογραφόμενος δε μπορούσε να γνωρίζει την πολιτική τοποθέτηση των εισηγητών. Ο κ. Β. Γ. που την γνωρίζει, πού βρισκόταν, όταν επί πολλούς μήνες είχαν ανακοινωθεί τα ονόματά τους; Κατηγορηματικά δηλώνω, ότι μέχρι την πρώτη ημέρα του Συμποσίου δεν είχε ακουστεί η παραμικρή επιφύλαξη για το πρόγραμμα και τους εισηγητές. Επειδή, όμως, την πρώτη μέρα το θέμα είχε να κάνει με τη σύγχρονη ποίηση, η ομάδα του κ. Β. Γ. άρχισε να διαμαρτύρεται, όταν δεν ακούστηκαν από τους εισηγητές πολλά για τα ονόματα συγκεκριμένων ποιητών. Λες και ήταν δυνατό να έχουμε βάλει quotas στους εισηγητές, πόσους ποιητές από κάθε κομματικό χώρο θα μνημονέψουν.

Και μια απορία ενός μη φιλό-

λογου και μη ποιητή: Καλά, ως παραδεχτούμε, ότι οι εισηγήσεις ήταν στην πλειοψηφία τους αντιδραστικές, ανεπαρκείς κλπ. Σε κάθε συνεδρίαση υπήρχε πάνω από μια ώρα για παρεμβάσεις (εντελώς ελεύθερες κατά τον κ. ΠΕΠ). Δε θα έπρεπε οι προοδευτικοί και ικανοί φιλόλογοι και λογοτέχνες να μας βάλουν στο σωστό δρόμο και να αναφέρουν και τους αξιόλογους ποιητές που δεν αναφέρθηκαν;

Τέλος, παρά την όποια εριστική διάθεση στα παραπάνω άρθρα και τις ανακρίβειες του κ. Β. Γ., τα θεωρώ χρήσιμη συμβολή στη βελτίωση του θεσμού του Συμποσίου Νεοελληνικής Ποίησης, γιατί ο διάλογος είναι πάντα χρήσιμος. Ο μονόλογος είναι βολικός αλλά ξεπερασμένος.

Ανδρέας Δημαρόγκωνας
Μέλος της Οργανωτικής Επιτροπής

ΜΙΑ ΤΑΙΝΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ Δ.Σ.Ε.

● Από τα Σκόπια, ο Αχιλλέας Παπαϊωάννου μας έστειλε την επιστολή που ακολουθεί (πρόκειται για ανοιχτή επιστολή προς τον παραγωγό μιάς ταινίας) και αναφέρεται σε μια γιουγκοσλάβικη ταινία για το Δημοκρατικό Στρατό. Αν και οι κρίσεις του επιστολογράφου μπορεί να κριθούν υποκειμενικές και παρά το ότι η ταινία είναι άγνωστη στην Ελλάδα, την καταχωρούμε αυτούσια γιατί παρουσιάζει ενδιαφέρουσες πληροφορίες.

Το γράμμα-μου αυτό είναι μια έκφραση λύπης, μα και δικαίης αγανάκτησης απ' αφορμή το δικό-σας κινηματογραφικό έργο «Κόκκινο Άλογο», που κατά την γνώμη-μου η κύρια ιδέα-του είναι μια προσπάθεια από την πλευρά-σας να υποβιβάσετε την σημασία ενός μεγάλου και ηρωικού αγώνα του ελληνικού λαού, να υποβιβάσετε τους αγωνιστές του αγώνα εκείνου, έλληνες και σλαβομακεδόνες.

Νομίζω πως στο έργο-σας αυτό δεν κάνετε τίποτε άλλο από το να προσπαθείτε να μαυρίσετε μια ηρωική και λαμπρή σελίδα από την ιστορία των αγώνων της Ελλάδας.

Όλο το έργο από την αρχή μέχρι τέλος είναι μια προσπάθεια παραποίησης ενός ιστορικού γεγονότος, μιας ιστορικής εποχής και ειδικά ένα περιπαίγνιο για τις τύχες των ηττημένων του εμφυλίου πολέμου.

Ο γράφων είναι ένας από τους χιλιάδες ηττημένους αγωνιστές του ΔΣΕ και μάλιστα διοικητής μιας από τις οργανωμένες τακτικά μονάδες του ΔΣΕ, της 103ης Ταξιαρχίας, τώρα πολιτικός πρόσφυγας όπου ζει και φιλοξενείται στην σοσιαλιστική Γιουγκοσλαβία.

Λαθεύετε σύντροφέ μου τρομε-

ρά όταν προσπαθείτε να παίξετε σήμερα με τραυματισμένες ψυχές αγωνιστών τόσο ταλαιπωρημένων, τόσο χτυπημένων από την τύχη, που κλαίν την μοίρα τους για την μεγάλη ατυχία που δέχθηκαν στις πλάτες και τις ψυχές-τους.

Δίκαια, πολύ δίκαια μια μεγάλη μερίδα απ' αυτούς εγκαταλείπουν τις αίθουσες των κινηματογράφων που προβάλλεται το φιλμ-σας.

Ειλικρινά σας λέγω, πως εγώ προσωπικά είχα την δύναμη και υπομονή να συγκρατήσω την ψυχραιμία, τον εαυτό-μου, για να δω το έργο, κοροϊδία, ενός λαού. Επιμένω φίλε-μου πως περιπαίζετε τις αγνές συνειδήσεις των γηρασμένων αγωνιστών του ΔΣΕ. Αυτήν την στιγμή λυπάμαι που πήγα να το δω το έργο-σας αυτό γιατί μου σπλώσατε στ' αλήθεια την καθαρή εικόνα, την ζωντανή εικόνα στη μνήμη-μου, από την ζωντανή ιστορία, ιστορία που έζησα την περίοδο εκείνη.

Και τώρα μερικές συγκεκριμένες παρατηρήσεις:

1. Ο ΔΣΕ δεν ήταν ανοργάνωτο ασκέρ μπουλούκι, όπως πάτε να τον παρουσιάσετε στο έργο-σας. Ήταν ένας τακτικός στρατός οργανωμένος σε στρατιωτικές μονάδες από Μεραρχία - Ταξιαρχία και μέχρι την μαχητική ομάδα.

2. Οι μαχητές του ΔΣΕ ήσαν ένα πειθαρχημένο σύνολο και όχι αναρχικό, όπως το παρουσιάζετε λίγο πολύ, ήταν με σιδερένια συνειδητή πειθαρχία, πειθαρχία ενός πραγματικού λαϊκού στρατού.

3. Τα στελέχη του ΔΣΕ και οι μαχητές-του ήταν ένα από τα πιο διαλεχτά κομμάτια του ελληνικού λαού και της σλαβομακεδονικής, τουρκικής και αρβανίτικης μειονότητας της χώρας αυτής.

4. Στο έργο-σας «Κόκκινο άλογο» πάτε να δείξετε, και είναι ίσως το πιο αρνητικό στοιχείο, κάποια διασαλευμένη αγωνιστική, μαχητική και αδελφική ενότητα ανάμεσα στους έλληνες και σλαβομακεδόνες αντάρτες.

Θέλω να σας τονίσω ότι οι έλληνες και σλαβομακεδόνες αντάρτες του ΔΣΕ είχαν μια αδιάρηκτη μαχητική, αγωνιστική και συντροφική ενότητα, σφυρηλατημένη στο χαράκωμα του ιερού αγώνα ενάντια στον μοναρχοφασισμό και τον αγγλοαμερικάνικο ιμπεριαλισμό.

5. Η υποχώρηση του ΔΣΕ έγινε οργανωμένη κατά τμήματα, ρίχνοντας τις τελευταίες σφαίρες που μπορούσαν στον αντίπαλο, τον υπέρτερο αντίπαλο, εκεί στα σύνορα Ελλάδας - Αλβανίας και Γιουγκοσλαβίας, η δε παράδοση των όπλων έγινε με διαταγή του ΓΑ και η κάθε Ταξιαρχία παρέδωσε τα όπλα παρουσία του διοικητού-της και ΠΕ, χωρίς καμιά σκηνή παρόμοια μ' αυτή που πάτε να παρουσιάσετε εσείς.

6. Η επιβίβαση στα σοβιετικά φορτηγά πλοία έγινε οργανωμένη, με απόλυτη πειθαρχία και δεν ρίχτηκαν στ' αμάρια των σοβιετικών φορτηγών πλοίων με καμιά βία. Ούτε λίγο ούτε πολύ, εσείς πάτε να παρουσιάσετε μία εικόνα σαν εκείνες των μαύρων της Αφρικής που οι ανθρωποέμποροι της Δύσης τους ρίχναν στ' αμάρια των πλοίων-τους για να τους πουλήσουν στα σκλαβοπάζαρα της Β. Αμερικής. Τους παρουσιάζετε ιδρωμένους, λερωμένους, βρώμικους και με ένα μίσος και ειρωνεία προς τους διοικητές-τους, κοροϊδεύοντάς-τους με την περίφημη εκείνη μπότα που κόλλησε στην πίσσα του βαρελιού. Γνωστό είναι ότι στα χαρτιά των πλοίων είμασταν γραμμένοι σαν εμπόρευμα πίσσας και κάτι τέτοιο επιβάλλονταν να γραφεί στα ντοκουμέντα των σοβιετικών πλοίων, ήταν ζήτημα αποπλάνησης των τουρκικών οργάνων στην διάβαση των στενών του Βοσπόρου για την ασφαλή μεταφορά-του ηττημένου ΔΣΕ.

7. Αποτυχημένη η προσπάθειά-σας και τελειώς ασυμβίβαστη με μια πραγματικότητα να δείξετε μια κάποια απόσταση, διαχωρισμό ανάμεσα στους διοικητές και μαχητές του ΔΣΕ. Παρουσιάζετε τους διοικητές και καθοδηγητές προσπαθώντας να τους περιπαίζετε και διακωμωδήσετε, σαν αποσπασμένα αντρίκελα από την βάση, από τον απλό μαχητή, με τους περίφημους λόγους που τους βάζετε να εκφωνούν από τα κεφαλόσκαλα, την δεμάζα αδιάφορη, δυσανασχτισμένη (τι αποτυχημένη κωμωδία!). Και η κωμωδία σας αυτή η τόσο αποτυχημένη παρουσιάζεται με την εικόνα εκείνη που ο κόσμος βγήκε να πάρει αέρα καταβλημένος, λιποθυμισμένος, καταιδρωμένος, κατάμαυρος (αλήθεια, πολύ μαύρη μογιά ξοδέψατε να βάψετε τους ήρωές-σας) στο κατάστρωμα του πλοίου. Και εκείνο το ανεκδιήγητο, η παρουσίαση ενός μαχητή του ΔΣΕ με τον γυμνό πσιινό να τα κάνει στην θάλασσα.

8. Οι αποτυχημένες εκείνες εικόνες που παρουσιάζουν την εχθρότητα ανάμεσα στους μαχητές και ειδικά ανάμεσα σε έλληνες και σλαβομακεδόνες, αλήθεια τι θέλουν να δείξουν σήμερα; Μήπως ότι υπήρχε αυτή η εχθρότητα τότε, και σήμερα συνεχίζεται και πρέπει να συνεχίζεται ανάμεσα στους δύο λαούς;

Κανένας αξιωματικός διοικητής του ΔΣΕ δεν είχε δικαίωμα να δειρεί μαχητή και αυτό που εσείς παρουσιάζετε είναι μια κακόβουλη προσπάθεια να υποτιμήσετε και να δυσφημήσετε σήμερα την λαϊκότητα του ΔΣΕ.

9. Έξω από την εγκληματική πολιτική και στάση που κράτησε η τότε ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης σε διάφορες χώρες και επαναστάσεις, στην προκειμένη περίπτωση, νομίζω, ότι δεν έχουμε

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Τὰ τετράδια τῆς γιαιῆς

Φυσικές συνταγές
γιὰ τὴν φροντίδα τῆς ομορφιάς
στὸν ἥλιο
καὶ συνταγές γιὰ ἀρώματα

εκδόσεις «Ανδαλία»
Ναυπλίου 1 τηλ. 3631741

το δικαίωμα να παραποιήσουμε ένα γεγονός υψίστης διεθνιστικής εκδήλωσης προς εμάς τους ηττημένους του ΔΣΕ.

Γιατί εάν η ηγεσία της ΣΕ με την απόφαση της Ινφορμπρό φέρθηκε έτσι εγκληματικά στην γιουγκοσλαβική επανάσταση, το κόμμα και τους λαούς-της δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι το ίδιο και ίσως πολύ χειρότερα φέρθηκε στην ελληνική επανάσταση όταν ο Στάλιν με τον Τσώρτσιλ παζαρεύτηκαν και μαυραγορίτικα μοιράστηκαν τις χώρες που αποτίναξαν τον ζυγό της ιταλογερμανοβουργάρικης κατοχής, χωρίς να ρωτήσουν τους λαούς-τους, ο Στάλιν χάρισε την Ελλάδα στην αυθαιρεσία των Εγγλέζων, ρίχνοντάς-την σε μια καινούργια κατοχή. Μην ξεχνάτε τα δεκεμβριανά του 1944, όταν ο Ε-ΛΑΣ της Αθήνας αντιστάθηκε ηρωικά για να αποτρέψει αυτόν τον μαυραγοριτισμό Στάλιν - Τσώρτσιλ.

Και η απώλεια της αναμέτρησης του εμφυλίου, η ήττα του ΔΣΕ, πρέπει να ξέρετε πολύ καλά ήταν πάλι έργο της τότε σοβιετικής ηγεσίας και όχι το περίφημο εκείνο «πισόπλατο του Τίτο», σύνθημα που τό 'δωσε ο Στάλιν στην Ελληνική ηγεσία να το διαλαλήσει για να σκεπάσει το δικό-του έγκλημα.

Θέλω να πω ότι παρά το πολύ βαρύ αυτό γεγονός που παίχτηκε στις πλάτες-μας, στις πλάτες των λαών-μας, είναι παραποίηση μιας αλήθειας να αρνηθούμε σήμερα την στοργική υποδοχή από τους σοβιετικούς καθοδηγητές, των ηττημένων παιδιών και θυγατέρων της Ελλάδας. Εσείς πάτε να παραποιήσετε εκείνη την αλήθεια. Εμείς δεν ξεχνάμε την υποδοχή των ανώτερων και ανώτατων αξ-κών του Κόκκινου Στρατού στο λιμάνι της Μαύρης Θάλασσας Πότι και σ' όλο το ταξίδι μέχρι την Τασκέντη, τους κλίβανους, τα μπάνια, το καλό φαγί κτλ. Είναι πολύ γελοία η εικόνα εκείνη του έργου-σας που ο ΔΣΕ βράζει εκεί στην Τασκέντη τα ψειριασμένα ρούχα-του στα καζάνια.

10. Δεν μπορώ να καταλάβω ακόμα μέχρι αυτήν την στιγμή, τι σημαίνει, τι θέλετε να δείξετε με την τεράστια εκείνη μορφή του αντάρτη του ΔΣΕ, σκονισμένου, λασπωμένου, τον παραμορφωμένο εκείνο αντάρτη που βλέπαν οι ήρωές-σας, αντάρτες του ΔΣΕ, από τα παράθυρα του τραίνου εκεί στην μεγάλη διαδρομή στις ερμηκικές εκτάσεις του Καρακούμ. 11. Διαψεύδεστε ο ίδιος, όταν παρουσιάζετε την εικόνα, ότι στην Τασκέντη ο κόσμος αυτός έτρωγε στην σειρά με τις καρβάνες, γιατί κάπου εκεί, πολύ φευγαλέα, δείχνετε μια ταμπέλα με την λέξη εστιατόριο.

Σε εστιατόρια τρώγαμε, σε καθαρά σιντονιασμένα κρεβάτια κοιμόμασταν (σε δίπατα φυσικά), σε καθαρές ολοκάθαρες πο-

λιτειούλες ζούσαμε και όχι βρώμικες όπως τις παρουσιάζετε σεις με χαρτιά και ακαθαρσίες, σε φρεσκοασβεστωμένα σπítια και παράγκες κτλ. κτλ. Και οι σοβιετικοί μας παραχώρησαν δασκάλους για την εκμάθηση της ρούσικης γλώσσας, προσπαθούσαν να μας διασκεδάσουν τις μέρες της καραντίνας στέλνοντας στις πολιτείες τους καλύτερους τραγουδιστές.

Εκεί για πρώτη φορά το αγροτόπαιδο του ΔΣΕ μπήκε στο δραματικό θέατρο, στα θέατρα όπερας και είδε κλασικά έργα, στις αιθουσες κοντσέρτων, στις αιθουσες κλασικού μπαλέτου.

12. Για την ταχτοποίηση στα εργοστάσια βαριάς και ελαφράς βιομηχανίας και στις οικοδομές της πόλης, για την απόκτηση ειδικοτήτων των ανειδίκευτων αγροτόπαιδων του ΔΣΕ, για το άνοιγμα των θυρών των μεσαίων και ανωτάτων σχολείων παραλείπετε κάτι να αναφέρετε, να δείξετε.

Μια τερατώδης εικόνα που μας κάνει να λυπούμαστε είναι εκείνη που δείχνετε ότι οι αντάρτες του ΔΣΕ, τώρα πολιτικοί πρόσφυγες, σπέρνουν ρύζι μέσα στα βαλτωμένα νερά του Ουζμπεκιστάν, όταν η αλήθεια είναι ότι κάναν εξορμήσεις μόνον στο μάζεμα του μπαμπακιού.

13. Αλήθεια, γιατί δεν παρουσιάζετε τον διακαή πόθο που είχε πραγματικά μετατραπή σε πάθος για την επιστροφή στην πατρίκη γη, στην γεννέτειρα πόλη και χωριό, στο πατρικό σπίτι, στην αγκαλιά της χαροκαμένης μάνας, στην πιστή γυναίκα που περιμένει τον σύζυγο, τα αφημένα παιδιά έρμαια της τύχης, αλλά παρουσιάζετε κάποιον εκεί που επιστρέφει κι αγοράζει ένα κόκκινο άλογο. Αλλά τι ήταν εκείνο το κόκκινο άλογο, ποιά μεταφορική έννοια έχει, αν έχει τέτοια;

Δεν μπορούσατε άραγε να παρουσιάσετε το προβόδιμα των πρώτων επαναπατριζομένων στον σιδηροδρομικό σταθμό, εκείνον τον δραματικό αποχωρισμό με το κλάμα αυτών που μένουν πίσω, με την αβεβαιότητα εάν θα ζήσουν κι αυτοί να δουν το πατρικό χώμα γιατί οι δεξιές κυβερνήσεις της Ελλάδας όρθωναν και συνεχίζουν να ορθώνουν τα απαγορευτικά τείχη των συνόρων;

Γιατί τάχα δεν θελήσατε να απεικονίσετε στα πρόσωπα των ηρώων-σας την μεγάλη αγάπη του πολιτικού πρόσφυγα στον τόπο που τον γέννησε, τον ανέθρεψε και στην διάπλασή-του σε έναν γιγάντιο αγωνιστή, έργο του κόμματός-του στο οποίο ανήκε, στο ΚΚΕ;

14. Μπορούσατε να παρουσιάσετε εκείνα τα δραματικά γεγονότα της διάσπασης των αγωνιστών πολιτικών προσφύγων, έργο των σοβιετικών καθοδηγητών, για να βάλουν επιθυμητή ηγεσία στην καθοδήγηση του ΚΚΕ. Μια κλα-

σική ανάμειξη ενός κόμματος, του ηγετικού κόμματος, στα εσωτερικά ενός άλλου κόμματος. Τα αποτρόπαια μέτρα πολιτικών δικών, καταδιώξεων, φυλακίσεων, εξοριών στις στεγνές ερήμους «Καρακούμ» ή «Κιζιλκούμ» και τις παγωμένες στέπες της Σιβηρίας από την αντίπαλη ομάδα που επεκράτησε ενάντια στους αντιφρονούντες αντιπάλους-τους, εκείνο το πογκρόμ στην Τασκέντη με κίνητρα καθαρά πολιτικά, κομματικά, την αγανάκτηση μιας μεγάλης μάζας αγωνιστών (απόλυτης πλειοψηφίας) και την υποβολή αιτήσεων σε όλες τις Πρεσβείες των λαϊκών χωρών στην Μόσχα για να τους εγκριθεί να τους δεχτούν στις χώρες τους και να εγκαταλείψουν την ΣΕ σε ένδειξη διαμαρτυρίας.

Μπορούσατε να δείξετε μια άλλη εικόνα του δράματος του επαναπατρισμού: από την μια άρνηση των ελληνικών Κυβερνήσεων και την άλλη την καταπονιστική εκείνη εικόνα του «Ναμπάν 5» στο τμήμα αλλοδαπών της Τασκέντης, την κατακράτηση των οικονομικών μιας 25ετίας από τις σοβιετικές αρχές, δηλαδή την άρνηση να πάρουν τις οικονομίες τους, την κατακράτηση των ασφάλιστρων για ιατρική περίθαλψη, την κατακράτηση του ήμισι των συντάξεων, την ληστεία των τελωνειακών οργάνων, μέχρι και των οδηγών φορτηγών αυτοκινήτων που μετέφεραν τα πράγματα.

15. Με τον ήρωά-σας που παριστάνει τον έλληνα πολιτικό πρόσφυγα που φτάνει στην Ελλάδα με το κόκκινο άλογο, δεν παρουσιάζετε την ουσία του δράματος που συνεχίζεται να παίζεται στις πλάτες του γηρασμένου αγωνιστή, που η προσφορά-του συνεχίζεται. Και στην πατρίδα πρόσφυγας. Χωρίς σπίτι, χωρίς ιατρική περίθαλψη, και δουλειά μέχρις ότου κρατούν τα κότσια και στο τέλος χωρίς καμιά σύνταξη.

Ο ήρωάς-σας παριστάνει τον ντερβέναγα, τον προκλητικό, τον αδιαπαιδαγώγητο, σαν να μην επέδρασε στη ζωή-του η πολύχρονη προσφυγιά. Και όλη αυτή η εικόνα του ήρωά-σας αυτού από την αρχή μέχρι τέλους δείχνει μια άτεχνη, αποτυχημένη καρικατούρα. Αντί να τον παρουσιάζετε ώριμο πλέον, όχι απλώς αγωνιστή, αλλά και στοχαστή καταρτισμένο και εξοπλισμένο με την πείρα δυο αποτυχημένων επαναστάσεων, με την πείρα ενός περιβάλλοντος που έχει νικήσει η επανάσταση και οι λαοί οικοδομούν το σοσιαλισμό και πορεύονται προς μια καινούργια, καλύτερη εποχή.

Και ο απόμαχος αγωνιστής να πεθαίνει με ικανοποιημένη την συνείδησή-του ότι έπραξε το καθήκον-του προς την πατρίδα-του και το λαό-του.

16. Η μουσική-σας υπόκρουση είναι τόσο ασυμβίβαστη, τόσο α-

BIBLIA • BIBLIA • BIBLIA

Όλων των εκδοτικών οίκων στέλνονται με «αντικαταβολή» στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό. Απαραίτητο στις παραγγελίες-σας να αναφέρεται ο τίτλος του βιβλίου και ο εκδοτικός οίκος. Η τιμή κάθε βιβλίου είναι αυτή που καθορίζουν οι εκδοτικοί οίκοι. Η επιβάρυνση στα έξοδα αποστολής είναι μόνο 65 δραχμ. κατά παραγγελία. Γράψτε-μας ή τηλεφωνήστε-μας.

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΡΒΑΤΗΣ
ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 8 • ΑΘΗΝΑ 122
ΤΗΛ. 32.29.303 (6-8 μ.μ.)**

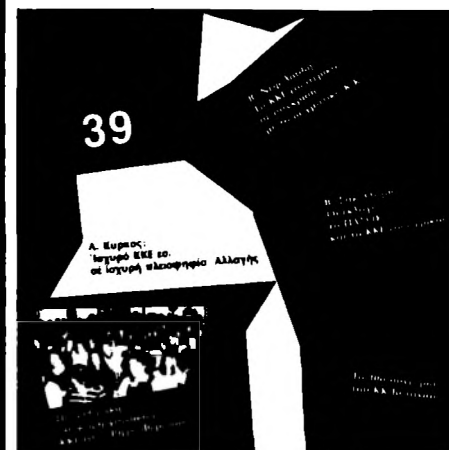
INTERNATIONALE SITUATIONNISTE ΤΟ ΑΛΗΘΙΝΟ ΣΧΙΣΜΑ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ

Ζωοδ. Πηγής 17
τηλ. 36.39.980

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

κομμουνιστική
θεωρία και πολιτική

Περιοδικό του ΚΚΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ Μηνιαίο Τεύχος 31 Δεκέμ. 80

ποτυχημένη, κακόγουστη και α-
ταίριαστη που αποκορυφώνει την
αποτυχία του έργου-σας. Έλει-
ψαν φαίνεται τα επαναστατικά
μαχητικά αντιστασιακά τραγου-
δια της ελληνικής επανάστασης.
17. Μια τελευταία υπόδειξη: Μήν
παιζετε, φίλε-μου, με την ιστορία
μιας γενιάς ενός λαού, της πιο ι-
στορικής γενιάς, ίσως, που έχει
να επιδείξει η ιστορία μιας γειτο-
νικής χώρας.

Το έργο-σας αυτό, πιστέψατέ-
με, θά 'χει απήχηση και εμπορι-
κότητα στους θεατές της ελλήνι-
κής δεξιάς, στους διώκτες των α-
γωνιστών του ΔΣΕ.

Δεν είμαι κριτικός κινηματο-
γραφικών έργων. Η κριτική ανά-
λυσή-μου του έργου-σας «Κόκκι-
νο Άλογο» δεν έχει πνεύμα πολε-
μικής, ούτε τίποτε το προσωπικό
γιατί δεν σας γνωρίζω. Είναι μια
υγιής κριτική ενός αγωνιστή α-
ναπότρεπτα και θανάσιμα αγωνι-
στικά θιγμένου.

Νομίζω πως έχω το δικαίωμα
αυτή-μου την κριτική στο έργο-
σας έτσι ατόφια να την δώσω
στην δημοσιότητα, στον Τύπο
της χώρας που ζω μα και στον
Τύπο του εξωτερικού.

Με εκτίμηση
Αχιλλέας Παπαϊωάννου

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΚΥΡΙΤΣΗ

● Από τον Παύλο Νεράντζη
πήραμε και δημοσιεύουμε την α-
κόλουθη επιστολή:

Το όλο θέμα της υπόθεσης Κυ-
ρίτση δείχνει:

1. Τις απάνθρωπες συνθήκες δια-
βίωσης των κρατουμένων — και
ειδικά των πολιτικών — που η
σωφρονιστική τακτική και η γε-
νικότερη πολιτική της κυβέρνη-
σης τους οδηγεί σε αυτοκτονίες
και απεργίες πείνας. Επανειλημ-
μένα έχουν καταγγελλθεί βασανι-
στήρια, ηλεκτροσόκ και ψυχο-
φάρμακα σαν μέθοδοι σωφρονι-
σμού.

2. Τη λαϊκή ευαισθητοποίηση —
κύρια ορισμένων περιθωριακών
κοινωνικών ομάδων — απέναντι
σ' ένα πρόβλημα που έχει όχι μό-
νο ανθρωπιστικό, αλλά και πολι-
τικό περιεχόμενο.

3. Την αντισυνταγματικότητα
των ενεργειών της κυβέρνησης,
που καταδικάζει άτομα στη βάση
ενός νόμου που έχει καταγγελλθεί
ως ανελεύθερος και εναντίον του
υπάρχοντος συντάγματος, ενώ
παράλληλα δεν τηρούνται οι κα-
νόνες του ισχύοντος αστικού ποι-
νικού κώδικα (ο Α.Π.Κ. προβλέ-
πει την αποφυλάκιση του κρα-
τουμένου στην περίπτωση έκτι-
σης των δύο τρίτων του χρόνου
της ποινής).

4. Την αδιαφορία των αρμοδίων
υπουργείων που δηλώνουν... α-
ναρμοδιότητα, όταν τα ίδια
φροντίζουν με ιδιαίτερο ενδιαφέ-
ρον για την αναστολή του υπό-
λοιπου των ποινών των χουντι-
κών καταδικών και των βασανι-
στών του ελληνικού λαού, που οι
περισσότεροι κυκλοφορούν ελεύ-
θεροι αναμεσά-μας.

5. Την τρομοκράτηση των κυβερ-
νητικών ιθυνόντων που οδηγούν
στο θάνατο, όποιον τολμά να
χρησιμοποιήσει μεθόδους αντι-
στασης που ξεφεύγουν από τα
στενά πλαίσια χειραγώγησής-
τους. Πράγμα που φαίνεται απο-
την πρωτοφανούς μεγέθους α-
στυνομική επιχείρηση για την ε-
παναμεταφορά της Σοφίας Κυρί-
τση στις φυλακές «εν αγνοία» ό-
λων, ακόμη και των οικειών-της
και παρά τις αντίθετες γνώμες
των γιατρών.

Παύλος Νεράντζης
ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΣΟΚ

● Από τον αναγνώστη-μας
Μπάμπη Δημακόπουλο, μέλος
του ΠΑΣΟΚ, λάβαμε επιστολή
στην οποία αναφέρεται σε πλήθος
ζητημάτων που απασχολούν την
ελληνική αριστερά, αλλά και το
Διεθνές κίνημα.

Όσο για το ΠΑΣΟΚ μας γράφει
τα ακόλουθα:

Αγαπητό Αντί,

Η θέση του ΠΑΣΟΚ στο ζήτη-
μα της συνεργασίας στις εκλογές
είναι καθαρή και ξάστερη. Θα
σχηματίσει αυτοδύναμη κυβέρ-
νηση. Και αυτό για τον απλού-
στατο λόγο ότι θέλει να εφαρμό-
σει το πρόγραμμά-του. Τίποτα
περισσότερο, τίποτα λιγότερο.
Συνεργασία με τις υπόλοιπες δη-
μοκρατικές δυνάμεις, — και όχι
βέβαια «με τον σχηματισμό συμ-
μαχικής κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ
και ενός τμήματος της Νέας Δη-
μοκρατίας» σημαίνει συμβιβας-
μούς. Και οι διαφορές και στην
νοοτροπία και στην στρατηγική
και στα οράματα μεταξύ ΠΑ-
ΣΟΚ και π.χ. ΚΚΕ, είναι μεγά-
λες. Και αν κοιτάξουμε την πολι-
τική-μας ιστορία κανένα έκλογι-
κό μέτωπο δεν πήγε μπροστά.

Όσο για τα διάφορα συνθήμα-
τα τύπου «ενότητα και πάλη να
φύγει η δεξιά» κατεβαίνουν μόνο
και μόνο για ψηφοθηρικούς λό-
γους.

Γιατί αυτοί που τα κατεβάζουν
δεν τα πιστεύουν ούτε οι ίδιοι.
Και από την άλλη πλευρά συνθή-
ματα ανεδαφικά, βέβαια, τύπου:
«ΚΚΕ — Αλλαγή — δεύτερη κα-
ταννομή» καθιστούν πλήρη αντα-
γωνισμό μεταξύ των δημοκρατι-
κών δυνάμεων.

Μπάμπης Δημακόπουλος

● Ο μαθητής Μιχάλης Κανταρ-
τζής απαντά σε επιστολές
αναγνωστών-μας που κατά και-
ρούς υποστηρίζουν από τις
στήλες-μας το ΠΑΣΟΚ. Ιδιαίτερα
προς τον κ. Σκαλαίο (τχ. 173)
γράφει:

Θέλω να του πω ότι αν ο ίδιος
θέλει σοσιαλισμό με όχι πλήρη α-
ξεσουάρ, βρήκε ένα «σοσιαλι-
σμό» χωρίς τιμόνι, και όσο για το
σοσιαλισμό με δόσεις, σίγουρα
πιστεύει ότι στο εγγύς μέλλον θα
του φέρουν 1 κιλό σοσιαλισμό να
φάει και για επιδόρπιο μια μερίδα
Μαρξ γιαχνί, από αυτό που κατ'
αποκλειστικότητα τρώει ο Αν-
τρέας.

Ειρωνικότατα
Μιχάλης Κανταρτζής

● Ο αναγνώστης-μας Έκτορας
Νικολάου σε εκτενή του επιστολή
— απάντηση στον Θεοδόση Σκα-
λαίο (τχ. 173) μεταξύ άλλων γρά-
φει:

Το πρόβλημα της αλλαγής δεν
λύνεται απλά και μόνο με την
συγκατάθεση των μαζών, και αυ-
τό είναι εκλογικίστικη ταχτι-
κή.(...)

Για να ανοίξει ο δρόμος στην
δημοκρατική αλλαγή, απαραίτη-
τη προϋπόθεση είναι η αποφαι-
στική ενίσχυση του κόμματος ε-
κείνου, που από την ίδια-του τη
φύση, την ίδια-του την ιστορία,
τη σημερινή συγκεκριμένη πρα-
κτική και πολιτική-του θα είναι ο
στυλοβάτης του ΚΚΕ.

Δεν ξέρω τι σημαίνει «Nullam
Sperare», ούτε αν και κατά πό-
σο ο Ανδρέας είναι «χαρισματι-
κός», ούτε ακόμα τι είδους διαδι-
κασίες είναι αυτές «που θα αρχί-
σουν και θα εξελιχθούν στο εγγύ-
τατο μέλλον», και «φυσικά δεν
είναι προδιαγραμμένο το που θα
καταλήξουν».

Αυτό που ξέρω είναι ότι σήμε-
ρα, η κατάσταση με τη δεξιά
στην εξουσία δεν πάει άλλο, την
φάγαμε στην μάπα. Αυτό που ξέ-
ρω είναι ότι η κατάσταση πρέπει
να αλλάξει, να γίνει πιά ο λαός
νοικοκύρης στο σπίτι-του, να
χτίσει τη δικιά-του δημοκρατική
εξουσία.

Φιλικά

Έκτορας Νικολάου

● Ο αναγνώστης-μας Νικόλας
Ρίζος, εργάτης από το Βόλο, α-
παντώντας στον αναγνώστη-μας
Α.Β. που αγωνιά για το Μαζικό
Μαρξιστικολενινιστικό κίνημα
(τχ. 172) γράφει μεταξύ άλλων:

Αγαπητό ΑΝΤΙ,

Δυστυχώς ο αναγνώστης Α.Β.
αγνοεί:

1. ότι πηγή αποφάσεων στο ΠΑ-
ΣΟΚ είναι το Εκτελεστικό Γρα-
φείο, με την ισότιμη γνώμη του
συντρόφου - Προέδρου, η Κεντρι-
κή Επιτροπή και η Οργανωμένη
Βάση και όχι ο Ανδρέας, λές και
το ΠΑΣΟΚ είναι προσωπικό-του
τσιφλίκι.

2. ότι η θέση ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑ-
ΤΟ είναι θεμελιακή και αμετακι-
νητη, και

3. ότι την ένταξη στην ΕΟΚ, μό-
νο ο Λαός-μας με ΕΛΕΥΘΕΡΟ
ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ μπορεί να εγ-
κρίνει θετικά ή αρνητικά το ΠΑ-
ΣΟΚ ζητά σχέση σύνδεσης τύπου
Γιουγκοσλαβίας, αρχή διακηρυ-
μένη από το 1974. (...)

Τέλος, φτάνουν πιά οι δαιδα-
λώδεις συζητήσεις, καιρός για
δουλειά στη Λαϊκή Μάζα κι αυτή
θα βρεί το δρόμο της Ενότητας,
μιας Ενότητας που καταχτιέται
με το Μαζικό Πολιτικό Αγώνα
και ΟΧΙ με τις ατέλειωτες συζη-
τήσεις στα αμφιθέατρα, στις
σχολές και τα πηγαδάκια.

Ευχαριστώ
με συντροφικούς χαιρετισμούς
Νικόλας Ρίζος

αντί

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601
Τηλ: 732.713-732.819

● Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
Αθήνα 601

● Μοντάζ:
Γ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΟΣ

● Υπεύθυνος Διαφημίσεων:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΙΤΗΣ

● Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 729.237

● Αναπαραγωγή φιλμς
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 729.237

● Εκτύπωση:
Εργοστ. Γραφικών Τεχνών
Γ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ
Ιασίου 5, Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201

● Κάθε ενυπόγραφο άρθρο
εκφράζει την προσωπική άπο-
ψη του συγγραφέα-του.
● Χειρόγραφα δεν επιστρέ-
φονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 390 δρχ. - Ετήσια 780
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κλπ: 2.000 δρχ.
Για φοιτητές έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:

εξάμηνη: απλή δολ. 18
" αεροπ. δολ. 20
ετήσια: απλή δολ. 36
" αεροπ. δολ. 40

Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:

εξάμηνη: απλή δολ. 18
" αεροπ. δολ. 27
ετήσια: απλή δολ. 36
" αεροπ. δολ. 53

Αυστραλία - Ωκεανία:

εξάμηνη: απλή δολ. 18
" αεροπ. δολ. 35
ετήσια: απλή δολ. 36
" αεροπ. δολ. 70

● Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601
● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 30
● ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 50

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
● για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας
Στα γραφεία του «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ. 732.713
● για τα βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας:
Βιβλιοπωλείο
Μ. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
Θεσσαλονίκη

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α' ΣΕΙΡΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

1. Ν. Μπαλτά: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΠΩ-
ΡΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ (Δρχ. 140).
2. Π. Ρέππα: ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ
ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ (Δρχ. 140).
3. Ν. Θέμελη - Δ. Μυλωνάκη: Η ΑΤΕ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ (Δρχ. 140). (Έξαντλήθηκε).
4. Δ. Μυλωνάκη - Ν. Θέμελη
καί συνεργατών: ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ Α.Τ.Ε. (Δρχ. 140).
5. Στ. Απέργη: ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
(Δρχ. 160).
6. Ν. Λεβέντη - Μ. Σακέλλη: ΜΕΓΕΘΟΣ, ΠΟΛΥΤΕΜΑΧΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟ-
ΤΗΤΑ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ
(Δρχ. 200).
7. Χρ. Παπαθανασίου και
συνεργατών: ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΙΝΗΣΕΩΣ ΤΩΝ
ΟΠΩΡΟΚΗΠΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (Δρχ. 200).
8. Βασ. Καραποστόλη: ΠΡΟΤΥΠΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΠΑΙΘΡΟ
(Δρχ. 250).
9. Ν. Μπαλτά - Β. Δρούγκα: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕ-
ΡΙΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΖΗΤΗΣΗΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ
ΙΔΙΩΤΕΣ (Δρχ. 250).
10. Δ. Μηλιάκου: Η ΕΛΑΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΣΤΗΝ ΕΟΚ (ΙΤΑΛΙΑ)
ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΥΠΟ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΧΩΡΕΣ
(Δρχ. 250).

Β' ΣΕΙΡΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΕΩΝ

1. Δ. Ζωγράφου: ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ (Τόμοι 2, Δρχ. 500).
2. Κ. Καραβίδα: ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΣΜΟΣ (Δρχ. 250).
3. Γ. Παχύ, Κ. Καραπάνου,
Γ. Οίκονομίδου: ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ. Κείμενα για τό αγροτικό ζήτημα.
(Δρχ. 250).

Διάθεση: Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων (Έδουάρδου Λω 19, Αθήνα, τηλ. 32.33.442),
Κεντρικά βιβλιοπωλεία Αθήνας, Θεσσαλονίκης, Πάτρας, Ηράκλειου, Λάρισας, Ιωαννίνων.
Γιά την έπαρχία: Πληροφορίες στα υποκαταστήματα ΑΤΕ.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΛΙΒΑΝΗΣ «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»

Σόλωνος 94, τηλ. 36.10.589 — 36.00.398

Θόδωρος Κ. Κατσανέβας

Τό σύγχρονο συνδικαλιστικό κίνημα στήν Ελλάδα

Σύντομο ιστορικό
Όργάνωση και λειτουργία
Διοίκηση και εκλογές
Οικονομικοί πόροι και δαπάνες
Στελέχωση
Πολιτική πραγματικότητα
Πατερναλιστικός συνδικαλισμός
Παράρτημα: νόμος 330/76, κλπ.

ΑΘΗΝΑ 1981

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ
α ΛΙΒΑΝΗΣ

Η λειτουργία του συνδικαλιστικού κινήματος είναι ακρογωνιαίος λίθος της λειτουργικότητας της Δημοκρατίας.

Η εργασία του Θόδωρου Κατσανέβα συμβάλλει αποφασιστικά στη γνώση και την αντιμετώπιση των συνδικαλιστικών προβλημάτων.

Βιβλίο απαραίτητο, όχι μόνο στους συνδικαλιστές και συνδικαλιζόμενους, αλλά σε όλους και όλες που θέλουν να γνωρίζουν και να αντιμετωπίζουν σωστά το πρόβλημα.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ:

ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΤΣΙΜΠΑΡΔΗ,

Δικηγόρου — Βουλευτού ΠΑΣΟΚ:

ΟΙ ΕΡΓΑΤΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΠΩΣ ΕΦΑΡΜΟΖΟΝΤΑΙ